NOVO! Tudi Mohorjeva v Internetu!
Naš naslov: http://www.a.prouc.co.at./mohorjeva

KOLEDAR 1996

MOHORJEVE DRUŽBE V CELOVCU

Koroški Slovenci in Mohorjeva v Internetu

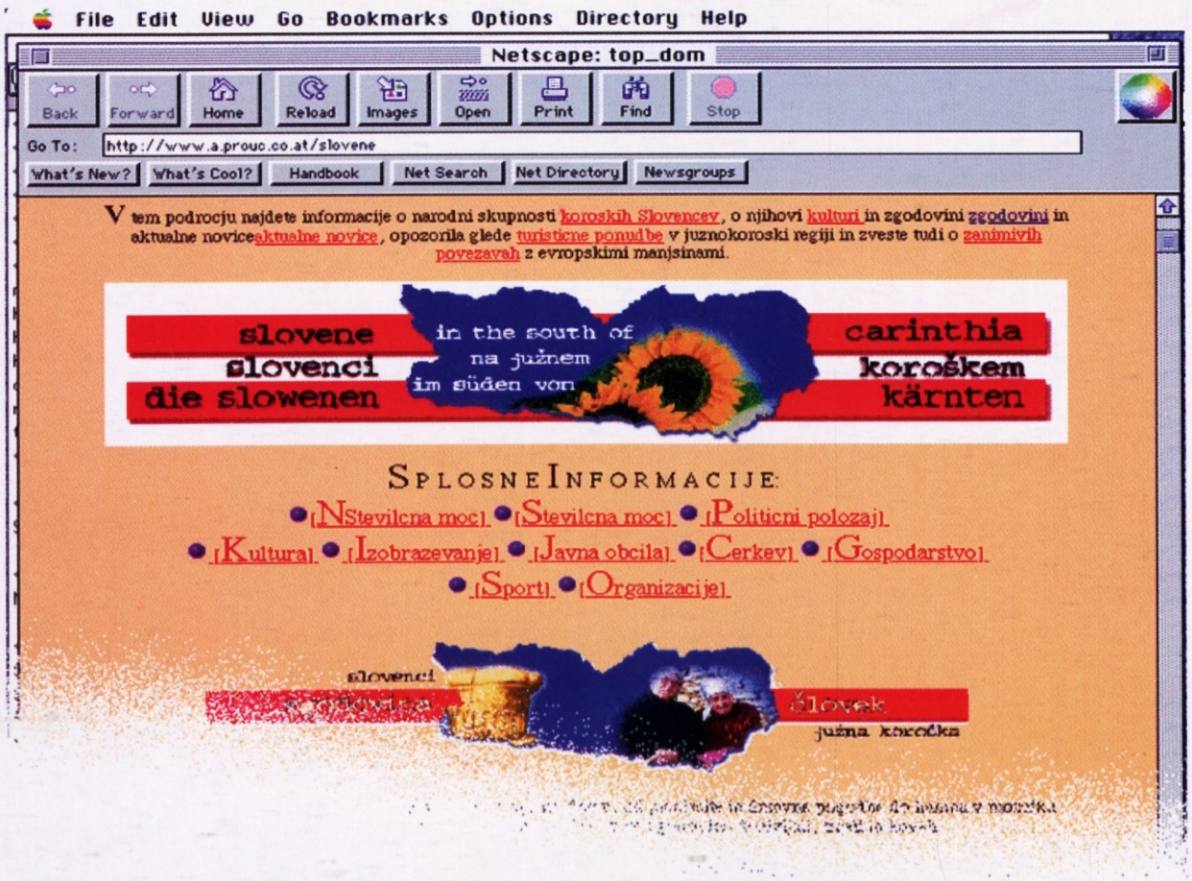

Od 10. oktobra 1995 naprej so informacije o koroških Slovencih na razpolago tudi v svetovnem računalniškem omrežju Internet, na katerega je po vsem svetu priključenih okrog 50 milijonov uporabnikov. Tako je prvič možno ob vsakem času in na vsakem kraju sveta dobiti osnovne informacije o koroških Slovencih, njihovi zgodovini, kulturi, jeziku, ustanovah itd. In to (zaenkrat) v štirih jezikih: v slovenščini, angleščini, nemščini in v esperantu. Predstavitev obsega še aktualne novice in povezave do drugih evropskih narodnih manjšin. Dokumentirani bodo važni kulturni in politični dogodki.
Poseben del je posvečen kulturno-turistični ponudbi na južnem Koroškem. Tako bo obiskovalec lahko spoznaval zgodovinske korenine in umetnostne pridobitve Slovencev na južnem Koroškem. Web-strani, ki jih je pripravil in jih upravlja multi-media studio @prou.č, najdete
na naslovu: **http://www. a.prouc. co. at/slovene**

Tudi Mohorjeva založba (dosegljiva tudi po elektronski pošti: mohorjeva@prouc.co.at) predstavlja del svojega založniškega programa na Internetu.
Naslov: **http://www.a.prouc.co.at/mohorjeva**

KOLEDAR

Mohorjeve družbe v Celovcu

Vsem rojakinjam in rojakom širom po svetu želimo v letu 1996 veliko Božjega blagoslova, zlasti mnogo sreče, zdravja in zadovoljstva

ODBORNIKI
IN USLUŽBENCI
MOHORJEVE DRUŽBE
V CELOVCU

MOHORJEVA DRUŽBA V CELOVCU
Viktringer Ring 26
A-9020 Celovec/Klagenfurt
Tel.: (0463) 56 5 15 - 0
Faks: (0463) 51 41 89

PREDSTAVNIŠTVO DUNAJ
Albertgasse 48
A-1080 Wien/Dunaj
Tel.: (0222) 43 41 93
Faks: (0222) 402 3103

MOHORJEVA d.o.o. LJUBLJANA
Poljanska cesta 97
SLO-61000 Ljubljana
Tel.: (061) 301097, 301247, 301797
Faks: (061) 302081

za prestopno leto

'96

Natisnila tiskarna Mohorjeve družbe v Vetrinju – PRINTED IN AUSTRIA

Prestopno leto 1996

se začne s ponedeljkom in konča s torkom, šteje pa 366 dni, to je 52 tednov in 2 dni.

Letni vladar je SONCE

Zlato število	2
Sončni krog	17
Nedeljska črka	GF
Epakta	X
Rimska številka	4
Godovinska številka	17

ZAČETKI LETNIH ČASOV

Vigred se začne 20. marca ob 9.03,

poletje se začne 21. junija ob 3.24,

jesen se začne 22. septembra ob 19.00,

zima se začne 21. decembra ob 15.06.

Post

Zdržek od mesnih jedi je za katoličane obvezen vse petke v postu, strog post (zdržek od mesnih jedi ter pritrgovanje v jedi) na pepelnico in na veliki petek.

Drugi koledarji

Splošno je v veljavi naš gregorijanski koledar.

Verniki bizantinskega obreda (zlasti pravoslavni) se ravnajo glede praznikov po starem julijanskem koledarju in bodo praznovali 7. jan. božič, 14. jan. novo leto 1996, 14. aprila veliko noč, 2. junija pa binkošti.

Po judovskem koledarju se je novo leto 5756 začelo 25. septembra 1995 in se konča 13. septembra 1996.

Mohamedanski koledar šteje leta od Mohamedovega bega („hedžre) iz Meke v Medino. Mohamedansko leto 1416 je navadno leto in se je začelo 31. maja 1995 ter se konča 18. maja 1996.

Prazniki v Avstriji

ZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Poleg nedelj so zapovedani prazniki tudi: Novo leto, sv. trije kralji ali Razglašenje Gospodovo, Vnebohod, Presv. Rešnje telo, Marijno vnebovzetje – Gospojnica, Vsi sveti, Brezmadežna in božič.

NEZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Svečnica, sv. Jožef (19. marec), Gospodovo oznanjenje, velikonočni ponedeljek, sv. Jožef (1. maj), binkoštni ponedeljek, sv. Peter in Pavel, rojstvo Marije Device – mala gospojnica in sv. Štefan.

KVATRE V KRŠKI ŠKOFIJI

V krški škofiji se praznujejo kvatre štirikrat na leto, in sicer v sredo, petek in soboto, Vigredne (postne) kvatre: 28. februarja, 1. in 2. marca.

Poletne (binkoštne) kvatre: 22., 24. in 25. junija.
Jesenske kvatre: 2., 4. in 5. oktobra.
Zimske kvatre: 4., 6. in 7. decembra.

AVSTRIJSKI DRŽAVNI PRAZNIKI

Avstrijski državni prazniki so: 1. januar (Novo leto), 6. januar (sv. trije kralji), 1. maj (državni praznik), Vnebohod, velikonočni in binkoštni ponedeljek, 15. avgust, 26. oktober (državni praznik), 1. november (Vsi sveti), 8. december (Brezmadežna), 25. december (božič) in 26. december (Štefanovo).

AVSTRIJSKI DEŽELNI PRAZNIKI

15. marec (Klemens Hofbauer, zavetnik Dunaja), 19. marec (Jožef, zavetnik Koroške, Štajerske, Tirolske in Predarlske), 24. september (Rupert, zavetnik Gradiščanske), 15. november (Leopold, zavetnik Zgornje in Nižje Avstrije).

Znamenja v koledarju

ZNAKI ZA LUNINE MENE

Mlaj ..... Prvi krajec..... Ščip ..... Zadnji krajec.....

NEBESNA ZNAMENJA

Pomlad	Poletje	Jesen	Zima
oven	rak	tehtnica	kozorog .....
bik	lev	škorpijon.....	vodnar .....
dvojčka.....	devica.....	strelec	ribi .....

GRAFIČNI SIMBOLI

† navadni post † † strogi post

• Pika razmejuje praznovanja bogoslužnega koledarja slovenskih škofij in koledarja celovške škofije od drugih godov. Na levi od tega znaka so praznovanja, ki se jih tisti dan spominjamo pri bogoslužju. Desno od pike so drugi koledarski godovi, ki se v bogoslužju navadno ne spominjajo. Če je pika že v začetku vrste, pomeni, da tisti dan v bogoslužju ni pomembnega godu.

1 velika številka na desni strani dnevnega koledarja označuje tekoči teden leta.

* Zvezdica označuje praznovanje bogoslužnega koledarja krške škofije.

Prazniki v Sloveniji

ZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Sv. Rešnje telo; 15. avgust, Marijino vnebovzetje; 1. november, vsi sveti; 25. december, božič.

NEZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

1. januar, novo leto, Božja mati; 6. januar, sveti trije kralji; svečnica; 19. marec, sv. Jožef; 25. marec, Gospodovo oznanjenje; velikonočni ponedeljek; Gospodov vnebohod; 29. junij, sv. Peter in Pavel; 8. september, Marijino rojstvo; 8. december, Marija Brezmadežna; 26. december, sv. Štefan.

KVATRE V ŠKOFIJAH SLOVENIJE

V škofijah Slovenije se kvatre praznujejo samo v soboto kot dan molitve, pokore in ljubezni do bližnjega. Letos je kvatrna sobota spomladi 2. marca, poleti 25. maja, jeseni 5. oktobra in pozimi 7. decembra.

DRŽAVNI PRAZNIKI IN DELA PROSTI DNEVI

1. in 2. januar, novo leto; 8. februar, Prešernov dan, slovenski kulturni praznik; velikonočna nedelja in ponedeljek; 27. april, dan upora proti okupatorju; 1. in 2. maj, praznik dela; binkoštna nedelja; 25. junij, dan državnosti; 15. avgust; Marijino vnebovzetje; 31. oktober, dan reformacije; 1. november, dan spomina na mrtve; 25. december, božič; 26. december, dan samostojnosti.

Dolgost dneva

Dan zraste:	
v januarju	od 08 ur 23 min. na 09 ur 23 min.
v februarju	od 09 ur 26 min. na 10 ur 58 min.
v marcu	od 11 ur 01 min. na 12 ur 47 min.
v aprilu	od 12 ur 50 min. na 14 ur 28 min.
v maju	od 14 ur 22 min. na 15 ur 47 min.
v juniju	od 15 ur 49 min. na 16 ur 04 min.
Dan se skrči:	
v juliju	od 16 ur 07 min. na 15 ur 07 min.
v avgustu	od 15 ur 04 min. na 13 ur 29 min.
v septembru	od 13 ur 26 min. na 11 ur 45 min.
v oktobru	od 11 ur 42 min. na 10 ur 00 min.
v novembru	od 09 ur 57 min. na 08 ur 40 min.
v decembru	od 08 ur 38 min. na 08 ur 24 min.

Herschlov vremenski ključ

Učenjaki sicer ne morejo dokazati, da Luna vpliva na vreme tako, kakor vpliva na morsko dno, vendar opazovanja dokazujejo, da je Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz Luninih sprememb, precej zanesljiv vremenski prerok, posebej, če ga uporabimo v zvezi z drugimi pojavi, iz katerih sklepamo, kakšno bo vreme.

Zvezdoslovec F. J. Herschel je sestavil tabelo, ki jo podajamo spodaj. Na podlagi te tabele vsak – vsaj približno – lahko ugotovi vreme, ako le vé, kdaj se spremeni Luna (t. j., ob kateri uri nastopi prvi krajec, ščip, zadnji krajec in mlaj).

Herschlov ključ pravi: Če se Luna spremeni:

ob uri	**bo poleti** (od 16. 4. do 15. 10.)	**bo pozimi** (od 16. 10. do 15. 4.)
od 24. 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozahodnika
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozahodniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
Od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zahodniku, dež ob jugu ali jugozahodniku	sneg in dež ob jugu ali jugozahodniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si najlaže zapomnimo ta ključ takole:

1. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bliže polnoči se Luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže poldneva se Luna spremeni.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je navadno do ščipa (polne Lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno je po mlaju vreme peti dan, tako bo do ščipa sleherni dan.

PROSINEC – JANUAR

1	P	**NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI •**	
2	T	**Bazilij Vel. in Gregor Nac., c. uč. •**	
3	S	**• Genovefa Pariška, d.; Bertila; Anter, papež, muč.**	
4	Č	**• Angela Folinjska, red.; Gregor Langreški, šk.**	1
5	P	**Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev.**	
6	S	**GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, sv. trije kralji •**	
7	N	**JEZUSOV KRST; Rajmund Penjaf., duh • Valentin, šk.**	
8	P	**• Severin, op.; Erhard, šk.; Jurij iz Hozibe, men.**	
9	T	**• Julija, red.; Hadrijan, opat**	
10	S	**• Viljem, šk.; Agaton; Gregor X.; Peter Orseolo**	
11	Č	**Pavlin Oglejski, škof • Teodozij, op.; Salvij, šk., m.**	2
12	P	**• Alred, opat; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, muč.**	
13	S	**Hilarij (Radovan), c. uč. • Juta; Veronika, dev.**	
14	N	**2. NAV. NEDELJA • Feliks (Srečko) Nolanski, duh.**	
15	P	**• Pavel, pušč.; Maver, op.; Habakuk, prerok**	
16	T	**• Marcel, pap.; Bernard, Oton, Peter in Akurzij, muč.**	
17	S	**Anton (Zvonko), opat, pušč. • Marijan, muč.; Sulpicij**	3
18	Č	**• Marjeta Ogrska, dev.; Priska, muč.**	
19	P	**• Makarij Starejši, pušč.; Arsen, šk.; Suzana, muč.**	
20	S	**Fabijan in Boštjan (Seb.), muč. • Evtimij, pušč.**	
21	N	**3. NAV. NEDELJA; Neža (Janja), dev., muč. • Epifanij, šk.**	
22	P	**Vincenc (Vinko), diak., muč. • Anastazij, m.; Viktor, m.**	
23	T	**• Emerencijana, m.; Ildefonz, šk.**	
24	S	**Frančišek Saleški, šk., c. uč. • Felicijan, šk., muč.**	4
25	Č	**Spreobrnitev ap. Pavla • Ananija, muč.; Marin, muč.**	
26	P	**Timotej in Tit, šk. • Robert, Alberik, Štefan**	
27	S	**Angela Mer., dev. • Vitalijan, papež; Julijan, muč.**	
28	N	**4. NAV. NEDELJA; Tomaž Akvinski, duh., c. uč. •**	
29	P	**• Valerij, šk.; Julijan Ubogi, spok.; Konstancij, muč.**	5
30	T	**• Martina, dev., m.; Hijacinta (Jacinta), d.**	
31	S	**Janez Bosko, r. ustan. • Marcela, sp.; Ludovika, r.**	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

4. 1. 1991 † škof dr. Stanko Lenič, 7. 1. 1893 † fizik Jožef Štefan, 7. 1. 1957 † arhitekt Jože Plečnik, 12. 1. 1908 ustanovni občni zbor Krščansko socialne zveze za Koroško, 16. 1. 1888 † Andrej Einspieler, soustanovitelj Mohorjeve, 23. 1. 1909 † koroški ljudski pevec Franc Leder Lesičjak, 23. 1. 1979 † narodni voditelj dr. Joško Tischler, 21. 1. 1913 * arhitekt in kulturni delavec Simon Kregar, 6. 1. 1946 prva slovenska oddaja avstrijskega radia ORF; 29. 1. 1987 nastopni govor poslanca Karla Smolleja v parlamentu na Dunaju.

LUNA SE SPREMENI:

Ščip	5. 1. ob 21.51
Zadnji kr.	13. 1. ob 21.45
Mlaj	20. 1. ob 13.50
Prvi kr.	27. 1. ob 12.14

NEDELJSKI EVANGELIJI:

7. **„Ta je moj ljubljeni Sin“.** (Mt 3, 13–17)

14. **Janez Krstnik pričuje o Jezusu.** (Jn 1, 29–34)

21. **Jezus začne učiti.** (Mt 4, 12–23)

28. **Osmero blagrov.** (Mt 5, 1–12a)

MISEL MESECA:

Kar abotni zavržejo, morajo modri pobrati in vsejati.

(Anton M. Slomšek (1800–1862))

Sonce stopi v znamenje VODNARJA 20. januarja ob 19.55.

SPODNJE GORIČE V ROŽU

ZAPISKI:

RAZPIS: FOTOGRAFSKI NATEČAJ

Mohorjeva založba razpisuje fotografski natečaj na temo „Tu sem doma". K sodelovanju vabimo vse rojake po širnem svetu. Pošljite nam Vaše najlepše posnetke iz svojega domačega kraja. Strokovna žirija bo izbrala 12 najboljših slik, ki jih bomo objavili v Mohorjevem koledarju kot motive meseca (str. 5–27). Povrhu bomo vsako sliko nagradili s ATS 1.000.–. Prosim, da upoštevate letne čase. Posnetke (barvne slike ali diapozitive) pošljite na naslov: Mohorjeva založba, Viktringer Ring 26, A-9020 Celovec / Klagenfurt

SVEČAN – FEBRUAR

1	Č	• Brigita Irska, dev.; Pionij, muč.; Sever, šk.	
2	P	Jezusovo dar.; SVEČNICA • Simeon in Ana	5
3	S	Blaž, muč.; Oskar, šk. • Tripun Kotorski, muč.	
4	N	**5. NAV. NEDELJA • Gilbert, šk.; Veronika**	
5	P	Agata, dev., muč.; Albuin*, škof • Ingenuin, škof	
6	T	Pavel Miki in japonski muč. • Amand Belgijski, škof	
7	S	• Egidij, red.; Rihard; Nivard, red.; Adavkt, muč.	6
8	Č	Hieronim Emiliani, red. • Janez de Matha; Juvencij	
9	P	• Apolonija, dev., muč.; Nikefor, muč.; Sabin, škof	
10	S	Sholastika, dev. • Viljem, pušč.; Sotéra, dev., muč.	
11	N	**6. NAV. NEDELJA; Lurška Mati Božja • Saturnin, m.**	
12	P	• Evlalija, muč.; Benedikt Anianski, op.	
13	T	• Jordan Saški, red.; Hermenilda; Gregor II.	
14	S	Valentin (Zdravko)*, muč. • Bruno Kverfurtski, muč.	7
15	Č	• Klavdij, red.; Georgija, dev.; Sigfrid, šk.	
16	P	• Julijana, muč.; Onezim, šk.; 5 muč. iz Egipta	
17	S	Aleš in 6 servitov • Frančišek Clet, muč.; Silvin, šk.	
18	N	**7. NAV. NEDELJA • Simeon Jeruzalemski, šk., muč.**	
19	P	• Konrad Piačenski, spokornik; Barbat, škof	
20	T	• Sadot mučenec; Elevterij, škof; Silvan, muč; Pust	
21	S	†† Pepelnica; Peter Damiani, šk. • Irena, Maksimilijan P.	8
22	Č	Sedež ap. Petra • Marjeta Kortonska, spokornica	
23	P	Polikarp, šk., c. uč. • Romana, spok.	
24	S	Matija, apostol • Sergij, muč.; Lucij, muč.; Modest	
25	N	**1. POSTNA NEDELJA • Konstancij, red.; Valburga, dev.**	
26	P	• Aleksander; Matilda iz Hackeb., dev.; Porfirij, šk.	
27	T	• Gabrijel Žal. M. B., red.; Leander, šk.	9
28	S	(1. kvatre) • Roman, opat; Hilarij, pap.; Osvald, šk.	
29	Č	Prestopni dan	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

7. 2. 1809 * pesnik in narodni buditelj na Koroškem Matija Majar Ziljski, 8. 2. 1899 * skladatelj Pavel Kernjak, 8. 2. 1849 † France Prešeren, 11. 2. 1956 † pesnik na Koroškem Fran Eller, 13. 2. 1990 † oče povojne Mohorjeve v Celovcu dr. Janez Hornböck, 14. 2. 869 † sv. Ciril (Konstantin), eden obeh slovanskih apostolov in prosvetiteljev, 14. 2. 1867 * Valentin Podgorc, 18. 2. 1950 † pisatelj Prežihov Voranc – Lovro Kuhar, 23. 2. 1971 † glasbeni pedagog in vzgojitelj celovške dijaške mladine Franc Czigan, 27. 2. 1929 † slikar Peter Markovič.

LUNA SE SPREMENI:

Ščip	4. 2. ob 16.58
Zadnji kr.	12. 2. ob 9.37
Mlaj	19. 2. ob 0.30
Prvi kr.	26. 2. ob 6.52

NEDELJSKI EVANGELIJI:

4. **Sol zemlje in luč sveta.** (Mt 5, 13–16)

11. **Jezus daje novo postavo.** (Mt 5, 17–37)

18. **Jezus uči ljubezen do sovražnikov.** (Mt 5, 38–48)

25. **Jeus zavrne skušnjavca.** (Mt 4, 1–11)

MISEL MESECA:

Če hočeš mir, pripravljaj se na prepir.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje RIB
19. februarja ob 10.04.

NA SLOVENSKEM PRIMORJU

ZAPISKI:

SUŠEC – MAREC

1	P	• Albin, škof; Svitbert, škof; Antonina, mučenka	
2	S	• Neža Praška, devica; Karel Dobri, knez	9
3	N	2. POSTNA NEDELJA • Kunigunda; Marin Asterij, muč.	
4	P	Kazimir, kraljevič • Arkadij, škof, mučenec	
5	T	• Janez Jožef od Križa, red.; Hadrijan, muč.	
6	S	• Fridolin, opat; Marcijan, muč.	10
7	Č	Perpetua in Felicita, muč. • Gavdióz, škof	
8	P	Janez od Boga, red. ustan. • Janez Avil., spok.	
9	S	Frančiška Rimska, red. • Bruno Kverfurtski, šk.	
10	N	3. POSTNA (SREDPOSTNA) • Makárij, škof	
11	P	• Sofronij; Konstantin, spok.; Evlogij, muč.	
12	T	• Gregor Vel., papež; Doroteja (Rotija), muč.	
13	S	• Kristina, dev., muč.; Teodora (Božidara), muč.	11
14	Č	• Matilda, kralj.; Florentina; Pavlina, red.	
15	P	• Klemen M. Dvoržak, red.; Ludovika de Marillac	
16	S	• Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, šk.; Julijan	
17	N	4. POSTNA NEDELJA; Patrik (Patricij) • Jedrt	
18	P	Ciril Jeruzal., šk., c. uč. • Salvator, redovnik	
19	T	Jožef*, glavni zavetnik Koroške • Sibilina, dev.	
20	S	• Klavdija in tov., muč.; Kutbert, škof; Martin, šk.	12
21	Č	• Nikolaj iz Flüe; Filemon, muč.	
22	P	• Lea, spokornica; Katarina Genovska, spokornica	
23	S	Turibij iz Mongroveja, škof • Viktorijan in tov.	
24	N	5. POSTNA (TIHA) • Dionizij, muč.; Aleksander, muč.	
25	P	Praznik Božje Glave* • Gospodovo oznanjenje Mariji	
26	T	• Evgenija, muč.; Kastul, muč.; Ludgar, šk.	
27	S	• Peregrin, red.; Frovin, op.; Lidija, muč.	13
28	Č	• Sikst III.; Bojan, knez, muč.	
29	P	• Bertold, red.; Ciril, diakon, mučenec	
30	S	• Amadéj Savojski, knez; Janez Klimak; Rozvita	
31	N	CVETNA NED.; Modest Gosposv., šk. • Gvido, op.	

ZAPISKI:

SPOMINSKI DNEVI:

4. 3. 1844 * pisatelj Josip Jurčič, 4. 3. 1879 * pesnik Josip Murn Aleksandrov, 7. 3. 1880 * literarni zgodovinar Ivan Grafenauer, 18. 3. 1414 zadnje ustoličenje koroškega vojvode (Ernesta Železnega) v slovenskem jeziku, 18. 3. 1904 * pesnik Srečko Kosovel, 29. 3. 1956 † Valentin Podgorc, 30. 3. 1861 † slikar Marko Pernhart (Pernat), 7. 3. 1948 † prvi predsednik Zveze slovenskih zadrug Janez Vospernik.

LUNA SE SPREMENI:

Ščip 5. 3. ob10.23
Zadnji kr. 12. 3. ob 18.15
Mlaj 19. 3. ob 11.45
Prvi kr. 27. 3. ob 2.31

NEDELJSKI EVANGELIJI:

3. **Jezus se na gori spremeni.** (Mt 17, 1–9)
10. **Jezus in Samarijanka.** (Jn 4, 5–42)
17. **Jezus ozdravi sleporojenega.** (Jn 9, 1–41)
24. **Jezus obudi Lazarja.** (Jn 11, 1–45)
31. **Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem.** (Mt 21, 1–11)

MISEL MESECA:

Lepo in dobro je res, ljudi koristnega dela učiti, pa še boljše je, se dela z lastnimi rokami lotiti in pokazati, kar se pove v besedi.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje OVNA
20. marca ob 09.03
(začetek vigredi).

V GORIŠNICI V PREKMURJU

ZAPISKI:

MALI TRAVEN – APRIL

1	P	• Hugo Grenobelski, škof; Venancij, škof, muč.	
2	T	Frančišek Paolski, red. ust. • Teodozija, muč.	
3	S	• Rihard, šk.; Agápa (Ljuba), muč.; Sikst I., pap.	
4	Č	Veliki četrtek; Izidor S. šk., c. uč. • Zosim, pušč.	14
5	P	†† Veliki petek; Vincenc Ferrer, duh • Julijana, opat.	
6	S	Velika sobota • Viljem, op.; Irenej Sirm., šk., muč.	
7	N	VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE • Saturnin	
8	P	VELIK. PONEDELJEK • Albert, šk.; Julija Billiart, dev.	
9	T	• Marija Kl., svetop. ž.; Tomaž Tol.	
10	S	• Ezekiel, pr.; Apolonij in tov., muč.	15
11	Č	Stanislav, šk., muč. • Domnij (Dujam), škof	
12	P	• Lazar Tržaški, šk., muč.; Julij I., papež	
13	S	Martin I., pap., muč. • Hermenegild, muč.; Ida, dev.	
14	N	2. VELIKON. (BELA) NEDELJA • Valerijan i. tov., muč.	
15	P	• Anastazija, muč.; Peter Gonzales, red.; Helena	
16	T	Bernardka Lurška, devica • Benedikt Labre, spok.	
17	S	• Rudolf, muč.; Inocenc, škof; Fortunat, muč.	16
18	Č	• Apolonij, muč.; Elevtrij Ilir., muč.; Amidej, red.	
19	P	• Leon IX., papež; Ema, redovn.; Dioniz, muč.	
20	S	• Hilda, dev.; Neža Mont.; Teotim, šk.; Sulpicij, m.	
21	N	• 3. VELIKON. NEDELJA; Anzelm, škof, c. uč.	
22	P	• Leonid, muč.; Agapit, papež; Luka, muč.	
23	T	Jurij, muč. • Vojteh (Adalbert), škof, muč.	
24	S	Fidel (Zvest) Sigm., duh., muč. • Honorij, šk.	17
25	Č	Marko, evangelist • Ermin, šk., muč.; Kalist	
26	P	• Pashazij, opat; Mati dobrega svéta; Antonin	
27	S	• Hozana Kotorska, dev.; Cita, dev.; Kastor	
28	N	4. VELIKON. NEDELJA; Peter Chanel, duh., muč. •	
29	P	Katarina Sienska, c. uč. • Robert Flamski, opat	18
30	T	Pij V., papež • Jožef Cottolengo, red.; Jakob, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

5. 4. 1894 * narodopisec Vinko Möderndorfer, 6. 4. 885 † sv. Metod, eden obeh slovanskih apostolov in prosvetiteljev, 11. 4. 1904 * slikar „koroških Slovencev" Werner Berg, 13. 4. 1991 odprtje obirskih kapniških jam, 14. 4. 1942 izselitev večjega števila Slovencev na Koroškem s strani nacistične oblasti, 19. 4. 1851 Slomšek v pogovoru z Andrejem Einspielerjem na škofijskem vrtu v Št. Andražu izrekel predlog o ustanovitvi Društva sv. Mohorja, 24. 4. 1961 † publicist dr. Josip Šašel, 26. 4. 1899 † pesnik Dragotin Kette, 29. 4. 1943 na Dunaju obglavljenih 13 Selanov, žrtve nacizma, 28. 4. 1889 * Ivan Zorman, slov. pesnik v Ameriki, 2. 4. 1989 prva slovenska televizijska oddaja avstrijske televizije iz Celovca, 16. 4. 1898 * prelat ddr. Rudolf Blüml.

LUNA SE SPREMENI:

Ščip 4. 4. ob 1.07
Zadnji kr. 11. 4. ob 0.36
Mlaj 17. 4. ob 23.49
Prvi kr. 25. 4. ob 21.40

NEDELJSKI EVANGELIJI:

7. **Jezus vstane od mrtvih.** (Jn 20, 1–9)
14. **Jezus se prikaže apostolom.** (Jn 20, 19–31)
21. **Jezus na poti v Emavs.** (Lk 24, 13–35)
28. **Jezus dobri pastir.** (Jn 10, 1–10)

MISEL MESECA:

Polje hvali orača, trsje kopača, lepo krščansko življenje pa dušnega pastirja.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje BIKA
19. aprila ob 20.13.

„KAPELICA“ V PODGORJAH V ROŽU

ZAPISKI:

VÉLIKI TRAVEN – MAJ

1	S	JOŽEF DELAVEC • DRŽAVNI PRAZNIK	
2	Č	Atanazij, škof in c. uč. • Boris, kralj	
3	P	Filip in Jakob ml., ap. • Teodozij Kievski, menih	18
4	S	Florijan (Cvetko), muč. • Cirijak, šk.; Brikcij, knez	
5	N	5. VELIKONOČNA NEDELJA • Angel, muč.; Gotard	
6	P	• Marija srednica vseh milosti; Dominik Savio, dijak	
7	T	• Gizela, opatinja; Domicijan, škof; Flavij, muč.	
8	S	• Vikt. Milanski, muč.; Bonifacij IV., p.; Deziderij, šk.	19
9	Č	• Pahomij Mlajši; Herma	
10	P	• Antonin, škof; Job, svetop. mož	
11	S	• Estela, muč.; Mamert; Ignacij Lak.	
12	N	6. VELIKONOČNA; MATERINSKI DAN; Leopold M. •	
13	P	Prošnji dan • Servacij, škof; Peter Regalat, spozn.	
14	T	Prošnji dan • Poncij, muč.; Bonifacij, muč.	
15	S	Prošnji dan • Izidor, kmet; Zofija (Sonja), muč.	20
16	Č	GOSPODOV VNEBOHOD; Janez Nepomuk, muč. •	
17	P	Jošt, opat • Paskal Babylon, sp.; Bruno, škof	
18	S	Janez I., p., muč. • Venancij; Erik	
19	N	7. VELIKONOČNA NEDELJA • Peter Celestin V., p.	
20	P	Bernardin Sienski, duhovnik • Plavtila, spok.	
21	T	• Krispin, redov.; Valens, šk.; Evtihij in tov., muč.	
22	S	(2. kvatre) • Marjeta (Rita) Kasijska; Renata, spok.	21
23	Č	• Janez de Rossi; Evfrozinija, red.	
24	P	Marija, pomočnica kristjanov • Socérb; Suzana, muč.	
25	S	Beda Čast.; Gregor VII.; Marija Magd. de Pazzi •	
26	N	BINKOŠTI; Filip Neri, sp. • Lambert de Vence, šk.	
27	P	BINKOŠTNI PONEDELJEK; Marija Mati Cerkve	
28	T	• German Pariški, šk.; Bernard Menthonski, duh.	
29	S	Maksim Emonski, šk. • Teodozija, dev.	22
30	Č	Kancijan in tov., muč. • Ivana Orlean., dev., muč.	
31	P	Obiskanje Device Marije • Petronila, muč.; Vital	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

1. 5. 1894 blagoslovitev Mohorjevega doma v Celovcu, 2. 5. † koroški duhovnik in politik Janez Starc, 6. 5. 1768 *koroški bukovnik Andrej Šuštar Drabosnjak, 8. 5. 1902 *narodni voditelj na Koroškem in oče Slovenske gimnazije dr. Joško Tischler, 10. 5. 1876 *pisatelj Ivan Cankar, 11. 5. 1784 *jezikoslovec in narodni buditelj Urban Jarnik, 18. 5. 1860 papež Pij IX. podelil udom Družbe sv. Mohorja odpustke, 15. 5. 1955 podpis avstrijske državne pogodbe, 26. 5. 1993 † koroški narodopisec in šolnik dr. Pavel Zablatnik, 27. 5. 1821 † koroški bukovnik Miha Andreaš, 27. 5. 1926 † pesnik Srečko Kosovel.

LUNA SE SPREMENI:

- Ščip 3. 5. ob 12.48
- Zadnji kr. 10. 5. ob 6.04
- Mlaj 17. 5. ob 12.46
- Prvi kr. 25. 5. ob 15.13

NEDELJSKI EVANGELIJI:

5. **Jezus je pot, resnica in življenje.** (Jn 14, 1–12)

12. **Jezus obljubi Svetega Duha.** (Jn 14, 15–21)

19. **Jezusova veliko-duhovniška molitev.** (Jn 17, 1–11)

26. **Prejmite Svetega Duha.** (Jn 20, 19–23)

MISEL MESECA:

Prava sreča otrok so bogaboječi starši, staršev največja čast pa so pobožni, lepo izrejeni otroci.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje DVOJČKOV 20. maja ob 19.24.

BREZJE

ZAPISKI:

ROŽNIK – JUNIJ

1	S	Justin, muč. • Pamfil, muč.; Konrad, pušč.	
2	N	SV. TROJICA; Marcelin in Peter, muč. • Erazem	
3	P	Karel Lwanga in tov., ugand. muč. • Klotilda	
4	T	• Frančišek Caracciolo, red.; Kvirin; Vincenca Ger.	
5	S	Bonifacij, šk., muč. • Svetko (Svetopolk), m.; Igor, m.	23
6	Č	PRESV. REŠNJE TELO; Norbert, škof • B. Ogl., škof	
7	P	• Robert, opat; Ana Garzia, dev.; Vilibald, škof	
8	S	• Medard, škof; Viljem (Vilko), šk.; Severin; Izabela	
9	N	10. NAV. NEDELJA; Efrem Sirski; Primož, Felicijan •	
10	P	• Bogumil, šk.; Zaharija; Henrik	
11	T	Bárnaba, apostol • Feliks (Srečko) in Fortunat, muč.	
12	S	• Janez Fakundski, red.; Adelhajda, dev.	24
13	Č	Anton Padovanski, c. uč. • Trifil, šk.	
14	P	Srce Jezusovo • Elizej, prerok; Valerij in Rufin, muč.	
15	S	Marijino Brezm. Srce; Vid, mučenec • Germana, dev.	
16	N	11. NAV. NEDELJA • Gvido Kort., sp.; Tihon, šk.	
17	P	• Gregor Barbarigo, škof; Adolf, šk.; Emilija Vialar	
18	T	• Marcelijan in Marko, m.; Amand, šk.	
19	S	Romuald, op. • Julijana; Nazarij, šk.	25
20	Č	• Silverij, papež, muč.; Mihelina, spok.; Florentina	
21	P	Alojzij Gonzaga, red. • Evzebij, muč.; Alban	
22	S	Pavlin Nolanski; Janez Fisher; Tomaž More • Ahacij	
23	N	12. NAV. NEDELJA • Agripína, dev., muč; Zeno, muč.	
24	P	Rojstvo Janeza Krstnika, gl. zavetnika kr. škofije* •	
25	T	• Viljem (Vilko) iz Vercellija, op.; Doroteja (Rotija)	
26	S	• Vigilij (Stojan), škof; Pelagij	26
27	Č	Ema Krška*, kneginja; Ciril Aleks., škof •	
28	P	Irenej, škof, muč. • Potamijena, muč.; Marcela	
29	S	Peter in Pavel, apostola • Marcel, mučenec	
30	N	13. NAV. NEDELJA; Prvi muč. rimske Cerkve •	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

5. 6. 1860 krški knezoškof Wiery potrdi v pastirskem pismu pravila Družbe sv. Mohorja, 8. 6. 1508 *oče slovenske književnosti Primož Trubar, 11. 6. 1844 † jezikoslovec Urban Jarnik, 11. 6. 1903 *koroški župnik in pesnik Anton Kuchling, 11. 6. 1994 odprtje novega poslopja Zveze slovenskih zadrug v Celovcu, 11. 6. 1949 † pesnik Oton Župančič, 12. 6. 1994 Avstrija se je izrekla v plebiscitu za pristop k Evropski uniji, 14. 6. 1910 *oče povojne Mohorjeve v Celovcu dr. Janez Hornböck; 15. 6. 1338 Turki porazijo srbsko vojsko na Kosovskem polju; 26. 6. 1991 razglasitev samostojne Slovenije, 27. 6.1991 † predsednik Družbe sv. Mohorja prošt F. Brumnik, 27. 6. 1991 vojaški udar JLA proti Sloveniji, 27. 6. 1991 prvo zasedanje Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, 29. 6. 1586 † Primož Trubar.

LUNA SE SPREMENI:

	Ščip 1. 6. ob 21.47
	Zadnji kr. 8. 6. ob 12.06
	Mlaj 16. 6. ob 2.36
	Prvi kr. 24. 6. ob 6.23

NEDELJSKI EVANGELIJI:

2. **Oče pošlje Sina na svet.** (Jn 3, 16–18)
9. **Jezus pokliče Mateja.** (Mt 9, 9–13)
16. **Jezus razpošlje apostole.** (Mt 9, 36–10, 8)
23. **Jezus uči apostole.** (Mt 10, 26–33)
30. **Lastnosti Jezusovih učencev.** (Mt 10, 37–42)

MISEL MESECA:

Čudo veliko lepega in dobrega stori en sam človek, kateri veliko dela pa malo toži, se sam trudi in se ne zanaša na druge.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje RAKA
21. junija ob 3.24
(začetek poletja).

PIRAN

ZAPISKI:

MALI SRPAN – JULIJ

1	P	• Estera, svetop. žena; Rumold, pušč.; Aron, očak	
2	T	• Sviton, škof; Vital (Živko), muč.	
3	S	Tomaž, ap. • Anatol, šk.; Heliodor, šk.	
4	Č	Elizabeta Portugalska; Urh, škof • Berta	27
5	N	Ciril in Metod, slov., apost.* • Anton M. Zaccaria, d.	
6	S	Marija Goretti, dev., muč. • Bogomila, spokornica	
7	N	14. NAV. NEDELJA • Izaija, prerok; Vilibald, škof	
8	P	• Kilijan, šk., muč.; Prokop, muč.; Evgen III., pap.	
9	T	• Veronika Giuliani, opatinja; Gorkumski mučenci	
10	S	• Amalija (Ljuba), red.; Rufina in Sekunda, muč.	28
11	Č	Benedikt, zav. Evrope • Olga Kijev., kneg.	
12	P	Mohor in Fortunat*, muč. • Nabor in Feliks, muč.	
13	S	Henrik (Hinko), kralj • Evgen, šk.; Joel in Ezdra	
14	N	15. NAV. NED.; Kamil de Lellis • Frančišek Solan	
15	P	Bonaventura, šk., c. uč. • Vladimir Kijevski, knez	
16	T	Karmelska Mati Božja • Evstahij, šk.; Vitalijan, šk.	
17	S	• Aleš, spok.; Marcelina, dev.; Vestina (Vesna), m.	29
18	Č	• Friderik, škof, muč.; Arnold, škof	
19	P	• Avrea (Zlatka), devica; Arsen, diakon., pušč.	
20	S	• Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok	
21	N	16. NAV. NEDELJA; Lovrenc iz Brindisija, c. uč. •	
22	P	Marija Magdalena (Majda), spok. • Teofil, muč.	
23	T	Brigita Švedska, red. ust. •	
24	S	Krištof, muč. • Kristina, dev.; Boris in Gleb, m.	30
25	Č	Jakob st., ap. • Olimpija, vdova	
26	P	Joahim in Ana, starši Device Marije • Valens	
27	S	Gorazd, Kliment, Naum in tov. • Panteleon, muč.	
28	N	17. NAV. NEDELJA • Viktor I., papež; Samson (Samo)	
29	P	Marta iz Betanije • Olaf, muč.; Urban II., papež	
30	T	Peter Krizolog, škof, c. uč. • Angelina, kneginja	31
31	S	Ignacij Lojolski, red. ust. • Fabij, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

2. 7. 1990 Slovenija razglasila svojo suverenost, 2. 7. 1866 * slikar Peter Markovič, 7. 7. 1977 sprejetje zakona o narodnih manjšinah in o štetju manjšin v Avstriji, 8. 7. 1990 spravna slovesnost v Kočevskem Rogu, 14. 7. 1795 † prvi slovenski dramatik Anton Tomaž Linhart, 23. 7. 1919 ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani, 8. 7. 1991 Šolske sestre se poslovijo od Slomškovega doma, 20. 7. 1969 stopi Neil Armstrong kot prvi človek na Luno, 31. 7. 1891 † Matija Majar Ziljski.

LUNA SE SPREMENI:

	Ščip 1. 7. ob 4.58
	Zadnji kr. 7. 7. ob 19.55
	Mlaj 15. 7. ob 17.15
	Prvi kr. 23. 7. ob 18.49
	Ščip 30. 7. ob 11.35

NEDELJSKI EVANGELIJI:

7. Mali umevajo božje razodetje.
(Mt 11, 25–30)

14. Prilika o sejavcu in semenu.
(Mt 13, 1–23)

21. Prilika o ljulki med pšenico.
(Mt 13, 24–43)

28. Prilika o zakladu in ribah.
(Mt 13, 44–52)

MISEL MESECA:

Moder mož se šele oženi,
kadar ima ženkico
in otročiče s čim rediti.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje LEVA
22. julija ob 14.18.

SELE („KOBLA“)

ZAPISKI:

VÉLIKI SRPAN – AVGUST

1	Č	Alfonz M. Ligvorij, šk., c. uč. • Makabejski bratje	
2	P	Evzebij iz Vercellija, škof • Štefan I., papež	31
3	S	• Lidija Makedonska, žena; Avguštin Kažotič, škof	
4	N	18. NAV. NED.; Janez Vianney, duh. • Tertulin, muč.	
5	P	Posvetitev bazilike Marije Snežne • Ožbalt, kralj	
6	T	Jezusova spremenitev na gori • Pastor, muč.	
7	S	Sikst II., muč.; Kajetan, duh •	32
8	Č	Dominik, red. ust. • Cirijak, Larg in Smaragd, muč.	
9	P	• Peter Faber, redovnik; Roman, mučenec	
10	S	Lovrenc, diak., muč. • Asterija (Zvezdana), muč.	
11	N	19. NAV. NEDELJA; Klara, dev. • Tiburcij, muč.	
12	P	• Evplij, muč.; Inocenc XI., papež; Hilarija, muč.	
13	T	Poncijan, papež, in Hipolit, duhovnik, muč. •	
14	S	Maksimilijan Kolbe, duh., muč. • Evzebij iz Rima, duh.	33
15	Č	MARIJINO VNEBOVZETJE • Tarcizij, mučenec	
16	P	Rok, spokornik; Štefan Ogrski, kralj •	
17	S	Hijacint Poljski*, red. • Liberat (Svobodan), muč.	
18	N	20. NAV. NEDELJA • Helena (Jelka, Alenka), cesarica	
19	P	Janez Eudes, red. ust. • Ludvik Toulouški, škof	
20	T	Bernard, opat, c. uč. • Samuel (Samo), prerok	
21	S	Pij X., pap. • Fidel (Zvest), muč.; Baldvin	34
22	Č	Marija Kraljica • Sigfrid (Zmago), opat; konec p. dni	
23	P	Roza iz Lime, devica •	
24	S	Jernej, apostol • Emilija de Vialar, redovnica	
25	N	21. NAV. NEDELJA; Ludvik IX., kralj; J. Kalasanc, r. •	
26	P	• Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Rufin, škof	
27	T	Monika, mati sv. Avguština • Cezarij, škof	
28	S	Avguštin, škof, c. uč. • Hermes, muč.; Pelagij, šk.	35
29	Č	Mučeništvo Janeza Krstnika • Sabina, muč.	
30	P	• Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Gavdencija, muč.	
31	S	• Rajmund (Rajko) Nonat, redovnik; Pavlin, škof	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

4. 8. 1727 * slovenski jezikoslovec Ožbalt Gutsmann, 6. 8. 1945 eksplozija ameriške atomske bombe nad Hirošimo, 10. 8. 1873 * pesnik Fran Eller, 10. 8. 1893 * pisatelj Lovro Kuhar, 25. 8. 1938 † po nacistih mučeni narodni buditelj in duhovnik Vinko Poljanec, 25. 8. 1851 * pisatelj Ivan Tavčar, 28. 8. 1853 potrjena pravila Društva sv. Mohorja s strani deželnega glavarstva, 31. 8. 1589 † prevajalec Sv. pisma v slovenščino in protestantski pisec Jurij Dalmatin, 30. 8. 1907 † dolgoletni predsednik Mohorjeve družbe v Celovcu msgr. Filip Millonig, 11. 8. 1989 † koroški narodni buditelj prof. Jožko Hutter.

LUNA SE SPREMENI:

- Zadnji kr. 6. 8. ob 6.25
- Mlaj 14. 8. ob 8.34
- Prvi kr. 22. 8. ob 4.36
- Ščip 28. 8. ob 18.52

NEDELJSKI EVANGELIJI:

4. **Jezus nasiti množico.** (Mt 14, 13–21)
11. **Jezus hodi po morju.** (Mt 14, 22–33)
18. **Vera kananejske matere.** (Mt 15, 21–28)
25. **Jezus obljubi Petru prvenstvo.** (Mt 16, 13–20)

MISEL MESECA:

Zvonu je človek podoben, ki veliko lepega o svetih čednostih in dobrih delih govori, dobrega pa zelo malo ali nič ne stori.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje DEVICE
22. avgusta ob 21.21.

MARIJA V TRNJU V ŽELEZNI KAPLI

ZAPISKI:

KIMAVEC – SEPTEMBER

1	N	**22. NAV. NED.; Egidij (Tilen), op. • Verena, dev.**		
2	P	• Maksima, mučenka; Kastor, škof; Antonin, muč.		
3	T	Gregor Veliki, papež • Mansvet, škof; Doroteja		
4	S	• Rozalija (Zalka), devica; Ida, spok.; Mojzes, prer.		36
5	Č	• Lovrenc Giustiniani, šk.; Viktorin, šk., muč.		
6	P	• Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., muč.		
7	S	• Marko Križevčan in tov., muč.; Regina, dev., m.		
8	N	**23. NAV. NEDELJA; Marijino rojstvo • Hadrijan, muč.**		
9	P	• Peter Klaver, red.; Dorotej in Gorgonij, muč.		
10	T	• Nikolaj Tolentinski, spok.; Otokar, red.		
11	S	• Prot in Hijacint; Erntruda (Erna), dev.		37
12	Č	Marijino ime* • Gvido, spok.; Tacijan, muč.		
13	P	Janez Zlatousti, škof, c. uč. • Mavrilij, škof		
14	S	Povišanje sv. križa • Notburga, devica		
15	N	**24. NAV. NEDELJA; Žalostna Mati Božja (Dolores) •**		
16	P	Kornelij, p., in Ciprijan, šk., m. • Ljudmila, Edita		
17	T	Robert Bellarmino, škof • Lambert, škof, muč.		
18	S	• Jožef Kupertinski, duh.; Irena in Zofija		38
19	Č	Januarij, škof, muč.; Posv. celovške stolnice* •		
20	P	Korejski mučenci • Suzana, muč.; Kandida, muč.		
21	S	Matej (Matevž), ap. in evang. • Jona, prerok		
22	N	**25 NAV. NED. • Landelin, pušč.; Mavricij in tov., muč.**		
23	P	• Paternij (Domogoj), škof, mučenec; Lin, papež		
24	T	Rupert*, škof (2. zav. krške škofije) • Gerard, škof		
25	S	• Avrelija (Zlata), dev.; Sergij Radoneški, šk.		39
26	Č	Kozma in Damijan, mučenca • Nil, opat		
27	P	Vincenc Pavelski, red. ust. • Hiltruda, dev.		
28	S	Venčeslav (Vaclav), mučenec • Lioba (Ljuba), dev.		
29	N	**26. NAV. NEDELJA; Mihael, Gabrijel, Rafael, nadan. •**		
30	P	Hieronim, duh., c. uč. • Zofija, spok.; Honorij, šk.		40

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

6. 9. 1981 † slikar in prijatelj Slovencev na Koroškem Werner Berg; 11. 9 . 1957 odprtje Državne realne gimnazije za Slovence, 11. 9. 1989 odprtje ljudske šole v Celovcu, 18. 9. 1869 † jezikoslovec, urednik in soustanovitelj Mohorjeve Anton Janežič, 28. 9. 1762 * koroški bukovnik Miha Andreaš, 28. 9. 1831 * pisatelj, kritik in narodni buditelj Fran Levstik, 26. 9. 1897 * kipar France Gorše.

LUNA SE SPREMENI:

- Zadnji kr. 4. 9. ob 20.06
- Mlaj 13. 9. ob 0.07
- Prvi kr. 20. 9. ob 12.23
- Ščip 27. 9. ob 3.51

NEDELJSKI EVANGELIJI:

1. **Hoja s križem za Kristusom.** (Mt 16, 21–27)
8. **Jezus naroča spravljivost.** (Mt 18, 15–20)
15. **Prilika o neusmiljenem hlapcu.** (Mt 18, 21–35)
22. **Prilika o delavcih v vinogradu.** (Mt 20, 1–16)
29. **Prilika o neenakih sinovih.** (Mt 21, 28–32)

MISEL MESECA:

Več ko zna,
več velja,
naj bo gospod ali kmet.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje TEHTNICE 22. septembra ob 19.00 (začetek jeseni).

Sv. Višarje v Kanalski dolini

ZAPISKI:

VINOTOK – OKTOBER

1	T	Terezija Deteta Jezusa, devica • Remigij, škof	
2	S	(3. kvatre) Angeli varuhi • Teofil (Bogoljub, Bogomil)	
3	Č	• Evald, muč.; Gerard, op.; Kandid (Žarko), muč.	40
4	P	Frančišek Asiški, red. ust. • Petronij, škof	
5	S	• Marcelin škof; Flavija, mučenka	
6	N	27. NAV. NED. (ROŽNOVENSKA); Bruno, red. ust. •	
7	P	Rožnovenska Mati Božja • Marko I., pap.; Sergij Cez.	
8	T	• Demetrij, muč.; Pelagija, spok.; Marcel, muč.	
9	S	Dioniz, muč.; Janez Leon., duh. •	41
10	Č	• Florencij, muč., red.; Danijel, red., muč.	
11	P	• Emilijan (Milan), šk.; Aleksander Korz., škof	
12	S	Maksimilian Celjski, muč. • Serafin, redovnik	
13	N	28 NAV. NEDELJA • Edvard, spoz.; Koloman, muč.	
14	P	Kalist I., papež, muč. • Gavdencij, škof., muč.	
15	T	Terezija (Zinka), Velika, dev., c. uč. • Avrelija, dev.	
16	S	Hedvika; Marjeta M. Alakok •	42
17	Č	Ignacij Antiohijski, škof, muč. • Viktor, šk.	
18	P	Luka, evang. • Peter Alkantarski, red.	
19	S	Izak Jogues in kan. muč.; Pavel od Križa, r. ust. •	
20	N	29. NAV. NEDELJA (MISIJONSKA) • Irena, muč.	
21	P	• Uršula, devica in mučenka; Hilarion, opat	
22	T	• Marija Saloma; Bertila Boscardin, red.; Marko šk.	
23	S	Janez Kapistran, duh. • Severin	43
24	Č	Anton M. Claret, šk. • Martin iz Vert., šk.	
25	P	• Krizant in Darija, muč.; Krišpin in Krispinijan, muč.	
26	S	AVSTR. DRŽ. PRAZNIK; Amand, šk.; Luciján, muč.	
27	N	30. NAV NEDELJA; Posvetitev cerkva • Sabina, muč.	
28	P	Simon in Juda Tadej, ap. • Cirila, dev.; Fidelis, muč.	
29	T	• Narcis, škof; Ermelinda Brabantska, devica	44
30	S	• Marcel, muč.; Alfonz Rod.	
31	Č	Volbenk (Bolfenk), šk.; Kvintin, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

1. 10. 1988 † župnik in pesnik Anton Kuchling, 10. 10. 1948 OZN sprejela Splošno deklaracijo o človekovih pravicah, 10. 10. 1920 koroški plebiscit, 11. 10. 1990 † znameniti misijonski kirurg dr. Janez Janež, 15. 10. 1844 * pesnik Simon Gregorčič, 20. 10. 1907 v Celovcu ustanovljena Slovenska krščanska socialna zveza, 26. 10. 1955 zadnji tuji vojak zapustil Avstrijo, avstrijski parlament sprejel zakon o trajni nevtralnosti, 29. 10. 1851 * koroški narodopisec Janez Scheinig.

LUNA SE SPREMENI:

- Zadnji kr. 4. 10. ob 13.04
- Mlaj 12. 10. ob 15.14
- Prvi kr. 19. 10. ob 19.09
- Ščip 26. 10. ob 15.11

NEDELJSKI EVANGELIJI:

6. **Prilika o hudobnih vinogradnikih.** (Mt 21, 33–34)
13. **Prilika o kraljevi svatbi.** (Mt 22, 1–14)
20. **O davčnem denarju.** (Mt 22, 15–21)
27. **Največja zapoved.** (Mt 22, 34–40)

MISEL MESECA:

Ni nobena prava modrost se svoje stare trme držati, ampak vse prav preurediti in se boljšega prijeti.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje ŠKORPIJONA 23. oktobra ob 4.16.

POD VRŠIČEM

ZAPISKI:

LISTOPAD – NOVEMBER

1	P	**VSI SVETI • Cezarij, diakon, mučenec**	
2	S	**SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH • Marcijan, pušč.**	
3	N	**31. NAV. NEDELJA; Viktorin Ptujski, šk., muč. •**	
4	P	**Karel Boromejski, škof • Vital in Agrikola, muč.**	
5	T	**• Zaharija in Elizabeta, starši Jan. Krst.; Bertilda, op.**	
6	S	**Lenart, opat • Sever, muč.**	45
7	Č	**• Engelbert, šk., muč.; Ernest, opat**	
8	P	**• Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež**	
9	S	**Posvetitev Lateranske bazilike • Teodor (Božidar)**	
10	N	**32. NAV. NEDELJA; Leon I. Véliki, pap., c. uč. •**	
11	P	**Martin iz Toursa, škof • Menas, puščavnik**	
12	T	**Jozafat Kunčevič, škof, muč. • Kunibert, škof**	
13	S	**Stanislav Kostka, red. • Homobonus, trgovec**	46
14	Č	**• Nikolaj Tavelič, muč.; Lovrenc O'Toole, šk.**	
15	P	**Albert Veliki, škof, c. uč.; Leopold*, knez •**	
16	S	**Marjeta Škotska; Jedrt iz Helfte, red. • Otmar, op.**	
17	N	**33. NAV. NEDELJA; Elizabeta Ogr., red. • Hugo**	
18	P	**Posvetitev baz. sv. Petra in Pavla • Roman, diak.**	
19	T	**• Narsej, škof, muč.; Barlam, mučenec**	
20	S	**• Edmund, kralj, muč.; Feliks Valois, red.**	47
21	Č	**Marijino darovanje • Albert šk.; Gelazij I., papež**	
22	P	**Cecilija (Cilka), dev., muč. • Maver, škof, muč.**	
23	S	**Klemen I., papež, mučenec; Kolumban, opat •**	
24	N	**KRISTUS KRALJ; Vietnam. muč. • Flora (Cvetka)**	
25	P	**• Katarina Aleksand., dev., muč.; Erazem, muč.**	
26	T	**• Leonard Portomavriški, red.; Valerijan Ogl., šk.**	
27	S	**Virgil* in Modest*, ap. Karantanije • Jožef Pig., red.**	48
28	Č	**• Jakob Markij, duh.; Eberhard, šk.**	
29	P	**• Saturnin, mučenec; Blaž in Demetrij, mučenca**	
30	S	**Andrej, apostol • Trajan, šk.; Tadej, muč.**	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

2. 11. 1885 * duhovnik in politik Janez Starc; 10. 11. 1819 † baron Žiga Zois, mecen slovstvenega dela med Slovenci, 13. 11. 1813 * koroški slovenski politik in publicist, soustanovitelj Mohorjeve Andrej Einspieler, 24. 11. 1906 † pesnik Simon Gregorčič, 19. 11. 1987 † arhitekt in kulturni delavec Simon Kregar; 15. 11. 1868 * prvi predsednik koroške Zveze slovenskih zadrug Janez Vospernik.

LUNA SE SPREMENI:

- Zadnji kr. 3. 11. ob 8.50
- Mlaj 11. 11. ob 5.16
- Prvi kr. 18. 11. ob 2.09
- Ščip 25. 11. ob 5.10

NEDELJSKI EVANGELIJI:

3. **Jezus svari pred farizeji.** (Mt 23, 1–12)
10. **Prilika o desetih družinah.** (Mt 25, 1–13)
17. **Prilika o talentih.** (Mt 25, 14–30)
24. **O poslednji sodbi.** (Mt 23, 31–46)

MISEL MESECA:

Bog je tako dober, da nam celo križe, ki si jih nakladamo po neumnosti, obrne v naše zasluženje.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje STRELCA
22. novembra ob 1.46.

GORIŠNICA BLIZU PTUJA

ZAPISKI:

GRUDEN – DECEMBER

1	N	1. ADVENTNA • Eligij, škof; Natalija (Božena), spok.		
2	P	• Bibijana (Živka), muč.; Blanka; Herta, dev.		
3	T	Frančišek Ksaver, duhovnik • Kasijan, muč.	☾	
4	S	(4. kvatre); Janez Damaščan, duh., c. uč. • Barbara		49
5	Č	• Saba (Sava), op.; Gerald iz Brage, šk.; Krispina		
6	P	Nikolaj (Miklavž), škof • Apolinarij Trž. muč.		
7	S	Ambrož, šk., c. uč. • Agaton, muč.; Jožefa R.		
8	N	2. ADV.; BREZMADEŽNO SPOČ. DEVICE MARIJE •		
9	P	• Peter Fourier, red.; Valerija, muč.; Abel, očak		
10	T	• Melkijad, pap., muč.; Judita, svetopisemska žena	●	
11	S	Damaz I., pap. • Danijel Stilit, pušč.		50
12	Č	Ivana Frančiška Šantalska, red. •		
13	P	Lucija, dev. muč. • Otilija, dev.; Suzana muč.		
14	S	Janez od Križa, duh., c. uč. • Spiridion (Dušan), šk.		
15	N	3. ADV. • Kristina, dev.; Marija K. di Rosa, red. ust.		
16	P	• Albina, dev., muč.; Adelhajda, cesarica		
17	T	• Lazar iz Betanije; Olimpija, red. ustanov.; Vivina	☽	
18	S	• Teotim in Bazilijan, muč.; Gracijan, šk.		51
19	Č	• Urban V., pap.; Favsta, spok.; Tea, mučenka		
20	P	• Evgenij in Makarij, muč.; Dominik Siloški, opat		
21	S	Peter Kanizij, duh., c. uč. • Severin, škof		
22	N	4. ADVENTNA • Demetrij (Mitja), muč.; F. Cabrini, dev.		
23	P	Janez Kancij, duh. • Viktorija, dev.; muč.; Servul		
24	T	Sveti večer • Adam in Eva; Hermina, dev.; Šarbel	☺	
25	S	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO • Anastazija, muč.		52
26	Č	Štefan, prvi mučenec • Zosim, papež		
27	P	Janez Evangelist, ap. • Fabiola, spokornica		
28	S	Nedolžni otroci, muč. • Kastor in tov., muč.		
29	N	SV. DRUŽINA; Tomaž Becket, šk., m. • David, kralj		
30	P	• Rajner, škof; Liberij, škof; Evgen, škof		
31	T	Silvester I., pap. • Melanija, opatinja; Pavlina, muč.		

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI:

1. 12. 1918 ustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, 2. 12. 1869 * koroški slovenski politik Franc Grafenauer, 3. 12. 1800 * pesnik France Prešeren, 3. 12. 1833 * ljudski pevec Franc Leder Lesičjak, 11. 12. 1918 † pisatelj Ivan Cankar, 11. 12. 1980 † koroški slovenski skladatelj Pavle Kernjak, 14. 12. 1912 * koroški narodopisec in šolnik dr. Pavle Zablatnik, 15. 12. 1935 † politik in poslanec v deželnem ter vsedržavnem parlamentu Franc Grafenauer, 19. 12. 1828 * slovničar in soustanovitelj Mohorjeve Anton Janežič, 22. 12. 1825 † koroški bukovnik Andrej Šušter Drabosnjak, 23. 12. 1990 Slovenija se je na referendumu izrekla za samostojnost, 5. 12. 1905 * kmet in narodopisec Niko Kriegl.

LUNA SE SPREMENI:

☾	Zadnji kr. 3. 12. ob 6.06
●	Mlaj 10. 12. ob 17.56
☽	Prvi kr. 17. 12. ob 10.31
☺	Ščip 24. 12. ob 21.41

NEDELJSKI EVANGELIJI:

1. **Opomin k čuječnosti.** (Mr 13, 33–37)
8. **Janez Krstnik pripravlja Jezusa na pot.** (Mr 1, 1–8)
15. **Janez Krstnik pričuje o Jezusu.** (Jn 1, 6–8, 19–28)
22. **Angel oznani Jezusovo rojstvo.** (Lk 1, 26–38)
29. **Jezusovo darovanje v templju.** (Lk 2, 22–40)

MISEL MESECA:

Svet se po samih šolah ne poboljša, ako starši doma pravega temelja ne položijo.

(Anton M. Slomšek)

Sonce stopi v znamenje KOZOROGA 21. decembra ob 15.06 (začetek zime).

OTOK OB VRBSKEM JEZERU

ZAPISKI:

Draga rojakinja, dragi rojak!

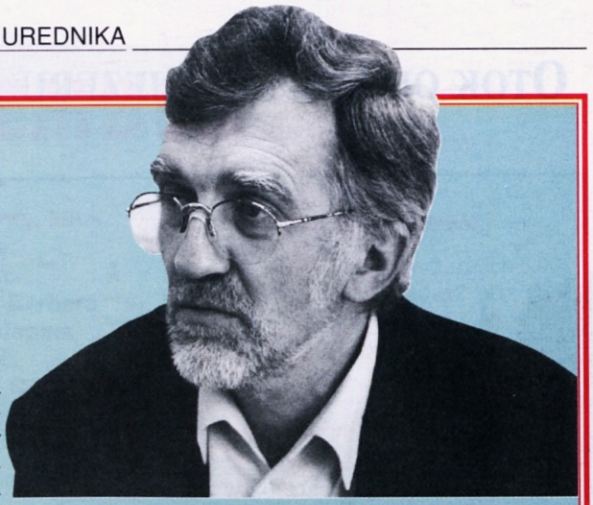

Star pregovor pravi, da človek ne živi samo od kruha. Tudi od knjig — in prav za to skrbi Mohorjeva družba, ki sta jo sredi preteklega stoletja na pobudo lavantinskega škofa Antona Martina Slomška ustanovila Korošca Anton Janežič iz Leš pri Št. Jakobu in Andrej Einspieler iz Sveč. V pravilnik društva so zapisali, da je namen društva „na svetlo dajati in razširjevati dobre knjige, ki um, serce in voljo ljudi razsvetliti in požlahtniti in se zraven tudi dober kup razprodajati zamorejo".

Tako je Mohorjeva družba začela povezovati vse rojake, od katerih je precejšen del že tedaj in v poznejših letih moral s trebuhom za kruhom po širnem svetu. O tej povezovalni funkciji Mohorjevih „bukev" pričajo tudi obširni seznami družbinih „udov". Trditev, da je Mohorjeva s svojimi knjigami Slovence naučila brati, gotovo ni pretirana. Še danes lahko najdemo na podstrešju starih kmečkih hiš na kupe mohorjevk, pa čeprav je v marsikateri izmed teh hiš slovenska beseda tuja.

Letošnji Koledar je predvsem v znamenju obletnic, nudi pa tudi sicer zadosti zanimivega branja. Naj opozorim le na nekaj člankov, kot so 50. obletnica konca druge svetovne vojne, 50. obletnica vetrinjske tragedije, podelitev Tischlerjeve nagrade izseljencu Blažu Potočniku, 90. rojstni dan staroste koroških duhovnikov g. Tomaža Holmarja, . . . Članki dosegajo domala že esejsko raven.

Ob tej priložnosti prosimo vse cenjene poročevalce in dopisnike, katerih članke zaradi omejenega obsega Koledarja nismo mogli objaviti ali pa smo jih morali krajšati, za razumevanje. Letos neobjavljene članke bomo poskušali objaviti v Družini in domu ali pa v prihodnjem Koledarju. Vsekakor pa iskrena hvala vsem znancem in dopisnikom po svetu, ki celovški Mohorjevi pomagajo uresničevati geslo: „povezovati rojake po vsem svetu". Zahvala velja seveda tudi fotografom, ki so svojimi slikami popestrili Koledar. Prav za nje in vse, ki radi fotografirajo, smo tudi razpisali natečaj (str. 5).

Prav prisrčno pozdravljam vse tiste, ki so z nakupom Mohorjevega Koledarja prvič postali člani Mohorjeve družbe, saj je v ceni Koledarja vračunana tudi članarina.

Želim tudi v bodoče vsem bralcem mnogo veselja pri prebiranju Mohorjevih knjig in hkrati opozarjam, da po stari celovški tradiciji vsak teden darujemo sv. mašo za vse – tudi rajne – Mohorjane. Uredniško pismo pa bom zaključil z besedami našega predsednika g. rektorja Jožeta Kopeiniga:

„Vam vsem izrekam v imenu Mohorjeve družbe v Celovcu iskreno hvalo in zahvalo, spoštovanje in občudovanje, da ste ostali zvesti vrednotam in vrlinam krščanske vere in zdravega narodnega izročila. . . Naj Bog živi ves slovenski narod, vse narode sosede, vsa ljudstva sveta, da bi živeli v slogi in spravi, v miru in bratstvu. Marija pa naj nam pomaga, da bomo ostali zvesti Bogu in narodu."

***Odborniki** Mohorjeve založbe so prinesli cesarju Francu Jožefu Mohorjev koledar.*

Prisrčno
Vas pozdravlja
dipl. inž. Franc Kattnig
vodja
Mohorjeve založbe

ZORKA L.-WEISS

Rojena 1946 v Celovcu. Gimnazija za Slovence v Celovcu.
Študij slikarstva in likovne vzgoje na Dunaju.
Poučuje likovnost na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu.
Živi na Rutah pri Radišah, Koroška.

RAZSTAVE:

Dunaj, Slovenj Gradec, Rim, Celovec, Ljubljana, Trst, Kranj, Maribor, Beljak, Innsbruck, Krems, Jyväskylä na Finskem, Št. Janž v Rožu i. dr.

DRAGO DRUŠKOVIČ

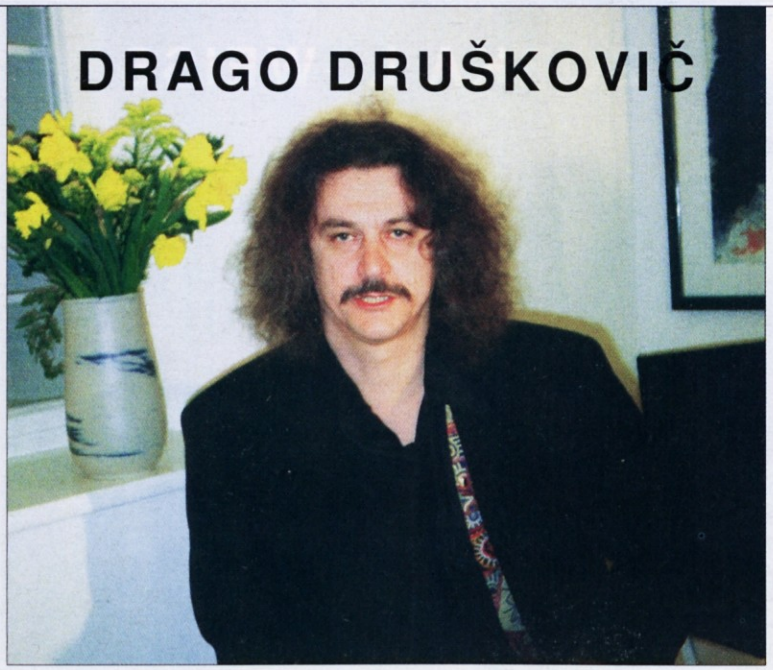

Rojen 1950 v Celovcu. Otroštvo in mladost v Lešah pri Št. Jakobu na Koroškem.
Študij v Gradcu in Salzburgu. 1974 začetek slikanja in risanja.
Ukvarjanje s knjižno ilustracijo, tapiserijo in tiskano grafiko.
Živi in dela v Salzburgu in v Lešah na Koroškem.
Svoboden umetnik.

RAZSTAVE:

Celovec, Salzburg,
Gradec, Dunaj, Pariz,
Ljubljana, Varšava,
Trst, Rožek i. dr.

GUSTAV JANUŠ

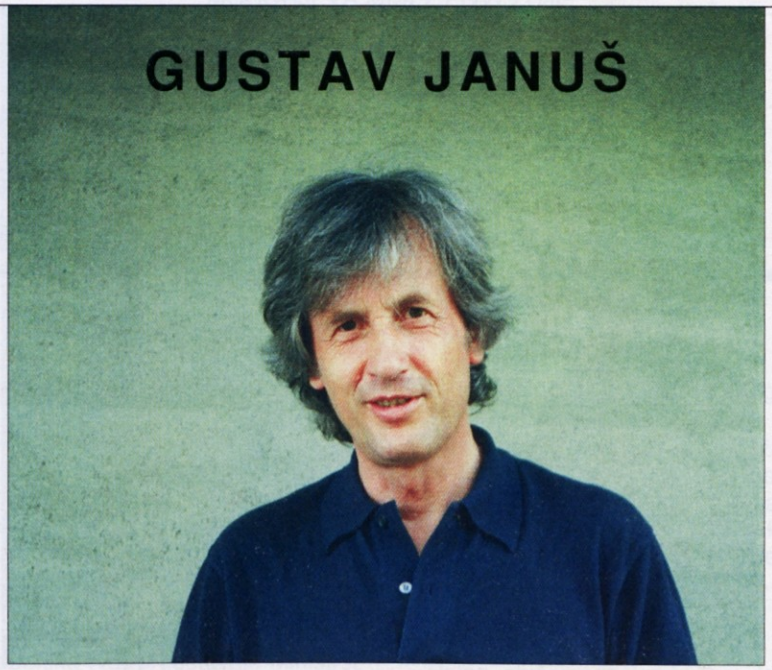

Rojen 1939 v Selah na Koroškem. Gimnazija na Plešivcu.
Učitelj na glavni šoli v Št. Jakobu v Rožu.
Živi na Breznici pri Podrožci. Izdal je več pesniških zbirk.
L. 1995 je izšla pri Mohorjevi njegova monografija.

RAZSTAVE:

Dunaj, Celovec,
Slovenj Gradec,
Salzburg, Innsbruck,
Trst, Beljak, Kranj,
Gradec, Rožek,
Gütersloh, Pliberk i. dr.

VALENTIN OMAN

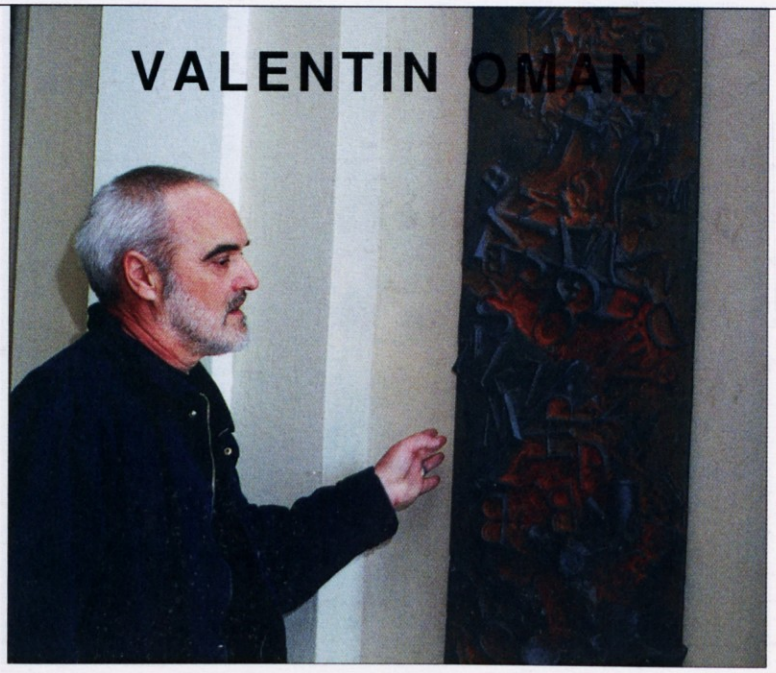

Rojen 1935 v Štebnu pri Maloščah (zdaj Bekštanj) na Koroškem.
Gimnazija na Plešivcu. Študij na Akademiji za uporabno umetnost na Dunaju.
Živi v Štebnu in na Dunaju. Svoboden umetnik.
V Mohorjevi v Celovcu ima stalno razstavo.
L. 1991 je izšla pri Mohorjevi v Celovcu njegova monografija.

RAZSTAVE:

Celovec, Slovenj Gradec, Lausanne, Ljubljana, Videm, Bradford, Veulo, San Francisco, Pariz, Bruselj, Nürnberg,

London, Lyon, Bolzano, Kopenhagen, Muscat v emiratu Oman i. dr.

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA v letu 1995

Prehod iz sezone 1994 v sezono 1995 je zaznamovala 70-letnica življenja GMD. Jubilejno slavje je bilo v Zavodu šolskih sester v Gorici dne 9. decembra 1994. S svojo udeležbo so nas počastili predstavniki sestrskih Mohorjevih družb iz Celja in Celovca ter veliko prijateljev iz zamejskega primorskega prostora, pa tudi iz matice, med njimi precej uglednih gostov. Prisotni so bili akad. dr. France Bernik, predsednik SAZU, dr. Peter Vencelj, sekretar v vladi RS za Slovence zunaj mejà Slovenije, zastopnica predsednika RS, predstavnik Ministrstva za kulturo RS, konzul RS v Trstu i. dr.

Po kratkem poprisotenju glavnih etap 70-letnega življenja GMD se je središče pozornosti prevesilo na Primorski biografski leksikon, ki je z 20. zvezkom dosegel svojo izpolnitev. O razgibani zgodbi več kot 20-letnega podviga GMD sta spregovorila odbornica GMD prof. Marija Češčut in urednik PSBL prof. Martin Jevnikar. Tudi čestitke, ki so jih na jubilejnem slavju izrekli nekateri ugledni gostje, so se v dobri meri nanašale na izjemen kulturni pomen tega dela ne le za zamejski, marveč za ves slovenski kulturni prostor.

* * *

Pri knjižnem daru GMD 1995 delajo zaključnemu zvezku PSBL družbo še Koledar, Zbirka novel Prešernovega nagrajenca Alojza Rebule „Vinograd rimske cesarice" ter Spomini tigrovca Zorka Jelinčiča „Pod svinčenim nebom".

Koledar 1995 je uredil dr. Jožko Markuža. Kot običajno je tudi letošnji zbornik pestro urejen in bogato vsebinsko sestavljen. Gotovo bo nepogrešljiv vir za zgodovino slovenskega življa v zamejstvu.

Publikacija Rebulovega „Vinograda rimske cesarice" ob avtorjevi 70-letnici in Prešernovi nagradi ni zgolj ponatis prve že zdavnaj pošle izdaje iz leta 1956. Vsebuje namreč nekaj najzgodnejših Rebulovih krajših tekstov, ki so izšli v periodičnem tisku, in pa tehtno spremno besedo prof. Diomire Fabjan Bajc. Vsekakor je ta izdaja dobrodošla zlasti za šole, pa tudi za vse, ki jih zanima razvoj Rebulovega pisateljskega talenta in njegovega duhovnega sveta.

Nemajhen prispevek in priložnost za globlje ovrednotenje čuta narodne zavesti in istovetnosti so dramatični spomini tigrovskega voditelja Zorka Jelinčiča „Pod svinčenim nebom", ki sta jih iz očetove zapuščine za tisk pripravila Jelinčičeva otroka Rada in Dušan.

* * *

Poleg običajnega knjižnega daru, prvenstveno namenjenega članom GMD, je Zadruga GM izdala svojstveno razmišljujoče popotovanje po Julijcih po sledeh Juliusa Kugyja pod naslovom „Od Trente do Zajzere", ki ga je napisal Rafko Dolhar, znani tržaški zdravnik in kulturni delavec.

Naj omenimo tudi prikaz slikarskega opusa zamejskega umetnika salezijanca Viktorja Godniča. Naslov „Podobe v službi resnice" precej prozorno odraža umetnikov duhovni vzgib.

Neobičajni naslov „Dve muhi na en mah — Due piccioni con una fava" nas seznanja z dobrodošlo novostjo slovensko-italijanskega frazeološkega slovarja, ki ga je za GM sestavila prof. Diomira Fabjan Bajc.

V začetku poletja je GM poskrbela za ponatis pesniške zbirke, prvič objavljene leta 1950, Lada Piščanca „Pesmi zelene pomladi" z željo, da se avtorjeva tragična življenjska zgodba (bil je krivično umorjen leta 1944 v Cerknem) in njegova rahločutna pesniška zapuščina prikliče v spomin tudi mlajšim rodovom.

Zadnji v vrsti publikacij GM v letu 1995 je Zbornik predavanj na simpoziju o Francu Jezi, samoniklem rodoljubu, časnikarju in kulturnem delavcu, ki so ga vojne in povojne razmere iztrgale iz rodne Štajerske in privedle na Tržaško, kjer se je njegovo življenje pred 10 leti tudi izteklo.

* * *

Nadvse živahna, zlasti po zaslugi tajnika Odbora GMD Marka Tavčarja, je bila letošnja predstavitev dejavnosti in publikacij GM tako v zamejstvu kakor

v matični domovini. Našteli smo jih kakih trideset. V Ljubljani nam je za predstavitev knjižnega daru 1995 nudila gostoljubno streho sama SAZU s pozdravno in uvodno besedo njenega podpredsednika akad. Cirila Zlobca.

Deležni smo bili tudi pozornosti slovenske televizije. Omenili bi pogovor za kulturno oddajo „Osmi dan" in pa nastop v živo v koprskem studiu v nizu „Kje so tiste stezice".

* * *

Glede na vezi in sodelovanje s sestrskima Mohorjevima družbama velja omeniti, da je na tem, da izide skupna zgodovina vseh treh Mohorjevih družb. Prikaz zgodovine GMD je prispeval zgodovinar dr. Branko Marušič. Ostala avtorja sta dr. Valentin Inzko za Celovško in prof. dr. Marijan Smolik za Celjsko. Nadvse zgovorno pričevanje o dejavnosti in kulturnem pomenu vseh treh sestrskih MD bo seznam knjig in publikacij od začetkov do danes, ki bo sestavni del zgodovinskega prikaza.

MOHORJEVA ZALOŽBA V CELOVCU v minulem letu

Tokrat se hočem v svojem poročilu iz Celovca omejiti na založniško dejavnost naše Mohorjeve družbe, čeprav zajema založba le del celotne Družbine dejavnosti, ki sega od vzdrževanja Modestovega doma za dijakinje in dijake v Celovcu preko študentskega doma Korotan na Dunaju, knjigarne in tiskarne v Celovcu do raznih iniciativ na gospodarskem področju tako v Avstriji kakor tudi zunaj nje.

Avstrijsko-slovenski večer v parlamentu na Dunaju. Tako kakor l. 1993 je Mohorjeva, Celovec, tudi l. 1995 priredila skupaj s parlamentarnim klubom Avstrijske ljudske stranke (ÖVP) odlično obiskan avstrijsko-slovenski večer v parlamentu na Dunaju, na katerem sta se predstavila ljubljanski slikar Tomaž Železnik z razstavo in dr. Vasja Klavora iz Gorice z nemškim prevodom svoje knjige „Koraki skozi meglo". (Na sliki iz l. 1993 z leve: predsednik kluba dr. Heinrich Neisser, tedanja zunanja ministra Lojze Peterle (Slovenija) in Alois Mock (Avstrija) ter dr. Vasja in Nives Klavora).

VISOKO PRIZNANJE SLOVENIJE

Predsednik Republike Slovenije, Milan Kučan, je odlikoval 18. novembra 1994 dr. Valentina Inzka, nekdanjega predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev in posmrtno dr. Francija Zwittra, dolgoletnega predsednika Zveze slovenskih organizacij na Koroškem „za zasluge in osebni prispevek pri ohranjanju in razvijanju slovenske narodne zavesti in za utrjevanje položaja ter ugleda slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem" s srebrnim častnim znakom svobode Republike Slovenije. Predsednik Milan Kučan je izročil vdovi dr. Francija Zwittra, gospe Mari Zwitter, in dr. Valentinu Inzku odlikovanji na posebni slovesnosti v dvorani predsedniške palače.

Poleg družinskih članov obeh odlikovancev sta se udeležila slovesnosti med drugim predsednika obeh zbornic slovenskega parlamenta, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, zastopniki univerze, predsednik Kluba koroških Slovencev v Ljubljani, zastopniki slovenskega zunanjega ministrstva, zastopnik avstrijskega veleposlaništva v Ljubljani, generalni konzul Republike Slovenije v Celovcu, zastopniki Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani, predstavnika Narodnega sveta koroških Slovencev in Zveze slovenskih organizacij na Koroškem ter ravnatelj Slovenskega dušnopastirskega urada v Celovcu dr. Jože Marketz.

V Modestovem domu smo letos imeli zelo uspešne tečaje nemščine za mladino, Korotan na Dunaju je prenovil znameniti arhitekt-rojak Boris Podrecca (sobe za goste so na razpolago pod tel. štev. 0222 / 40 34 1 93), knjigarno smo temeljito prenovili že lani, tiskarna pa se je preselila zaradi pomanjkanja prostora v Mohorjevi hiši (na Vetrinjskem obmestju 26 v Celovcu) v sosednji Vetrinj, na zgodovinsko „Vetrinjsko polje", kjer se je pričela pred 50 leti pretresljiva „vetrinjska tragedija".

Naš predsednik rektor Jože Kopeinig je na spominski proslavi te tragedije poleti 1995 v Vetrinju pozdravil številne goste takole: „Zgodovinska usoda slovenskemu narodu tudi sredi 20. stoletja ni prizanašala. Mnogi danes navzoči ste doživeli in doživljali ponižano in teptano dostojanstvo slovenskega naroda. Okupacija in komunistična revolucija sta prizadeli slovenskemu narodu ne samo globoke rane, temveč tudi bratomorni razdor, ki še danes razdvaja narod v Sloveniji, izseljenstvu in zamejstvu. Mohorjeva hiša v Celovcu je v povojnih letih bila duhovno zatočišče mnogim beguncem in izseljencem. S svojo založniško dejavnostjo je omogočala, da se resnica o temni dobi slovenskega naroda v medvojnih in povojnih letih ni mogla povsem zatreti in utišati . . ."

To v povojnem času oživljeno založniško delovanje iz leta v leto rodi sadove, včasih hvala Bogu lepše in boljše, včasih samokritično tudi slabše.

V iztekajočem se letu je celovški Mohorjevi uspelo izdati skoraj 50 samostojnih knjig in glasbenih kaset tako v slovenskem kakor tudi v nemškem jeziku. Največja podviga sta knjigi „Slovenski Dunaj" (besedilo Drago Medved, slike Marjan Paternoster), ki smo jo založili v dveh izdajah, v slovenščini in nemščini, ter dvojezična monografija o slikarju in pesniku Gustavu Janušu s spremno besedo pisatelja Petra Handkeja.

Mladinskih knjig in otroških slikanic smo izdali 8, med katerimi naj posebej omenim slikanico-prvenec Tomaža Vrabiča (Škofja Loka) in slikarke Petre Varl-Simončič (Ljubljana) „Oblak, mlinar in pobeglo zdravje" ter knjige zbirke „Novohlačniki" dunajskega avtorja uspešnic Thomasa Brezine.

Nadalje smo založili štiri pesniške zbirke in 8 proznih knjig, med njimi nemški prevod istrskega pisatelja Marjana Tomšiča „Oštrigèca", avtobiografski roman „Človeka nikar" znanega koroškega pisatelja Vinka Ošlaka in črtice „Na sončni strani ceste" slovenskega ambasadorja v Parizu Andreja Capudra.

Od 7 stvarnih knjig bi rad posebej opozoril na knjigo „Koraki skozi meglo" (o Soški fronti 1915—1917) primarija iz Gorice Vasje Klavora (izšla je tudi v nemškem prevodu) in na drugi del življenjepisa „Nadškof Vovk in njegov čas" Ludovika Ceglarja, ki deluje v Braziliji.

Znanstvenih knjig smo izdali 10, med njimi znanstveno razpravo „Ameriški Slovenci in katoliška

Cerkev" Darka Friša iz Maribora in knjigo nepozabnega narodopisca Nika Kureta „Das festliche Jahr der Slowenen" (praznično leto Slovencev) ter zbornik „Matija Majar-Ziljski", ki ga je izdal univ. prof. Andrej Moritsch (univerza Celovec) v naši založbi.

S področja šolskih knjig (skupaj 9) naj naštejem že 5. knjigo „Gospodarsko poslovanje" (Schneider/Schwankhart), učbenik „Glas, glasba in glasbila" (Kovačič) in latinsko vadnico „Veni, vidi, didici" (Stockmann), rad pa poročam, da smo izdali tudi versko knjigo „Vjerska knjiga 2" za gradiščanske Hrvate ter dve verouči v slovenščini. Veseli nas, da moremo pomagati z našimi šolskimi knjigami tudi šolam v republiki Sloveniji.

V rubriki „razno" imamo preostale knjige in glasbene produkcije. Iz tega koša naj omenim „Mali socialni leksikon" (Vinko Ošlak), zbornik „Kristjan v družbi" (uredil Vinko Ošlak, sozaložba vseh treh Mohorjevih založb!), umetnostni koledar „Hans Staudacher", glasbeni kaseti in laserski plošči „Vse je pesem" (ansambel Drava iz Borovelj) ter „Koroške narodne za trobento" (Franc Korber, Ljubljana).

Seveda je posebej razveseljiva izdaja knjige „Zgodovina Mohorjeve", ki izhaja v skupni založbi Mohorjevih družb iz Celja, Gorice in Celovca, katerih zgodovino zajema in prikazuje na pregleden način.

V minuli dobi smo pripravili vrsto literarnih večerov, predstavitev knjig ipd., prav posebej pa je uspel „Avstrijsko-slovenski večer" junija 1995 v parlamentu na Dunaju s predstavitvijo knjige Vasje Klavore in razstavo slikarja Tomaža Železnika ter predstavitvijo slovenskih vin in pršuta.

Ob koncu iskrena hvala vsem sodelavcem, posebej pa še našemu predstavništvu v Ljubljani, ki pod vodstvom direktorja Ivana Ovna z veliko vnemo in lepimi uspehi skrbi za širjenje mohorjevih bukev v Sloveniji.

Svidenja s cenjenimi bralkami in bralci bodisi na branjih, bodisi na knjižnih sejmih (Ljubljana, Frankfurt, Dunaj, Velikovec) se veseli vdani

DI Franc Kattnig
vodja založbe

Do zaključka prvih strani še nismo dobili poročila Celjske Mohorjeve družbe. Če ga bomo dobili še pred zaključkom preostalih strani, ga bomo objavili ob koncu koledarja v poglavju „Pisano branje". Tako prosimo cenjene bralke in bralce in seveda Celjsko Mohorjevo za razumevanje. **Uredništvo.**

O, DOMOVINA

KADAR SPREGOVORIM O TEBI
IN TE HVALIM IN KUJEM V ZVEZDE,
GOVORIM JASNO IN GLASNO
V JEZIKU, KI GA RAZUME VES SVET.

TAKRAT RAZGLAŠAM SVOJO LJUBEZEN,
SVOJE VESELJE IN PONOS.
IN HVALIM SVOJ ROD.
IN POJEM O UPANJU.

KADAR PA SPREGOVORIM O RESNICI
NAJINIH SPEČIH IN BDEČIH RAN,
GOVORIM TIHO
IN PO SLOVENSKO.

T. KUNTNER

SPET V LESU

GREŠ V ZELENO IN RJAVO LUČ
KAKOR PRVI ČLOVEK
MEHKA SVETLOBA RAZLITA
V MLADI MAH

KDO JE VKLESAL TE POTI
SREDI STRMINE?
NA VALOVIH TAL
SI SPET GOLI OBČUTEK
MED DREVESI SREČAŠ
SMEHLJAJOČO SE LJUBEZEN

KAKOR V MAJHNI VASI
PREJKDAJ
SAMO ZIDI IN OKNA
TESNO SKUPAJ
KRAVE IN KONJI SE GLEDAJO
V JUTRANJI ZARJI

JOSEF STRUTZ
(STRANČIČE PRI CELOVCU, 1992)

PRVA SVETOVNA VOJNA (2. del)
v slovenskem zgodovinskem spominu

Obdobje po drugi svetovni vojni je prineslo temeljno delo o sarajevskem atentatu, ki je izšlo v slovenskem jeziku. To je prevod obsežne študije Vladimirja Dedijerja *Sarajevo 1914* (Ljubljana 1966). Knjiga je naletela na odmev tudi v slovenski javnosti, predvsem to velja za poglavja o slovenskih preporodovcih; oglasili so se namreč takrat še živeči slovenski preporodovci (npr. Jaka Avšič, Ivan Kolar) s pripombami in „popravki" nekaterih, po njihovem mnenju enostranskih Dedijerjevih informacij. Podobno kot je bilo povedano za slovensko „vojno" publicistiko v letih 1918—1941, da se je sarajevskega atentata, ultimatov in vojnih napovedi spomnila le ob okroglih obletnicah (npr. Janko Pleterski, Jurij Mušič, Ivan Matičič, Metod Mikuž), velja to tudi za obdobje po letu 1945, saj razen Dedijerjeve študije ni nastala nobena zgodovinska analiza omenjenih vprašanj.

Izvirnih slovenskih del o vojaški zgodovini prvega svetovnega spopada ni, razen poskusa celovitega prikaza vojne in vojaške zgodovine Slovencev v knjigi Janeza J. Švajncerja *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev* („Prva svetovna vojna", Ljubljana 1992). V obdobju med obema vojnama so prazen prostor delno zapolnili časopisni članki z obeleževanjem obletnic najznamenitejših bitk na vseh frontah evropskega bojišča.

Na galicijskem in karpatskem bojišču so se bojevali tudi slovenski vojaki v avstro-ogrskih uniformah. Slovenskega vojaka v številkah, polkih, na bojiščih in v znakih je najpodrobneje opisal Janez J. Švajncer v katalogu *Svetovna vojna 1914—1918. Slovenci v avstro-ogrski armadi*, ki je izšel ob razstavi „Spomini na svetovno vojno 1914—1918" (Maribor 1988) in je odličen priročnik za poznavanje prisotnosti slovenskih vojakov v avstrijski vojski in svetovni vojni. Pri pregledu slovenske literature o vojni zato ne smemo mimo številčno skromnih spominskih zapisov, dnevnikov ali pisem slovenskih vojakov. Spričo pomanjkanja osnovnih raziskav pridobivajo namreč ravno avtobiografska pričevanja neprecenljivo vrednost, saj ostajajo pomenljiv in malodane edini kazalec vojakovega doživljanja vojne. Objavljeni osebni zapisi seveda ne morejo služiti kot predstavljajoč obrazec, ker izpričujejo posameznikovo doživljanje vojne, vendar pa so del neke kolektivne izkušnje. Marta Verginella, ki je avtorica nekaj temeljnih raziskav o slovenskem vojaku in vojni *(Esperienze di guerra nelle scritture autobiografiche. I soldati sloveni e la „grande guerra"*[11]*, Storie di prigionia nel labirinto russo. Sloveni in Russia durante la prima guerra mondiale*[12]*)* ugotavlja, da se je slovensko zgodovinopisje doslej premalo ukvarjalo z odnosom slovenskega vojaka do vojne, z njegovim bojnim duhom in z odnosom do vojakov drugih narodnosti. V razpravi se je naslonila predvsem na dotlej objavljena pisma in dnevniške zapise slovenskih vojakov: Karel Jagodič, *Med življenjem in smrtjo.* (Iz dnevnikov in pisem iz 1. svetovne vojne);[13] Franc Reberšek, *Pisma slovenskega vojaka iz 1. svetovne vojne*;[14] Marija Stanonik, *Etnološki oris žirovske družine* (1914—1916, po pismih vojaka);[15] Eva Holz, *Dnevnik Cirila Prestorja iz 1. svetovne vojne*;[16] Leopold Vadnjal, *Zapiski vojaka 1914—1921.*[17] Čustvovanje preprostega slovenskega vojaka odsevajo tudi objavljena pisma z naslovom *Alojz in Tomaž Košar v pismih iz svetovne vojne*[18] in pisma ter pripovedovanja belokranjskih vojakov v 1. svetovni vojni, ki so ostala ohranjena v župnih kronikah Adlešičev in Dragatuša in jih je za objavo pripravila Marinka Dražumerič v dveh zapisih *Belokranjci — vojaki v 1. svetovni vojni.*[19] Pisma in dnevniki (slovenskih) vojakov so viri osebne narave, pa tudi najneposrednejša priča dogajanja na fronti; poleg tega so štirikratni dokument — osebni, zgodovinski, etnološki in dialektološki. Vsebinska nit je vojakov boj s sovražnikom in s strahom, izraz nemožnega in negotovega, zunanji dogodki so avtocenzurirani — avtor je izbrisal, česar ni maral, čeravno bi morda ravno „manjkajoči" delci pripomogli k razumevanju njegove osebnosti. V grobih obrisih so pisma slovenskih vojakov enaka vsem drugim vojaškim pismom, vendar pa po ugotovitvah M. Verginelle odsevajo posebnosti z ozirom na družinsko okolje, socialni status in sestavo slovenske družbe; poudariti je potrebno, da v pismih nacionalna zavest ne prevlada nad čustvi do take mere, da bi se zaradi nje bili vojaki pripravljeni brezglavo žrtvovati. Tako kot večina Slovencev, so se slovenski vojaki znašli v vojni — kruti in egoistični obrti (kot jo je označil Karel Jagodič), ki je prinesla konec tradicionalnega sveta, razlogov za njo pa tudi niso razumeli, kot niso dojeli vojne tehnologije, čeravno jih je ta potegnila v svoje žrelo. Pomembnost pisem in dnevnikov je v njihovem bogastvu,

saj kljub svoji delnosti gradijo mozaik vojne izkušnje bojujočih in nebojujočih se Slovencev.

Druga skupina bolj ali manj neposredne vojne pripovedi so spomini. V obdobju med obema vojnama so redke spominske zapise slovenskih vojakov objavljali v glavnem le slovenski časniki. Maks Simončič je spomine *Galicija. Spomini padlega vojaka* (Ljubljana 1935) napisal „iz sovraštva iz krvi, . . . starim v spomin na žalostne dni, mladim pa v opomin, da se jim zagnusi že papirnato junačenje . . .". Najpogosteje se je vojaškega življenja v Galiciji in Karpatih spomnil Ivan Matičič (npr. v časnikih Jutro ali Narodni dnevnik), ki je tudi avtor spominov *Na krvavih poljanah* (Ljubljana 1923). Leta 1968 so ponovno izšli Matičičevi spomini z novim naslovom *Skozi plamene prve svetovne vojne,* vendar je v tem primeru bolje govoriti o „popravljenem" spominu ali celo o novem delu o prvi svetovni vojni in zlasti o soški fronti, saj je bil glavni avtorjev nagib izpopolniti prvo izdajo z novimi dokumenti ali dotlej njemu neznanimi pričevanji. Bolj neposredno spominski sta pripovedi Antona Zlobca *Za blagor očetnjave. Spomini 1914—1945* (Ljubljana 1981) in Franca Arnejca *Od Dnestra do Piave. Spomini iz prve svetovne vojne* (Celovec 1970). Za slovenske spomine velja, da gre za preproste zapiske, v katerih so dogodki nizani tako, kot so se odvijali v avtorjevem vojaškem življenju, predvsem pa niso dopuščali razmišljanj o razlogih zanje. Opisi so stvarni in brez pomilovanja ali „junaškega" naboja; včasih so opisi morda kruti ali odvratni, toda zato tolikanj bolj prepričljivi, kar Maks Simončič opravičuje z dejstvom, da je bila vojna najogabnejše nesoglasje, najkrutejša odvratnost — anahronizem v razkričani evropski kulturi.

Nekakšna posebnost med slovensko spominsko literaturo o prvi svetovni vojni so spomini na vojno ujetništvo, kjer je posameznik izgubil ime in ni pomenil ničesar za celoto. Nekaj slovenskih ujetnikov

je obdobje v ujetništvu, rusko revolucijo in državljansko vojno v Rusiji, predvsem pa težavna in razburkana pota proti domu iz daljne Sibirije opisalo v spominih. Pisci spominov največkrat niso stremeli za literarnim slovesom (njihova imena so bolj ali manj neznana), pač pa so njihovi zapisi izraz človeka, ki ga je usoda potegnila v vrtinec, da se je utapljal med tisoči drugih. Njihov skromni namen je bil s posameznimi prepletajočimi se poglavji podati vsaj medlo sliko vsega, kar se je dalo doživeti in zmoglo prenesti. Spomini slovenskih ujetnikov v Rusiji in drugod so obenem „enciklopedija" človeške iznajdljivosti in pravi potopisi, kajti ujetniki so prepotovali pol sveta, da so se lahko vrnili domov; mesta in pokrajine so skrbno predstavljeni, z zgodovinskimi orisi in opisi ljudi ter njihovih šeg. Skupen vsem je hudomušen stil pa preprosta vsebina.

Spomini na vojno uejtništvo so najštevilnejši v vrsti slovenskih spominskih del na prvo svetovno vojno. Aleksander Ličan se je razpisal v *Spominih iz Sibirije. Dogodki slovenskega vojaka-ujetnika v svetovni vojni* (Ljubljana 1936), Martin Muc pa je napisal spomine v dveh knjižicah *Skozi Sibirijo. Zgode in nezgode slovenskega vojaka v svetovni vojni* (Ljubljana 1933 I. del, 1934 II. del). Osip Šest je leta 1937 izdal knjigo z naslovom *Enaintrideset in eden.* Knjige o vojnem ujetništvu pobijajo zlasti časopisne članke o vojnem ujetništvu, in sicer s trditvijo, da je imelo vojno ujetništvo tudi sončne strani in da so zapisi o tem, da je bilo ujetništvo le trpljenje, močno pretirani. Ujetništvo je namreč rodilo nesebičnega prijatelja, tovariša ali altruista; zato je knjigo posvetil spominu „takih vojščakov, ki so bili vedri ljudje (. . .) in pa onim, ki so se potikali po taboriščih v vojnem ujetništvu" (str. 7). Šest je opozoril tudi na „nevarnosti" precenjevanja ujetniških izkušenj, saj so se v času, ko je še živela generacija, ki se je pretolkla skozi „veliko" vojno, pripovedovale povesti o

Knjige o 1. svetovni vojni in Soški dolini, ki jih je zadnja leta izdala Mohorjeva v Celovcu

njej in rasla je anekdota. Čim bolj pa se je čas odmikal, tem večja je postajala korajža, „dejanja podeseterijo važnost, opasnosti rastejo v nedogled" (str. 7). Jakob Grčar je popisal svojo odisejado v *Preko morij v domovino* (Celje 1937), ko se je z zadnjo skupino jugoslovanskih prostovoljcev iz Sibirije z ladjo „Himalaja" napotil proti domu. Čas, ki ga je Grčar preživel v Rusiji, je bil čas državljanske vojne, ki jo je skozi svoje osebno, drobno gledanje, pa tudi zgodovinsko „podprto" predstavil v knjigi spominov *Deviška zemlja v krvi. Zapiski iz Sibirije* (Celje 1936). Obsežni so spomini ameriškega Slovenca Josipa Grdine *Štiri leta v ruskem ujetništvu* (Ljubljana 1935); z dodatkom, v katerem je Grdina podal zgodovinski oris Rusije in revolucionarnih dogodkov, pa je nedvomno izpolnil vrzel. Po letu 1945 je izšlo le malo „ujetniških" spominov. Poleg že omenjenih „Zapiskov vojaka" Leopolda Vadnjala je svoje spomine objavil Janez Jurca v knjigi V daljavi so želje (Celje 1974); avtorja, ki ju je skozi ujetniške dogodivščine vodil predvsem prirojeni gon po preživetju in neizmerna ljubezen do domačih, pišeta o neizmernem preizkušanju človeških razmerij in vrlin od dostojanstva do junaštva, poguma, vztrajnosti, vzdržljivosti in strpnosti ter poniževanja.

Krajše spominske zapise so med obema vojnama objavljali tudi slovenski časniki in časopisi. Med slovenskimi časniki sta bila še najizčrpnejša Slovenski dom in Oj Doberdob. Posebna skupina časopisnih člankov so novice o slovenskih ujetnikih, ki so se po petnajstih letih ali več vrnili domov. Ti zapisi so posebna zanimivost, obenem pa ob osebnih usodah ujetih Slovencev pomagajo sestaviti podobo o slovenskih vojnih ujetnikih med 1. svetovno vojno. Ob ruskih ujetniških spominih ne smemo prezreti tudi italijanskega ujetništva, ki ga je v okviru „zgodbe vojnega potopisa" z naslovom *Iz svetovne vojne* (Celje 1936) opisal Simon Kocjan Podobirski.

Med tematikami prve svetovne vojne ne moremo obiti problematike jugovzhodne fronte in jugoslovanskega prostovoljskega gibanja. Za obdboje 1918—1941 je značilno in razumljivo, da je slovensko časnikarstvo največ pisalo o dogodkih na balkanski fronti in umiku srbske vojske preko Albanije, o „duhu herojskemu, najvišjemu izrazu človeške energije in človeškega samopožrtvovanja za idejo svobode". Tematika prostovoljstva je bila v slovenski tiskani besedi med obema vojnama bogato in izčrpno predstavljena, čeravno niso bila redka tarnanja, da slovenska javnost premalo ve o gibanju jugoslovanskih vojnih prostovoljcev (npr. dr. Ernest Turk v uvodnem delu knjige „Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije 1912—1918"). Toda „dolg" je nedvomno poplačala mogočna knjiga o gibanju vojnih prostovoljcev *Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije 1912–1918* (Ljubljana 1936), ki so jo uredili dr. Ernest Turk, Josip Jeras in Rajko Paulin. To je knjiga spominov slovenskih vojnih prostovoljcev od balkanskih vojn do konca prve svetovne vojne, pisana z močno osebno noto njenih piscev. Drugi poskus „ustreznega" ovrednotenja prostovoljskega gibanja je izvedla Sreska organizacija Saveza ratnih dobrovoljaca Kraljevine Jugoslavije v Ljubljani, ki je leta 1938 začela izdajati zbirko „*Dobrovoljska knjižnica*",[20] katere glavni namen je bil „vžgati v našem narodu v tem nemirnem času ogenj gradilnega in obrambnega dobrovoljskega duha, ki naj ga naša mladina ponese v srcih in z neomajno voljo naprej v neznano bodočnost novih pokolenj". V primerjavi z „zastopstvom" drugih tematik prve svetovne vojne v slovenskem tisku se zdi moledovanje za ustreznim vrednotenjem vloge in pomena prostovoljskega gibanja med obema vojnama odveč, saj so bili prispevki v slovenskih časnikih številni in izčrpni. Dr. Ernest Turk se je ob poglabljanju v prostovoljsko gibanje dotaknil tudi deleža „preporodov-

cev" v prostovoljskih vrstah,[21] o čemer je v okviru svoje knjige podrobneje pisal Ivan Janez Kolar v *Preporodovci 1912—1914, 1914—1918* (Kamnik 1930). Časopisni članki obsegajo različne tematike prostovoljskega gibanja in so bili domena predvsem liberalnih časnikov Jutra in Slovenskega naroda.

Mnogi slovenski prostovoljci v srbski vojski so doživeli umik čez Albanijo, nekateri pa so ga opisali tudi v spominih. Vitomir Feodor Jelenc je svoje doživljaje opisal v knjigi *1914–1918. Spomini jugoslovanskega dobrovoljca* (Ljubljana 1922). Spomini so slavospev srbskemu narodu in marsikdaj prenabiti s poudarjanjem srbskega junaštva. Zelo pomenljiv pa je del, ki govori o grobem postopanju srbske vojske z albanskim prebivalstvom, toda razlogi za to so bili po Jelenčevem mnenju v zahrbtnem albanskem značaju, ki ga je srbski vojak dobro poznal, saj se Albanec „v veliki večini ni mogel (. . .) smatrati človekom". Umik čez Albanijo je opisal tudi Josip Jeras v knjigi *Planina smrti. Dobrovoljčevi spomini na srbski umik čez Albanijo leta 1915* (Ljubljana 1929, 1938). Značilne so misli o slovenskem narodu, o tem, da med vojno velik del Slovencev na svobodo ni bil pripravljen, češ da je bilo v tisočih Slovencev suženjstvo v krvi in duši; tako je v poveličevanju vsemogočnosti srbskega naroda zanikal državotvornost svojega. Slovenski dnevnik Slovenec je bil v svojih zapisih o prostovoljskem gibanju sicer skromnejši, vendar ni povsem zanemaril boleče izkušnje Slovencev v srbski vojski; v časniku je namreč leta 1921 izhajal daljši podlistek Frana Radeščka *Preko Albanije*.[22] Značilnosti prostovoljskih del je veliko bogastvo podatkov o mestih, ljudeh in njihovi zgodovini, odlikujejo jih živi opisi številnih usod, kaosa, pripovedujejo o pojemajočem čutu človekoljubnosti in prijateljstva kot posledici pritiska potrebe po samoohranitvi. Tudi slovenska povojna „vojna" publicistika ni obšla tematike jugoslovanskega prostovoljskega gibanja (npr. Milorad Janković, Dušan Željeznov) ter slovenskih in italijanskih (Alojzij Res) vojnih prostovoljcev, čeravno v neprimerno manjšem številu kot v obdobju 1918–1941. Največji delež dela je ponovno opravil Ernest Turk, ki je s knjigo *Dobrovoljci proti Avstro-Ogrski* (Ljubljana 1978) dopolnil „Dobrovoljce, kladivarje Jugoslavije" z zadnjim obdobjem vojevanja slovenskih prostovoljcev, t. j. z 2. svetovno vojno. V Turkovem povojnem pisanju je mogoče opaziti vsebinsko-ideološko novost, saj pridaja nacionalnemu značaju prostovoljske vojne progresivne in revolucionarne pritikline. Knjiga Ernesta Turka je tudi svojevrsten obračun z zapoznelo kritiko zbornika „Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije", katere avtor je bil France Klopčič,[23] ki je uredniku spominske knjige očital, da je izšla izključno v znamenju slave ter zato molči o disidentski dejavnosti in tako izraža apriorni antisovjetizem. Med preživelimi slovenskimi prostovoljci se je vnel tudi spor glede poimenovanja vojakov, ki so se borili za zrušitev črnožolte monarhije, t. j. ali gre za prostovoljce ali dobrovoljce, „sprte strani" pa sta predstavljala Jaka Avšič in Društvo slovenskih vojnih dobrovoljcev iz vojn 1912—1918. V sklopu vojaške udeležbe Slovencev v prvi svetovni vojni je potrebno omeniti tudi slovenske „preporodovce" in njihov boj proti Avstriji, ki ga najneposredneje obravnava zbornik pričevanj še živečih „preporodovcev" *Preporodovci proti Avstriji* (uredil Adolf Ponikvar, Ljubljana 1970), kratko oceno pomena in mesta v slovenski zgodovini pa je prispeval Fran Zwitter.

V okvir prostovoljskega gibanja spada tudi delovanje prostovoljcev v Italiji, to je t. i. Pivkovega odreda in carzanske akcije septembra 1917 na avstrijsko-italijanski fronti. Najbolj zgovorni so spomini pobudnika t. i. carzanske zarote dr. Ljudevita Pivka *Proti Avstriji* (Maribor 1923), kjer je v skopih obrisih predstavil to, kar je kasneje opisal v delu v dveh knjigah – *Carzano* in *Rame ob ramenu* (9 knjig v njunem okviru: Seme, Jablane med frontama, Vulkanska tla, Carzanska moč, Tožitelji in branitelji (Maribor 1924), Zeleni odred, Informatorji (obe Maribor 1925), Val Bella, in DRUP (Maribor 1928). Spomini na gibanje jugoslovanskih prostovoljcev v Italiji (deloma so bili prevedeni v češčino) so leta 1991 izšli v ponatisu z izčrpno spremno besedo Janeza J. Švajncerja. Pivkovo delo med vojnimi ujetniki v Italiji je botrovalo povojnim časnikarskim očitkom o izdajstvu in neupoštevanju Jugoslovanskega odbora. V spominih se tako Pivko izogiba pisanju o razhajanju s Srbijo, ravno tako o razoroževanju njegovih odredov, o čemer naj bi pripovedovala zadnja napovedana knjiga iz cikla, ki pa ni izšla.

Petra Svoljšak

[11] Qualestoria XIX/1991, 1/31—71.

[12] Qualestoria XX/1992, 3/33—87.

[13] Borec XL/1988, 8—9/695—766.

[14] Borec XL/1988, 8—9/767—814.

[15] Traditiones 14/1985, 33—54; isto Loški razgledi 32/1985, 189—195.

[16] Kronika XXXIV/1986, 1—2/72—88.

[17] Borec XLI/1989, 12/1236—1921.

[18] Borec XLIV/1992, 1—2/47—79.

[19] Kronika XXXIV/1986, 2/183—203 in 3/304—308.

[20] 1. Rajko Paulin, Vrata v svobodo. (Ob 20-letnici Jugoslavije); Ljubljana 1938. 2. Bogumil Vošnjak, Jugoslovanski odbor v Londonu. (Ob 25-letnici nastanka); Ljubljana 1940. 3. Besede kralja Aleksandra I.; Ljubljana 1940.

[21] Preporodovci in pokret jugoslovanski dobrovoljcev; v „20 let Preporoda 1912—1913". Ljubljana 1932, str. 40—46.

[22] Podlistek je izhajal v Slovencu 12—25/16. 1.—1. 2.; 32—39/10. 2.—18. 2.; 43—59/21. 2.—13. 3.; 63—68/18. 3.—25. 3.; 73/1. 4.; 76—78/6. 4.—8. 4.; 83—86/14. 4.—17. 4.; 96/29. 4.; 98/1. 5.; 103/8. 5.; 107/13. 5.; 114/22. 5.; 116/25. 5.; 125—129/5. 6.—10. 6.; 140 in 141/23. 6. in 24. 6.; 144//18. 6. 1921.

[23] Prostovoljci — disidenti. Naši razgledi 9/13. 5. 1967.2

Melec (Molzbichl) – karantanski samostan iz 8. stoletja

Pisani viri o Karantaniji, prvi slovenski in obenem tudi avstrijski državi v zgodnjem srednjem veku, so razmeroma skopi, in arheologija, zlasti sodobna, nam učinkovito dopolnjuje njeno zgodovinsko podobo.

Kot je bilo prikazano v prejšnjem koledarju, so v Millstattu, nekdanji benediktinski opatiji, šele leta 1992 odkrili kos nagrobnega kamna z napisom, posvečenim spominu svetniškega Domicijana, karantanskega vojvode. S tem je bilo dokončno ovrženo ponavljajoče navajanje, da ta vojvoda sploh ni živel.

Na drugi strani Millstattskega jezera je kraj Melec (nem. Molzbichl), kjer so leta 1985 začeli z izkopavanji v tamkajšnji farni cerkvi. Naleteli so na temelje samostana, ki ga pisani viri prav tako ne omenjajo. Koroški izvedenci z različnih področij so zaradi tega po zgodovinskih okoliščinah poskušali dognati in tudi naredili določena sklepanja o tem, kdaj je bil ta samostan ustanovljen, od koga in do kdaj je obstajal.

Da je samostan nastal po zatrtju velikega poganskega upora v Karantaniji leta 772, kar je s svojo vojsko opravil bavarski vojvoda Tassilo III., in je trajal nekako do leta 950, je skorajda gotovo. Po zavetniku farne, nekoč samostanske cerkve na Melcu, sv. Tiburciju mučencu (goduje 11. 8.), ki ga ni nikjer drugod, razen v nekdanjem samostanu irskih redovnikov v Pfaffmünstru (danes Münster) pri Straubingu na Bavarskem, je moč zanesljivo sklepati, da so od tam prišli irski redovniki tudi na Melec, kjer so samostansko cerkev posvetili istemu zavetniku.

Toda če je bil Pfaffmünster ustanova bavarskih vojvodov iz rodu Agilolfingov, verjetno prav Tassila III., nikakor ni mogoče preprosto zaključiti, da je isti vojvoda ustanovil tudi samostan na Melcu, prvega v Karantaniji, kakor navajajo koroški nemški pisci.

Upoštevanje zgodovinskih virov takšno sklepanje naravnost izključuje. Bavarski vojvoda Tassilo III. je leta 769 ustanovil irski samostan v Intihi (Innichen) pri izviru Drave, zato da bi „neverne rodove Slovencev popeljal na pot resnice“ (propter incredulam generationem Sclauanorum ad transitem ueritas deducendam). Samostan je prevzel opat Atto iz Scharnitza, ki je leta 777 dobil tudi novoustanovljeni samostan v Kremsmünstru v današnji Zgornji Avstriji, in bil od 784 do 810 škof v Freisingu (Brižine).

Ni mogoče mimo ugotovitve, da sta bila oba samostana postavljena ob meji s Karantanijo, vendar na bavarskih tleh. To očitno kaže, da vojvoda Tassilo III., bavarski vladar, v Karantaniji ni imel pristojnosti, zaradi tega tudi ni mogel ustanoviti samostana na Melcu, o čemer bi viri sicer gotovo poročali. Že leta 788 pa ga je kralj Karel Veliki odstavil s položaja, skupaj z vso njegovo rodbino.

Tako preostane le še spoznanje, da je prvi karantanski samostan lahko ustanovil samo domači vojvoda, v smislu domačega slovenskega prava (institutio Sclavenica), bodisi Valhun ali pa za njim Domicijan. Ob tem je tudi očitno, da Karantanija ni bila podložna Bavarski, kar nemška stran še vedno navaja kot dejstvo.

Domača ustanova

Samostan na Melcu je bil potemtakem karantanska ustanova in ne bavarska postojanka, četudi so prišli njegovi redovniki iz Bavarske. Na njegovem mestu pa je očitno že poprej obstajala krščanska občina iz pozne antike s svetiščem. V baročnem oltarju v cerkvi se je do danes ohranila vzidana plata z napisom, ki poroča, da je bil na tem mestu 2. septembra 532 položen v grob diakon Nonnosus, Kristusov služabnik:

† Hic re[quies]/ci(t) servus Χρ[ι](στου)/ Nonnosus diac(onus) / qui vixit annos / pl(us) m(inus) <III obiit / IIII Non(as) Septemb(res) / et deposit(us) est in / hunc loco XIII Kal(endas) / Aug(ustas) indict(ione) XI / tertio (anno) post cons(ulatum) / Lampadi et Ores/tis v(irorum c(larissimorum).

Napis in grob pričata skupaj z drugimi antičnimi ostanki po koroških cerkvah, da se je nekaj krščanskega prebivalstva iz nekdanjega rimskega Norika ohranilo skupaj z nepokristjanjeno večino v zgodnje obdobje Karantanije.

Kos kamna, ki se je ohranil od pregraje v cerkvi, ki je bila umetniško dodelana, z značilnim pleteninastim okrasjem. Ohranjena je značilna glava molivca (oranta), ki se pojavlja na upodobitvah v zgodnjem krščanstvu.

Na te kristjane je nedvomno naletel tudi karantanski misijonar, irski škof Modest ob svojem prihodu v deželo. Gojili so antično krščansko dediščino Ogleja. Znani vir Conversio navaja, da je Modest ustanovil tri cerkvena središča poleg mnogih drugih, in sicer pri Gospe Sveti, v Teurniji (Liburnia) in „ad Undrimas" pri Knittelfeldu (ecclesiam Sanctae Mariae et aliam Liburnia civitate, seu ad Undrimas et in allis plurimis locis).

Samostan na Melcu je po Modestovi smrti ustanovil bodisi vojvoda Valhun ali pa njegov naslednik Domicijan. Odkopani temelji kažejo, da je bila ustanova pomembna. Samostanska cerkev z eno ladjo je bila 10 m široka, dolga pa 21 m in podaljšana še 5 m za izbočeno apsido, v kateri je bil oltar in za njim grob diakona.

Približno polovica cerkve je bila ločena s pregrajo, ki je delila kor okoli oltarja, namenjen menihom, od prostora za ljudstvo. Pregraja je bila zidana iz kamnov, na katere je bilo vklesano bogato pleteninasto okrasje, kot kažejo njeni ostanki. Sredi meniškega kora se je nahajal bralni pult (ambo).

Med najdbami so dokaj pogosti luničasti uhani in obsenčni obročki. Med njimi je tudi značilna broša s panterjem (simbol Vstajenja), karantanskim znamenjem. Ostanki palic, prevlečenih s pozlačeno bakreno pločevino perlaste oblike kažejo na vpliv takratnega irskega ali anglosaškega kulturnega kroga.

In Sclauinie partibus

Še pred zatonom Rimskega cesarstva je bilo mesto Teurnia ali Tiburnia nad Špitalom (od Tabor), pozneje Liburnia, središče Norika. Tu se je krščanstvo ohranilo še do prihoda sv. Modesta, ki je v nekdanjem rimskem mestu (danes Št. Peter v Lesju) ustanovil svoje drugo cerkveno središče.

Zdi se, da je moralo biti novo središče Karantanije po zatrtju velikega poganskega upora (772) prav na tem območju. V bližini, v Millstattu onstran jezera, je grob sv. Domicijana, karantanskega vojvode po Valhunu. V Teurniji je bil tudi eden od treh kraljevih dvorov (curtis, Pfalz), poleg onih na Krnskem gradu in Blatogradu. Kapelo tega dvora je kralj Arnulf leta 891 prepustil škofu v Freisingu (capellam in Sclauinie partibus ad curtem nostram que Liburnia vocatur).

Blizu Melca je tudi kraj Edling, ki priča o kosezih (nem. Edlinge), sloju svobodnih ljudi, ki so opravljali javne službe. Na gornji strani jezera je kraj Kraut, kjer so očitno bivali hervardi, udarna vojska v stalni pripravljenosti, ki je ob tujem napadu zavarovala središče države, dokler se ni zbrala domača vojska.

Tudi samostan na Melcu je bil na tem območju. Prenehal je v 10. stoletju. Bil je očitno lastnina karantanskega vojvode, kajti njegova cerkev je še leta 1065 izpričana kot lastnina vojvodov Eppensteinov. Kasneje je prišla pod Oglej in zatem pod Solnograd.

Jožko Šavli

Fr. Glaser: Das Münster Molzbichl, das älteste Kloster Kärntens, Carinthia I, št. 79, 1989

K. Karpf: Das Kloster Molzbichl — ein Missionszentrum des 8. Jahrhunderts in Kärnten, Carinthia I, št. 79, 1989

O. G. Oexle: Conjuratio und Gilde im frühen Mittelalter. Ein Beitrag zum Problem der sozialgeschichtlichen Kontinuität zwischen Antike und Mittelalter, Vorträge und Forschungen 29, 1985, str. 151 sl.

Ob 130-letnici

Bitka pri Visu 1866

Pomorska bitka med Italijo in Avstrijo pri Visu leta 1866 je ena od tistih v zgodovini stare monarhije, ki bo za vedno ostala zabeležena v zgodovinskih knjigah in učbenikih. V njej je admiral Tegetthoff temeljito porazil italijansko ladjevje, ki je bilo v veliki premoči, ter s tem obranil jadransko obalo.

Admiral Viljem Tegetthoff se je rodil 27. grudna 1827 v Mariboru. Še mlad se je zaradi svoje izredne sposobnosti dokaj hitro uveljavil v avstrijski cesarski mornarici. Komaj 37-leten je že poveljeval avstrijskim ladjam, ki so se leta 1864 spopadle z danskim ladjevjem v pomorski bitki za deželi Schleswig in Holstein. Avstrijska mornarica je bila v njej zmagovita, toda obe deželi sta potem pripadli Prusiji, ki se je tedaj nenehno širila in ustanavljala veliko Nemčijo.

Admiral Viljem Tegetthoff, zmagovalec pomorske bitke pri Visu dne 20. julija 1866.

Zamisel velike Nemčije je slonela na zgodovinskem izročilu starodavnega kraljestva Vzhodnih Frankov, dokončno oblikovanega pod kraljem Ludvikom Germanskim leta 843. Pod skupno cesarsko krono je bilo povezano s kraljestvom Zahodnih Frankov (Francijo) in drugimi deželami v veliko skupnost krščanske Evrope, kot je bila zamisel kralja Karla Velikega. Toda odkar je francoski kralj Filip Avgust (po materi Adeli vnuk koroške princese Matilde Spanheim in grofa Teobalda II. Champagne Blois) izstopil iz te skupnosti, se je kraljestvo Vzhodnih Frankov, ki so ga tedaj zaradi večinoma nemških dežel v njem že imenovali tudi nemško, dejansko istovetilo s cesarstvom. Cesarstvo nikoli ni bilo „nemško“, kot že praviloma navajajo ideološki zgodovinarji, in celo nemški (vzhodnofrankovski) kralj se je imenoval „rimski kralj“. Ta naslov je bil predstopnja h kronanju za (rimskega) cesarja. Naziv „rimski“ je pomenil krščansko Evropo, ki ima svoje središče v Rimu.

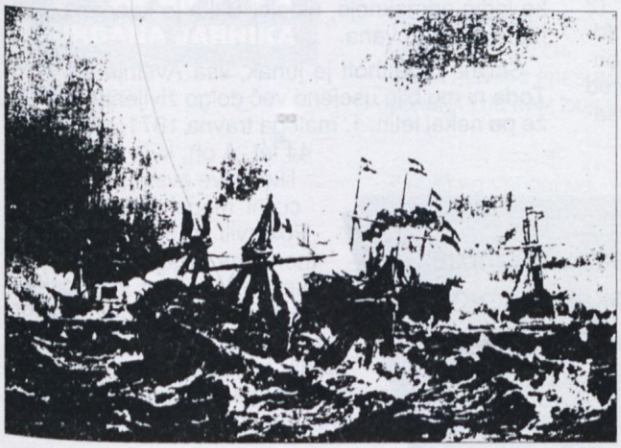

Bitka pri Visu 1866 (naslikal C. F. Sörensen)

Avstrija je v skupnost dežel pod kraljevsko-cesarsko krono spadala le z avstrijskim delom svojega ozemlja. Njeno ozemlje pod ogrsko krono je imelo povsem drugačno zgodovinsko politično izročilo. V sodržavju dežel pod kraljevsko (vzhodnofrankovsko) krono, ki naj bi nudila osnovo za veliko Nemčijo, pa je bila Avstrija poleg tega tudi premočna in prevelika, da bi Prusija ob njej nemoteno vladala. Tako je že leta 1866 prišlo med njima do usodne vojne. Pred veliko bitko pri Kraljevem

Gradcu na Češkem, v kateri bo Prusija zmagovita, je ta naščuvala proti Avstriji še mlado, komaj združeno Italijo.

Tako je dne 24. rožnika 1866 prišlo do odločilne bitke med italijansko in avstrijsko vojsko pri Custozi blizu Verone v Benečiji, ki je bila takrat še avstrijska. Nekaj let poprej, v porazu pri Solferinu 1859, se je morala Avstrija odpovedati Lombardiji. Tokrat pa so Avstrijci pod poveljstvom nadvojvode Albrechta znova uničujoče porazili Italijane.

Toda Italija se nikakor ni vdala. S svojo mornarico je hotela vkleniti Avstrijo od morske strani in zasesti Dalmacijo. Dne 19. malega srpana so se italijanske ladje približale najprej otoku Vis v Jadranskem morju, ga začele oblegati in obstreljevati. Njegova osvojitev naj bi ustvarila izhodišče za zasedbo drugih otokov in celotne jadranske obale.

Nekdanji spomenik admiralu Viljemu Tegetthoffu, postavljen leta 1883 v Mariboru. Odkril ga je cesar Franc Jožef I.

Mogočno italijansko ladjevje so poleg številnih lesenih bark sestavljale oklepnice, opremljene z močnimi topovi, in sicer: „Re d'Italia", „Re di Portogallo", „Roma" (vsaka po 36 topov in po 500 mož posadke), „Ancona", „Maria Pia", „Castelfidardo", „S. Martino" (po 26 topov in po 484 mož vsaka), „Principe Carignano", „Messina", „Conte Verde" (po 22 topov in po 440 mož). Največji strah pa je vzbujal rušilec „Affondatore" (2 velika topova za krogle po 3 cente, 290 mož posadke). Njegov kljunasti železni premec je grozil nabosti in potopiti vsakršno plovilo, ki bi se pojavilo pred njim, in njegove topovske krogle so predrle vsakršen oklep. Skupno 12 italijanskih oklepnic.

Admiral Tegetthoff je s svojim ladjevjem takoj odplul proti Visu, kakor hitro ga je doseglo sporočilo o napadu italijanskih ladij. Njegovo ladjevje so sestavljale oklepnice „Erzherzog Max" in „Habsburg" (po 16 topov in po 450 mož vsaka), „Kaiser", „Don Juan d'Austria", „Prinz Eugen" (po 35 topov in po 370 mož), „Drache", „Salamander" (po 84 topov in po 260 mož). V celoti 7 oklepnic. Lesene barke so imele v spopadu manj pomembno vlogo.

Dne 20. malega srpana zjutraj so avstrijske ladje dosegle Vis in takoj se je vnela bitka. Štiri italijanske oklepnice obkolijo avstrijskega „Kaiserja", toda njegov poveljnik ukaže zaleteti se v eno od njih, drugim pa pošlje v rebra topovske krogle. Vendar je pri tem tudi sam polomljen in onesposobljen. „Erzherzog Max" se zaleti v „Re d'Italia" in mu v višini nekaj pod vodo prebije bok. V krasno italijansko oklepnico takoj vdre voda ter jo potopi v nekaj minutah, skoraj z vso posadko. Bitka divja z vso silo: topovski streli, pokanje pušk. Sovražne ladje so večinoma poškodovane. Njihove topovske krogle so bile slabo merjene, avstrijska stran dobiva premoč. Velikan „Affondatore", ki so mu avstrijske oklepnice blokirale prodor, sploh ne more poseči v bitko.

Poveljnik oklepnice „Re d'Italia", admiral Persano, je bil obenem poveljnik italijanskega ladjevja. Ko se je oklepnica potopila, so bili na italijanski strani prepričani, da je utonil. Toda na začetku bitke se je bil vkrcal na „Affondatoreja" in se skril v njegov železni trebuh. Kapitani so na začetku bitke še vedno pričakovali njegovih signalov s te oklepnice, in so prepozno opazili pomoto. Nekatere lesene barke so zagorele, krasna „Palestro" se potopi. Ob dveh popoldne se italijanske ladje odmaknejo, uidejo. Bitka je končana, Dalmacija obvarovana.

Slavni Tegetthoff je junak, vsa Avstrija ga slavi. Toda ni mu bilo usojeno več dolgo življenje. Umrl je že po nekaj letih, 1. malega travna 1871, star komaj 44 let. A on, ki je prinesel toliko slave avstrijski mornarici, ni mogel biti pozabljen. Postavili so mu čudovit spomenik na promenadi v dunajskem Pratru, pa v Ljudskem vrtu v Mariboru in v pomorskem oporišču v Pulju. Spomenik v Mariboru so ob koncu prve vojne odstranile jugoslovanske oblasti.

Dr. Sergio Pipan, Trst

VŠEČ SO NAM LJUDJE, KI ODKRITOSRČNO POVEDO SVOJE MISLI, ČE SEVEDA MISLIJO ENAKO KOT MI.

Pred 80 leti je umrl cesar Franc Jožef

Cesar Karel I. je umrl v pregnanstvu 1. aprila 1922 na otoku Madeira, star 34 let. Cesarica Cita je umrla 13. aprila 1989 v Švici.

Ko je leta 1916 umrl cesar Franc Jožef I., ga je na prestolu nasledil cesar Karel I., ki si je zadal nalogo, da čimprej ustavi vojno in zagotovi mir za narode v monarhiji. Letos mineva od tega dogodka 80 let. Zaradi dolgoletnih nerešenih trenj med narodi pod avstrijsko cesarsko krono pa ni bilo več mogoče ustaviti razpada monarhije, ki je doživela svoj konec po prenehanju vojne leta 1918.

J. Š.

PESMI
URBANA JARNIKA

Na Slovence

Tork ne truska več z gromenjam,
našo polje zeleni,
burja henja z prešumenjam,
sončna luč nam zableši.

Zibnili so vsi oblaki,
jasnost se razdeva nam,
mirno zdaj počiva vsaki,
konc je storjen pristraham.

Modrice so spet perpele,
gmetne nas objišejo,
bojo vednosti objele
z rajno lubeznivostjo.

Tudi modrica Slovenska
zvupa se prepevlati,
njej prijazna grata Nemška,
sestrno per njej sedi.

Zarja lepa se razliva
čez Slovenji Goratan,
zbuja dremanje častliva,
oznanuje svetli dan.

Slava bode spet slovela
ki Slovecam da ime:
po deželah se raznela,
perdobila češenje.

Minijoči časi

Novi rod odtlači stare,
to je stara šega že,
per oltarju nove pare
vidiš, stari h grobu gre.

Letos je točno petdeset let, kar se je na Koroškem končala druga svetovna vojna. Naša 2. republika je stara petdeset let. Teh petdeset let je zgodba o uspehu brez primerjave. Je obdobje miru, svobode, blagostanja, da, pravega gospodarskega čudeža. Danes imamo vse razloge, da smo za to hvaležni.

Tukaj se spodobi izreči jasno slišni HVALA

Začelo se je s koncem grozljive diktature, na začetku je bil kup ruševin in so bili posejani grobovi milijonov ljudi ali pa samo njihov pepel.

Še danes imamo dovolj razloga, da smo ob vsem tem prizadeti, da sklonemo glave pred tem, kar se je zgodilo, ter da v sebi ohranjamo usmerjenost: Nikdar več!

Danes se je potrebno zahvaliti vsem, ki so prispevali, da se je pred 50 leti končala nacionalsocialistična diktatura. Med koroškimi rojaki ni bilo malo takih, ki so se uprli režimu. Tukaj se spodobi izreči jasno slišni „hvala". Prav v prvi vrsti so stali pripadniki slovenske narodne skupnosti. In mnogi so morali v nacionalsocialistični diktaturi trpeti ali umreti.

Slovencem so v tistem času prizadejali mnogo krivic. Bili so pregnani, izseljeni, zasledovani. Prišlo je do reakcij, akcij in novih reakcij. Vojna, žrtve, mrtvi, pa tudi povojne nasilne odvedbe — vse to je povzročilo globoke brazgotine na preživelih, globoke brazgotine na srcu Koroške, ne glede na narodno pripadnost.

Danes, 50 let po koncu fašizma, smo tudi mi dolžni, da se spomnimo usode ljudi na južnem Koroškem. Vse trpljenje, ki so ga Koroščem povzročili Korošci, naj bo trajno opozorilo.

Zgodovinski resnici na ljubo pa je treba tudi ugotoviti: večina Koroščev — ne glede na svoj materinski jezik ali ne glede na to, da so v vojni bili na nemški strani, da so padli, zašli v ujetništvo ali da so preživeli — ne zasluži, da bi jih vsevprek sramotili. Pripadajo in so pripadali namreč generaciji, ki je

Prizor s proslave koroških Slovencev ob 50-letnici konca 2. svetovne vojne

bila prevarana za svojo mladost in ki je morala doprinašati največje žrtve; ki jo je zlorabljal in podžigal morilski in zločinski sistem, katerega nastanek je še danes tako nerazumljiv.

Jasno zavračam kolektivno krivdo takratne generacije pri nacionalsocialističnih zločinih. Seveda je treba v isti sapi povedati nasprotno ugotovitev: kakor ni bilo kolektivne krivde, tako tudi ni bilo kolektivne nedolžnosti. Treba je diferencirati.

Danes, po 50 letih, seveda vsi vemo, da takrat 2. svetovne vojne ni izgubila Nemčija, Avstrija. Izgubil jo je nacionalsocialistični režim. Nemčija, Avstrija sta dobili svobodo.

In kakšen nauk imajo 30., 40. leta za danes? Sami smo poklicani, da se upremo začetkom nestrpnosti, sovražnosti do tujcev, šovinizma, rasne ponorelosti, itn. Poklicani smo postati strpni, odprti za novo Evropo, Evropo regij. Poklicani smo, da pozivamo k obrzdanosti vse, ki se igrajo z demokracijo, sejejo sovraštvo in razdor, s svojim govorjenjem povzročajo bolečino, denuncirajo, po nepotrebnem polarizirajo ter nekulturnost hočejo napraviti za najvišjo stopnjo kulture. Poklicani smo, da se ne spogledujemo z nobenim nasiljem, z nobenim ekstremizmom, pa naj prihaja z leve ali z desne.

In prav posebni nauk za Koroško? Na eksistenco dveh narodnih skupnosti glejmo kot na to, kar sta za regijo — kot na nepoplačljivo obogatitev. Nič ni uspešnejše kakor sožitje, kakor možnost življenja iz kulture, jezika in tradicije.

Koroška si je v teku zadnjih desetletij nenehno prizadevala za uresničenje te nuje. Naravno, da je občasno prihajalo do neuspehov. Toda danes je naše skupno življenje prav gotovo evropski zgled za sožitje. Na to bi mogli biti ponosni.

Posebej v letošnjem letu strpnosti in tudi ob povodu 75-letnice koroškega plebiscita smo vsi povabljeni, da si prikličemo v spomin vse, kar nas povezuje. Tukaj danes ne bi rad ničesar olepšaval, kajti je še nekaj točk, ki se zdijo manjšini pomembne. O njih naj bi kakor doslej partnersko razpravljali, zlasti če o slovenskem zastopstvu v deželnem zboru. Pri tej točki sem, in to bi rad še enkrat izrecno poudaril, pripravljen sprejeti vsako skupno rešitev, ki bi slovenski narodni skupnosti omogočila, da bi svoje želje mogla v deželnem zboru zastopati z virilnim mandatom. To seveda ne izključuje, da manjšina ne bi mogla dodatno najti poti v deželni parlament preko posameznih strank, ki ji ideološko ustrezajo.

Danes bi rad tukaj slovensko skupnost ponovno povabil, da se čez nekaj mesecev udeleži slavnosti v spomin na 10. oktober 1920. Deseti oktober je povod za obnovljeno priznanje k Avstriji in k nedeljeni domovini Koroški. Leta 1920 je bila večina za Avstrijo samo zato, ker je ta večina nastala onstran meje pripadnosti tej ali oni narodnostni skupnosti. Ta povezanost naj bi se odražala tudi v slavnostni povorki.

Ker nas vodi to, kar nas povezuje, bo letos pri uradnem praznovanju v koroškem deželnem zboru spregovoril zastopnik slovenske narodne skupnosti. Tega govornika naj bi seveda imenovala narodna skupnost sama. Sploh ni dvoma, da mora imeti možnost spregovoriti v svoji materinščini, in sicer tisto, kar sam hoče.

Deseti oktober 1995 bo tako obenem praznik skupnosti in praznik dobre skupne prihodnosti v naši republiki in v naši novi Evropi.

Tudi od nas, pri tem mislim na politiko, je odvisno, ali bodo vsi Avstrijci tudi v prihodnosti sprejemali takšno Avstrijo. Poklicani smo, da mladim ljudem pokažemo možnosti, perspektive, modele življenja vredne prihodnosti v sozvočju z ekologijo in gospodarstvom kakor tudi modele za zanesljiva delovna mesta, da se ne bi razširila drža, ki jo ta čas hudo čutimo, namreč drža, ki pravi, da je naša dežela na slabem in da je v naši Avstriji velika kriza. Ne verjamem, da je Avstrija v krizi srednjih let, kakršna marsikoga napade pri petdesetih letih. Seveda pa tudi mislim, da je treba zdravo demokracijo nenehno razvijati, jo kontrolirati, kajti brez napake ni nikogar. Napačne usmeritve moramo popraviti. Ljudje so postali zelo senzibilni — kar je izredno pozitivno. Mislim, da čas nove zavesti naši zemlji naznanjajo: konec konflikta vzhod-zahod, nova Evropa, vsi problemi znotraj Evropske zveze, klitje novih nacionalizmov, grozna vojna v naši južni sosedni regiji, celoten položaj 3. sveta, k čemer spadajo eksplozija prebivalstva, neravnotežje, slabše tretiranje kakor tudi brezprimerno preseljevanje ljudi po vsej zemeljski obli; in samoumevno tudi stanje okolja in ozračja. Vse to pa je okrepljeno z razpoloženjem iztekajočega se tisočletja. Novo tisočletje pred vrati je pač več kot samo izsek časa.

Vsemu temu moramo v prihodnosti posvečati še več pozornosti kakor doslej. To so veliki izzivi, veliki problemi sedanjosti in prihodnosti. Avstrija namreč ni nikakršen izoliran otok blaženosti.

V tej zavesti želim naši republiki Avstriji za njen rojstni dan vse dobro. Vsem nam pa želim, da naj bi Avstrija v prihodnosti ostala to, kar nam je zdaj: naša skupna ljubljena domovina.

Dr. Christof Zernatto,
koroški deželni glavar

(govor na proslavi koroških Slovencev ob 50-letnici konca 2. svetovne vojne in 50-letnici 2. republike dne 7. majnika 1995 v Celovcu)
Prevedel St. M. Maršič

OB 50-LETNICI KONCA VOJSKE

JOŽE PARTL, predsednik Zveze slovenskih izseljencev

Smo v jubilejnem letu, v katerem se spominjamo pomembnih obletnic naše zgodovine: 40-letnice podpisa avstrijske državne pogodbe, 50-letnice konca 2. svetovne vojne, v zvezi s tem 50-letnice zmage slovenskih partizanov v sklopu protihitlerjevske koalicije, vrnitve naših taboriščnikov, vrnitve slovenskih pregnancev-izseljencev, vrnitve pregnanih slovenskih duhovnikov. Smo pa tudi v jubilejnem letu koroškega plebiscita, od katerega je poteklo 75 let.

Naša dežela bo letos polna proslav ob 75-letnici ljudskega glasovanja. Tako polna, da se bo pozabilo na pomembnejše obletnice naše zgodovine. Če to ugotavljam, ne pomeni, da Slovenci te obletnice ne bi hoteli proslavljati. Nasprotno, ugotavljamo, da se je južnokoroški človek, ki je bil večinsko slovenski, z 59 odstotki izrekel proti nacionalni združitvi s slovenskim narodom, izrekel se je za skupno življenje z nemško govorečimi v republiki Avstriji. Izrekel se je na podlagi propagande, ko so mu bile obljubljene vse pravice, za vse večne čase. Obljubljeno je bilo Slovencem, da bodo v okviru republike Avstrije preživeli Kranjce, ki so se odločili za kraljevino SHS. Ne vem, kako praznujejo plebiscite drugod v Avstriji, kjer se je tudi glasovalo, kot na primer na Predarlskem. Tudi ne vem, kako je na Madžarskem v Sopronu, kjer je bila odločitev za Madžarsko veliko izrazitejša. Proslava da, toda proslava ob spominu na plebiscit naj bo proslava evropskega duha, proslava združene Evrope. Nikakor proslava zmage nad Slovenci ali proslava iztrebljenja slovenščine iz Koroške. Tudi ne proslava zmage Abwehrkampfa, ker te organizacije sploh ni bilo. A vse proslave preteklih 75 let so bile protislovenske, zato so bile brez Slovencev.

Le tako moremo razumeti, da je prišlo do spojitve koroško-nemškega nacionalizma z nacizmom. Prav te sile so postale protiavstrijske. Le kje so bili brambovci, ko je bila meja na Karavankah zbrisana? Ali so videli v zmagi nacizma svojo zmago? Začeli so se polniti zapori in taborišča s koroškimi Slovenci. Že je izdihnila prva žrtev med nami, deželnozborski poslanec Vinko Poljanec. Izgnali so slovenske duhovnike, z vednostjo škofije, v nemško govoreče kraje. S tem je prišla tudi prepoved naše besede, v skladu z geslom „Kärntner sprich deutsch". Izgon slovenskih izseljencev je bilo nadaljevanje, začeto po plebiscitu, ko so na južnem Koroškem naseljevali kolonisti. Svoja posestva smo zgubili „zur Festigung des Deutschtums in Kärnten" (za okrepitev nemštva na Koroškem). Bila je v nebo vpijoča tragedija. Uradna Koroška se teh dogodkov še nikdar ni spominjala. Spominjala se je turških vpadov Napoleonovih vojn, nikakor pa ne naše koroške polpretekle zgodovine, ki je tako krvava kot nobeno obdobje v koroški zgodovini. A imeli smo slovenski „Abwehrkampf". Mladi slovenski junaki in junakinje so se kot partizani borili na strani zavezniških sil za svobodo svojega naroda ter vseh narodov takrat zasužnjene Evrope. Ob pogajanjih za državno pogodbo se je naša država bahala s hrabrostjo teh junakov, saj drugega junaštva tako ni bilo veliko. Danes imamo pojave, ko se zahteva odprava spomenikov, ki spominjajo na ta boj. Ali bodo jutri zahtevali glave teh junakov? Menda se ja ne bodo posluževali terorizma kot na Gradiščanskem.

Toda mnogi niso učakali vojaškega zloma nacizma. Mnogo izseljencev počiva v nemški zemlji. Niso ga dočakali tisti, ki so umrli v taboriščih, ne obglavljeni iz Sel, Železne Kaple in okolice Št. Vida v Podjuni ne številni partizani, ki so dali življenje za našo svobodo. Kruta je bila smrt naših talcev, kot so Peršmanovi in mnogi drugi, ko je nacistična zver že umirala. Medtem je prišlo do razdružitve nacizma ter nemškega nacionalizma na Koroškem, tako da je slednji zopet postal domovini zvest, seveda pod narekovajem. Tako je mogel nemški nacionalizem naprej vladati Koroški. Slovenci pa smo menda ogrožali domovino. Germanizacija se je nadaljevala sedaj bolj humano.

Kakšna je bila naša vrnitev, torej vrnitev slovenskih izseljencev? Dr. Joško Tischler, predsednik takratne Slovenske prosvetne zveze, ki je spremljal slovenske pregnance v domovino, je v svojem poročilu britanski vojaški vladi zapisal, tako so bili vsi povratniki soglasnega mnenja, da je bil to najtežji teden zadnjih treh in pol let, kar so bili v pregnanstvu. Dr. Joško Tischler piše, da so morali stradati tako v Beljaku kakor v Celovcu, medtem ko so ustaši jedli in popivali najboljše vino. Temu našemu velikemu možu slovenski izseljenci veliko dolgujemo. Ako ga ne bi bilo, bi nas mogoče spravili nazaj v Nemčijo. Kot pregnanec na Predarlskem je naša taborišča že prej na skrivaj obiskoval ter ulival izgnancem pogum za vztrajanje. Del slovenskih izseljencev se je vračal v domovino preko Jugoslavije, Slovenije. Tu se je znašel dr. Franci Zwitter, slovenski partizan, ki se je boril za svobodo svojega naroda. Tudi ta povratek ni bil brez zapletov. Bil je uspeh Zwittrovega posredovanja, da je vrnitev naših ljudi uspela. Z vrnitvijo pa še ni bilo pravega povratka na svoje. Razlastitev, ki se je prej hitro izvršila, je morala ob novem lastninjenju pravim lastnikom, izseljencem, prebroditi veliko težav in zaprek. Tudi tu gre velika zasluga za ugodno rešitev pravnemu svetovalcu ZSI dr. Franciju Zwittru.

Še nekaj besed ob 40-letnici naše državne pogodbe. Res je, da živimo v spremenjenem času. Prav tako je res, da imajo nekatera določila državne pogodbe bolj simboličen pomen. Nekateri členi, in to predvsem 7. člen državne pogodbe, se nanašajo na življenje in pravice narodnih manjšin — v tem primeru slovenske. To je mednarodni dokument, kateremu se ne moremo odpovedati ne mi, in menim tudi ne država Slovenija. To je pogodba, ki je kljub svoji restriktivni izpolnitvi zagotavljala kolikor toliko miren razvoj in gospodarski uspeh. Državna pogodba je bila nov začetek življenja in sodelovanja v tem delu Evrope. Boljše kot razmišljati, kako bi jo odpravili, bi bilo razmišljanje, kako bi jo izpolnili ali dopolnili.

Na proslavi je nastopil tudi ansambel „Drava" iz Borovelj.

Medtem smo šli zadnjih 40 let skozi številna razočaranja: odprava, lahko bi rekli, evropske šole, po zaslugi deželnega glavarja Wedeniga; „Tafelsturm" v 70. letih; bombni atentati ter nenazadnje ustrahovanje z miselnostjo Hitlerjevih mladeničev — tu imam v mislih predvsem tudi nastop deželnega glavarja Wagnerja ob svečanosti 40-letnice našega izgona.

Treba je priznati, da je medtem na Koroškem le prišlo do nekakšne pomiritve. Nove generacije prinašajo novo miselnost. Tudi samozavest našega ljudstva se izboljšuje, kar pospešujejo boljša izobrazba oz. večja ponudba slovenskega šolstva, gospodarska rast našega zadružništva, gospodarski uspehi posameznikov. Še in še bi lahko našteval.

Znotraj naše narodne skupnosti pa imamo tudi težave, ki jih je treba rešiti. Niso nepremostljive. Če pomislim nazaj na povojna leta, so bila ideološka trenja res velika, med ljudmi so bili bregovi. In se je vseeno nekako ugladilo. Mogoče sta bili odločilni osebnosti, katerih sem se že prej spomnil. V spomin na dr. Joška Tischlerja in dr. Francija Zwittra smo dolžni najti skupen jezik, saj nas danes razdvajata samo filozofiranje in osebni prav. In to na obeh straneh. Le dobra volja in iskreno prijateljstvo je potrebno, pa bo šlo. Naj končam z mislijo našega primorskega slavčka Simona Gregorčiča, ki si je želel v življenju cvetja. Da, v življenju si želimo cvetja. Stopimo v Evropo tudi na Koroškem! Neprijeten bi bil gals, ki bi spraševal, kje je brat Abel. Učimo se iz zgodovine!

Od veselja smo se jokale

Lonki Schellander, p. d. Kruščeva iz Moščenice pri Bilčovsu, je bila od 5. 5. 1944 do 5. 5. 1945 zaprta v gestapovskem zaporu v Celovcu. Vedno spet so bila zasliševanja.

Morali smo lagati, ker ničesar nismo smeli povedati. O nekem komisarju sem zvedela, da je iskal zvezo s partizani, ko je šlo že proti koncu vojne. Rekel mi je, da naj vse povem, kar vem, potem lahko grem domov in se mi ni treba bati. Jaz sem mu pa rekla: „Herr Kommissar, wenn ich ihnen die Wahrheit sagen würde, wäre halb Kärnten ein Gefangenenhaus" (Gospod komisar, ko bi vam povedala resnico, bi se pol Koroške spremenilo v zapor). Nato pa nič ni več rekel, obrnil se je in odšel. Bila sem v celici, kjer nas je včasih bilo po 22, namenjena je pa bila za štiri ljudi. V drugih celicah jih je včasih bilo po 40. Tako nismo mogle ležati, enkrat so ene spale, potem pa spet druge. Smrdelo je pa seveda tudi. Enkrat je pa prišel gestaopovec in odprl okno, skozi katerega smo dobivale jed, in je rekel: „Do stinkt's jo wie in an Hosenstoll" (Tu pa smrdi ko v zajčniku). Obrnil se je in nismo ga več videle. Najbolj je pa smrdelo poleti, v vročini, ko je kar teklo od nas. Vedno pa sem se čudila, da ni izbruhnila kakšna epidemija.

Pod mentorstvom prof. Štefana Pinterja dijakinje in dijaki Slovenske gimnazije v Celovcu raziskujejo v posebnih projektih občine dvojezične Koroške. Letos je raziskal 6. a razred občino Bilčovs.

Vsako sredo zjutraj ob dveh je šel transport. Ene so poslali v Dachau, druge, manj obremenjene, na prisilno delo v Nemčijo. Enkrat so že poklicali moje ime. Vse druge so se jokale, jaz pa sem mislila: da bom le tu ven prišla. Odpeljali pa so eno drugo, Odrijevo, ki se je tudi pisala Einspieler. Ko so nas izpustili, nam je eden od stražarjev rekel, kakšno srečo da smo imele. Morali bi nas odpeljati v Gradec. Tam so nekaj tednov prej usmrtili Mitschejeve in druge iz Podjune. Me bi morale iti z naslednjim transportom, pa so Rusi bombardirali progo in vlak ni šel. To je bilo že čisto pred koncem vojne. Ko smo bile 5. 5. 1945 izpuščene iz zapora, je bil lep sončen dan, ptice so pele in vse, ki smo bile izpuščene, smo se od veselja jokale. Spet smo bile proste, ne več zaprte.

V šoli je bil naš „Oberlehrer" (nadučitelj) nacist. Vedno spet nam je pravil: „Das größte Gut auf Erden ist die Muttersprache" (Največja dobrina na zemlji je materni jezik). Mislil je pri tem pa na nemščino, čeprav je tudi on sam bil Slovenec. Ko sta prišli njegova mama in njegova sestra na obisk, so vedno govorili slovensko. Po vojski, ko so že vedeli, da so jo zgubili, se je hotel umoriti. Tekel je iz šole v gozd, kjer se je hotel obesiti. Ni prebolel, da so zgubili vojsko. Žena in njegov stric sta tekla za njim in ga v gozdu pravočasno dobila. Pred „anšlusom" je nosil znak od „Vaterländische Front", pod njim pa je skrival, kot mnogi drugi, kljukasti križ.

V bolnici je bilo za gospo Schellander tudi zelo hudo. To pa zaradi slovenščine.

„Ko so me obiskali domačini, smo seveda vedno govorili slovensko. Neka žena, ki je v bolnici pospravljala, je bila zelo neprijazna do mene. Govorila je: „Das windische Geplapper, die soll'n hin gehn, wo sie hin gehören" (Te vindišarske klepetulje naj se poberejo tja, kamor spadajo). Njena kolegica je trobila v isti rog, tako je pač bilo hudo. Ko tega več nisem mogla poslušati, sem vprašala, kaj naj to pomeni. Rekla je: „Jo weil die immer slowenisch reden" (Ja, ker vedno govorijo slovensko). Nato sem jo vprašala: „Jo, wieso denn nit? Des is jo unsere Muttersproch" (Zakaj pa ne? Saj je to vendar naš materni jezik).

Iz objave projekta 6. a razreda ZG/ZRG za Slovence v Celovcu „Bilčovs" (mentor prof. Štefan Pinter)

50 let po vetrinjski tragediji:

„Šli so na križev pot . . .“

V tej cerkvi je vzidana spominska plošča, ki so jo podarili slovenski begunci. V latinščini je na njej napis:

In honorem beatae Mariae Virginis profugi ex Slovenia, fratrum memores hinc in manus inimicorum anno Domini millesimo nongentesimo quadragesimo quinto traditorum de transoceanis terris renovationi huius templi partem grati tribuerunt.

◀ *Celovški škof dr. Egon Kapellari na spominski svečanosti v Vetrinju*

▼ *Prizor s spominske svečanosti dne 20. junija 1995 v Vetrinju pri Celovcu*

Po slovensko to pomeni: Hvaležni slovenski begunci iz čezmorskih dežel so v čast blažene Device Marije prispevali del za obnovo te cerkve, spominjajoč se tukaj leta tisoč devetsto petinštirideset v roke sovražnikov izdanih bratov.

Danes ste prišli semkaj, dragi verniki iz Slovenije, Koroške in drugih evropskih in čezmorskih dežel, da se spomnite tistih tisočev Slovencev, ki so bili s tega kraja pred petdesetimi leti poslani na križev pot; prinesla jim je polno strahu, trpljenja in večini od njih tudi smrt.

Polja in travniki tu okrog vetrinjskega samostana so v prvih majskih dneh leta petinštirideset zeleneli

kakor vsako leto, dokler se ni razlila po njih nepregledna množica vojakov in civilistov. Bili so to ljudje na begu pred oblastniki, ki so tiste dni zavladali v povojni Jugoslaviji.

Angleški vojaki so vse oborožene po prehodu čez dravski most pod Humberkom razorožili. Ljudske množice so napotili na vetrinjsko polje. Tam se je znašlo blizu dvanajst tisoč slovenskih domobrancev in okrog šest tisoč civilnih beguncev. Mislili so, da so se rešili v svobodo.

24. maja so začeli Angleži premeščati domobrance iz Vetrinja „v Palmanovo v Italiji, v tamkajšnja taborišča". Tako so se glasile uradne — a lažnive — izjave angleških vojaških oblasti. Angleški tovornjaki domobrancev niso vozili v Italijo, temveč v Podrožco ali v Pliberk, kjer so Angleži neoborožene predajali jugoslovanski vojski.

Tega ravnanja begunci niso mogli razumeti in si ga ne predstavljati. Nekaterim pričam, ki se jim je posrečilo pobegniti iz Podrožce ali Pliberka, v Vetrinju enostavno niso verjeli. Tako trdno so begunci zaupali zaveznikom in verjeli v njihovo človečnost. — Transporti so se nadaljevali, po tedanjih zapisih je bilo v dneh od 27. do 31. maja vrnjenih in izročenih dvanajst tisoč sto oseb, med njimi tudi okrog šeststo civilistov, večinoma bližnjih sorodnikov domobrancev. Civilni begunci so bili predvideni za transporte v naslednjih dneh.

Vojaškemu zdravniku dr. Janezu Janežu (kasneje je deloval kot misijonski zdravnik na Formozi) se je posrečilo pobegniti s transporta v Pliberku. Šele njegovemu poročilu o dejanskem izročanju beguncev v roke sovražnikov je begunsko vodstvo v Vetrinju verjelo. Toda tedaj je bila večina domobrancev že na neizbežni poti trpljenja, ki jih je vodila v smrt. Ubežali so ji le nekateri posamezniki.

V tej neizrekljivi stiski so iskali slovenski begunci duševno tolažbo pred kipom Žalostne Matere božje v vetrinjski cerkvi. Samostanska cerkev je bila zatočišče, kjer so verni ljudje brez doma, brez imetja in brez načrtov za prihodnost mogli položiti na oltar vso svojo prizadetost, vse dvome, vso žalost in vse svoje upe. V glasni ali tihi molitvi pred podobo vetrinjske Pietà so mnogi znova dobili moč, ki je v teh globoko razočaranih ljudeh znova zbudila zaupanje in trdno življenjsko voljo. Še danes — po petdesetih letih — slišimo, da je tem ljudem le neomajna vera omogočila preživetje. Da nihče od vetrinjskih tisočev ni stopil obupan na samomorivsko pot, imajo nekateri za čudež.

Sončni božji žarek v tedanjih mračnih dneh je bila nova maša sedanjega ljubljanskega pomožnega škofa, monsinjorja Jožefa Kvasa, ki je danes kot zlatomašnik ob oltarju v cerkvi, kjer je pred petdesetimi leti daroval svojo novomašno daritev.

Z današnjo sveto mašo se spominjamo bratov in sester, ki so pred petdesetimi leti tu v Vetrinju morali nastopiti svoj križev pot. Po nepopisnem trpljenju so gotovo dospeli v neskončno slavo svojega Stvarnika, kjer nas zdaj pričakujejo. Njihova žrtev nam bodi danes in v prihodnje kažipot h Kristusu, ki je molil za svoje sovražnike: „Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo" (Lk 23, 34). Njihova žrtev pa je hkrati tudi vprašanje danes živečim, ali se hočemo učiti iz zgodovine: človek naj ne bo človeku volk, temveč naj se do drugih človeka vredno obnaša – in tega je človek tudi zmožen.

Krški škof v Celovcu
dr. Egon Kapellari
(pridiga na spominski sv. maši dne 20. junija 1995 v Vetrinju)

„Tu moremo le žalovati, moliti, svariti . . ."

Na sporedu, ki ste ga za današnjo slovesnost dobili v roke, je kot naslednja točka napovedan slavnostni govor. Opravičiti se hočem kar na začetku, kajti ne zdi se mi primerno, da bi karkoli proslavljali na kraju, kamor se je pred petdesetimi leti zateklo več deset tisoč slovenskih rojakov, starih in mladih, vojaških in civilnih, odkoder se je večina pozneje razkropila po vsem svetu, medtem ko je bil drugi del neposredno odpeljan v nasilno smrt. Zato na tem mestu nimamo ničesar slaviti, tu moremo le žalovati, moliti in svariti.

Kar se je med letom 1941 in pomladjo 1945 dogajalo na slovenskih tleh, je tragedija, ki še danes ni pri kraju. In vse kaže, da se bo še nadaljevala, ker pri mnogih pogrešamo resno pripravljenost za nov začetek, za razčistitev medsebojnih odnosov in za

iskreno obžalovanje vsega zla, ki so ga slovenski bratje prizadejali svojim bratom. Delitev v take, ki so se borili za svoj narod in bolj pravično življenje v svobodi, in take, ki so ga izdali, je preveč enostavna, da bi mogla ustrezati resničnosti. Da se takemu razdvajajočemu gledanju na preteklost našega naroda tudi danes noče ali ne more odpovedati del političnega vodstva, ovira razvoj v smer sprave, ki bi jo slovenski narod doma, v zamejstvu in v svetu po dolgih desetletjih razdvojenosti končno zaslužil.

Ni dvoma, da so simpatije demokratske javnosti na strani tistih, ki so se borili proti okupatorju. Našega spoštovanja so deležni slovenski fantje in možje, ki so se zatekli v gozdove, kjer so trpeli in umirali za svoj narod. Vendar ne moremo biti slepi za politična ozadja, ne moremo prezreti spretne strategije partije, ki je zgodovinski trenutek izkoristila za svoje hegemonistične cilje. In kdo si prisvaja pravico, da obsoja tiste, ki so imeli o ravnanju v izjemnem položaju druge predstave in se s političnim gibanjem, ki so ga do dna odklanjali, niso hoteli družiti v odporu? Da je ta razkol vodil v nezaslišan bratomor in domobrance v stiski silil, da so iskali pomoč pri okupatorju, je za naš narod taka tragika, da bi jo morali skupaj objokavati, ne pa iz nje vedno znova črpati potencial za brezkončni spor.

Zavedam se tega, da je in bo ocenjevanje zgodovinskega dogajanja vedno subjektivno in je nenazadnje odvisno tudi od osebnih doživetij. Vemo pa tudi, kako močen je na to vrednotenje vpliv družbenega sistema, v katerem nastaja. Da je ta vpliv najbolj močen v družbah, ki drugega mnenja ne dopuščajo, je na dlani. Ne samo v bivši Jugoslaviji, tudi na Koroškem je bilo vsaj sumljivo navezati in vzdrževati stike do izseljenstva v svetu, saj so tam bili zbrani tako imenovani „narodni izdajalci".

Iz lastnih izkušenj pa lahko povem tole: Pred desetimi leti sem prvič imel priložnost obiskati zdomske skupine, najprej v Severni, nato pa tudi v Južni Ameriki. Kar sem tam videl in doživel, je bilo zame in za moje spremljevalce nepozabno doživetje. Tisoče kilometrov od domovine, ki jih je zavrgla in sramotila, so člani našega naroda gojili narodno zavest, ki je medtem pri nas postajala že vznemirljivo šibka, so z nepopisnim idealizmom razvili kulturno življenje, ki nam je lahko za zgled, in so s tako ljubeznijo viseli na izgubljeni domovini, da je obiskovalec marsikaj začel gledati z drugimi očmi. In o dogajanju, ki je povzročilo te osebne tragedije in jim naložilo tako težko usodo, so ti ljudje govorili z neskončno žalostjo, vendar brez sovraštva. Skratka, spoznal sem, da so „narodni izdajalci" iz drugega lesa, drugače mislijo, govorijo in predvsem ravnajo.

Dr. Janko Zerzer, predsednik Krščanske kulturne zveze v Celovcu

Pa še z nekim političnim konceptom sem se srečal, zlasti v Argentini, ki se mi je v takratnih razmerah zdel kot fantastična iluzija in nikakor ne kot kdajkoli uresničljiva vizija: z idejo o slovenski državi. O tem se po mojem pred desetimi leti v domovini niti ni razmišljalo, kaj šele razpravljalo. In vendar so se te sanje uresničile in danes kaže, kot da bi to bila od nekdaj najbolj goreča želja vseh političnih taborov.

V Argentini sem tudi spoznal, kako močna je bila želja mladine, ki je bila rojena že v tujini, da bi spoznala domovino svojih očetov, o kateri je toliko slišala v slovenski šoli in iz pripovedovanj v družinah. Res so bili pri marsikom močni pomisleki proti obisku v državi, ki jih je toliko časa izključevala, vendar sem bil mnenja, da bi se moral odnos vsaj v mlajši generaciji polagoma normalizirati. V tem smislu sem skušal s skromnimi sredstvi, ki so nam bila pri Krščanski kulturni zvezi na voljo, posredovati na obeh straneh. Še danes si štejemo v dobro in to vidimo kot velik uspeh, da je kmalu po mojem obisku v Buenos Airesu prišlo do prvega kulturnega dejanja s politično dimenzijo v ljubljanski filharmoniji, ko je s pevskim recitalom nastopila Bernarda Fink, potomka profilirane družine zdomskih političnih aktivistov, in prepričan sem, da je to bilo takrat pomembno znamenje pripravljenosti za spravo, za katero je stal sam kulturni vrh ljubljanske politične hierarhije.

Tudi sicer skušamo v svoje delovanje vključevati kulturna prizadevanja Slovencev v tujini in tako izpričevati priznanje vsem tistim, ki v najtežjih razmerah prispevajo svoj dragoceni delež h kulturnemu bogastvu našega naroda. Tako smo npr. letošnjo zborovsko revijo Koroška poje docela posvetili glasbeni usvarjalnosti, ki je svoje žlahtne sadove rodila na tujih tleh, in med izvajalce namenoma na najbolj prominentnem mestu uvrstili umetnike iz zdomstva. Tudi najvišje odlikovanje, ki ga podeljujemo koroški Slovenci, namreč Tischlerjevo nagrado, smo letos namenili prijatelju Blažu Potočniku iz Toronta; s to odločitvijo smo dali priznanje enemu najbolj zagnanih kulturnih garačev v emigraciji in človeku, ki je že ves povojni čas tesno povezan s Koroško in našimi kulturnimi ustanovami; poleg tega pa smo hoteli v spominskem letu 1995 dati signal vsem rojakom v tujini, da za nas niso pozabljeni. Da so se nekateri spotaknili ob enem in drugem, ima na Koroškem že dolgo tradicijo. Kajti tu velja načelo, da domobranstva na Koroškem ni bilo in da je zato treba odklanjati vsako vrsto povezovanja z begunci. Res je, da političnega in vojaškega konflikta kakor v Sloveniji na Koroškem nismo imeli, pač pa smo sprejeli nekatere begunske duhovnike in kulturnike in lahko rečem, da smo jim za njihovo delovanje med nami zelo hvaležni. Imena kot France Czigan, Vinko Zaletel, Ivan Matko in še marsikatero drugo bomo vedno izgovarjali z velikim spoštovanjem, ker se zavedamo, kaj so storili na glasbenem, igralskem in izobraževalnem področju. Pa tudi to iz prepričanja in iz lastnega spoznanja lahko trdim, da begunci na politični razvoj med koroškimi Slovenci, kljub nasprotnim trditvam in očitkom, niso imeli nobenega vpliva.

Da je prišlo do političnega razhoda med nami, je pač naravni razvoj med odraslimi ljudmi, ki imajo svoje subjektivne poglede in vpoglede, in toliko politične zrelosti bo vsak moral prisoditi ustanoviteljem Narodnega sveta koroških Slovencev, dr. Jošku Tischlerju, dr. Vinku Zwittru, dr. Valentinu Inzku, Janku Janežiču, Andreju Sturmu in drugim, da so iskali svojo samostojno politično pot, brez diktata iz Ljubljane.

Slovenci smo v koncertu evropskih narodov tako majhna skupnost, da ne moremo prezreti ali pogrešati nobenega naših udov. In kar se dogaja v eni celici, odseva tako ali drugače tudi na druge. Na Koroškem smo povojne družbene razmere v Sloveniji še kako občutili in jih seveda občutimo tudi danes. Razkol v vojnih letih je hote ali nehote polariziral duhove tudi pri nas. Po petdesetih letih bi bil skrajni čas, da dobijo naši odnosi drugo, bolj človeško, bolj bratovsko, bolj od ljubezni narekovano kvaliteto. Dokler bomo drug drugemu naštevali grehe in jih natančno tehtali, do teh novih bregov ne bomo prišli. Da je sprava mogoča, za to imamo v Evropi celo vrsto primerov. Na Plöcknu se medtem prijateljsko srečavajo avstrijski in italijanski vojaki. Naravnost epohalna je sprava med Francozi in Nemci, dvema narodoma, ki sta sovraštvo negovala tako rekoč skozi več stoletij. Da je sprava zahteven in boleč proces, doživljamo ob primeru Katyna, kjer kljub dobri volji na obeh straneh ozko pojmovani nacionalni ponos še ne dopušča temeljite razčistitve. Za nas Slovence bi bilo ob vstopu v Evropo dobro priporočilo, če bi mogli dokazati, da smo tudi v tem oziru kulturen narod in da smo se iz zgodovine česa naučili. Osnovni pogoj za to je seveda dobra volja in pripravljenost, preskočiti lastno senco. V tem oziru pa zaenkrat še precej manjka. Netolerantno obnašanje precejšnjega dela udeležencev na letošnji spominski proslavi ob nekdanjem ljubeljskem taborišču, ko je žvižganje in vpitje prekrilo molitev za žrtve nacističnega nasilja, je zapustilo veliko razočaranje pri vseh, ki upajo na bolj kulturno sožitje slovenskih ljudi v dostojanstvu in medsebojnem spoštovanju. Tudi dvomljivo dejanje slovenske policije, ki je ob obletnici poraza nacizma nasilno odpeljala v smeti žare (s sveto zemljo z morišč nacifašizma in revolucije) skupaj s tisočerimi nedogorelimi svečami, ki so gorele v znamenje sprave, ni ravno dokaz ločitve od metod, ki so bile v praksi pred demokratizacijo. Taki pojavi nam žal kažejo, da odločno preseganje slovenske preteklosti še dolgo ni opravljeno; politično vodstvo mlade republike je izzvano, da z jasnimi stališči pomaga ustvariti vzdušje, ki ga odlikujeta strpnost in pravičnost. Nediferencirano zmerjanje tistih, ki so se bolj ali manj po naključju rešili iz kraja, kjer se danes spominjamo žrtev največjega zločina, s katerim se je kdajkoli pregrešil slovenski človek, z narodnimi izdajalci, nas ne bo privedlo do take drže.

Ostaja nam torej upanje, da bo prodrla misel slovenskih škofov, ki jo je poudaril slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar pri maši za domovino in ki naj ne bi veljala samo za krščanske ljudi: treba je priznati krivdo, prositi odpuščanja in odpuščanje tudi dati. Šele potem bomo dosegli resnično spravo, ko bodo na krajih, kot so Vetrinj, Teharje, Kočevski Rog in še kje, skupaj žalovali tisti, ki so preganjanje trpeli, tisti, ki so zločine in grešna dejanja zakrivili, in tisti, ki proti krivici niso ničesar ukrenili.

Dr. Janko Zerzer
predsednik Krščanske kulturne zveze v Celovcu

(govor na spominski prireditvi
20. junija 1995 v Vetrinju)

Mohorjeva je zatočišče in dom

Zgodovinska usoda slovenskemu narodu tudi sredi 20. stoletja ni prizanašala. Mnogi danes navzoči ste doživeli in doživljali ponižano in teptano dostojanstvo slovenskega naroda. Okupacija in komunistična revolucija sta prizadejala slovenskemu narodu ne samo globoke rane, temveč tudi bratomorni razdor, ki še danes razdvaja narod v Sloveniji, izseljenstvu in v zamejstvu.

Zgodovina pozna zmagovalce in poražence. Pred Božjo sodbo pa stojimo vsi kot ljudje, ki smo potrebni odpuščanja. A le kolikor smo pripravljeni odpuščati drug drugemu, smo sposobni sprave, ki je najprej Božji dar. Globoke so še rane, a upam, da je še globlja pripravljenost za soočenje z zgodovinsko resnico in za spravo.

Mohorjeva družba v Celovcu je v povojnih letih bila duhovno zatočišče mnogim beguncem in izseljencem. S svojo založniško dejavnostjo je omogočala, da se resnica o temni usodi slovenskega naroda v medvojnih in povojnih letih ni mogla povsem zatreti in utišati.

A tudi tisoči beguncev ste ostali Mohorjevi zvesti in z njo povezani, ter ste tudi njej pomagali, da je mogla kljub največjim oviram po vojni spet razvejati svoje poslanstvo med slovenskimi rojaki doma in po svetu.

Ob 50-letnici ne samo žalostnih in trpkih spominov, temveč tudi ob 50-letnici zamolčanih krivic, ki ste jih dotrpeli in deloma še občutite, vam vsem izrekam v imenu Mohorjeve družbe v Celovcu iskreno hvalo in zahvalo, spoštovanje in občudovanje, da ste ostali zvesti vrednotam in vrlinam krščanske vere in zdravega narodnostnega izročila.

Tujina vas ni potujčila in vam ni mogla zatreti ljubezni in zvestobe do domovine – geografske in duhovne. Kljub najtežjim preizkušnjam ste postali in ostali zgled svojim potomcem in vsemu slovenskemu narodu.

Predsednik Mohorjeve v Celovcu Jože Kopeinig

Naj Bog živi ves slovenski narod, vse narode sosede, vsa ljudstva sveta, da bi živeli v slogi in spravi, v miru in bratstvu.

Marija pa naj nam pomaga, da bomo ostali zvesti Bogu in narodu.

Jože Kopeinig
predsednik Mohorjeve družbe v Celovcu

(sklepna beseda v Vetrinju na spominski svečanosti 20. junija 1995, ki sta jo priredili Krščanska kulturna zveza in Mohorjeva družba v Celovcu)

Spomini na dni pred petdesetimi leti

Pol stoletja je dolga doba življenja, posebno še zato, ker nam je bilo prizanešeno z vsem, kar je doletelo naše slovenske domobrance.

Pot — za številne begunce pred komunizmom — v svet ni bila postlana z mahom in cvetjem; ostali so živi, rešeni trpljenja, nasilja in mučenja, kot so ga prestajali naši mučeni domobranci in na tisoče drugih slovenskih žrtev; tudi otrokom, dojenčkom ni bilo prizanešeno.

Skoraj vsak izmed povojnih beguncev bi lahko napisal knjigo o tem, kaj je doživel in, hvala Bogu, tudi preživel.

Prizor iz taborišča v Vetrinju

Sliko smo prevzeli iz DRUŽINE 36/1991, v kateri piše glavni urednik Janez Gril o zgodovini slike takole: fotografiral je Franc Šetina iz Ljubljane, ki je skupaj s škofom Rožmanom odšel v begunstvo. Šel je v Brazilijo in tam ustanovil družino. Lani je umrl. Njegova vdova je sorodnikom poslala nekaj dokumentarnih fotografij, ti pa so jih prinesli na Družino . . .

Nekaj nas je tudi redkih preživelih, ki nas je usoda peljala iz Vetrinja do zadnje postaje križevega pota, Kočevskega Roga, Teharij in drugih množičnih morišč v Sloveniji. Mi, tisti redki, ki smo se rešili iz globokih brezen, grobov, smo bili tedaj najsrečnejši ljudje na svetu. V naših poznih letih pa prihajajo za nami posledice prestanega trpljenja in mučenja.

Neprestani prividi tistih dogodkov nam prihajajo vedno pogosteje pred oči. Izpolnjujemo v breznu dano obljubo tistim, ki so bili še pri življenju, in seveda mrtvim, da bomo govorili in pisali o vsem, kaj so z nami počenjali naši — drugače misleči — narodni bratje. Z izpolnjevanjem teh v breznu danih obljub bomo nadaljevali vse do našega odhoda iz te solzne doline. Zase vem, da je delo tega poslanstva vedno težje. Pred leti, ko sem bil še mlad in zdrav, ne bi nikdar o tem nikomur potožil ali celo potočil solze. Danes je drugače. Že pogovor o tistih strašnih dneh in prestanih dogodkih mi ne spravi samo solze v oči, ampak me sili v jok. Ob takšnih primerih mi je bilo pred nekaj leti celó nerodno, da sem postal tako mehak, občutljiv, z leti se pa tudi temu privajam.

Ob večerih, ko moliva z ženo Anico rožni venec, so z nama tisti naši mladi, junaški domobranci. Junaki v borbah za časa svojega življenja, temu junaštvu niso odpovedali niti na koncu, ko so zgledno — z molitvijo in odpuščanjem — umirali tako strašne smrti po slovenski Kajnovi roki.

Ob srečanjih z otroki iz najine družine ob družinskih in cerkvenih praznikih pa je to velika bolečina zame. V mojih petih sinovih gledam tiste mlade utrujene in krvave obraze trpečih in umirajočih domobrancev v breznu Kočevskega Roga, ki me bodo spremljali do konca mojega življenja.

Še vedno je živ spomin na lastno mater, kako me je na predvečer sv. Antona sprejela v hišo in objela razbičanega, oblečenega v smrdeča oblačila, ki sem jih pobral v breznu od mrtvih domobrancev; oni teh okrvavljenih oblačil niso več potrebovali. „Sem te pričakovala, dragi sin," je dejala in njene solze so kapljale po mojem vratu. Kot še nikdar v svojem življenju sem čutil utripanje njenega ranjenega srca. Vsa tista njena ljubezen, ki jo je delila med svojih trinajstero otrok, je bila to noč moja nagrada.

Mi vsi, ki smo imeli priložnost živeti v svobodi tuje dežele, se spominjajmo naših pomorjenih junakov z velikim spoštovanjem in se jim priporočajmo v naših vsakdanjih molitvah, da izprosijo pri Bogu tudi za nas sveta nebesa, ko pride čas našega odhoda s tega sveta, in za lepšo, pravičnejšo bodočnost slovenskega naroda, za katerega so se neustrašeno borili in nazadnje izdani umirali mučeniške smrti.

Bog, narod, domovina!

France Kozina,
rešenec iz brezna v Kočevskem Rogu

OB 120-LETNICI ROJSTVA

Srečanja s Cankarjem

Velikane navadno srečujemo nenapovedano, z majhnimi, pa tudi velikimi koraki, kakor pač nanese življenje. Velikanov ni na pretek, dasi so skromni v željah in preprosti v dotikih. Veliki so, ker zajemajo razsežnosti, z globino in natančnostjo vred, z enako mero za odtenke; malenkosti ne poznajo, resnica jim klije iz srca. Oklepajo se tudi najneznatnejših z iskrenim doživetjem.

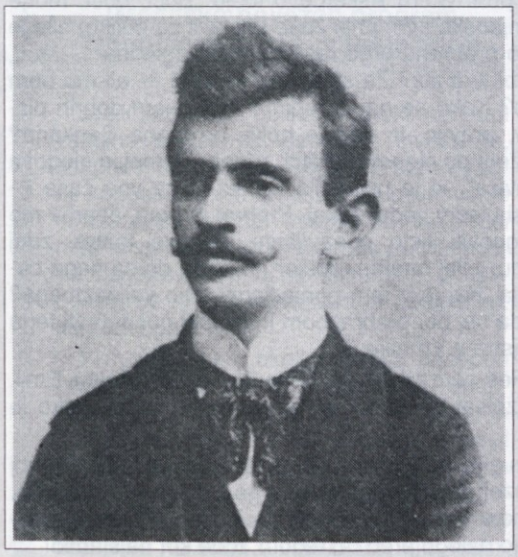

Ivan Cankar (1876–1918)

PRVO SREČANJE

Deset let mi je bilo tam v Zadobrovi pri Celju. V soseščini je gorelo — sredi noči; požigalca niso našli. Skromna bajta se je vdajala plamenu; prasketalo je, goreči trami so padali. Nihče ni gasil; čemu neki? Saj je šlo za podrtijo, ki je motila okolje; radi so se je rešili. Dve revi sta živeli v njej, Neža in Franca, priimka jima nismo vedeli. Nismo niti vedeli, od česa živita siroti; kradli nista, niti prosjačili, a imetka nobenega. Suha skorja je zadostovala; in glej, za njuno bolezen se ni slišalo.

Stekleno sta zrli v ogenj, ki jima je izmikal domačijo, odreveneli od groze. Deset, dvajset ljudi naokrog, nepremičnih, brez solz in brez smeha, kot bi to bil tuj prizor.

Ena izmed prizadetih, ne vem, ali Neža ali Franca, je stiskala budilko pod pazduho, zdaj huje, zdaj nežneje, na videz zadovoljna, ko je rešila vsaj nekaj. Stara je morala biti ta ura, menda niti ni šla, vsaj slišalo se ni; uteži so visele ob strani. Stopicala je ženska sem in tja, zdihovala in tiščala uro čedalje bolj.

V gruči je bil upravitelj bližnje šole Ljubečna, Ernest Tiran, drobnejši možicelj visokega ugleda, strah nepokornežem v višjih razredih. Buljil je v ženico z uro in počasi izrekel, zamišljeno: „Kot Cankarjeva mati . . .“ Zahotelo se mi je, da bi ga vprašal po tem imenu; kasneje sem bral o tem in se spomnil te noči.

Zakaj je v takih trenutkih prav ura nenadomestljiva in presega vse ostale vrednote? Tudi to sem zvedel pozneje, na bolniški postelji, ko mi je tiktakanje pomenilo edino „živo“ tovarišijo v gluhi noči. Med tihim, neprijaznim svetom pomeni ura za siroto še več. Tiktak je govor, prepričljivo odmerjen, zaupen, zanesljiv. Ura bije revežu enako kot bogatinu . . . Edina pravica . . . Cankar je to doživljal ob svoji materi, čutil je resnobo opomina.

DIJAŠKO SREČANJE

Gimnazijska leta sem preživel v Celju, šest kilometrov daleč od Neže in France. Ne vem, če sem bil bolje obut kot onidve, ni mi bilo mar, saj sem se itak sezuval, domov grede, kakor hitro sem zavil izza zadnjih mestnih hiš na prvo pešpot.

V peti šoli nam je bil za profesorja slovenščine Vendelin (današnji Lino) Legiša, zmerne drže, toplo prijazne, vendar ne vnemalne ambicije. Registriral je znanje in logičnost, pa tudi emocije, vendar ne kot odločilne.

V navadi je bila med drugim tudi šolska naloga s

poljubno temo. Ena takšna je bila napovedana pred božičem. Kako se pripraviti na to? Spomnil sem se starejšega brata Emila, ki je nekaj pred tem izbral pri prof. Šteru Aškerčevo idejo „Buči, buči, morje Adrijansko". On jo je zase sestavil za odliko; bila je celo prebrana pred razredom kot zgledna . . . Kaj, ko bi tudi jaz? Za slog sem se zbal — ali mu bom kos? Kako se naj okrepim? Z branjem dobrih piscev, pravijo. In kdo je boljši od Ivana Cankarja? Sežem po njegovi knjižici „Hlapec Jernej in njegova pravica", ki je počastila Cankarja za vse čase — dasi nisem vedel zakaj. Prebral jo bom, čeprav me dolgočasi tisto ponavljanje njegove tožbe, zdaj temu, zdaj onemu, dokler ne pride do samega cesarja. Kaj je v tem ponavljanju tako veličastnega? Toda naj bo, prebral bom in skušal posnemati tega mojstra z Vrhnike.

Res sem izbral isti Aškerčev navdih kakor Emil, in izpisal poldrugo stran, ne spomnim se, kako in kaj.

In glej, pridejo naloge nazaj že drugi teden in moj zvezek je pri vrhu! Vzame ga v roke vrli Vendelin, vendar ne oznani mojega imena. Prebere nato mojo nalogo pred razredom, toda kot najslabšo!

Danes se ne čudim tej klofuti. Cankar me ni mogel spodbuditi za dobro idejo, ker mi je bil tuj, nisem ga razumel. On ni za dijake, nadobudne mladeniče, ampak za zrele, da, celo za prezrele ljudi, ki jih ne omaja njegova pripovedniška moč. Cankar se loti srca, ki vpije po pravici, a srce ne pozna malenkosti. Ne beri ga, dokler ne dozoriš in se ne izpuhti ves mladostni idealizem! Zakaj nam tega ne povedo profesorji?

NEPRIČAKOVANO DOPOLNILO

Tretjič sem bral Cankarja kot zrel mož, ne brez izkušenj. Služboval sem v zagrebški tovarni za izdelavo strojne opreme za prehrambeno in kemično industrijo; med drugim sem vodil strokovno knjižnico, dokupoval novejšo literaturo in spodbujal k branju. Ker me je zanimala vsaka tehniška noviteta, sem obiskal beograjski mednarodni sejem knjig z ogromno izbiro literature. Napolnil sem beležnico in jelo me je utrujati; preveč zanimivosti naenkrat. Čedalje teže sem listal; pozornost se je že umikala, naslanjal sem se na police in z očmi iskal klop . . . Izčrpan sem se že primaknil novemu področju: leposlovju. In zablestel mi je slovenski kotiček; knjiga pri knjigi, in glej, Cankarjeva zbirka, menda celotna! Mahoma je skopnela vsa utrujenost, segel sem po enem zvezku, ne vem katerem. (Zaman sem pozneje iskal tisto stran, ki se mi je kar sama odprla.) Poživelo me je, zaželel sem si maternega besedišča bolj kot kruha in počitka.

Da, Cankarjeve besede so se jele vrstiti živo in dopovedljivo. Ah, kako rad bi točno citiral, kar sem bral; ker ne zmorem njegovega sloga, naj se zadovolji bralec z mojo ponavedbo zgodovinskega prizora, ki mi je le delno ostal v spominu:

— Tisti čas sem živel na Dunaju v skromni podstrešni izbici in zapisoval. Moralo je biti zjutraj. Kup knjig na mizici je pričal, da sem slabo prespal noč, kajti nekaj sem zaman iskal. Skušal sem zbrati misli, da bi nadaljeval, vsaj z iskanjem, če že ne z beleženjem.

Zazdi se mi tedaj, da slišim od daleč neke kora-

Milena Merlak — 60-letnica

Pesnica Milena Merlak je bila rojena pred šestdesetimi leti, 9. novembra 1935, v kmečki družini iz Žibrš pri Logatcu na Notranjskem. V Ljubljani je maturirala in študirala primerjalno književnost in psihologijo. Že leta 1960 pa se je z možem, s pisateljem Levom Detelo, izselila v Avstrijo, kjer sta ob začetku sedemdesetih let postala državljana nove domovine. Poglavitni del njenega pesniškega ustvarjanja je tako nastal na Dunaju.

Ob literarnem delu je Milena Merlak posvečala veliko energije družini, saj je mati treh sinov. Bistveno pa je pri delu podprla pisatelja in kritika Leva Detelo; skupno sta postala tudi neke vrste posrednika ali ambasadorja slovenske literature v Avstriji.

Ob glavnem delu svojega slovstva, namreč liriki, je sproti objavljala tudi črtice, poleg tega je veliko prevajala, pisala članke in eseje ter spremna besedila.

Literarni zgodovinar Jože Pogačnik je že leta 1972 zapisal, da se je „Merlakova . . . z žen-

ke, počasne in negotove, tudi utrujene. Moški koraki, težki, kakršnih nisem bil vajen. Ni potrkalo, ključka na vratih pa se je premaknila in odprle so se duri na stežaj. Da, moški je bil, toda, ali je to mogoče? Moj oče! Obstane, s culico v roki, in se od daleč zagleda proti meni, proti moji mizi. Ugasnejo mu oči in bledo spregovori:

„Oh, saj sem vedel . . . Pri bukvah spet tičiš . . . Nikdar nič pametnega . . .“ Ne vem, če je še kaj dodal, ker se mi je zameglilo pred očmi. Usta se mi niso odprla niti za pozdrav . . . —

Toliko Cankar. Stemnilo se je tudi meni; prvi glas o piščevem očetu, in še tisti je porazen. Kolikokrat smo brali o njegovi materi, o njem pa ničesar.

Kako malo je vedel ta človek o svojem sinu! Vse, kar hodi po Slovenskem, ve zanj. Evropa ga že prevaja v svoje jezike, le njegov oče ne ve zanj. V njegovih očeh je Ivan potepuh, ki trati čas ob bukvah; klatež, ki zapravlja njegove beliče . . .

Kako daleč je ta oče od Ivanove matere, ki pozna svojega trpina in z njim čustvuje. Ona ve, da njegova dela prihajajo iz srca, tako kot se vanj zliva vsa njena dobrota, vdanost, iskrenost. (Vendar je Ivan njeno mehkobo zamenjal s trdo resnico.) In kje je oče, ki nič ne ve o svojem sinu, kje so njegove misli, ko obsoja sinovo bukvarstvo in ga primerja z domišljavci, brezdelneži?

Stisnil sem knjigo, razočaran, potrt, uničen; solza je kapnila na besedilo . . . in ostal je madež.

Preden sem jo zaprl, sem opazil na isti strani še en madež, že od prej . . .

Maks Milanez

(Maks Milanez živi v Chicagu, op. ured.)

sko prefinjeno izpovednostjo, katere predmet je razmerje med človekom in današnjim časom, že povzpela v plast pomembnih pesnikov“. Celovški pisatelj in kritik Peter Kersche pa jo ima za „bistveno sodobno pesnico“. Milena Merlak je članica PEN-kluba ter številnih drugih pisateljskih organizacij. Vedno znova je skupno z možem gost mednarodnih pisateljskih srečanj na Brezah (Fresach, Koroška). Prejela je vrsto literarnih nagrad, med drugimi leta 1979 Nagrado Theodorja Körnerja za nemško leposlovno delo.

Pesnica že leta sodeluje z Mohorjevo založbo, zelo odmevna je bila na primer trojezična pesniška zbirka „Kaj je povedala noč“, ki jo je napisala skupno z Levom Detelo.

V zadnjih letih je Milena Merlak napisala lepo število novih pesmi, ki jih želi objaviti v slovenski zbirki.

Več in boljše slovenščine. . .

(Medijsko povezan program izpopolnjevanja v materinščini)

Jezik je nosilec, oblika in v neki meri tudi vsebina človekove identitete, civilizacije, kulture in duhovnosti. Čeprav je sam v zadnji konsekvenci le sredstvo za oblikovanje in izražanje vseh teh vsebin, pa nanje tudi močno vpliva. Tako ni mogoče razviti močne osebnosti z močno kulturo in duhovnostjo, če ni dan razraščen in poglobljen, skratka bogat jezik.

V manjšinskem okolju obstaja poseben problem, da se prav tista jezikovna varianta, v katerem se je razvil naš čustveni in duhovni pojmovni in izrazni aparat, ni razvil prek vsakdanjih skromnih komunikacijskih potreb. Besedno in analitično je razvit le jezik večinskega naroda, ki pa pripadniku manjšine ne sega v tiste plasti, kjer najintimneje živi in se izraža. Tako je njegova intima „opremljena“ z jezikom, ki obsega le nekaj sto besed in s komaj zaznavno slovnico oz. analitično sposobnostjo. Brez dobre analize pa tudi dobra sinteza ni mogoča — in prav tu trpita duhovnost in vsak poskus globljega umetniškega izraza.

Ker je nacionalni knjižni jezik umetna stavba, ga je treba tudi umetno vzdrževati in dograjevati. Jezik, ki se ga nehamo učiti in poglabljati čut za njegove oblike, ne ostane na ravni zadnjega stanja, temveč začne v hipu, ko smo odložili knjige in zvezke, nazadovati. Z njim pa nazadujejo tudi naše ustvarjalne in duhovne zmožnosti.

Da bi prebivalcem dvojezičnega območja na Koroškem pomagali pri obnavljanju, dograjevanju, razširjanju in poglabljanju materinščine – v našem primeru je to slovenščina – smo se pri Katoliški prosveti in Katoliškem prosvetnem domu v Tinjah odločili za široko zastavljen program izpopolnjevanja slovenščine, ki bi ga podprli z vsemi razpoložljivimi metodami in sredstvi, tako tudi z radiem in televizijo.

(Podrobnosti bodo objavili v tednikih in radiu, op. ur.)

Ob 90-letnici smrti goriškega slavčka

Tedaj končana pot bo moja

Simona Gregorčiča so ob rojstvu 15. oktobra 1844 na Vrsnem rojenice v zibelki obdarile s pesniškim talentom, a tudi obremenile s slabim zdravjem. Tudi življenjske okoliščine niso bile ugodne za njegovo zdravje. V malem semenišču v Gorici je tako stradal, da bi „grizel zid". Kot gimnazijec je namreč zelo hitro rasel ob nezadostni hrani. Iz bogoslovja je prišel kot kaplan v Kobarid s hudimi želodčnimi težavami. Njegovi domači (zlasti sestra Neža, ki mu je gospodinjila) so ga uspešno pozdravili s sirotko in skuto s Krnskih planin. Po očetu je podedoval slabe oči in si že kot dijak moral omisliti očala, po materi pa slabo sre. Jeseni 1881 ga hudi srčni napadi prisilijo, da gre v začasni pokoj. Odločil se je za izdajo prvega zvezka svojih Poezij, da ga ne prehiti „božja dekla", in res je v aprilu 1882 izšla njegova „zlata knjiga". Bolezen je bila tudi vzrok, da je pesnik pustil naporno službo kaplana v veliki rihenberški fari. Preselil se je na mali vikariat Gradišče pri Prvačini. V tem lepem kraju se mu je zdravje toliko izboljšalo, da si je celo kupil zemljišče, si zgradil hišo ter si tako uresničil davno željo, da bi postal kmet-poet. A zdravje se mu je tri leta po vselitvi v novo hišo spet poslabšalo in kmetovanju ni bil kos. Prof. France Koblar domneva, da ga je najbrž zadela manjša kap, ker ga je v letih 1890—1900 mučila vrtoglavica, nespečnost in pomanjkanje volje do dela. Imel je visok krvni pritisk in nekoč je tako močno krvavel iz nosa, da bi skoraj izkrvavel. Rešila ga je — vaška babica. V takem stanju je mnogo razmišljal o smrti. Te misli pa je začel prelivati v verze potem, ko se mu je zdravje po hudem bolehanju (influenca, zlatenica, mrzlica) v marcu 1901 le izboljšalo in sprožil se je nov val ustvarjalnosti, ki do smrti ni več presahnil. Do konca leta je nastalo za celo zbirko Predsmrtnic, katerim je dodal še nekaj Pogrebnic in Posmrtnic. Iz tega mu je prijatelj Ivan Vrhovnik v Ljubljani uredil tretji zvezek Poezij, ki zajema kar 82 pesmi in je izšel maja 1902. Knjiga izpričuje, da mu je pesniška moč sicer močno opešala, a zbirka, posvečena smrti, je vendar nekaj edinstvenega v slovenski književnosti.

V prvi predsmrtnici pesnik toži, da sonce tone za večerne gore, a njegova žalost ne utone nikoli, zato resignacija in odpoved:

Toni, sonce, toni
drugim tôpi boli,
njim na srečo vstajaj,
če za mé nikoli.

Druga pesem je posvečena umrlim prijateljem:

Na grobih teh dragih se bridko solzim,
ko bližam življenja se zimi —
kaj tukaj, osámljeno deblo, stojim?
Rad spal bi med njimi.
Le pridi, oj žena, s koščeno roko,
predolgo nikar ne odlašaj!

Hinko Smrekar: Simon Gregorčič, akvarel, 1942

V osmi predsmrtnici vnaprej opeva svoj grob:

Kako se bo mirno tam spalo
na gričku zelenem ob Soči,
nam mrtvim živó šumljajoči,
tam gori pri svetem Lovrenci,
na ražnju ognjenem mučenci!
Tam mojih pradedov nebrojen spi trop,
tam bodi moj grob!

Tudi po izidu Predsmrtnic je pesnil še naprej, prevajal Joba in Jeremijeve žalostinke. Jeseni 1905 mu je umrl oče, na pogrebu si je izbral prostor za svoj grob. V poletju 1906 kot da je slutil, da je njegovo zadnje, je šel obiskat svoje prijatelje na Kranjskem. V Gorico se je vračal po novi bohinjski železniški progi in se spotoma še zadnjič ustavil v Tolminu in zadnjič videl svoje planine. Ob koncu oktobra 1906 je nastala menda njegova zadnja pesem Objame naj me večni mir:

Pustite, naj enkrat ves zveselim se,
iz dna srca zavriščem do neba!
Pustite, naj enkrat ves izsolzim se,
izpivši kupo grenko vso gorjá.
Potem naj mine tu mi vsa radost,
z radostjo mine zemska naj bridkost!
Konča naj moj se časni tir,
objame naj me večni mir.

Nagrobnik Simona Gregorčiča pri Sv. Lovrencu na Vrsnem je delo kiparja Antona Bitežnika

15. oktobra zvečer je bil kot navadno med svojimi prijatelji pri „Zvezdi" vesel in dobre volje. Pogovarjali so se o njegovih delih. Rekel je, da Jeremijevih žalostink ne bo za cel zvezek, da bo treba še kaj dodati. Pogovor je slučajno nanesel tudi na domačo politiko in vero. Pesnik je dejal: „Poudarjalo naj bi se v politiki to, kar nas druži in veže, a ogibalo se onega, kar nas loči. Ljudstvu se ne sme izpodkopavati vere, v ostalem naj pa vsakdo sam uredi svoje razmerje do Boga in naj bo za to odgovoren."

Ob odhodu je prijatelju Ivančiču krčevito stiskal desnico in mu je ni hotel izpustiti. Govoril je tudi o kapi. Ko je prišel domov, je hotel svojo oporoko nebistveno spremeniti, a gospodinja Cilja Čebron mu je rekla, naj se ne razburja in naj gre počivat. A ni je ubogal in je delal še dolgo v noč.

Drugo jutro, v petek, 16. novembra, je vstal živahen in dobre volje. Ob sedmi uri je maševal doma v svoji hišni kapelici, kar mu je škofijstvo dovolilo že leta 1897. Pred epistolo se mu kar naenkrat začne zapletati jezik. To je takoj opazila Cilja in mislila, da mu je postalo slabo. On pa stopi na prag in pravi:

„Ne morem več, ne morem! Mrtvoud me je zadel!"

Zahteval je ogledalo, a na obrazu ni opazil nobene spremembe. Sedel je k pisalni mizi in skušal nekaj napisati, a ni več mogel. Brž so poklicali zdravnika dr. Antona Breclja. Zdravnik ga je našel sedečega pri mizi, na kateri je ležalo Sveto pismo, več popisanih papirjev in zapečateno pismo z napisom Moja oporoka. Zdravniku je rekel, naj ga le pusti umreti, ker je sklenil račune svojega življenja. Zahteval je spovednika, a v posteljo se je branil in je dejal, da noče umreti v postelji. Zadnjo popotnico je prejel stoje, le malo se je priklonil.

Med boleznijo je dr. Brecelj dvakrat poklical v posvet dolgoletnega Gregorčičevega zdravnika dr. Rojca. Prve dni je bil bolnik precej zmeden, a od nedelje do srede je bil pri zavesti, tako da so zdravniki imeli upanje, da bo okreval. Vendar so kratek obisk dovolili le redkim. Napadala ga je njegova stara bolezen zlatenica, dokler ni v sredo, 21. novembra, pritisnila še pljučnica. Prezgodaj ostareli in oslabeli bolnik ni bil kos temu napadu. Vedno bolj je slabel in v petek so mu moči vidno pešale. V soboto, 24. novembra, je bil pet minut pred smrtjo pri polni zavesti. Ko so mu podali Križanega, ga je krčevito pritisnil na umirajoče ustnice. Ob deseti uri in deset minut mu je nehalo utripati srce in goriški slavček je utihnil za zmerom.

Novica o pesnikovi smrti je bliskovito preletela slovenski svet in pretresla vse, ki so ga poznali osebno ali preko njegove poezije, ga ljubili in

CELOVEC

bi bil ko
LINZ, TRST ali GRAZ

če ne bi bilo tu

MOHORJEVE

spoštovali. Goriški časopisi so pripravili posebne izdaje, v osrednjih listih so pripravili nekrologe, posvečene spominu umrlega. S hiš goriških Slovencev so še isti dan zavihrale črne zastave. Vse slovenske zabavne prireditve na Primorskem so bile odpovedane.

Že v soboto dopoldne so na goriškem sodišču odprli oporoko v navzočnosti sodnega svetnika Rutarja in prof. Ivančiča, ki ga je pokojni izbral za izvrševalca svoje oporoke. Le-ta se pričenja: „V imenu presvete Trojice! Ko duh zapusti svoje telesno bivališče, naj telesne ostanke izroče sv. Lovrencu na pokopališču rojstne libušenjske. Pogreb bodi preprost: prah sem in pepel . . ." Vse svoje premoženje je zapustil svojemu ljubljenemu Šolskemu domu v Gorici.

V soboto popoldne in v nedeljo so romale cele množice ljudi iz Gorice in bližnje ter daljne okolice na Goriščck, kjer je v svojem stanovanju ležal pesnik na mrtvaškem odru natančno tako, kot je sam napovedal v Oljki:

Pred duhom vidim nizko sobo,
a v sobi bledo sveč svetlobo;
med svečami pa spava mož,
bled mož, ogrnjen s plaščem črnim,
ki s trakom je našit srebrnim;
on trdno spi, nevzdramno spi,
strudila ga je težka hoja.
Moža pa množica ljudi
z mladiko oljkovo kropi,
želeč mu večnega pokoja.
Oj, bratje, ko se to zgodi,
tedaj končana pot bo moja
in konec bo težav in boja,
tedaj potihne za vsekdar
srca mi in sveta vihar!

Ne samo Slovenci, tudi Italijani so prihajali kropit velikega pesnika Slovencev. Ob odru je bila stalna straža dvojice Sokolov. Kropit ga je prišel tudi nadškof Sedej in dolgo molil ob pokojniku. Pesnikov obraz je bil lep, miren in svečan, kar nam izpričujejo tudi Jerkičeva fotografija, risba prof. Gvaiza in Peruzzijeva posmrtna maska.

Narod ni mogel ugoditi pesnikovi želji po preprostem pogrebu, hotel je pokazati, da je bil pokojni pesnik res njegov ljubljenec. V ponedeljek, 26. novembra, se je ob osmi uri zjutraj z Goriščka začel pomikati veličasten pogrebni sprevod proti stolnici na Travniku. Nad štiri tisoč ljudi se je udeležilo pogreba, prišli so vsi njegovi prijatelji, s krasnim vencem tudi mladina Šolskega doma. Vsa množica ni mogla v stolnico. Tu so ob blagoslovitvi krste pevcu zapeli „Blagor mu". Po vrnitvi na Katerinijev trg se je od pesnika poslovilo več govornikov, združeni zbori so pa zapeli Nazaj v planinski raj. Pesem je tako pretresla navzoče, da so padli na kolena in jokali. Potem so odpeljali krsto po Soški dolini navzgor. V Solkanu, Desklah, Kanalu, Ročinju, Volčah (sem so prišli še krajani Tolmina in Svete Lucije) so se zgrnili ob cesti ljudje, šolska mladina, društva s prapori. Zvonili so zvonovi, ljudje so pokleknili, ko je šel mimo pogrebni voz s pesnikovo krsto. V Kobarid, svoje prvo službeno mesto, je mrtvi pesnik prispel šele zvečer. Krsto so položili na oder v farni cerkvi in vso noč so hodili ljudje kropit, gasilci so pa držali častno stražo.

V torek, 27. novembra, je sinil lep sončni dan. O pol devetih so pesnika v sprevodu peljali pod hrib sv. Lovrenca. Krsto so preložili na preprosta nosila in šest močnih mož z Verskega jo je po strmi poti neslo v cerkev. Tu se je z govorom poslovil od njega njegov sorodnik duhovnik Simon Gregorčič mlajši, rojak iz vasi Krn. Pokopal pa ga je libušenjski kurat Ivan Leban ob cerkvenem zidu. Nepopisna žalost je prevzela ljudi, ko so grude prsti zabobnele na njegovo krsto. Venci so pokrili njegov grob, v katerem je končno našlo mir njegovo nemirno pesniško srce.

Dve leti kasneje so mu na grobu postavili lep nagrobnik iz kararskega marmorja z napisom NAŠ ČOLNIČ POGUBE OTMIMO, delo kiparja Antona Bitežnika. Istega leta pa je Mohorjeva družba v Celovcu izdala izbor njegovih Poezij. Urednik Anton Medved, pesnik in duhovnik, je vanj pogumno uvrstil vse pesmi, ki so jih bili ozkosrčni kritiki napadli. Akad. slikar Anton Koželj je razkošno ilustriral to izdajo, ki je z naklado 80.000 izvodov prinesla Gregorčičeve pesmi v skoraj sleherni slovenski dom. S tem je odločilno pripomogla k priljubljenosti tega pesnika po vsem Slovenskem.

Janez Dolenc

„500 let Južne Amerike – noč še ni minila“

30 let med revnimi

Avstrijec Erwin Kräutler živi od leta 1965 v Braziliji, l. 1981 je postal škof največje brazilske škofije Xingu in živi z domačini v deževnem gozdu v Altamiri ob pritoku Amazonke Xingu. (Ob jubileju objavljamo začetek njegovega govora, ki smo ga natisnili v celoti v knjigi „Zlato Caxamalce“ Josefa Wassermanna. Ur.)

500 let
Latinske Amerike, noč še ni minila.

500 let
Latinske Amerike, to ni vzrok za praznovanje.

500 let
Latinske Amerike, je to vzrok za praznovanje?

Sklicujem se na besede Dietricha Bonhoefferja. Dietrich Bonhoeffer je bil protestantski pastor, v času nacizma je bil kruto umorjen. To so njegove besede:

„Vstali Kristus
nosi v sebi novo človeštvo,
najnovejši čudoviti „da“ k človeku.
Človeštvo sicer še živi v davnini,
a je davnino že preseglo,
živi sicer še v kraljestvu smrti,
a je smrt že prekoračilo,
živi sicer še v kraljestvu greha,
a je greh že pustilo za seboj.
Noč še ni minila,
a se že dani.“

Bilo je oktobra leta 1956. Študiral sem gimnazijo v Feldkirchu na Predarlskem. Neko nedeljo sem obiskal prijatelja v zdravilišču Viktorsberg. Ob tem obisku sem srečal priletnega duhovnika, ki je bil tam na zdravljenju. Tisk in radio sta tedaj poročala o vstaji na Madžarskem. Spet so rožljali tanki. Madžarski upor proti totalitarnemu režimu je bil surovo zatrt. Kritično nastopanje in pričevanje številnih odpornikov, med njimi kardinala Mindszentyja, je pričalo, da je ljudi sicer mogoče v lisicah odvesti, mučiti in usmrtiti, a vsi okovi na svetu ne bi zalegli, da bi zadušili v ljudstvu teženje po svobodi. Vedno znova se razplameni.

Dogodki na Madžarskem so me tedaj kot mladega dijaka zelo prizadeli. Z gosti v zdravilišču se je razvil živahen pogovor. Govorili smo o ponavljanju zgodovine. „Kar je bilo, bo zopet; kar se je zgodilo, se bo zopet zgodilo; nič ni novega pod soncem,“ pravi že Pridigar v Stari zavezi (Prid 1, 9).

Kaj smo se iz zgodovine resnično naučili?

Duhovnik me je zamišljen pogledal in nato dejal: „Dragi prijatelj! Vse, kar smo se iz zgodovine naučili, je to, da nas zgodovina ni ničesar naučila!" Dolgo je že, kar sem slišal to besedno igro, duhovnikove besede so mi dale misliti in do danes jih nisem pozabil. Ali se iz zgodovine zares nismo ničesar naučili? Učiti se iz zgodovine se pravi, imeti najprej pogum napake in napačne odločitve, narodomorilske in okolje skrunilne izrodke gospodovalnosti in oblastiželjnosti ljudi in narodov prav poimenovati in njihove bojevite grdobije in zverinstva javno grajati. Priznanje zgodovinske krivde kristjanov in tudi cerkvene sokrivde mora biti enkrat izrečeno. To nikakor ni črno-belo slikanje, gre za resnico, ki naj bi prav Cerkvi bila „sveta". Pogum glede resnice bo sprožil proces spreobrnitve in drugačnega mišljenja, ki nam je vsem potreben. Ta proces bo mogoč le, če bomo najprej izprašali lastno vest, nato pa priznali napake in jih obžalovali. Toda kesanje ali prošnja za odpuščanje ne zadostujeta, nakopičeno krivico je potrebno uvideti in jo popraviti. Stopiti moramo na drugo pot, ubrati drugo smer, ki poraja resnično „nov svet", v katerem začenja cveteti pravična ureditev na medčloveški in družbeni, na narodni in mednarodni ravni.

Vprašanje, ki si ga zastavljamo, se glasi: „Kdo pa je pisal zgodovino Latinske Amerike?"

Zgodovino Latinske Amerike in zgodovino „conquiste", kakršno najdemo v šolskih knjigah v Latinski Ameriki, so pisali osvojevalci in ne osvajani, izkoriščevalci in ne izkoriščani, zatiralci in ne zatirani, mogočneži in bogataši in ne reveži in ljudje drugačne kulture.

Krištof Kolumb je odprl Evropi vrata v novi vek. Za prvotne prebivalce pa je tako imenovano „odkritje" začetek konca, pričetek propada. Kolumb se je imel za božjega poslanca, ki naj „našo najsvetejšo vero" razširi v „novem svetu". Papež Leon XIII. govori leta 1892, torej ob 400-letnici, o „častitljivem" Kolumbu, ki je oznanjevalcem evangelija utrl pot, „da bi mogli tam med neštevilnimi v temi medlečimi ljudstvi razširiti poznavanje pravega Boga in jih pridobiti za Kristusa".

Danes se vprašujemo: Je bilo resnično toliko teme in smrtne sence v sončnem verstvu Inkov, v kulturah Aztekov in Majev? Kolumb je poljubil tla „novega sveta". Do smrti je mislil, da je prišel v zahodno Indijo, potem ko je premagal „mare tenebrosum", temno, strah zbujajoče morje. Zlato, drage kamne, dišave je bilo treba poskrbeti za Evropo in sicer po hitrejši poti, kakor je bilo kasneje mogoče z objadranjem Afrike. Povsem mimogrede je bila „odkrita" nova celina, njeni prvotni prebivalci pa – čeprav gre za med seboj zelo različna ljudstva — so dobili vsi skupaj ime „Indijanci", ki se jih drži še danes.

Bandero s Križanim je bilo zasajeno 12. oktobra 1492. Ta 12. oktober je petek, zgodnja jutranja ura stoletja trajajočega velikega petka Latinske Amerike. Kolumb piše v svojem poročilu: „Na otoku Guanahani, kjer so Evropejci prvič stopili na suho, bo trajalo le petindvajset let do iztrebljenja vseh prvotnih prebivalcev." To pa je šele začetek indijanskega velikega petka. Kolumb opisuje v svojem poročilu španskemu dvoru Indijance kot zelo prijazne, prisrčne in miroljubne. „Tako ubogljivi in mirni so ti ljudje, da Vašima Veličanstvoma prisegam, da na svetu ni boljšega ljudstva." In zatrjuje:

„Svoje bližnje ljubijo kakor sami sebe."

To poznamo celo iz evangelija, te besede.

Nekaj dni kasneje, 27. oktobra 1492, se izkrcajo Evropejci na današnji Kubi: Bartolomè de Las Casas poroča nekaj desetletij pozneje: „Otok Kuba, ki je dolg, kot je razdalja med Valladolidom in Rimom, je danes brez ljudi." 6. decembra istega leta pridejo na Haitske otoke. V božični noči ustanovijo prvo oporišče: „La Navidad" — Božič, a brez zbora angelov, ki oznanja: „Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so mu po volji" (Lk 2, 14).

Kolumb se odpravi nazaj v Španijo, v oporišču „La Navidad" pa pusti vojake z naročilom, naj iščejo zlato in zbirajo dišave. Ti vojaki — dejansko so bili roparji — poplačajo Indijancem prijateljstvo in pripravljenost za pomoč, ki ju je Kolumb opisoval, z ropanjem, zasužnjenjem in posilstvom. Indijanci se naposled postavijo v bran in pobijejo hudodelce. „La Navidad" pogori. Toda razkačeni prvotni prebivalci Haitskih otokov bodo morali drago plačati svoj odpor. Leta 1496 pride maščevanje: Tisoči Indijancev plačajo svojo vsekakor legitimno samoobrambo z življenjem. Haitski otoki so imeli leta 1492 približno milijon prebivalcev. Pičlih trideset let kasneje je bilo prvotnih prebivalcev komaj še 16.000.

Veliki petek. Prva Jezusova beseda na križu: „Jezus je rekel: Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo" (Lk 23, 34).

Gospod Jezus! Saj so vedeli, kaj so delali!

Hoteli so, da bodo obogateli, si podvrgli vso celino in jo izkoriščali. Neomejeni pohlep po zemeljskih zakladih in naravnem bogastvu so prekrili z verskim ogrinjalom: Naročilo, božje kraljestvo razširiti do skrajnih svetovnih meja, so bogoskrunsko zlorabili!

Gospod Jezus! Ni jim šlo za tvojega Boga in Očeta, šlo jim je za zlato in oblast! In tvoje sestre in bratje z indijanskim obrazom so bili posiljevani, zasužnjevani, morjeni, in so še.

Cvetan Todorov, sodelavec ustanove „Centre National de la Recherche Scientifique" v Parizu, navaja, da je bilo okrog leta 1500 na zemlji 400 milijonov ljudi. Od tega jih je živelo na celini južno od reke Rio Grande, to je v današnji Latinski Ameriki, in v Karibiku 80 milijonov. Že leta 1570 se je prebivalstvo skrčilo na 10 ali največ 12 milijonov. Portugalska je imela ob istem času približno milijon prebivalcev, Španija ali Anglija nekaj več kot tri milijone. Zbegani ugotavljamo, da gre za največje uničenje ljudi v človeški zgodovini! K temu je treba prišteti še milijone črnskih sužnjev, ki so jih v Afriki lovili kakor zajce in jih pošiljali nato v Latinsko Ameriko in Karibik. Nešteti so pomrli že med prevozom na ladjah. Tisoči so postali žrtve prisilnega dela. Grozovite osvajalne vojne, med katerimi so bili poboji Indijancev na dnevnem redu, neprestano surovo ravnanje in težaško delo, raztrgane družinske vezi, težavno delo za žene in otroke in prinesene bolezni, to so vzroki genocida in trpljenja Latinske Amerike.

Nekaj več kakor 25 milijonov Aztekov je živelo v Mehiki, ko je leta 1519 prispel tja osvajalec Hermán Cortéz. Število prebivalstva v njihovem glavnem mestu Tenochtitlan se da primerjati s številom meščanov Pariza v tistem času. Nobeno drugo glavno mesto v Evropi tedaj ni imelo več prebivalcev. Tenochtitlan je bilo mesto — nekakšne Benetke — sredi slanega jezera v nadmorski višini 2600 metrov.

Tempelj na vrhu 60 metrov visokega stopnišča, okrašen z neštetimi umetninami, cesarska palača in velikanski trg so očarali s svojim bliščem Hermána Cortéza, da je prevzet od tolikšne lepote vzkliknil: „To je najbrž od vsega na tem svetu najlepše!"

„V imenu vsemogočnega Boga dobrote!"

Ko so „služabniki in razširjevalci oblasti Kristusa in našega kralja" — tako imenuje Cortéz sam sebe

foto: Erich Rehsmann (za Österreich Magazin)

„Dom Erwin" je škof, ki ga lahko primeš – je pa tudi spoštovana avtoriteta.

in svoje ubijalske, roparske in posiljevalske vojake —, vdrli v Tenochtitlan, so na mah pobili 40 tisoč Aztekov. Cortéz poroča to katoliškemu španskemu kralju z vsekakor neprekosljivim sadizmom: „Tuljenje, jok, vpitje in tarnanje žensk in otrok bi moralo omehčati celo srce iz kamna . . ." Toliko mrličev je ležalo po tleh, „da z nogami nismo mogli stopati po zemlji". Cortéz imenuje ta pokol kot ukrep „v imenu vsemogočnega Boga dobrote". Navajam dobesedno. Kajti „če se borimo proti malikovalcem, se borimo za Kristusovo stvar".

Stara Mehika postane Nova Španija. V „božjem imenu" izgine z zemlje prvotno ljudstvo in njegova bleščeča kultura. Od 25 milijonov Aztekov, kot jih je bilo leta 1519, ko je bil prišel Hernán Cortéz v Mehiko, jih je v prvih štirih letih umrlo med vojnimi spopadi in kot žrtve prinesenih bolezni več kot 8 milijonov. Okrog leta 1600 živi le še milijon Aztekov.

(Dalje prihodnjič)

Prevedel dr. France Vrbinc)

Sporočilo s Kureščka:

„Na tem kraju bom delila mir!“

Tudi na Kureščku Mati Božja daje sporočila

Zlasti na Marijine praznike in ob prvih sobotah se južno od Ljubljane proti Igu zgosti promet. Mnogi hitijo z avtobusi in osebnimi avtomobili h Kraljici miru na 833 m visok hribček, 20 kilometrov od Ljubljane oz. 8 kilometrov od Turjaka. Z molitvijo na ustih ne prihajajo le romarji iz Slovenije, od Prékmurja do Primorske, ampak tudi iz avstrijske Koroške, z Dunaja, iz Nemčije in Švice, iz Nizozemske, Francije, Italije. . . Pred leti smo gimnazijci iz salezijanskega zavoda v Želimljem zlasti ob večjih priložnostih radi šli na sprehod na Kurešček. A na hribčku nas takrat ni čakalo nič drugega, kakor z grmovjem poraščene razvaline nekdanje cerkvice. Kaj se je torej medtem zgodilo, da od leta 1990 prebivalci Evrope na zemljevidu Slovenije polni pričakovanja iščejo kraj z imenom Kurešček?

Zgodovina cerkvice

Kurešček je čudovita razgledna točka, s katere ob lepem vremenu vidiš pol Slovenije. Če je svet, ki ga občuduješ, tako zelo lep in miren, pa ni bila vedno takšna zgodovina. O tem govori že samo ime kraja (Kurešček — kuriti opozorilne kresove ob nevarnosti, npr. ob napadih Turkov). Prvotno svetišče je na tem kraju gotovo stalo že v 15. stoletju ter ga omenja tudi Valvasor. Cerkev je kot edina na Slovenskem bila posvečena Mariji Kraljici miru. Iz cerkve so znani trije napisi: „Kraljica miru, utrdi nas v miru“, „Jagnje božje, ki odjemlješ grehe sveta, pošlji nam mir“, „Na tem kraju bom delila mir“. Cerkev je bila večkrat prezidana in v 18. stoletju je dobila baročno podobo.

Približeval se je za Slovence doslej najkrutejši čas — 2. svetovna vojna, ki so jo komunisti povrh izrabili za krvavo revolucijo in nasilen prevzem oblasti. Na predvečer tega dogajanja je na povabilo ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana, po rodu iz šmihelske fare nad Pliberkom, 1. septembra 1940 na tisoče Slovencev poromalo na Kurešček. Prave množice ljudi so se valile po cestah in stezah. Prihajali so s kolesi, vozovi, z vlakom. Vsi razpoložljivi avtobusi v Ljubljani so bili oddani že davno pred časom, a še večji je bil odziv iz krajev v kureški soseščini. Romarji so se razvrstili v tri procesije; najštevilnejšo, ki je potekala z Golega, je vodil škof Rožman, ki je vodil glavno pobožnost z mašo. V pomenljivem govoru je izrekel slovesno obljubo: Če nam bo Kraljica miru obranila vroče zaželeni mir, bomo leto za letom prvo nedeljo v septembru poromali tako kakor danes v njeno cerkev na Kureščku. — Zadnji romarski shod je bil na velikonočni ponedeljek leta 1946, zaobljubljeno ro-

manje h Kraljici miru je bilo obnovljeno spet leta 1990.

Precejšnjo rano je cerkvici leta 1944 zadala sovražnikova granata, a najhujša stvar se je z njo dogajala šele po vojni. Cerkve komunisti namreč niso dovolili niti popravljati, kaj šele je dostojno obnoviti. Čez razpadajoči božji hram so šle najrazličnejše ujme. 1. maja 1970 je pogorel zvonik, bronasti zvon je bil ukraden in pretopljen v necerkvene namene. Kip Kraljice miru je dobil zatočišče v Želimljem; Marija se je zmagoslavno vrnila na Kurešček točno po 40 letih, 26. avgusta 1990 — takrat sicer samo za procesijo in sv. mašo, ki jo je daroval mag. Stanko Hočevar, predstojnik slovenskih salezijancev, ki vodijo tudi župniji Želimlje in Ig.

Za izdelavo sanacijskih načrtov je bil leta 1990 naprošen arhitekt prof. dr. Jože Kušar. Odločili so se za čimbolj zvest posnetek nekdanje oblike in zasnove cerkve. Pri zidavi je ižanskemu župniku prof. Antonu Koširju odločilno pomagala „Prenova v Duhu", katoliški duhovni tok v Sloveniji. Slovesno posvečenje cerkve je 30. avgusta 1992 opravil ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar ob navzočnosti številnih duhovnikov ter množice katoličanov. Leto zatem, namreč 29. avgusta 1993, je nadškof dr. Šuštar pred več ko pet tisoč romarji posvetil tri zvonove, dar Nemcev, Hrvatov in Slovencev iz Švice. Zvonovi so posvečeni: Kraljici miru, sv. Cirilu in Metodu, sv. nadangelu Mihaelu. Medtem je župniku Koširju uspelo za namene romarjev odkupiti bližnji planinski dom, ki ga skrbno upravlja v njem stanujoča družina Lukan (tel. 061/644 192).

Največ romarjev se zbere vsak prvi četrtek, prvi petek in zlasti prvo soboto v mesecu, za praznike, a tudi med tednom in če se za sv. mašo dogovorijo v župnišču na Igu (tel. 061/662 135). V navadi je, da romarji pred sv. mašo pred postajami v naravi zmolijo tudi križev pot, veliko pa jih tudi pristopi k zakramentu sv. spovedi, ki ga zlasti ob večjih romarskih shodih duhovniki morajo deliti kar na prostem. Taki prizori, ki spominjajo na dogajanja v Medžugorju, so še posebej pretresljivi in zgovorni. Za redno duhovno oskrbo romarjev pa je še bolj poskrbljeno od jeseni 1995 naprej, ko je dosedanji župnik Anton Košir dobil nalogo, da se pastoralno posveti predvsem Kureščku.

Poseg iz nebes

Kaj je neposredni povod za obnovo cerkvice in obnovljenega ter še povečanega romanja h Kraljici miru na Kurešček? Lahko bi rekli, da je za preporod poskrbel Bog sam. Bog je kot orodje za svoj poseg uporabil rojaka z Dolenjskega Franceta Špeliča, čigar življenjska zgodba je na las podobna usodi sv. Pavla oz. Savla. Špelič jo je do leta 1988 opisal v knjigi „Vrnil se bom k očetu".

France Špelič (Šmaverski) se je 24. septembra 1927 rodil v Šmavru v Suhi krajini v revni družini. Imel je težko otroštvo in mladost. Še ne petnajstleten je maja 1942 šel k partizanom, v katerih je videl junake. Partizani so ga prevzgojili v ateista in komunista. Ubijal sicer ni, bil pa je „zvest sodelavec morilcev". Vse to pa je delal v živem prepričanju, da gre za dobro stvar. Jeseni 1945 je po kratkem tečaju postal policist. Junija 1946 pa se je civilno poročil z vdovo Sido. Spomladi 1949 je šel v oficirsko šolo. Čez nekaj let se je odrekel oficirski karieri pri policiji

France Špelič kot 24-letni oficir v službi Komunistične partije in kot novomašnik, ki ga je nadškof dr. Šuštar v Bohinjski Bistrici sprejel v službo Bogu.

in po enem letu učiteljišča postal učitelj, čeprav se je s preusmeritvijo njegova plača več ko razpolovila. Leta 1954 mu je v roke prišlo Sv. pismo in ga je vsega prebral, nekaj poglavij po večkrat. Na sejah komunistične partije več ni bil aktiven. Pogosto je kleče premišljeval in molil po svoje, brez obrazcev. Po štirih letih mučnega iskanja rešitve v Svetem pismu mu je Bog ob branju Jn 3, 16 poslal milostno spoznanje, da ne bo pogubljen nihče, ki veruje v Boga. Vodstvu KPS je napisal izjavo o izstopu iz partije. Sledila so nenehna zasliševanja, vsakovrstna šikaniranja.

Pogosto je moral na zdravljenje v bolnišnico in družina je zaradi pomanjkanja stradala. Predčasno se je moral upokojiti. V javnosti je še zmeraj veljal za zagrizenega komunista, zato ga tudi katoličani niso sprejemali. „Pot k Očetu" ga je vodila k evangeličanom, baptistom, adventistom, združeni cerkvi, starokatoličanom. Najbolj je pri vseh pogrešal, da nikjer ne izpolnjujejo Jezusovega naročila: „To delajte v moj spomin . . ."; prave Jezusove učence je začel gledati v katoliških duhovnikih. V svoji stiski je pisal svojemu birmanskemu botru, tržiškemu župniku Zakrajšku, ki pa je v njegovi želji tudi najprej gledal provokacijo. Ker je domačo cerkev v Begunjah na Gorenjskem našel večkrat odprto, je začel zahajati tja na osebno molitev, kar je med „pobožnimi" vzbujalo začudenje, opazke in neizrečene žalitve. Srčno si je želel postati duhovnik. 41-leten je začel misliti na študij teologije, ki jo je zatem v letu 1969/70 res vpisal. Da finančno ne bi obremenjeval družine, je v neki tovarni vseh pet let študija delal kot nočni čuvaj ter med službo študiral. Že nekaj let pred študijem sta z ženo začela živeti kot brat in sestra, kar je trajalo vse do njene smrti 24. decembra 1992. Med študijem je veliko molil in premišljeval. Hotel je popraviti, kar je zamudil z versko vzgojo svojih dveh hčera, pastorka ter žene. Ni hotel izvajati nobenega pritiska, ampak je le molil. Kmalu je bil uslišan, saj so se drug za drugim obračali k veri oz. zakramentom. V petem letu njegovega študija je žena Sida zbolela za sklerozo multipleks. Špelič je ugotovil, da bi bilo nekrščansko, če bi zdaj še naprej mislil na duhovništvo, zato sta z ženo sklenila cerkveni zakon in on jo je požrtvovalno negoval vsa leta do njene smrti. 24. decembra 1984 mu je nadškof dr. Alojzij Šuštar podelil diakonsko posvečenje. Leta 1989 je po petih letih nikdar pojasnjene bolezni umrla 13-letna vnukinja Dunja. Decembra 1989 se mu je v Medžugorju prvič prikazala Mati božja, zatem pa največkrat na Kureščku, pa tudi drugje. Nadškof dr. Šuštar je 5. oktobra 1993 ustanovil preiskovalno komisijo (dr. Fr. Oražem, dr. Anton Nadrah Ocist, dr. B. Dolenc), ki se ukvarja tudi z domnevnim prikazovanjem Matere božje Ljubljančanki Ani Kocman. Nadškof dr. Alojzij Šuštar je Franceta Špeliča 27. novembra 1993 v Bohinjski Bistrici posvetil v duhovnika, 28. novembra pa je potem bilo na Brezjah novomašno slavje. Špeliču se od leta 1987 pojavljajo tudi boleče rane kakor pri Frančišku Asiškem.

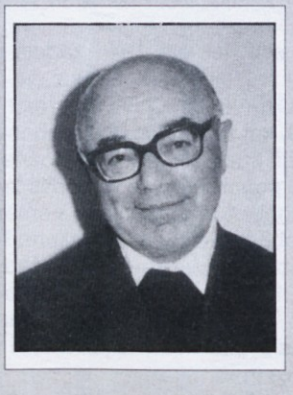

Še na smrtni postelji ga je prevzemalo Božje razodetje — univ. prof. Mihael Brunec, ki je v Celovcu umrl pred 10 leti, aprila 1986.

Zasebna razodetja — res neobvezna?

Mnogi dandanes zasebna razodetja zavračajo. Kako nevarno in usodno je za katoličana zapirati se tovrstnim Božjim opozorilom, naj pove nekaj misli univ. prof. Mihaela Brunca SDB (rojen 1. 10. 1911 na Melincih v Prekmurju, umrl 28. aprila 1986 v Celovcu), ki se je kot ugleden biblicist s tem vprašanjem ukvarjal še na smrtni postelji. Pod psevdonimom „pater M. Mauritius" je svoje argumente objavil v knjigi o Medžugorju Marije Hvale „Kraljica miru". Tukaj podajamo le povzetke, ki morejo teološko osvetliti tudi „zasebna razodetja", ki jih sprejema France Špelič.

1. Ni dvoma, da je potrebna previdnost pri verovanju v take pojave. Nasprotniki katoliške Cerkve so prepričani, da so z odkritjem prevare v enem takem primeru izgubili veljavo vsi dokazi resničnosti Božjega razodetja.

2. Nič manj pa ni potrebna previdnost pri zavračanju takih pojavov, kadar je že dovolj znakov verjetnosti njihovega nadnaravnega značaja. Kadar se kdo iz gole svojeglavosti ali iz nepreverjenih predsodkov upira dovolj zanesljivim dokazom res-

ničnosti, utegne utrpeti še večjo škodo kot tisti, ki so nasedli lažnim prikazovanjem. Prikazovanja nebeških bitij se vernemu kristjanu ne smejo zdeti nekaj nemogočega in nezaslišanega.

3. Nobena cerkvena oblast ne more nobenemu članu katoliške Cerkve naložiti dolžnosti, da zaradi pokorščine, ki jo je dolžan cerkveni oblasti, veruje v taka prikazovanja, o katerih tukaj govorimo (Lurd, Fatima). Prikazovanje Božjega Sina Jezusa na tem svetu pred 20 stoletji je za Cerkev temeljno prikazovanje; ohranjanje, razlaganje in oznanjevanje tega „javnega razodetja" je njena osnovna dolžnost. Vera v to prikazovanje je prvi in neobhodno potrebni pogoj pripadnosti Cerkvi. Vsa poznejša prikazovanja so drugotnega pomena ter služijo zgolj potrjevanju resničnosti in boljšemu poznavanju tistega prvotnega prikazovanja. Bog se jih posluži tedaj, kadar se pojavi nevarnost, da ta ali oni del cerkvenega občestva dokončno podleže Cerkvi sovražnim silam in izgubi vero v tisto temeljno prikazovanje.

4. Nobena cerkvena oblast ne more odvzeti nobenemu članu Cerkve dolžnosti, da veruje v jasno spoznane čudeže in v prikazovanja, potrjena s takimi čudeži.

a) Dolžnost vere v resničnost čudežev in resničnost prikazovanj, potrjenih s čudeži, ne izvira iz oblasti Cerkve, temveč iz očitnosti (neizpodbitnosti) čudeža in iz zahtev zdrave pameti.

b) V čudež člani Cerkve nismo dolžni verjeti zato, ker je potreben za potrditev naše vere v Jezusa, katera je pogoj našega zveličanja, temveč zato, ker je tako očitno resničen, da ga pošten človek ne more zanikati, če ga pa, pa to stori iz strahu pred izgubo kakih osebnih „koristi".

c) Pri nekaterih čudežih je zelo očitno, da niso delo nobene naravne sile, in zato za ugotavljanje tega dejstva človeku ni potrebna nobena višja izobrazba ali pomoč znanstvene komisije. Toda v človeku so ob veri mogoče navzoči tudi razni predsodki in kompleksi, ki so nezdružljivi z vero v Boga, v njegovo delovanje po čudežih. Zato človek prisili svoj razum, da odvrne svojo pozornost od glasu čudeža, ki ga spodbuja k priznanju obstoja Boga. — Najbolj enostavna skrivalnica pred priznanjen Boga v čudežih je zanikanje čudeža samega. Druga taka skrivalnica, s katero se skušajo rešiti predvsem brezverni izobraženci, je zanikanje Božjega izvora čudeža.

č) Ni res, da nobeno prikazovanje ne more prinesti nobenega novega razodetja ter da so taka prikazovanja oz. zasebna razodetja nepotrebna. Zakaj pa potem Bog „organizira" vedno znova take prodore nebeškega sveta na zemljo?!

V resnici so vsi lepi in sami po sebi resnični nauki tudi katoliških avtorjev o nepotrebnosti prikazovanj (npr. lurških) preveč podobni dokazom o nepotrebnosti bergel za zdravega človeka, servirani bolniku, ki brez bergel ne more hoditi. Prav zato, ker je danes velik del kristjanov izgubil svoje noge, to je vero v Jezusove čudeže in Jezusov nauk, mu Bog ponuja bergle novih čudežev in prikazovanj. Namen teh bergel ni nadomestiti noge, temveč podpreti noge, da se okrepijo in spet postanejo sposobne za hojo brez bergel! Kdor je izgubil vero v „javno razodetje", v Jezusovo prikazovanje na zemlji, temu več ne pomagajo lepi nasveti, naj se znova oklene Kristusa. Takega more pretresti le šok tako očitno resničnih čudežev in prikazovanj, kot sta Lurd ali Fatima . . .

Taka prikazovanja so veliki Božji darovi. — Če Bog govori, je to vedno razodetje. In če govori, govori zato, ker Cerkev take resnice še ni odkrila v „javnem razodetju" ali pa jo je del Cerkve močno pozabil. Torej pove nekaj novega za ljudi, katerim govori, in nekaj takega, kar jim je za zveličanje duše potrebno vedeti.

5. Dolžnosti zanimanja za čudeže in za s čudeži potrjena prikazovanja si človek ne izbira sam. Nalaga mu jo Božja dobrota z dogodki, s katerimi ga sooča. Vsak ču-

Špeličeva zvesta in plemenita spremljevalka na poti življenja in vere, Sida, z vnukom in vnukinjami.

dež prisili ljudi, ki pridejo z njim v stik, naj bo neposredno ali posredno, da se odločijo za resničnost čudeža ali proti resničnosti čudeža; za to, kar Bog preko čudeža zahteva, ali proti Bogu. Kot je lepo zapisal sv. Avguštin: „Če Boga njegove stvari več ne spoznavajo, tedaj stori nekaj, kar je zunaj stvarstva, da obrne pozornost ljudi na sebe."

Čudeži so namenjeni predvsem tistim, ki še ne verujejo, ali tistim, ki so nehali verjeti v obstoj nadnaravnega sveta, v resnice „javnega razodetja". Vendar so tudi velika pomoč za poživitev vere tistim, ki že verujejo. Dejstvo je, da se za Marijina prikazovanja in za čudeže, ki se tam godijo, vedno najprej začnejo zanimati najbolj verni ljudje, to je tisti, ki se najbolj oklepajo resnic „javnega razodetja". To je povsem naravno. Kajti, je Jezus v „zasebnem razodetju" druga oseba kot Jezus, ki ga poznamo iz „javnega razodetja"? Je bila Marija, ki se je prikazala Bernardki v Lurdu ali trem pastirčkom v Fatimi, manj ljubezni vredna kot Marija, o kateri beremo v evangeliju?!

Čim več je znamenj, da so prikazovanja resnična, in čim laže je komu priti na kraj prikazovanj, tem večje pomanjkanje resnične ljubezni do Marije kdo dokazuje, če se ne zmeni za prikazovanja in se ne pridruži romanju, s katerim bi Mariji izkazal hvaležnost za njen obisk naši grešni zemlji.

6. Nekateri pisci so izdelali nove teorije, nekakšne „dogme", od katerih sta zlasti dve najpogostejši sploh nevzdržni: dokler cerkvena oblast s pomočjo komisije čudeža uradno ne prizna za resničnega, ga kot takšnega ni dolžan (ali ga celó ne sme) sprejeti noben katoličan; vzročno je čudež vendar pred delom cerkvene komisije! Druga nevzdržna „dogma" pa trdi, da so čudeži in prikazovanja nepotreben in nepomemben privesek „javnemu razodetju", ne pa dragoceno izredno pričevanje Sv. Duha v potrditev resničnosti Jezusovega „javnega razodetja".

Bistveni poudarki Marijinih sporočil na Kureščku

Po študiji uglednega jezuita p. dr. Marijana Šefa med vsebinsko bogatimi sporočili izstopajo predvsem sporočila o Marijini vlogi, o miru in spravi, duhovnikih, o nekaterih nevarnostih, o Družini Marijinega in Jezusovega srca.

Šefov sobrat p. Radogost Grafenauer v isti knjižici „Marija Kraljica miru na Kureščku" poudarja, da Marijina sporočila o duhovnikih pravzaprav povzemajo koncilski dekret o duhovnikih, in nadaljuje: „Sporočila o dušnih boleznih in ranah nam oprijemljiveje predočujejo, na kaj misli novi obrednik zakramenta sprave z boleznimi duše. Sporočila o Jezusovem in Marijinem srcu povzemajo staro slovensko, ljudem priljubljeno duhovnost. To velja tudi za misli o Mariji. Misli o miru in spravi sodijo v samo osrčje vsega sporočila s Kureščka. Spodbude k molitvi so današnjemu človeštvu morda najpotrebnejše, vendar so v pojmovanju molitve zelo koncilske . . . Misli o Svetem Duhu se strinjajo s slovesno definicijo sv. očeta, ki povzema koncil kot poslušanje Svetega Duha, ne pa sveta in satana."

Kaj torej nam, ljudem prav tega časa, pravi Mati Božja . . .

. . . O VLOGI KUREŠČKA:

. . .To bo milostni kraj, kraj ozdravljanja dušnih bolezni in ran. Kdor se bo na tem kraju z vero zatekel v moje in Sinovo Srce, bo ozdravljen in deležen miru, ki ga lahko dajo samo nebesa . . . Moje hčere in sinovi! Ljubite Ljubezen, moje srce je pot do Nje. . . (10. 2. 90) . . . Nihče ne bo šel s Kureščka brez mojega blagoslova, če bo le prišel sem z dobrim namenom, to vam obljubljam . . . (7. 11. 92) . . . Obljubljam, da bo z gradnjo novega svetišča na Kureščku, posvečenega Sveti Trojici, rasla tudi Cerkev in se duhovno bogatila. Ne samo tukaj, na mnogih mestih po svetu bodo oživele Cerkve, ki so že skoraj mrtve . . . (10. 2. 93) . . . Duhovniki, ki bodo darovali čas in trud za svete maše v tej cerkvi, bodo deležni mojega posebnega blagoslova . . . (29. 4. 94)

. . . O DUHOVNIKIH:

. . . Povejte mojim sinovom duhovnikom, naj se z ljubeznijo zatekajo k meni. Moje Srce sprejema vse duhovnike: močne in šibke, zveste in padle . . . Škof Vovk je veliko molil in skrbel, da bi imela Cerkev dovolj duhovnikov. Zaradi nevarnosti je bil za svoje duhovnike v velikih skrbeh, zato je v nebesih njihov priprošnjik. K meni in k njemu se obračajte s prošnjami za duhovniške poklice in v raznih nevarnostih, stiskah in preizkušnjah duhovnikov . . . (1. 3. 90) . . . Molite, veliko molite za duhovnike in jih ljubite. Mnogi so v hudi preizkušnji, posebno tisti, ki opuščajo molitev ali so jo že povsem opustili in ki površno opravljajo daritev sv. maše. Pri njih se hitro začne krhati zvestoba do Boga, Cerkve in do obljub, zato nimajo moči, da bi skrbeli za čistost duha in telesa . . . (5. 1. 91) . . . Duhovnike priporočajte škofu Antonu Vovku. Priporočajte se mu tudi v vaših potrebah . . . (4. 10. 94) . . . Bodite povezani z duhovniki in škofi. Ne govorite in ne širite slabih stvari o svojih duhovnikih. Tudi če kdo od njih ni dober človek, je kot duhovnik delivec Božjih milosti . . . (3. 4. 93) . . . Moji ljubljeni sinovi duhovniki, ljubite se med seboj in bodite pozorni drug do

drugega. Če kdo zboli ali pade, ga ne pustite brez pomoči. V vaših srcih naj ne bo sodbe, samo ljubezen zdravi in dviga padle. Jaz sem z vami, ne bojte se. Samo tisti, ki je brez Matere, je nezavarovan in nemočan, je sirota, ki ga življenje nevarno premetava. Bodite ob meni kot ljubljeni sinovi in boste varni . . . (8. 5. 93)

. . . O NEVARNOSTIH:

Oče po meni vabi, kliče, svari in opozarja, da temne sile, kot že velikokrat v zgodovini človeštva, spet delujejo z veliko zvitostjo in močjo. Te sile hočejo človeku odvzeti vero v absolutnega Boga, razbijati edinost v Cerkvi in med ljudmi sploh, ter pahniti človeka v nezvestobo Bogu in Cerkvi. Papež, Božji namestnik, škofje in duhovniki ter vsi moji zvesti otroci so še posebej cilj satanskih sil, ki jih hočejo razdvojiti in uničiti vse, kar je Božjega. Ljubljeni sinovi duhovniki in vsi moji otroci, ostanite zvesti in ne bojte se. Svete Trojice ne morejo premagati nobene sile, in jaz, vaša Mati, sem z vami. Blagoslavljam vas, posebno še trpeče. (27. 10. 94). Cerkev, ki je skrivnostno telo mojega Sina, glava telesa pa On sam, še ni v najhujšem trpljenju, zato vas ponovno svarim pred temnimi silami, ki vdirajo v Cerkev. Ena izmed por, s katero vdira temna sila v Cerkev, je tudi očitanje slabosti ljudem v Cerkvi. Le molitev, post in žrtve so uspešno sredstvo pred močjo in zvijačo temnih sil. Ne nasedajte napihovanju in zlim govoricam! Satanov cilj je povzročiti nemir in razbijanje edinosti v Cerkvi (13. 4. 95).

. . . O ZVESTOBI BOGU, CERKVI:

Jaz, vaša Mati, se nikoli ne maščujem zaradi neposlušnosti, prav tako ni Bog bog maščevanja. Vendar húdo prihaja iz neposlušnosti in je le posledica nespoštovanja Božjega sporočila . . . (18. 7. 92) . . . Janez Pavel II. je moj najljubši sin. Poslušajte ga in v Cerkvi in v svetu bo več miru, edinosti in blagoslova . . . (7. 12. 91) . . . Ne zanašajte se na svoje sposobnosti, na svojo moč in znanje. Le Troedini Bog je vaša moč, jaz pa sem vaša zanesljiva pomoč . . . (7. 11. 92)

. . . Molite, vsi moji otroci, da vas ne bo zastrupljala zmotna teologija, ki jo nekateri imajo za znanstveno. Molite za profesorje teologije, za vzgojitelje, posebno za vzgojitelje bodočih duhovnikov in redovnikov, in za vse predstojnike v Cerkvi, da bodo razvijali resnično teološko znanost, ki bo krepila vero in ne bo razjedala človeka. Nekateri teologi v Cerkvi razvijajo napačno modroslovje, vse želijo razložiti razumsko, zato razlagajo, da ni čudežnih Božjih posegov, da ni angelov, ne očeta zla in tudi ne zlih duhov. To je strašna zmota, ki ruši pravo duhovnost in daje satanu veliko možnosti za delovanje. Duhovniki morate skrbeti za pravi duhovni tok, zato bodite zvesti evangeliju in nauku Cerkve. Izogibajte se duhovnostim, ki niso evangeljske, posebno še, ker so zaradi svoje lahkotnosti ljudem všeč. Zveličanje je bilo drago plačano (13. 11. 92). Zaradi zvestobe Bogu, evangeliju in mojim sporočilom in zaradi duhovnega poglabljanja boste deležni številnih sodb, nasprotovanj, podtikanj in celo laži. Tolažite se s tem, da je bil vaš Odrešenik pred vami deležen vsega tega in da je po vas tudi še zdaj . . . (5. 6. 93). Cerkev je odrešena in odrešuje. Živite kot odrešeni udje Telesa in odrešujte. Božji Sin je bil darovan za vse ljudi. Čujte in ustvarjajte edinost v Cerkvi, edinost z duhovniki, škofi in sv. očetom. Uprite se prodiranju neevangeljskih idej in nekrščanskih verstev. Škofje so čuvarji pravovernosti . . . (7. 8. 93).

Nadnaravna sila vidca ob videnju s tako silovitostjo in hitrostjo vrže na tla, da navzoči ljudje padanja sploh ne vidijo.

. . . O SPRAVI, MIRU IN LJUBEZNI:

. . . Mir, mir naj bo med vami! Bog je vaš mir. Spreobornite in spokorite se! Bodite nosilci in delilci

miru. Mir naj zavlada med vami in Bogom ter med ljudmi . . . (3. 3. 90) . . . Vaša srca so potrebna miru. Hrepenite po spravi! Širite mojo željo po spravi v družinah, med sosedi in med narodi. . . (7. 4. 90) . . . Molite za spravo, da jo doživite v sebi. Satan rjove in išče, koga bi požrl . . . (4. 8. 90) . . . Molite, molite za mir v svetu. Satan z vso močjo napada in ogroža svetovni mir. Tudi Cerkev bo močno preizkušana. Molitev, post in življenje po evangeliju so najmočnejše orožje proti strašnim silam zla. Jaz, vaša Mati, Kraljica miru, sem z vami. Ne bojte se! Živite moja sporočila. Bog je vsemogočen, zato je samo On vaš mir in vaša zmaga . . . (2. 2. 91) . . . Obnavljajte molitev v družinah. Združujte se v molitvene skupine, majhne in velike. Ne kličite Božje jeze na nasprotnike, temveč jih blagoslavljajte in molite zanje . . . (6. 7. 91) . . . Molite, molite za oblastnike, ki z orožjem sovraštva ogrožajo življenja, katerih gospodar je Bog. Rušijo in ubijajo, ker so v temi. (3. 8. 91) . . . Molite, molite za mir! Darujte svoje trpljenje in povabite k darovanju bolnike in invalide, da bo namesto sovraštva in grozot zavladala ljubezen. Vzrok, da so temne sile, ki sejejo med vami to strašno zlo, vse močnejše, je nespoštovanje Božjih želja, ki so tudi moje želje. Dovolite mi, da vam pomagam. (2. 11. 91)

. . . Zaustavite sovraštvo in vojne z zaupno molitvijo, s postom in z zadoščevanjem . . . (8. 8. 92)

Slike za pričujoče poročilo smo prevzeli iz pregledne knjige Benjamina Javorskega

. . . Bojte se soditi, da sami ne boste med obsojenci . . . (5. 9. 92) . . . Radi se imejte in ljubite drug drugega. Ne opazujte drugih, da bi ugotovili njihove slabosti. Glejte na njih to, kar je vredno posnemanja in kar je Bog vsadil v njihova srca . . . (2. 3. 91) . . . Molitev naj bo vaše orožje in varstvo v duhovnem boju. Radi molite rožni venec, saj je to poleg mašnih molitev osrednja molitev . . . (1. 10. 93) . . . Bojim se za tiste, ki so daleč od mene. Solze žalosti mi lijejo zaradi gorja ljudi, ki sem jim tako blizu . . . (25. 7. 92) . . . Odpuščajte in bodite pripravljeni za spravo z vsakim človekom, ki ima kaj zoper vas ali vi kaj proti njemu. Molite za dar ljubezni in odpuščanja . . . Dopustite, da Vsemogočni v vas prebudi ljubezen do življenja in spoštovanje do spočetih in še nerojenih otrok. Obljubljam vam pomoč. Če boste sprejeli novo življenje, bo tudi vaše življenje lepše in polno miru . . . (4. 6. 94) . . . Kdor ne more odpuščati, naj vedno znova moli, in prejel bo dar in moč odpuščanja . . . (6. 7. 94).

Ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar je pred objavo sporočil redno seznanjen z njihovo vsebino. „To pomeni, da jih vsak vernik more sprejeti kot spodbudo za poglobitev osebne vere ali verskega življenja družine, molitvene skupine, župnije" (jezuit p. dr. Marijan Šef).

Stanislav M. Maršič

LITERATURA:

Marija Hvala, Kraljica miru. Mohorjeva, Celovec 1984.

France Špelič, Vrnil se bom k očetu. Mohorjeva družba, Celje 1990.

Benjamin M. Javorski, Botschaften der Königin des Friedens von Kurešček. Založba Mediatrix, Wördern 1995.

Glasnik Kraljice miru (dvomesečnik s poročili o Kurešč-ku in Medžugorju), Petkovškovo nabrežje 29, Ljubljana, telefon (061) 131-90-40.

Berta Golob, Na tem kraju bom delila mir. Izdal župnijski urad Ig 1992.

Marija Kraljica miru na Kurešču. Izdal župnijski urad Bohinjska Bistrica 1993.

Ludovik Ceglar, Nadškof Vovk in njegov čas 1900—1963. Mohorjeva, Celovec; I. del —1993; II. del — 1995.

Čeh dva tedna na Koroškem

O vlogi galerij v človeškem življenju

Čudno, toda res je: kakorkoli sem star, sem dobil štipendijo. Od avstrijskega ministrstva za pouk in kulturo. Za dva tedna. In za bivanje na Koroškem. Hkrati program za posamezne dni. Pogovori s političnimi predstavniki v Celovcu in Beljaku, obiski slovenskih šol. Priporočilo za srečanje s Slovenci v nekaterih vaseh. Možnost obiska mednarodnega gledališkega festivala Spectrum v Beljaku. (Možnost obiska nogometne tekme ni bila navedena, pa sem jo po zaslugi Franca Wedeniga le izkoristil, ne da bi „groznemu, strašnemu" SAK-u skupaj z bobnom in navijači — *le naprej, gole dej!* — pomagal k napredovanju v drugo avstrijsko ligo.)

Skok proti vzhodu

Po opozorilu v dnevniku Republika sem se z vlakom peljal v Pliberk, da obiščem razstavo slik Gustava Januša v tamkajšnji galeriji. Samo da je v Pliberku razstava znanega ekspresionista Wernerja Berga, za Janušem je treba v Loibach, kot mi je rekla gospa v blagajni pliberške galerije. Malo peš (že prej je bilo dobre pol ure s kolodvora v mesto), pa dvakrat štopam. S tremi Bosanci — živijo v Velenju, delajo v Avstriji — pridem v trenutku na mejni prehod Holmec in skočim tja čez na slovensko kavico, ki je petkrat cenejša od avstrijske, odtod pa me pelje neki štajerski avtomobilist, ker ga tudi zanima, ali utegne biti likovna galerija v kaki čisto obmejni vaški luknji.

Pa je. Oh, pa še kakšna. Imenuje se Falke-Kuhn in njena zgodovina je takale: sloveči avstrijski slikar Falke se je priselil v ženino rojstno vas Libuče (medtem sem zvedel, da je to isto kot Loibach) in zgradil tu, na kmečki domačiji, privlačno, edinstveno galerijo, ki je kar kmalu postala znana tudi v širših relacijah. Funkcioniranje galerije ni prenehalo niti potem, ko je slikar Falke umrl, to je bilo leta 1986. Vdova Renate Falke se je nekaj let pozneje zbližala z mladim nemškim umetnostnim zgodovinarjem iz Bielefelda Rainerjem Kuhnom, ta pa se je predlani priselil v Libuče in postal pravi spiritus agens te galerije.

Kako se mi je posvetil! Od slike k sliki me je peljal, razlagal malone vsako črtico, vsekakor me je mojstrsko uvedel v umetnost gledanja Januševih slik, njihovih struktur, v katerih natančno razlikuje naturno in umetno, s človekovo dejavnostjo nastalo obliko. Simbolno duhovna dimenzija teh dozdevno mrzlih stvaritev se razodeva skozi protislovnost osnovnih elementov, kot so bližina in daljava, napolnjenost in praznina, hrup in tišina, naravnost in izumetničenost. Nekako v skladu s strogo duhovnostjo Januševih slik je bilo tudi to, da me je tu v Libučah neznansko vleklo gor v gozd, k razgledom tega odročnega obmejnega sveta. Še tu mi je bil v pomoč nasvet Rainerja Kuhna, ki me je košček poti celo peljal, da ne bi zašel v napačno smer — značilno je, da me je spoto-

„Zimska kapelica" na Krnskem gradu na Gosposvetskem polju

ma opozoril na prisotnost postrvi v potoku, ki sva šla sprva ob njem, na ta že redki pojav v današnjem svetu umazanije in odurnosti. Čistoča. Vode, zraka, vaških domačij, človeških odnosov. Ko se čez urico vrnem od spogledovanja z ne preveč oddaljeno mejo, sem deležen, do zdaj neznan tujec, še nadaljnjih ljubeznivosti: gospa Renate mi s krasno slovenščino ponuja kaj za pod zob (zahvaljujem se, imam s sabo v tej vročini še bolj kvarljivo blago te namembnosti), gospod umetnostni zgodovinar, ki je notranje razpet med „velikim svetom" in tem hvaležnim kotičkom, me pelje (v tej vročini) z avtom na štiri kilometre oddaljeni kolodvor, tam pa mi še izroči steklenko črnega vina — zato, ker je na etiketi miniatura neke „črne" slike Gustava Januša.

Posledice neke galerije

Tisto, česar sem se nalezel v galeriji Falke-Kuhn, me ne zapušča niti v naslednjih dneh. Primerjava: podobno kot dejstvo, da ima gospod Kuhn več Januševih — in drugih — slik kar tako spravljenih v mapah v kleti („Bolje je razstavljati rajši manj slik kakor preveč"), tako tudi mi nosimo vsak v svoji „kleti" zaloge lepega, ne da bi se tega zavedali. Po samem Celovcu hodim z izostrenim čutom za zgodovino, za njene sledi, za tisto iz preteklosti, kar daje današnjemu dnevu opomin zaradi plitkosti ter neizvirnosti. Ni potemtakem čudo, da sem se trdno odločil za obisk Gosposvetskega polja. Moja sreča, da me je bil pripravljen peljati tja Franc Kattnig, založnik in kmet, pravi mojster v ekspeditivnosti. Pa še strokovnjak za gosposvetsko zgodovino povrhu. Šla sva najprej na Krnski grad k „pfalški" cerkvi sv. Petra in si ogledala majčkeno vzpetinico, kjer so imeli karantanski Slovenci v 8. stoletju svoj knežji dvor in kjer so kar do začetka 15. stoletja ustoličevali na znamenitem „knežjem kamnu" svoje kneze in vojvode. Danes vzpetinica ne kaže sledi o slavni nekdanjosti, spomenika tudi ni, saj so koroški Slovenci želeli zemljišče kupiti, kupila pa je rajši sama država. Samo nekaj pametnih krav se zdaj mirno pase tu, ne meneč se ne za muhe ne za muhasto zgodovino, in tudi tako je kar v redu.

Druga najina postaja: Marijina cerkev pri Gospe Sveti. Mogočna, od daleč vidna, pravkar v postopku novega pokrivanja strehe. Dvanajst stoletij že stoji tu, kajpak v približno današnji podobi šele od 15. stoletja sèm. V najožji bližini cerkve se ponujajo najmanj štiri gostilne, samo v eni pa ob ponedeljkih lahko kosite; golaž, močan najbrž po zgledu cerkve. Franc Kattnig mi potem še pokaže, od-kod je tu doma pesnik Peter Turrini (Kunsttischlerei Turrini), in se vrača nazaj v službo. Jaz si ogledam skoraj pol tisočletja staro kužno znamenje in malo niže koroški „skanzen", nakar nadaljujem peš v sosednjo Varpjo vas (Arndorf, berem na tabli) in zavijem levo proti avtocesti. Spotoma se zavedam, s kako težo je legla zgodovina na stare ceste. Ali: kako počasi grem. Kje so tiste stezice, po katerih sem hodil več kot šest kilometrov na uro? Takole je: star človek po cesti ne koraka, ampak *dela korake,* dobesedno dela; hoja je pač delo.

Kot v nagrado za pešačenje še neko „odkritje": tik pred avtocesto zagledam od daleč med njivami zelen otočec. Ko pridem bliže, vidim, da gre za čisto majhen park, v katerem ima osrednjo pozicijo mrežasta železna ograja, za njo pa je kamnit stol, ki ga pravkar čistijo z močnim curkom vode. To je sloviti vojvodski prestol iz poznejšega časa in ni ga moč povezovati z zgodnjo slovensko zgodovino in državnostjo. Ko se vračam z avtobusom nazaj v Celovec, pomaham še cerkvici na Krnskem gradu in se mi zdi, da preteklost le ne živi tu zgolj v starih kamnih in zgradbah in zgodbah, in da perspetkive slovenstva so . . . pač še so.

O tem so mi povedali nekaj tudi obiski na šolah. V Bistrici v Rožu imajo prijetno dvojezično ljudsko šolo, obiskal sem tretji, drugi in prvi razred. Občudoval sem spretnost učiteljev, ki sproti kombinirajo slovenščino in nemščino, izkoriščajoč preproste, pa domiselne pripomočke, očitno zaverovani v smiselnost svojega prizadevanja. In kar se tiče celovške slovenske gimnazije, ki je sodobno opremljena in poslikana (Valentin Oman!), je izrednega spoštovanja vredno, ker tako sistematično že več kot petintrideset let vzgaja nove in nove rodove slovenskih intelektualcev. Zaman? Ne verjamem.

Zahodno od prestolnice

Drugič grem v Beljak, tokrat z vlakom, dopoldne — ne v gledališče, kjer sem bil pred obiskom galerije Falke-Kuhn, marveč v hotel na Glavnem trgu, kjer naj bi preživel še tri koroške dni. Še tri dni za Koroško. Niti za sam Beljak ni veliko. Spomnim se, kako so mi v Celovcu (Maja Haderlap) trdili, da je Beljak bolj zahodnjaški, bolj svetovljanski od Celovca, bolj na prepihu sveta, kar je določeno že geomorfološko (po besedah dr. Meschnigga iz beljaškega „Kulturamta", ki pozna tudi več čeških gledališčnikov in kulturnikov). Zgovorno o tem priča že pogled iz okna hotelske sobe na mrgoleči trg. S seznanjanjem začenjam pri mestnem muzeju. Spet imam srečo: namestnik ravnatelja dr. Karpf si je vzel čas zame in mi domiselno razlaga

Festival „Lutke brez meja“ tudi v Celovcu!

MOHORJEV VRT v Celovcu je namenjen tako otroškemu vrtcu „NAŠ OTROK“ in MOHORJEVI LJUDSKI ŠOLI, (ki imata svoje prostore v hiši sami), kakor tudi kulturnim prireditvam. Tako so 30. junija vabili Mohorjeva založba, Krščanska kulturna zveza, Nedelja, Naš tednik, slov. oddelek ORF-a in Kleine Zeitung na literarno glasbeni popoldan s pisatelji Reinhard P. Gruber, Wolfgang Bauer in Lothar Schöne ter z ansamblom „DRAVA“, dne 4. julija pa je Krščanska kulturna zveza v okviru mednarodnega festivala lutk „LUTKE BREZ MEJA“ predstavila na vrtu štiri lutkovne skupine iz Avstrije, Slovenije in Italije (na sliki skupina iz Šmihela).

razstavljeno zgodovino zahodne Koroške, še zlasti pa njene kamnite demonstracije. In obenem posebno, nadvse skrbno pripravljeno ekspozicijo ob priložnosti petstoletnice znanega filozofa, alkimista in zdravnika, antisholastika Paracelsa, ki je v Beljaku preživel otroška leta.

Sledijo cerkve in ozke uličice, ki močno spominjajo na Italijo — seveda poleg Italijanov samih, ki jih tu nikjer ne manjka. Mene pa tudi tu vleče ven, „za mestna vrata“. Mogoče bi tudi tu zaslišal slovensko besedo, čeprav so mi že v Celovcu rekli, da je v Beljaku bolj težko najti Slovenca. (Dr. Meschnigg je govoril z mano deloma slovensko, poudaril pa je, da ni Slovenec, pač se je naučil slovensko.) Ven iz Beljaka sem se odpravil od dvostolpne romarske cerkve Sv. Križa na Peravi. Smer: Marija na Zilji. Pri sv. Križu vprašam za pot neko staro pobožno gospo, nekaj poti greva potem skupaj ob Dravi, ker tam nekje stanuje. Dunajčanka je, stanovanje pa ima tudi tu. Poizvedujem, ali mogoče ne zna slovensko. Ne zna. Zato pa mi strese iz rokava ničkoliko čeških besed: na Moravskem sta imela z možem slaščičarno. Fizične težave? Nobenih! In mi potem za slovo še dolgo pomahuje z roko. Petinosemdeset let ima.

Marija na Zilji je nevelika vas za reko Ziljo, ki se tu košček naprej izliva v Dravo. Za njo se razprostira velik gozdni kompleks pravega pravcatega „ferienregiona“ do bregov Baškega jezera, sredi tega kompleksa pa čepi še manjša vasica Mittewald, slovensko Na Dobrovi, in tu živi pet dni v tednu gospa Kenzian, ki dela ob četrtkih in petkih v recepciji mojega hotela; tudi ona ne zna slovensko. Pa ne obupujem. V Marijini cerkvi občudujem krilni oltar, ki sodi med umetniškozgodovinsko najpomembnejše koroške oltarje, in krožim po vasi. Srečo imam: nagovorim moža v oranžnem delovnem jopiču, ki ob cesti za kosilnico kosi s koso, kar je ostalo trave, in čez nekaj trenutkov govoriva slovensko. Tudi žena Martina Tuffa baje zna slovensko, otroci pa nič več. Kar velja tudi za druge koroške kraje. Pa vendar ne bom pozabil dveh deklet na pliberškem kolodvoru, ki sta se kregali v hitri narečni slovenščini, tako da razen neslovenskega „sigurno“ nisem razumel prav ničesar. Sem pač zmeren optimist.

To je torej zgodba mojih dveh koroških tednov. Moral bi menda še omeniti promenado v Pörtschachu (Poreče) pod dežnikom, pa še to in ono. Toda ne bi se dokopal do česa novega, kar bi bistveno spremenilo sliko, ki je nastala na podlagi mojih bežnih vtisov. Bo dovolj? Bo premalo? Se bo še treba vrniti?

František Benhart, Praga
(Odlomki iz daljšega potopisa)

„Deljeno veselje dvojno veselje“

(ob odprtju novega dela Doma prosvete v Tinjah 1. junija 1995)

Kdor želi doživeti resnično veselje, ga mora deliti z drugimi. To mi, Tinjčani, danes radi storimo. Delimo veselje z Vami in Vi z nami, ker smo tudi bremena in skrbi skupno in vzajemno prenašali. Še vedno velja resničnost reka, da je deljeno veselje dvojno veselje in deljena skrb polovična skrb.

Zahvalili smo se pri sv. maši že Bogu, ki tudi dandanes deli svoje dobrote po dobrih ljudeh in ki ustvarja s čudeži dobrodelnosti velike stvari.

Tinjski dom doživljam kot hišo Božje previdnosti, ker za nobeno ustanovo na Koroškem ljudje ne darujejo toliko kot za naš dom duhovnosti in kulture, za naš dom izobraževanja in prosvete, za naš skupni dom srečanja in dialoga.

Preko deželnih in državnih, preko narodnostnih in ideoloških meja je dom na tinjskem griču eno samo povabilo vsem, ki želijo spoznati uteho, mir, spoznanje in ljudi budnega duha v iskanju resničnih življenjskih, verskih in narodnostnih vrednot.

V življenju ne potrebujemo ljudi, ki hodijo daleč pred nami, ampak predvsem ljudi, ki hodijo z nami, ki so nam v oporo, ko je težko, ki znajo razumeti vsakdanje probleme navadnega človeka.

Komur je življenje razgrizlo upanje, kdor se je nehal smejati in se radostiti, kdor je iskal širša obzorja duha in iskal svojemu hrepenenju pravo ime, je našel v Tinjah odgovore na marsikatero svoje vprašanje.

Tinjski dom je v svoji dolgi ali kratki zgodovini bil vedno več ko samo hiša izobraževanja: najprej dom duhovnih vaj, nato še priključena kmetijska šola, nato dom prosvete in kulture ne samo za slovenske rojake, temveč tudi kraj dialoga z nemškimi sodeželani, v zadnjih letih zatočišče za begunce in tudi ustanova, ki ima sedaj vse prostorske pogoje sprejemati tudi skupine prizadetih in pohabljenih.

Tinjski dom je prerasel svoje začetne okvire, postal je ob rastočem programu premajhen in pretesen za vedno več in vedno različnejše izobraževalne programe.

Zato smo se odločili za dokončno do- in izgraditev, da bi dom z novim zunánjim licem in nótranjim umetniškim bogastvom ostal in še vedno bolj postal izkaznica našega stremljenja živeti v dialogu z vsemi ljudmi, ki želijo dobro drugim in sebi, Cerkvi in narodu, deželi in državi, mladim in starim, Slovencem in Nemcem in vsem drugim poštenim ljudem.

Velikih nalog navadno ne moremo uresničiti sami. Le tam, kjer je sloga in medsebojna pomoč, se tudi dandanes še dogajajo čudeži. Za tak čudež smo hvaležni Bogu in Vam. Če rečem Vam, mislim najprej na duhovnike naše Sodalitete, ki so že do sedaj prispevali zelo veliko. Če rečem Vam, mislim na Vas, drage dobrotnice, dragi dobrotniki, ki ste s svojo veliko radodarnostjo omogočili tinjski čudež.

Če rečem Vam, mislim nenazadnje na Vas, spoštovani gospod škof, ki ste bolj ko katerikoli drug spoznali in podprli potrebo in nujnost dokončne izgraditve. Vi cenite naše delo v Tinjah v dobro vse škofije in vseh škofljanov, mi pa sem Vam zahvaljujemo, da ste sploh omogočili uresničitev naših sanj.

DIALOG
KAT. DOM PROSVETE / KATH. BILDUNGSHEIM SODALITAS

List Tinjskega doma redno poroča in vabi. Naročite ga – brezplačno! – tudi Vi! Tel. 0 42 39 / 26 42, faks 0 42 39 / 26 42 - 76.

„Trdno sem prepričan, da bo Tinjski dom postal še večje in pomembnejše središče za različna srečanja in prireditve, posebno tudi v duhu prijateljstva slovensko in nemško govorečih prebivalcev iz bližnje in daljne okolice, tudi iz Slovenije.“

(Alojzij Šuštar,
ljubljanski nadškof in slovenski metropolit). Na sliki v sredini novi Tinjski dom, v ozadju na levi pa starodavna tinjska proštnija).

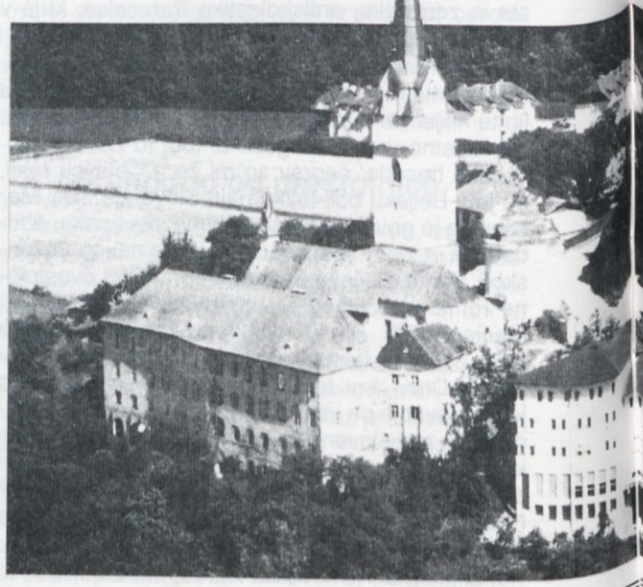

Če rečem Vam, mislim na Republiko Slovenijo, ki je tudi s posebno subvencijo podprla Tinjski dom, ker je čedalje bolj izobraževalna ustanova za ves slovenski narod.

Bremenijo nas še večmilijonski bančni dolgovi. A vemo in zaupamo, da bodo radodarne roke mnogih še delile, kar jim bo narekovalo dobro srce.

Tinje so en sam dokaz življenjske volje naših rojakov, en sam dokaz zaupanja naše škofije, en sam dokaz prijateljske povezanosti mnogih nemško govorečih prijateljev, en sam dokaz, da tako Republika Avstrija kot tudi Republika Slovenija cenita ta naš Tinjski dom kot dom izobraževanja in dialoga.

Le dežela Koroška nima do sedaj ne posluha za naše prošnje ne volje nam pomagati ne zahvale za naše delo v prid vse Koroške in preko nje.

Vsem Vam velik Bog lonaj in prisrčno dobrodošli pri današnjem veselem dogodku, pri našem prazniku hvaležnosti in radosti!

Jože Kopeinig,
rektor Doma prosvete v Tinjah

Resnično katoliška hiša potrebuje, v podobi povedano, prozorna okna in vrata, ki se z lahkoto odpirajo. To je kraj sinteze, katoliške sinteze, ki se jasno razlikuje od vsakršnega sinkretizma. K „načelu hiše“ pa sodi tudi prag za preizkušanje duhov. Vstopajoči naj bi se čutili povabljene k razlikovanju in odločanju in ne k odsotnosti misli ob prihajanju in pri odhajanju. Prag naj bi ne bil komaj prestopljiv in prav tako ne prenizek.

„Načelo hiše“ v obliki katoliškega kulturnega središča je v vseh svojih variantah samo kraj kratkega postanka, samo pribžališče na poti, samo oaza za okrepitev duha in telesa po kakšnem tavanju skozi eksistencialno stepo ali puščavo. A številnim lahko pripravi popotnico: katoličanom, drugače verujočim in tudi (še) ne verujočim.

Tudi ta hiša je že desetletja živela ta ideal in naj bi mu bila tudi v bodoče obvezana.

Krški škof v Celovcu Egon Kapellari
(ob odprtju Doma v Tinjah 1. junija 1995)

Slovenci v vsej svoji 14-stoletni zgodovini nikoli nismo v evropskem prostoru predstavljali medicinske province. Po naših tleh so tekla pota rimske medicine in nas nanjo spominjajo različne izkopanine. Slovenski srednjeveški samostani hranijo medicinske zapise in ohranjene imamo tudi zgodnje lekarne. Imeli smo pomembne učenjake-zdravnike, ki so svoje znanje in izkušnje pridobivali v bližnjih univerzitetnih mestih, nato pa tudi delovali in se uveljavili v srednjeevropskem prostoru. Članek predstavi te posameznike in njihova dela ter razvoj bolnišničnih dejavnosti, medicinskega šolstva in stanovske organiziranosti med Slovenci.

Semeniška knjižnica v Ljubljani hrani stare medicinske zapise

Slovensko zdravstvo skozi čas

Uvod

V zadnjih letih nastaja na tleh vzhodne in srednje Evrope „nova zgodovina" — dopolnjena, aktualizirana in osvobojena nekaterih večdesetletnih dogem ter dodatkov in zatajitev.

Zgodovina medicine je kot zgodovina drugih tradicionalnih strok nedeljiv del splošne zgodovine vsakega okolja, naroda, države.

V Sloveniji ima zgodovina zdravstvene kulture drugačen pomen kot splošna zgodovina ali kot zgodovina drugih ne manj pomembnih strok ali ved, npr. literature, etnologije, glasbe, arheologije, teologije itd.

Vedno večji odstotek Slovencev je starejši — splošna zgodovina jih v novem času zanima predvsem, če se z njo „indentificirajo" ali „konfrontirajo" in če je njim „naklonjena" oz. če dovoljuje, da so del nje. Staranje Slovencev z ogroženim zdravjem, grozečo boleznijo in smrtjo je privedlo do stalno večjega interesa za zdravstveno kulturo nasploh in ob tem tudi za zgodovino medicine, posebej nacionalne.

Zadnja leta velik in aktivni interes za zgodovino pri zamejskih Slovencih, političnih in ekonomskih emigrantih. Še več, to je celo zgodovinsko in kulturno zavednejši del Slovencev, ki so dobesedno „lačni" vseh oblik in vrst kulture, tudi zdravstvene.

Potrebno je izkoristiti čas in interes Slovencev za splošno nacionalno zgodovino in nacionalno zgodovino zdravstvene kulture. Ponudba je velika, saj Slovenija nikoli ni bila „medicinska provinca", temveč vselej v centru ali v neposredni bližini centra srednjeevropskih medicinskih dogajanj.

Rimska medicina na slovenskih tleh

In ko takole izhajamo iz osnovne predpostavke, da ozemlje današnje Slovenije ni nikoli predstavljalo medicinske province, se poskusimo ozreti v najstarejša zgodovinsko znana obdobja na naših tleh. Prvi znani prebivalci, naseljeni na južni strani Alp, so bili Kelti in kasneje Veneti, najzgodnejša medicinska odkritja s tega ozemlja pa segajo v rimske čase. V velikih rimskih mestih na naših tleh, kot so bila Emona, Celeia in Petovia, se je ob vseh drugih uporabnih znanostih razvijala tudi medicina, in vemo, da je bolezen, ta prastara spremljevalka človeštva, bila prisotna tudi tukaj. O prisotnosti zdravnikov in kirurgov v stari Emoni in Petovii[1] nam pričajo izkopanine kirurškega inštrumentarija. Leta 1906 je ljubljanski arheolog Walter Schmid na Mirju, enem izmed osrednjih predelov današnje Ljubljane, izkopal hišo, ki je bila najverjetneje last rimskega kirurga. V njej je bilo ohranjenih veliko kovinskih instrumentov, različnih

lončkov, ki bi lahko služili shranjevanju zdravil ali kozmetičnih pripravkov[2]. Tudi bogata rimska grobnica, ohranjena v Šempetru pri Savinjski dolini[3], oddaljena 15 km zahodno od Celeje, priča o prisotnosti pomembnega zdravnika v tem kraju. Nagrobniku imenitnega antičnega zdravnika tudi zob časa ni odvzel njegove lepote.

Germanska odstranitev zadnjega rimskega cesarja Otokarja leta 476 vodi zahodno-rimski imperij v zaton.[4] Na prelomu 6. v 7. stoletje se Južni Slovani naselijo po vsem Balkanskem polotoku in v Vzhodnih Alpah. Tukaj se začnejo oblikovati različni južnoslovanski narodi (Slovenci, Hrvatje, Srbi, Makedonci, Črnogorci in Bolgari) in posamezni narodnostni jeziki. Za ozemlje, na katerem so živeli Slovenci od srede 7. stoletja naprej, se je uveljavilo ime Karantanija, njeno jedro pa se je razprostiralo ob Vzhodnih Alpah in ob zgornjem toku Drave in Mure. Karantanija je bila najstarejša samostojna slovenska država.[5]

Staroslovanska medicina je prepletena z vraževerjem, vero v čarovnice, demone, uroke, in ljudstvo se pred njimi varuje z najrazličnejšimi amuleti, predvsem lokalno veliko uporabljajo svinjske zobe.[6] Najbolj znana duhova v staroslovanski medicini sta Mora — zlobno bitje in nevidni duh, ki prinaša hude sanje; Škopnik pa v slovanskih narodih po pripovedkah duši in davi otroke.[7]

Že pred pokristjanjenjem so Slovani, ki so postali sosedje Grkov in Rimljanov, prišli v stik z grškimi in rimskimi zdravstvenimi nazori in zdravili. Po pokristjanjenju pa so krščanski duhovniki in menihi začeli prinašati grško, rimsko in arabsko medicino tudi v slovanske pokrajine.[8] S pojavom krščanstva se na tleh današnje Slovenije, predvsem v 12. stoletju, razvije precej samostanov: Stična, Žiče, Bistra, Pleterje in drugi, kjer se začenja razvijati tudi samostanska medicina. Šolani menihi in redovniki zapisujejo poleg teoloških in drugih tudi medicinske tekste. Skriptoriji iz Stične, ki datirajo v 12., 13. in 14. stoletje, so eni najlepših v srednjeevropskem prostoru,[9] med njimi pa so tudi zagovori za različne bolezni. Med najstarejšimi je zagovor proti zobobolu, ki datira v 12. stoletje.[10]

Pojav univerz v Evropi, ki so locirane tudi v neposredni bližini življenjskega prostora Slovencev, prinese v kasnem srednjem veku več šolanih zdravnikov. Med Slovence prihajajo sprva praktikusi, šolani v severnoitalijanskih univerzah (Padova, Bologna, Ferrara), kasneje pa tudi večinoma nemško govoreči s severa.

Posamezni znanja željni Slovenci so odhajali študirat na bližnje univerze: na Dunaj, v Salzbrug, Freiburg, Prago, Budim, Padovo, Bologno in drugam. Nekateri promovirani zdravniki so se vrnili v domače okolje, kar nekaj pa se jih je proslavilo s svojim delom v Slovencem bližnjih deželah.

Močna vladarska hiša Habsburžanov je pod svoj tron spravila tudi dežele, naseljene s Slovenci: Štajersko (1281), Savinjsko krajino (1311), Kranjsko in Koroško (1335), Trst (1381), posest Celjanov (1456), Goriško (1500), Pomurje (1526) in postale so Habsburške dedne dežele. Stalno vpadanje Turkov[11] je povzročilo, da se je Ferdinand I. v začetku 16. stoletja odločil organizirati Vojno krajino, t. j. 500 km dolgi pas, ki je bil tudi „naravna karantena" za nalezljive bolezni, prihajajoče z Juga. Slovenci smo bili vse do konca 1. svetovne vojne leta 1918 pod avstro-ogrsko oblastjo, v revolucionarnem letu 1848 pa so nacionalno-osvoboditvene težnje zajele tudi slovenski narod, vendar brez vidnejših rezultatov.

Vidni slovenski zdravniki in njihova dela

Ponosni smo, da kot narod lahko kljub svoji majhnosti predstavimo kar nekaj vidnih slovenskih zdravnikov, ki so delovali zunaj nacionalnih meja in se v tujini uveljavili s svojimi znanstvenimi dosežki. V zgoščenem pregledu teh ustvarjalcev mi naj bo dovoljeno v kratkem predstaviti njihove like in dela.

Andreas Perlach (1490—1551), doma iz Svečine pri Mariboru, je bil imeniten zdravnik, profesor matematike, astronom, dekan astrološke in štirikratni dekan medicinske fakultete na Dunaju, hkrati pa tudi rektor dunajske univerze (Andreas Perlachius ex Wittschein Stiriensis, mathematicus, artium et medicinae doctor).[12] Na katedrali Sv. Štefana na Dunaju je vzidan njegov nagrobni kamen. Rektor dunajskega vseučilišča je bil tudi Celjan *Matija Luban* (1540—?), (Mathias Lubanus Styrus Ciliensis, philosophiae et medicinae doctor, physices et professor primarius), sicer priljubljeni profesor fizike na dunajski medicinski fakulteti.[13]

Med najznamenitejšimi iatrokemiki in iatrofiziki 17. stoletja se velikokrat v evropski literaturi zgodovine medicine pojavlja ime Koprčana *Santoria Santoria* (1561—1636)[14], ki je kot dober zdravnik služil pri nekaterih hrvaških odličnikih (pri Zrinskih, Frankopanih in Draškovičih), pa tudi poljskih in italijanskih plemenitaših. Dobra tri desetletja je skrbno opazoval in z meritvami kvanitificiral procese presnove pri človeku v fizioloških in patoloških razmerah. S tehtnico je ugotavljal vedno neki primanjkljaj med vnosom in izločki. Ta primanjkljaj je imenoval „perspiratio insensibilis" in svoja spoznanja objavil v delu „De medicina statica aphorismi" (Benetke 1614). Poleg tega je sestavil prvi termometer, sfig-

mograf in troakar. V medicino je uvedel kvantitativno metodiko.[15]

Benedik Gründel (?—1705) in *Ivan Gossiak* (Ganser, 1645—1689) sta prva pisala o toplicah na Kranjskem. Prvi je objavil monografijo o Rogaški slatini (Roitschocrene, 1687), drugi pa je objavil prva ginekološka dela pri nas (Observationes circa morbos molierum, Padova 1662), saj je na Dolenjskem opazoval, da se „ženske bolezni" v Dobrni in Dolenjskih toplicah hitreje pozdravijo.[16]

V času preporoda v 16. stoletju je veliki renesančni refomator splošne medicine Paracelsus[17] potoval čez ozemlje današnje Slovenije in po nekaterih virih bi naj bival na Ptuju kar nekaj mesecev, najverjetneje pri tamkajšnjem zdravniku Homeliusu.[18]

Najvidnejši slovenski zdravnik 18. stoletja dr. Marko Gerbec

Za slovensko zdravstvo najpomembnejše, pa tudi v Evropi uveljavljeno, je ime zdravnika, doma iz Šentvida pri Stični, *dr. Marka Gerbca* (1658—1718). Ta je utemeljitelj slovenske znanstvene medicine. S svojo močno osebnostjo je vtisnil viden pečat v intelektualno življenje tedanjih slovenskih izobražencev in bil med iniciatorji ustanovitve Academiae operosorum, nastale v Ljubljani leta 1693.[19] Marko Gerbec je že leta 1692 na osnovi odličnega opazovanja, brez poznavanja metod auskultacije in perkusije, opisal atrioventrikularni blok in to spoznanje objavil v publikaciji Ephemerides. Do istega spoznanja je 1765. leta prišel Morgagni, 1827. leta Adams in šele 1846 Stockes. Dandanes vemo, da omenjeno motnjo v svetovni literaturi v glavnem srečujemo pod imenom Syndroma Adams-Stockes, čeprav sta bila kar dva odkritelja iste patološke motnje že dobro stoletje pred njima. Slovenski zdravniki se trudimo za uveljavitev tega genialnega odkritja in poimenovanja imenovane motnje na prvem mestu z njegovim imenom.[20] Gerbec je visoko cenil Sydenhamovo znanje, hkrati pa je spremljal vsa aktualna dogajanja na področju medicine v evropskem prostoru in zbral obsežno knjižnico vrednih medicinskih in filozofskih del. Shranjene so v Semeniški knjižnici v Ljubljani.

Solkanskega rojaka *Marka Antona Plenčiča* (1705—1786), profesorja na dunajski medicinski fakulteti, v prispodobi imenujemo slovenskega Pasteurja. Skoraj dve stoletji pred ero razmaha bakteriologije je objavil delo „Opera medico-physica" (1762), v katerem govori o „contagium animatum" in pravi, da so povzročitelji bolezni drobna, živa semena, ki se med seboj razlikujejo in so za vse nalezljive bolezni specifične. Vsaka okužba ima svojega specifičnega povzročitelja in hkrati lahko vsak povzročitelj izzove vedno samo eno in isto bolezen. Plenčič tudi ve, da človek zboli le, če je njegov organizem dovzeten za bolezen. V svojem delu govori o imunosti, inkubaciji, klicenoscih in podaja tudi druge dobre opise nalezljivih bolezni: škrlatinke, variole in drugih.[21]

V tem pregledu velja omeniti tudi *Janeza Mihaela Žagarja* (1732—1813), zdravnika, doma iz Bele krajine, ki je spisal za svoj čas zanimiv in tehten simptomatski nosološki sistem v obliki kompendija za zdravnike in študente medicine (dia naslovnica). Delo je izšlo v dveh izdajah (1776, 1783), z njim pa se je Žagar uvrstil med šest vodilnih evropskih nosoloških sistematikov 18. stoletja. Deloval je v Jihlavi na Moravskem.[22]

Še enega zdravnika slovenskega porekla velja omeniti: *Gregorja Voglarja Carbonariusa* (1641—1717), rojenega v Naklem na Gorenjskem. Bil je osebni zdravnik ruskega carja Petra Velikega. Spremljal ga je na njegovih potovanjih in bil tudi posrednik pri nakupu znamenite zbirke preparatov amsterdamskega anatoma Fredrika Ruyscha (1638—1731). Slednji je raznobarvni tekoči vosek vbrizgaval v različne krvne žile in pri tem odkril ožI-

lje tudi v bronhih, retini, interkostalne arterije, itd. Ko so mornarji zbirko pripeljali v Peterburg, je dr. Voglar žalostno ugotovil, da so preparati uničeni, ker so mornarji med potovanjem spili ves alkohol, v katerem so bili preparati konzervirani.

VEDA BREZ ZGODOVINE JE KOT ČLOVEK BREZ SPOMINA

Matej Bor,
slovenski pisatelj

V Freiburgu pa se je s svojim znanjem, talenti in življenjsko energijo nesmrtno zapisal v anale domačega vseučilišča Kamničan *Karol Jurij Starovasnik* (1748—1792), ki je leta 1773 kot odličen študent promoviral na dunajski medicinski fakulteti in bil leto dni zatem imenovan za profesorja fiziologije in materiae medicae na freiburški medicinski fakulteti. Tudi njemu so bila zaupana pomembna dela: bil je štirikratni dekan medicinske fakultete, pa tudi z mestom rektorja univerze so ga počastili.[23]

Italijanskega zdravnika *Giovannija Antonija Scopolija* (1723—1788) je zdravnikovanje prineslo v rudarsko mesto Idrijo, kjer je rudnik živega srebra zalagal s svojo rudo praktično potrebe vse Srednje Evrope. Pripadal je neposredno habsburškemu dvoru, zato so se lastniki trudili pošiljati med rudarje najboljše zdravnike. Scopoli se je na Kranjskem proslavil predvsem kot botanik in objavil obsežno delo Flora Carniolica, hkrati pa prvi opisal nekaj rastlin, specifičnih za Kranjsko, in ena izmed njih nas z imenom Scopolia Carniolica spominja na njenega odkritelja.[24] Nekaj časa je v Idriji skupaj s Scopolijem živel in delal bretanski zdravnik in magister kirurgije *Baltazar Hacquet* (1739—1815), naravoslovec, ki se je s svojim preučevanjem številnih naravnih značilnosti Kranjske močno zarisal v slovenski prostor. Bil je botanik, mineralog, geograf, balneolog, in še kaj zanimivega bi lahko napisali o njem. Zbirka njegovih mineralov je še danes shranjena v Pokrajinskem muzeju v Ljubljani. Predaval je tudi na prvi zdravstveni šoli v Ljubljani, t. i. mediko-kirurškem učnem zavodu.[25]

O delu in dosežkih *Vincenca Kerna* (1760—1829), katerega družina izhaja iz okolice Kranja, bi lahko veliko napisali. Po opravljenem študiju medicine na Dunaju je postal profesor kirurgije na mediko-kirurškem liceju v Ljubljani in tam deloval med letoma 1792 in 1805. V tem času je na Kranjsko prenesel tudi Jennerjevo metodo cepljenja proti črnim kozam. Nato je sledil vabilu z Dunaja in na tamkajšnji medicinski fakulteti osnoval operaterski zavod.[26]

PO PRIDOBITVI SLOVENSKE NEODVISNOSTI SE VSAK KAMEN TRUDI NAJTI SVOJO IDENTITETO

Marko Zorko,
slovenski publicist

Za Slovake je zanimivo ime *Frana Viljema Lipiča*, rojenega v Spiški Novi Vasi leta 1799, očetu Bokljanu. Medicino je študiral v Budimpešti in na Dunaju ter leta 1823 promoviral. Še isto leto je postal mestni fizik v Ljubljani in tukaj služboval 11 let. Bil je provizorični okrožni fizik in pomočnik bolnišničnega ravnatelja. Za časa njegovega delovanja so bili ljubljanski homeopati s priorjem Matevžem Gradiškom-Faustom zelo močni in Lipičeva nenehna borba z njimi ga je tako izčrpala, da se je odločil zapustiti Kranjsko. Sprejel je ponujeno mesto predavatelja interne medicine najprej v Padovi, nato pa na Dunaju. Lipič je v Ljubljani uvedel uporabo stetoskopa.[27]

Razvoj zdravstvenega šolstva in bolnišnic pri Slovencih

Prve šole so pri nas vodili jezuiti. V letu 1693 dobimo prvo slovensko akademijo, imenovano Academia operosorum, ki je v svojih vrstah združevala tudi zdravnike. Leta 1753 je Ljubljana dobila babiško šolo in z Antonom Makovicem leta 1782 tudi prvo v slovenščini pisano zdravstveno delo, namenjeno babicam, Ušegarstvu. Istega leta (1782) je bil v Ljubljani ustanovljen tudi mediko-kirurški učni zavod. Slednji je vzgajal kirurge in ranocelnike, v času Ilirskih provinc (1809—1813) pa je po vzoru francoskih šol ecôle centrale prešel v fakulteto. Žal je bila slednja z odhodom Francozov ponovno degradirana v licej, hkrati pa je bil tudi ta že leta 1850 ukinjen. Ljubljana ni imela te sreče, da bi podobno kot Gradec ukinila licej in istočasno dobila medicinsko fakulteto; ta je ugledala luč sveta šele 1919. leta, po razpadu avstro-ogrske monarhije. Sicer so nekateri predavatelji že na liceju uporabljali slovenski jezik, legalno pa je le-ta uveden v pouk na novonastali nepopolni medicinski fakulteti. So se pa zdravniki na Kranjskem že zgodaj stanovsko organizirali in leta 1861 ustanovili Društvo zdravnikov na Kranjskem. Pred njim sta v Evropi nastali le še društvi na Dunaju in v Pragi. Slovenci smo dobili svojo zdravniško zbornico tudi že v prejšnjem stoletju, leta 1891. Slovensko strokovno glasilo Zdravniški vestnik je nastalo leta 1929, pred tem pa smo

dvajset let slovenske strokovne prispevke objavljali v Liječničkem vijestniku v Zagrebu (1909—1929).

Če z enim pogledom poskušamo zaobjeti še zgodovino bolnišnične dejavnosti med Slovenci, lahko zapišemo, da beležimo nastanek meščanskega špitala v Ljubljani v letu 1342 ali celo 1325. Z letom 1786 pa z odredbo cesarja Jožefa II. dobi Ljubljana prvo civilno bolnišnico. Opuščeni diskalceatski samostan so preuredili v bolnišnico z nekaj oddelki. Pet let pred iztekom 19. stoletja je Ljubljano prizadel močan potres in tako razmajal temelje ljubljanske civilne bolnišnice, da so se bili primorani izseliti.

Že v jeseni 1895 civilna bolnišnica v Ljubljani zasede nove prostore na Zaloški cesti. Dolgo časa so obstoječi objekti zadoščali potrebam, v šestdesetih letih tega stoletja pa postane posteljni fond premajhen. Z letom 1973 dobi Ljubljana — kot največje in prestolno mesto Slovenije — nov moderni objekt, Klinični center. Tudi po drugih slovenskih pokrajinah in mestih ima zdravstvo svojo zgodovino, vendar vsebina tega presega obseg tega referata.

Sklep

Da bi zgodovina zdravstvene kulture na slovenskih tleh bila sestavni del nacionalne zgodovine in kulture, morajo biti zagotovljeni družbeni in materialni okviri. Družbeni okviri že obstajajo v institucijah in društvih, kot so Inštitut za zgodovino medicine Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, Slovenska zobozdravstvena zbirka v Celju, Muzej zdravstvene kulture Slovenije v ustanavljanju v Ljubljani, nekaj zanimivih privatnih zbirk, Sekcija za zgodovino medicine Slovenskega zdravniškega društva in Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije. Materialne razmere moramo ustvarjati sproti, upajmo, da z uspehom!

Dr. Zvonka Zupanič-Slavec

LITERATURA:

1. Mikl Curk I. Petovio I. Ljubljana, narodni muzej v Ljubljani, 1976: XXVII.
2. Schmid W. Emona. Haus des Chirugen. In: Kubitschek W. Jahrbuch für Altertumskunde. Wien: Anton Schroll & Co., 1913: 90—6.
3. Cunliffe B. Rimljani. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1982: 225—7.
4. Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana, Cankarjeva založba, 1976: 839.
5. Idem. p.: 894
6. Minažik F. Od staroslovanskega vraštva do sodobnega zdravila. Ljubljana: Lek, tovarna farmacevtskih in kemičnih izdelkov, 1971: 24.
7. Idem, p.: 28.
8. Ibidem
9. Zadnikar J. Stična. Ljubljana: Družina, 1990: 163—71.
10. Borisov P. Od ranocelništva do začetkov znanstvene kirurgije na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1977: 17.
11. Leksikon Cankarjeve založbe, op. cit., note 4 above, p.: 53.
12. Borisov P. op. cit., note 10 above, p. 121
13. Murko V. Starejši slovenski znanstveniki in njihova vloga v evropski kulturni zgodovini. Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike. Ljubljana: Slovenska matica, 1973: 2:21—4.
14. Sigerist H. Grosse Ärzte. München: J. F. Lemanns Verlag, 1954: 127—133.
15. Pintar I. Kratka zgodovina medicine. Ljubljana: Medicinska fakulteta, 1950: 119—20.
16. Borisov op. cit., note 10 above, p. 124.
17. Glesinger L. Paracelsus in Slovenija. Zdrav. vestn. 1958; 27: 440—5.
18. Poznik A. Osnovne Paracelsusove teze in njegovo bivanje v Ptuju. Ljubljana: Slovenska matica, 1985: 115—25.
19. Pintar I. Dr. Marko Gerbec. Razprave. Dissertationes III. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1963: 9—10.
20. Mušič D. Syndroma Gerbezius-Morgagni-Adams-Stockes. Ljubljana: Krka, 1977: 48.
21. Glesinger L. Povijest medicine. Zagreb: Školska knjiga, 1978: 208—9.
22. Mušič D. Joannes Bapt. Michael Nobilis de Sagar (Žagar) 1732 do 1813, ljudskomedicinsko in etnografsko gradivo v njegovih delih. Spominski zbornik Fr. Baša. Časopis za zgodovino in naravoslovje Maribor, 1970: 369—98.
23. Zupanič-Slavec Z. Po poteh velikega slovenskega zdravnika K. J. Starovasnika. Isis 1994; 3: 55—8.
24. Grmek M. D. Doprinos jugoslavenskih medicinskim naukama u svijetu. Zbornik radova prvog kongresa za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije. Sarajevo: Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, 1970: 24—5.
25. Leskovar L. Z B. Hacquetom skozi slovenska zdravilišča pred 180 leti. Zdrav vest 1963: 305—13.
26. Pintar I. Mediko-kirurški učni zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec. Habilitacijska disertacija. Ljubljana, 1939: 34—40.
27. Karlin M. Kaj piše Lipic o klimatičnih razmerah v Ljubljani? Zbornik referatov XVII. sestanka Znanstvenega društva za zgodovino zdravstvene kulture Jugoslavije. Ljubljana, 1967: 198—202.

NEPRIMERNE IGRAČE

Kadar se otrok igra, se obenem uči. Z igro izražajo otroci svoja doživetja in spopolnjujejo svoje sposobnosti. Tudi igra vpliva, da se razvije osebnost mladega človeka. Prav zaradi tega ni vseeno, kakšne igrače ima otrok. Dobra igrača spodbuja njegovo ustvarjalnost in koristno vpliva na duševni razvoj. Tam, kjer se igrajo otroci boj, vojno in uničenje, ni prostora za mir, ljubezen in prijazno sožitje. Ne navajajmo svojih otrok na surovost in nasilje! Kažimo jim lepe zglede in skušajmo doseči, da bo njihovo otroštvo vedro!

Navada je, da za božič kupujejo starši otrokom igrače in jih dajejo pod božično drevesce. Kako smo srečni, ko gledamo žareče oči naših malčkov! Kaj ni žalostno, da so med temi igračami tudi tanki in druge vrste orožja? Take igrače navajajo otroke k surovosti in nasilju, namesto da bi jih vodile k plemenitim dejanjem.

Otrokom, ki imajo med svojimi igračami razna „orožja", se začne dozdevati svet bolj grozljiv, kot pa je v resnici. Zato hočejo tudi sami nasilno kaj doseči. Take igrače navajajo otroke k spoznanju, da dosežeš pravico samo s silo, ne pa s pogovori, dokazovanjem in pogajanji. Orožje je pripomoček za uveljavljanje moči nad drugimi. Brez dvoma pa spodbujata izdelovalce takih igrač naslednji gibali:

** militarizem,*

** dobiček pri industriji igrač, saj je ta v svojem pohlepu nenasitna.*

Tisti med nami, ki v kakršnikoli obliki delamo z otroki, moramo odločno nastopati proti militarizmu in industriji, ki daje na trg miniaturno orožje kot igrače. Treba je potrpežljivo razlagati, kako dobra igrača plemeniti otrokovo dušo. Pri tem morajo imeti odločilno vlogo tudi razna društva, ki sodelujejo pri vzgoji otrok. Zato temeljito premislimo, preden bomo kupovali igrače našim otrokom.

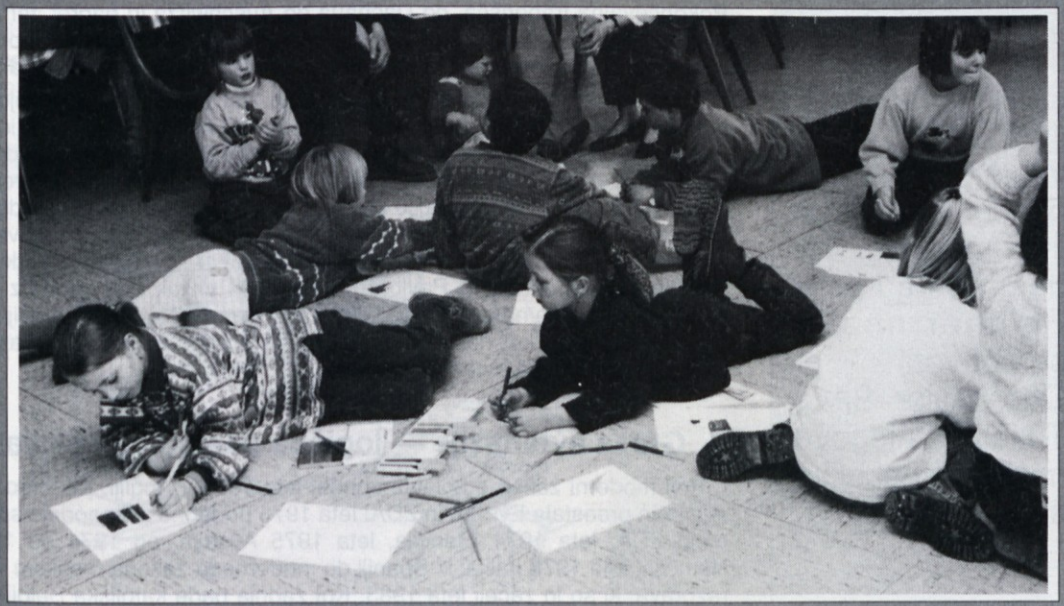

UBIJANJE OTROK,

STARIH IN BOLNIH —

SKRAJNI ČAS

ZA ODPOR

Ob koncu „Tedna za življenje" je münchenski delovni krožek „Akcija za življenje" 13. maja 1995 uprizoril demonstracije. Pred tem so skupine in posamezniki med ljudi delili letake in jim kazali zadevne filme. Tega 13. maja je ljudem na trgu pred Feldherrnhalle spregovoril p. Otto Maier SAC. Tukaj so njegove misli nekoliko skrajšane.

Tragedija našega stoletja — tabu ubijanja je porušen

Lilo je ko iz škafa, ko se je naš demonstracijski sprevod pod policijsko zaščito tukaj v Münchnu pomikal od Trga brata in sestre Scholl proti Feldherrnhalle. Med potjo smo molili rožni venec, in sicer za nerojene pod srcem matere in za matere same. Naše molitve pa so bile namenjene tudi starim in bolnim, ki so danes, v letu 1995, 50 let po koncu nacističnega režima, znova ogroženi zaradi evtanazije (evtanazija = pospešitev smrti „iz usmiljenja". Op. ured.).

Demonstrantov nas je prav malo. Po tem smo podobni bratu in sestri Scholl, ki sta z univerzitetne zgradbe metala protinacistične letake ter tako protestirala proti krivičnemu režimu. Že nekaj ur kasneje so ju nacisti likvidirali. Toda v mislih in srcih študentov sta ostala živa vse do danes. Častimo ju kot odporniška bojevnika proti tretjemu rajhu.

Nam, naši nemški „Akciji za življenje", gre danes, 50 let kasneje, na tem kraju, kjer zdaj stojimo, za to, da javno pričujemo. To naj bo pričevanje za življenje. Kajti prav München je v tretjem rajhu bil kraj pričevanja. Nista pričevala le Schollova, pač pa je za ceno lastnega življenja pričeval tudi jezuit p. Rupert Mayer. Veselim se, da danes smem pred vami pričevati tudi jaz.

Tragedija našega stoletja, že več ko 70 let udomačena na naši celini, je v razbitju tabuja ubijanja. Ljudje si prisvajajo pravico do ubijanja ljudi, in to v vseh mogočih ideologijah ter z najrazličnejšimi pretvezami. S tem se sproščajo protihumani in brutalni viharji, ki pod seboj lomijo tabu ubijanja. Ta ugotovitev velja tudi za postmoderni čas, ki kljub grozljivosti in grozotam nacizma ni pri tem nobena izjema. Tudi v njem je tabu ubijanja porušen.

Po ruski revoluciji, ki se je začela leta 1917 v Petersburgu, sta Lenin in Stalin ob žarkih jutranje zore pokončevala ljudi, ker sta hotela revolucionarno prenoviti človeštvo. Po prevzemu oblasti leta 1933, ko naj bi se začelo tisočletno kraljestvo večvredne rase, je Hitler prav tako klal ljudi. Pokončevalna taborišča, od Dachaua do Auschwitza in naprej, ter psihiatrične klinike, ki so po vsej deželi pognale iz tiste v Hadamarju, pričujejo, kako si posameznik in sistem lastita pravico nad življenjem ljudi.

Postmoderni čas po drugi svetovni vojni ustvarja novo ideologijo, ki ponuja argumente, po katerih je človeka dovoljeno ubiti; čeprav ta ideologija v isti sapi trdi, da se zavzema za človekove pravice, za zaščito življenja. Tokrat so pri ubijanju najprej na vrsti otroci pod materinim srcem. Glavna argumenta te ideologije ubijanja, ki v postmodernem času dosega svojo zlato stopnjo, sta: prenaseljenost zemlje, eksplozija prebivalstva. Boj med svetovno konferenco o prebivalstvu in katoliško Cerkvijo, zlasti papežem Janezom Pavlom II. leta 1994 v Kairu, je znova z vso ostrino pokazal na nasprotje med dvema taboroma. Najprej so v ubijanje izročeni nerojeni, kot naslednja skupina pa stari in bolni ljudje, katerih življenje naj skrajša evtanazija.

Groza evtanazije — logična posledica splava

Prvi moderni zakon o splavu, sprejet leta 1967 v Angliji, kar hitro posnamejo preostala Evropa in ZDA: leta 1973 podobno zakonodajo sprejmejo ZDA, leta 1974 Francija, leta 1975 Avstrija, od 1974 do 1976 Nemčija, leta 1978 Italija. V Španiji do modernega zakona o splavu vodi razprava, ki so jo začeli leta 1983. Kot zadnja pade katoliška Belgija. V Evropi se doslej le na Irskem ta ideologija še ni uveljavila.

Zakoni o splavu pod določenimi pogoji dajejo ženskam, zdravnikom, juristom, politikom in drugim pravico, da nekaznovano izvedejo uboj otroka pod materinim srcem. Uboj še nerojenih je po teh zakonih torej dovoljen v prvih urah, dnevih, tednih in mesecih življenja.

Z uvedbo zakona o splavu se po naši celini in po ZDA vedno bolj širi cinično zaničevanje človeka; te „blage nehumanosti", te „blage brutalnosti" skoraj ni več mogoče preseči. Umor otroka se za bleščečimi kulisami porabniške in odmetalne družbe vsak dan ponovi večtisočkrat.

Že od vsega začetka pa je bilo jasno, da je v zakonih o splavu, ki dovoljujejo ubijanje ljudi, vnaprej programirana tudi evtanazija. Zakon o evtanaziji je tako kot prva država 30. novembra 1993 sprejela Nizozemska. Po poročilu (Remmelink Komitee), ki ga je naročila nizozemska vlada, so na Nizozemskem v letu 1993 hote ubili 19.000—20.000 ljudi, o katerih se velik del z ubojem ni strinjal. Nizozemci danes pravijo, da je od smrtnih primerov vsak šesti človek nasilno ubit. Stare in bolne ljudi ubijajo s prevelikimi količinami zdravila ali pa z odtegnitvijo hrane oz. zdravljenja. Ta oblika ubijanja se širi po vsej Evropi.

Spomnim naj na avstralskega etika Petra Singerja, ki je v predavanjih na nemških univerzah priporočal, naj bi iznakažene dojenčke po rojstvu enostavno pustili ležati brez hrane. V tej zvezi naj navedem še drug primer: Tony Bland iz Anglije je, po razsodbi na vrhu, bil umorjen z odtegnitvijo hrane in vode.

Pri ubijanju starih in bolnih igra Nizozemska v Evropi pionirsko vlogo. Kakor v vprašanju splava bodo tudi tukaj druge države posnemale zakonodajo. Videli bomo, kje bodo take zakone sklepali — ali v evropskem parlamentu v Straßburgu ali pa v parlamentih posameznih držav.

Hitler je uspel, ker ga je nosila ideologija

Kaj se je končalo pred 50 leti s porazom nacistov? Kaj se je dogajalo v Nemčiji, ko so ji vladali rjavi? Kaj je počel Hitler? – Hitler in njegova stranka sta ob prevzemu oblasti Nemcem obljubila, da bo nacistična Nemčija narodu povrnila sijaj. Nemčija je po prvi svetovni vojni bila ponižana; Hitler ji je vrnil ponos. Nemčijo je pestila velika brezposelnost; Hitler je ljudem dal delo ter tako odpravil lakoto. V Nemčiji so ljudi gnjavile najrazličnejše stiske; Hitler jim je dal socialne ustanove — pomislite samo na Zimsko pomoč. Nemčijo sta preplavljala resignacija in puščobnost; on je ljudem dal novega zagona in navdušenja. Ustvaril je ideale in idole. Njegove vizije so šle vse do večvredne rase in do tisočletnega kraljestva. Politična zborovanja, pohodi, zastave, fanfare, igranje tuša, olimpiada leta 1936, dnevi rajhovske stranke in druge akcije so ljudi takratnega časa očarali, uročili. Za kulisami pa sta ta gibanja krmilila führer in njegova stranka.

Führer je bil diktator. Za njim je stal njegov lobi, ozek krog ljudi, ki je vse upravljal. Za tem je stala partija kot strumno organizirano moštvo. Partija je svojo moč preko hišnika in voditelja stanovanjske skupnosti dokazovala tudi v najmanjšem koščku vsakdanjosti; bila je vsenavzoča.

Takrat je Nemce prešinjala ideja: „Eno ljudstvo,

„Ko v Celovec greste, za prijatelje veste! Mohorjeva knjigarna je več ko zlatarna!"

(St. M.)

en rajh, en führer." To je bila ideja o večvredni rasi, ki naj bi zavladala vsemu svetu. Zato so majhni dečki ob pohodu po ulicah morali prepevati: „Danes nam pripada Nemčija, jutri nam pripada svet."

Za kulisami bobnov, zastav, pohodov pa se ni odvijala le ena najbolj groznih vojn vseh časov, ampak se je razraščalo tudi obilje brutalnosti, nehumanosti, nasilja, laži, diskriminiranja, preziranja, izključevanja, zasramovanja in ubijanja nedolžnih ljudi. Groza, ki se je od tega sistema kakor senca spustila nad človeštvo, govori o tem sistemu kot grozljivi in zaničevanja vredni norosti. Ta norost je z vojno, preganjanji in koncentracijskimi taborišči zahtevala 60 milijonov in več mrličev.

50 let kasneje — so naše ideje bolj zdrave?

Gledano od zunaj je zunanja kulisa našega sedanjega časa, kakršno doživljamo vsak dan, družba blagostanja v okviru demokracije. Če se potepate po Münchnu, se o tem lahko prepričate na vsakem koraku. Danes je v veljavi stari rimski pregovor: „Panem et circenses" — Dajte nam kruha in iger! Naš čas je prežet z močnim hedonizmom — kajti zdi se, da so danes kot najvišje načelo v veljavi: naslada, zabava in užitek. V javnosti praktično velja framasonski zakon: „Delaj, kar hočeš, to je ves zakon." Pisani reklamni panoji industrije kažejo, da vladata nakup in prodaja. Knjiga razodetja podobno govori o Babilonu in Egiptu. Sledijo si praznik za praznikom „z vinom, pivom in obloženimi kruhki", z velikimi požrtijami. Vladajo zabava nad zabavo, nakup in prodaja v ponudbi in povpraševanju.

Krmar naše sedanjosti je moderna demokracija. Reče se: „Odloča suveren." Ta beseda se uporablja v Švici. Če tam javno glasujejo o kakem vprašanju, pišejo naslednji dan časopisi: „Suveren je odločil." S tem je mišljeno ljudstvo, ki je zadevo uredilo z oddajo glasovnice.

Toda za fasado demokracije se izvaja ostro izključevanje, o čemer pa se seveda ne govori. Mediji — televizijske in radijske postaje, revije in dnevniki — namreč z dolgotrajnim vplivanjem poskušajo srce in dušo občana krmiliti v določeno smer. Ta oblika pranja možganov manipulativno zatemni pogled na resničnost. — Tako se je v Nemčiji sicer o splavu veliko govorilo, nikoli pa mediji niso pokazali, kaj splav pravzaprav je. Zgovorno je dejstvo, da filma „Nemi krik", ki prikazuje splav, Nemška televizija nikoli ni predvajala.

„Akcija za življenje" in „Gibanje za življenje", najmočnejša življenjevarstvena skupina v Nemčiji, nista nikoli dobili dostopa do medijev. Soočenje bi bilo pošteno, če bi bila tema obravnavana popolnoma kontroverzno: vsaj dve leti bi televizija morala predvajati pet naših tričetrturnih filmov proti splavu in prav tako enako dolgih filmov za splav naših nasprotnikov. To bi bilo v resnici demokratično mišljenje — a tega ni! Namesto tega se prikrito in neprestano odvija boj proti našemu gibanju in za splav. V časopisnih člankih ter televizijskih in radijskih oddajah se brez predaha posredno ustvarja splavu naklonjena mentaliteta. Nam ne pustijo do besede, v velikih revijah pa nas tako ali tako že vnaprej popolnoma potolčejo!

Če bi radi natančneje vedeli, kako deluje takšna medijska manipulacija, potem natančno opazujte medijski hrup, ki ga dvigajo zoper papeža Janeza Pavla II. Papeža imajo stalno na medijski tržnici: mediji sicer objavijo to, kar papež reče, obenem pa ga smešijo.

Instrumentarij, s katerim današnji čas utrjuje svojo ideologijo, je drugačen kakor instrumentarij pred 50 ali 60 leti. Gledano z vidika človekovih pravic so zakoni, ki pod pretvezami in določenimi pogoji razglašajo splav in evtanazijo za nekaznovani dejanji, ilegalni. Zakon o evtanaziji, ki so ga Nizozemci ratificirali 30. novembra 1993, je, gledan z vidika najvišjih zakonov, ilegalen.

Način, kako tovrstne zakone v javnosti napravljajo privlačne, je prav tako drugačen kakor takrat. Dandanes takšnim zakonom ravnajo pot: ogenj medijskega trušča, podijske diskusije, referati, parlamentarni predlogi in razprave; pri vsem tem pa je najpomembnejše ustvarjanje razpoloženja. Pri tem pa se prezre oz. enostavno nočejo videti, da sploh ni dovoljeno razpravljati o tem, ali ima človek pravico ubiti nedolžnega človeka. Ne sme ga ubiti; to, česar ne sme, se imenuje tabu! Tudi demokracija si more prisvojiti pravico, da poruši tak tabu. Če to stori, deluje ilegalno. — Spoštovane gospe in gospodje! Otrok pod materinim srcem je človek že v prvih urah, dnevih, tednih in mesecih življenja. Je človek kakor vi in jaz. Tudi star ali bolan človek, ki preživlja zadnje mesece, tedne, dneve ali ure svojega življenja, je človek kakor vi in jaz. Nihče nima pravice razpravljati o tem, ali se ga sme ubiti.

Instrumentarij modernega časa je torej ta, da se razpravlja o stvareh, o katerih se ne sme razpravljati. Enciklika „Evangelium vitae" papeža Janeza Pavla II. je to povedala prav šokantno. Tudi v demokraciji ni nikdar dovoljeno ubijati. V encikliki je zelo jasno povedano, da tabu ubijanja zavaruje vse ljudi enako, ne samo katoličane ali kristjane. Zakoni o splavu in evtanaziji so uperjeni proti osnovni pravici vseh ljudi, namreč proti neodtujljivi in sveti pravici do življenja. Uperjeni so proti Božjim zapove-

dim. Zato „pravica do življenja" zavezuje vse religije, ljudstva in jezike.

Za slo po uživanju tiči brutalnost „nežnega nasilja"

Za kulisami naše družbe blagostanja z njeno neukročeno slo po nasladi, zabavi in uživanju tiči „nežno nasilje". Z njim se pajdašijo še „nežna" laž, diskriminacija, zaničevanje, izključevanje, preziranje človeka in zatem „nežno ubijanje" ljudi. Vse to se dogaja sterilno za zaprtimi vrati, in medijsko-tehnično vžgali so v srca ljudi miselnost, da to ubijanje ni nič drugega ko „izdiranje zoba".

Da se za kulisami to res dogaja, se ne da tajiti. Pred kolegijem kardinalov je kardinal John O'Conner pred kakima dvema letoma v Rimu dejal: „Brutalnosti in nehumanosti, ki so se v tretjem rajhu dogajale za bodečo žico, se danes dogajajo pod srcem matere. Brutalnost, nehumanost in nečloveškost doživljata mati in otrok."

Spoštovane gospe in gospodje, dovolite mi še tole opombo. Na svojem pohodu skozi München smo bridko očutili, kako smo bojevniki za življenje postali današnji družbi tuji. Naše delovanje, čeprav ta čas še tolerirano, je deležno javnega zasramovanja. Tega ne doživljamo le na ravni države, ampak tudi že znotraj Cerkve. Kajti ta moderna „kultura smrti", kakor stvar imenuje papež Janez Pavel II., se zažira v vse ljudi. Po eni strani Cerkev s krepkimi stavki obsoja ubijanje ljudi. Po drugi strani pa ugotavljamo, da je kljub močnim besedam škofov na bazi, v župnijah, postala obramba pravice do življenja zelo medla ter s tem ne-

močna. To je potrebno povedati z vso jasnostjo, kajti o tem me prepričujejo izkušnje, katerim ne more nihče oporekati.

K temu je treba dodati še skrivna prefunkcioniranja znotraj same Cerkve. Katoliška Cerkev v Nemčiji se prsi, kako organizira „Teden za življenje". Toda leta 1995, torej v letu, ko je papež objavil encikliko „Evangelium vitae" in ko naš narod pričakuje nov zakon o splavu, katoliška Cerkev v „Tednu za življenje" ni združila moči, da bi pred državo in javnostjo stopila v obrambo nerojenih otrok, ampak se je izognila na stransko temo „Nevarnost odvisnosti" ter se ukvarjala z njo. V tem se kaže shizofrenija naše Cerkve: po eni strani trdi, da je proti splavu, po drugi strani pa nevtralizira boj proti splavu. To je grozna stvar in človek se sprašuje, kdo znotraj Cerkve vse to tako krmili.

Znotraj katoliške Cerkve je v ospredju plahost, kajti duh časa zahteva: „Bodi strahopeten!"

V zadnjem času pa prihaja še do tega, do nas, zagovornike pravice do življenja, izključujejo tudi znotraj Cerkve. Ena izmed parol, s katerimi to počnejo, se glasi: „Ti ljudje oznanjajo strah zbujajočo teologijo!" Ta huda beseda se zelo usede, zato tistim, ki oznanjajo „strah zbujajočo teologijo", zabranijo dostop. S tako oznako hočejo spraviti v paniko celo samega oznanjevalca ter ga tako prisiliti k molku. Psu torej zavežejo gobec, da z laježem več ne more opozarjati na nevarnosti. Tiste, ki še govorijo, hočejo zastrašiti, da bi znotraj katoliške Cerkve molčali o neprijetnih temah — sicer bi zaradi tega cerkvene občine in župnijski sveti delali preglavice. Zato je pa treba biti strahopeten. S tem se časti duh časa.

Toda mar število splavov in moderno zlorabljanje žene nista strah zbujajoča? Mar moderni moralni kaos ni strah zbujajoč? Mar današnje izginjanje vere ni strah zbujajoče?

Druga parola, temelječa na očitku, pa pravi: „Ti ljudje ne oznanjajo teologije 2. vatikanskega zbora!" Ta izjava je prav tako diskriminatorska in izključu-

Že otrok raste v odločujočem „podnebju" glede odnosa do starejših . . . (Knjigo je izdala Mohorjeva v Celovcu)

joča znotraj katoliške Cerkve. Z njo bi radi spravili k molku ljudi, ki si drznejo pridigati proti lažem modernih svetnih in teoloških abnormalnosti. Drage gospe in gospodje, še nikdar nisem rekel niti ene besede proti sporočilu Cerkve, pa me kljub temu izključujejo. Zakaj? Da bi me prisilili k molku.

Da bi katoliške duhovnike popolnoma osmešili, danes govorijo, da so duhovniki „brezspolna bitja". Takšna beseda vleče na duhovnika zaničevanje javnosti. V vprašanju splava in evtanazije naj bi katoliška Cerkev molčala, kajti brezspolnim bitjem manjka kompetenca, da bi mogli presojati vprašanja v zvezi z žensko in otrokom, boleznijo in smrtjo. Kdor daje takšne izjave na področju Cerkve, dostavlja eksplozivo, s katerim bi naj bilo uničeno sámo duhovništvo. V tretjem rajhu so poskušali z orožjem nasilja in sramotilnega obrekovanja na montiranih procesih likvidirati duhovništvo. Dandanes sramotilno obrekovanje že poteka. Bo na koncu tega dogajanja proti duhovništvu spet stalo golo nasilje?

Tudi mi, živeči leta 1995, smo povabljeni, da javno poudarimo in izpovemo to, za kar sta uporabila in žrtvovala življenje sestra in brat Scholl. Danes potrebujemo ljudi, kakršen je bil p. Rupert Mayer, ki je Münchenčanom takratnega časa jasno povedal resnico, četudi je s tem postavil na kocko svojo svobodo in svoje življenje.

Ali ne gre pri boju zoper splav za človekove pravice nerojenega?!

Jedro vprašanja ni, kako ubijajo, ampak, zakaj sploh ubijajo

Skupina, zbrana okrog brata in sestre Scholl, je bila zelo majhna. Toda njihovo dejanje je vse do danes slavno in poznano. Tudi nas je malo, toda naše zavzemanje za nerojene, ki so naši bratje in sestre, naj bo znano vsem. Prav tako se zavzemamo za stare in bolne, ki jih dandanes na Nizozemskem ubijajo s prevelikimi količinami zdravila oz. z opustitvijo dajanja pomoči, ne da bi jih o tem vprašali. Kdo zanika, da je to prav tako ubijanje ljudi kakor v tretjem rajhu oz. v rdečih tiranijah? Evropa je porušila tabu ubijanja. Prav vseeno je, ali ta tabu rušijo z leve proti desni ali z desne proti levi. Jedro vprašanja ni, ali se ubija v diktaturi ali v demokraciji, tudi ne, kako se ubija (pa naj so nekatere oblike ubijanja še tako brutalne), ampak bistvo vprašanja je, zakaj sploh ubijajo! Kajti cela generacija ruši tabu ubijanja, kar jo ubija. Kdor si to drzne povedati, mora računati z zaničevanjem, diskriminiranjem in izključevanjem, pri čemer so metode izključevanja danes drugačne ko pred 50 leti.

Pri našem delu gre zelo jasno za človekove pravice, katerih se ne sme dotakniti nihče, niti država. Gre za svetóst in integriteto človekovega življenja — bodisi pri otroku pod materinim srcem ali pri starih in bolnih, katerih življenje je postalo breme. Toda biti ali ne-biti v breme ni nikakršen kriterij za življenje ali za smrt. To je tisto, kar sem Vam hotel povedati tukaj v Münchnu pred Feldherrnhalle.

Še naprej se zavzemajmo in se bojujmo za pravico ljudi do življenja. Res da nas je zdaj še malo, morda celo premalo, toda nekoč nas bo veliko. Potrpite do tedaj in počakajte, pa boste videli, kaj bo. Gotovo bo prišlo do velikega in bolečega prečiščenja miselnosti. Naj nas varuje Božja Mati, katere se danes spominjamo, kajti na današnji dan se je 14. maja 1917 v Cova da Iria prikazala trem fatimskim otrokom. Kakor danes je tudi takrat deževalo in ljudje so bili mokri kakor mi. Ona, zaščitnica življenja, ki je rodila Njega, ki je Življenje, naj nam pomaga, da bomo pred tem mestom in pred celim svetom pričevali: Nerojenim pod materinim srcem naj bo spet brez pridržkov in pomislekov priznana pravica do življenja, in tudi pravica starih in bolnih do življenja naj bo nedotaknjena.

P. Otto Maier SAC

„Gibanje za življenje", Nemčija

(objavljeno v: Christ und Zukunft, Organ der „Bewegung für das Leben", štev. 57, Mörtschach 1995)

Prevedel Stanko M. Maršič

EU — kaj je to?

Štirideset najvažnejših vprašanj in odgovorov o Evropski zvezi oz. uniji (EU).

1. Koga imajo za najvažnejšega ustanovitelja Evropske zveze?

Temeljni kamen za uresničitev Evropske skupnosti (to je bilo prejšnje ime Evropske zveze) je postavil bivši francoski zunanji minister Robert Schuman. V svoji izjavi z dne 9. 5. 1950 je predstavil načrt za „organizirano in živahno" Evropo, ki naj bi bila garant miru v svetu. Najvažnejši takratni cilji, ki jih je skušal doseči Schuman, so bili:

— zagotavljanje miru,
— ustanovitev skupnega trga,
— integracija Evrope,
— povišanje življenjskega standarda,
— razširitev gospodarskega trga.

2. Katere skupnosti so tvorile tako imenovani vogelni kamen za današnjo EU?

Te skupnosti so:

— Evropska skupnost za premog in jeklo,
— Evropska gospodarska skupnost,
— Evropska skupnost za atomsko energijo.

Schumanov načrt se je uresničil v Parizu 18. aprila 1951. Takrat so podpisali ustanovno pogodbo **Evropske skupnosti za premog in jeklo**. Ta pogodba je začela veljati šele 23. 7. 1952 in je še danes znana pod imenom „Pariška pogodba".

25. 3. 1957 pa sta bili sklenjeni pogodbi o **Evropski gospodarski skupnosti** ter o **Evropski skupnosti za atomsko energijo**. Ti dve pogodbi sta znani tudi pod imenom „Rimski pogodbi".

3. Katere države so bile ustanovne podpisnice teh pogodb?

Vsega skupaj jih je bilo šest. To šesterico so tvorile sledeče države:

— Francija,
— Italija,
— Belgija,
— Luksemburg,
— Nizozemska,
— Nemčija.

4. Katere države so danes članice EU?

Danes tvori Evropsko zvezo 15 držav. Te so:

— Francija,
— Italija,
— Belgija,

poslovno prireditveni center gorenjski sejem kranj, p.o.

poslovno prireditveni center gorenjski sejem kranj, p.o.

— Luksemburg,
— Nizozemska,
— Nemčija,
— Velika Britanija (članica od 1. 1. 1973 naprej),
— Danska (članica od 1. 1. 1973 naprej),
— Irska (članica od 1. 1. 1973 naprej),
— Grčija (članica od 1. 1. 1986 naprej),
— Portugalska (članica od 1. 1. 1986 naprej),
— Španija (članica od 1. 1. 1986 naprej),
— Finska (članica od 1. 1. 1995 naprej),
— Švedska (članica od 1. 1. 1995 naprej),
— Avstrija (članica od 1. 1. 1995 naprej).

5. Ali še danes obstajajo 3 različne evropske skupnosti, ki tvorijo današnjo EU?

Vse tri skupnosti (Evropska skupnost za premog in jeklo, Evropska gospodarska skupnost ter Evropska skupnost za atomsko energijo) obstajajo še danes, ker so bile ustanovljene preko ustanovnih aktov. Kljub temu je postalo običajno, da se na vse tri skupnosti gleda kot na enoto in iz tega razloga jih pojmujemo kot EU.

6. Kaj se skriva za pojmom EU?

S pogodbo o Evropski uniji so se dne 7. 2. 1992 v Maastrichtu takratni predsedniki vlad 12 držav članic dogovorili, da se ustanovi politična unija Evrope.

Najvažnejše vsebinske točke te pogodbe iz leta 1992 so:

— ustanovitev notranjega trga brez mej s ciljem, da se krepi gospodarska in socialna povezanost posameznih držav članic;

— ustanovitev monetarne unije s ciljem, da se naredi enoten denar;

— ozko sodelovanje EU na področju sodstva ter notranje politike;

— uvedba novih postopkov pri zakonodaji s ciljem, da se krepi evropski parlament;

— tvorba tako imenovanih regionalnih odborov, ki naj bi imeli svetovalno funkcijo pri zakonodaji EU;

— uvedba tako imenovanega evropskega državljanstva.

S pogodbo v Maastrichtu je EU postala neke vrste mati (Nemci jo imenujejo tudi holding) doslejšnjih treh skupnosti, ki kot hčerke skupaj tvorijo Evropsko zvezo.

7. Ali je EU neke vrste država?

EU ne izpolnjuje pogojev za državo in prav tako ne za kako mednarodno organizacijo, pa čeprav so se države članice v prid EU na nekaterih področjih deloma odpovedale lastni zakonodajni suverenosti. Ker ima EU na drugi strani lastne kompetence (suverenost), tudi ni tipična mednarodno-pravna organizacija.

Iz tega razloga je EU tako imenovano „supranacionalno" (naddržavno) telo, ker ima sledeče lastnosti:

— lastna oblast,
— lastna suverenost,
— neodvisen pravni sistem,
— lastno delovno področje.

8. Kaj so tako imenovane temeljne svoboščine EU?

Te so:

— svoboda osebe,
— svoboda storitvenega prometa,
— svoboda blagovnega prometa,
— svoboda kapitalnega ter plačilnega prometa.

9. Iz česa izvirajo omenjene svoboščine?

Te svoboščine so v osnovi zakoreninjene že v ustanovnih aktih in pogodbah. Vrhu tega so se posamezne države članice obvezale, da na lastnem teritoriju zagotavljajo in upoštevajo omenjene svoboščine.

10. Kaj pomeni tako imenovano načelo subsidiarnosti?

Cilje, ki si jih je postavila EU, Evropska zveza v posameznih državah-članicah uresničuje samo takrat, če članice same niso uresničile teh ciljev. Pač pa je EU prepovedano, da bi na stroške članic razširila lastne kompetence.

11. Kakšen pomen ima evropski gospodarski prostor (EWR)?

V evropski gospodarski prostor se niso združile samo države članice EU, temveč tudi tako imenovane „države evropske skupnosti za svobodno trgovino" (EFTA). Države Efte so npr. Liechtenstein, Islandija, Norveška in prav tako Švica. Čeprav je Švica članica Efte, se kljub temu ni vključila v evropski gospodarski prostor, ker so Švicarji s plebiscitom onemogočili pristop temu prostoru.

Ta gospodarski prostor, ki ga ne smemo zamenjati z EU, državam, ki niso članice EU, omogoča

— brez kakršnegakoli političnega ozadja — neke vrste gospodarsko zvezo z EU.

12. Kakšen pomen ima zahodnoevropska unija (WEU)?

Ko so države članice v Maastrichtu sklenile pogodbo o EU, so si zastavile cilj, da bodo v bodoče ozko sodelovale na področju zunanja ter varnostne politike. Pogoj za razvoj varnostne politike je tako imenovana zahodnoevropska unija, kateri je trenutno pristopilo 9 držav članic (brez Danske, Grčije, Irske, Švedske, Finske ter Avstrije). Zahodno-evropska unija, ki je neke vrste vojaška zveza, naj bi bila v pomoč organizaciji NATO. Vrhu tega naj bi izboljšala odnose do bivših držav „vzhodnoevropskega bloka".

13. Kaj so najvažnejši organi EU?

Najvažnejše institucije (organi), ki zagotavljajo funkcionalnost EU, so:

a) evropski svet,
b) evropski parlament,
c) ministrski svet,
č) evropska komisija,
d) sodišče evropske unije,
e) evropsko računsko sodišče.

Omenjene institucije (organe) bom predstavil v naslednjih odgovorih (glej vprašanja ter odgovore od 14 do 30).

14. Kdo sestavlja evropski svet?

Evropski svet sestavljajo državni predsedniki oz. predsedniki posameznih vlad držav članic. Poleg tega ima v evropskem svetu svoj sedež še predsednik evropske komisije. Evropski svet se sreča vsaj dvakrat letno.

15. Kakšne naloge ima evropski svet?

Glavna funkcija evropskega sveta obstaja v tem, da izda splošne politične smernice za integracijski proces Evrope.

16. Kako potekajo volitve v evropski parlament?

Volitve so od leta 1979 naprej direktne. Volitve potekajo vsakih 5 let. EU ne pozna lastnega volilnega sistema. To pomeni, da tudi pri volitvah v evropski parlament velja volilni sistem vsake posamezne države članice.

17. Kakšna je sestava evropskega parlamenta in kakšne so njegove funkcije?

Ta čas sedi v evropskem parlametnu 567 poslancev. Pred združitvijo Zahodne Nemčije z Vzhodno Nemčijo je evropski parlament sestavljalo 518 poslancev, tako da je treba iskati vzrok za povišanje omenjene številke v združitvi nemških držav. Sedež evropskega parlamenta je francosko mesto Straßburg.

Kakšne funkcije ima evropski parlament?

Evropskega parlamenta ne smemo zamenjati z delovnim področjem „tipičnega" parlamenta. Tako evropski parlament npr. v primerjavi z avstrijskim parlamentom nima pravice do lastne zakonodaje.

Tako imenovana „Maastrichtska pogodba" je razširila doslejšnje funkcije parlamenta. Najvažnejše funkcije evropskega parlamenta so:

a) svetovalna funkcija

Če EU izda smernice, se mora o njih poprej razpravljati še v parlamentu. Parlament tako lahko reagira na predloge evropske komisije oz. evropskega ministrskega sveta.

b) kontrolna funkcija

Parlament ima nalogo, da nadzoruje delo evropske komisije, ki je neke vrste siva instanca v EU. V skrajnem primeru bi lahko parlament komisiji izrekel nezaupnico in jo z dvotretjinsko večino prisilil k odstopu. Do danes se kaj takega še ni zgodilo.

c) funkcija soodločanja

Tako mora npr. evropski parlament privoliti v sklenitev mednarodnih pogodb, ki jih hoče skleniti EU. Prav tako parlament soodloča pri imenovanju predsednika evropske komisije, pri imenovanju in postavitvi ostalih članov evropske komisije, pri najvažnejših agendah evropske centralne banke, itd.

18. Kdo sestavlja ministrski svet?

V ministrskem svetu, ki se imenuje tudi svet Evropske zveze (ne smemo ga zamenjati z

Filmski dogodek leta je gotovo bila predstavitev filma „Slovenska beseda na Koroškem". Na sliki so (z leve proti desni) pobudnik filma in snemalec Miha Dolinšek, Mario Podrečnik, Martin Zwitter, Matija Ošlak in Desko Deskoski.

evropskim svetom), so zastopane vlade vseh držav članic. Vse članice delegirajo po enega zastopnika, ki je pristojen za kakšno specialno področje. Če v ministrskem svetu npr. razpravljajo o finančni politiki, potem Avstrija odpošlje finančnega ministra; če razpravljajo o socialni politiki, potem je zastopnik Avstrije socialni minister, itd. Sedež ministrskega sveta je v Bruslju.

19. Kakšne naloge ima ministrski svet?

Ministrski svet je tisto telo EU, ki kot najvišji organ na zakonodajnem področju postavlja zakonske direktive v EU. Iz tega vzroka je ministrski svet pristojen tudi za najvažnejše politične odločitve EU.

20. Kako glasujejo v ministrskem svetu?

Pri „navadnih" zadevah zadošča navadna večina. Vsaka članica ima po en glas. Na tako imenovanih „senzibilnih" področjih (npr. socialna politika, davčna politika) pa velja načelo soglasnosti (Einstimmigkeitsprinzip).

21. Kdo sestavlja evropsko komisijo?

Komisijo imenujejo tudi „motor" Evropske zveze. Komisija je ta čas sestavljena iz 20 članov, ki prihajajo iz vseh držav članic. Člani komisije so imenovani za dobo 5 let. Kot že vemo, komisijo — na predlog posameznih držav članic — skupaj s predsednikom komisije imenuje evropski parlament. Avstrija je za člana komisije imenovala bivšega ministra za kmetijstvo, Franza Fischlerja. Trenutni predsednik komisije je Luksemburžan Santer. Sedež komisije je v Bruslju.

22. Kakšne naloge ima evropska komisija?

Komisija je odgovorna za skorajda vse naloge EU. Vsekakor mora komisija postati aktivna, če to zahtevajo skupni interesi držav članic oz. če sta jo k aktivnosti pozvala ministrski svet ali pa evropski parlament.

Najvažnejše funkcije evropske komisije so:

a) predlagalna funkcija

Komisiji pripada tako imenovana iniciativna pravica. To pomeni, da ministrskemu svetu predlaga zakonske osnutke, ki se nanašajo na zakonske uredbe v celotni EU.

b) kontrolna funkcija

Komisija nadzoruje pravilno uporabo evropskega prava v posameznih državah članicah. Iz tega razloga je komisija varuhinja evropskega prava in v skrajnih primerih lahko toži posamezno državo.

c) upravna funkcija

Kot eksekutivni organ EU je komisija pristojna za proračun Evropske zveze in mora vrhu tega pri-

pravljati gospodarsko ter monetarno unijo. Ob koncu ji pripada še delovno področje celotne uprave.

č) funkcija zastopstva

Komisija zastopa Evropsko zvezo v vseh gremijih mednarodnih organizacij.

23. Kdo sestavlja sodišče Evropske zveze?

To sodišče sestoji iz

a) evropskega sodišča ter

b) sodišča 1. instance

Sodišče 1. instance ni poseben organ EU, temveč je integrirano v organ „sodišče Evroposke zveze". Sodišče 1. instance je povsem samostojno in ga ne smemo zamenjati z evropskim sodiščem. Obe sodišči imata sedež v Luksemburgu.

24. Za katere pravne postopke je pristojno evropsko sodišče?

Evropsko sodišče odloča v tehle postopkih:

a) postopek zaradi kršitve „evropskih" pogodb (npr. komisija zoper posamezno državo članico; ena država članica zoper drugo državo članico),

b) ničnostna tožba (Nichtigkeistklage — npr. zoper evropski svet oz. komisijo),

c) tožba zaradi zavlačevanja (npr. zoper evropski svet oz. komisijo),

č) odškodninska tožba zoper Evropsko zvezo,

d) postopek za interpretacijo evropskega prava (ta postopek sprožijo sodišča posameznih držav članic, če posamezne države niso sposobne, da bi razjasnile interpretacijo ter veljavnost evropskega prava).

25. Za katere pravne postopke je pristojno sodišče prve instance?

Sodišče je pristojno za tele postopke:

a) direktne tožbe naravnih ter pravnih oseb zoper zakonske akte evropskega prava,

b) tožbe uradnikov,

c) tožbe, ki se nanašajo na področje premoga ter jekla.

Stoletni koledar

Leta 1801—1900				Leta 1901—2000				Meseci J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
01	29	57	85		25	53	81	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
02	30	58	86		26	54	82	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
03	31	59	87		27	55	83	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
04	32	60	88		28	56	84	0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
05	33	61	89	01	29	57	85	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
06	34	62	90	02	30	58	86	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
07	35	63	91	03	31	59	87	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
08	36	64	92	04	32	60	88	5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
09	37	65	93	05	33	61	89	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
10	38	66	94	06	34	62	90	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
11	39	67	95	07	35	63	91	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
12	40	68	96	08	36	64	92	3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
13	41	69	97	09	37	65	93	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
14	42	70	98	10	38	66	94	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
15	43	71	99	11	39	67	95	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
16	44	72		12	40	68	96	1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
17	45	73		13	41	69	97	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
18	46	74		14	42	70	98	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
19	47	75		15	43	71	99	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
20	48	76		16	44	72	00	6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
21	49	77	00	17	45	73		1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
22	50	78		18	46	74		2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
23	51	79		19	47	75		3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
24	52	80		20	48	76		4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
25	53	81		21	49	77		6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
26	54	82		22	50	78		0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
27	55	83		23	51	79		1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
28	56	84		24	52	80		2	5	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1

Dnevi							
N	1	8	15	22	29	36	
P	2	9	16	23	30	37	
T	3	10	17	24	31		
Š	4	11	18	25	32		
Č	5	12	19	26	33		
P	6	13	20	27	34		
S	7	14	21	28	35		

Uporaba: Na kateri dan pride npr. 4. september 1951? Najprej poiščemo v levi tabeli leto 1951. Najdemo ga v drugem stolpcu tega stoletja. V isti vrsti poiščemo v desni tabeli v stolpcu S (september) število. V našem primeru dobimo število 6. To število prištejemo k datumu, torej 4 + 6 = 10. V tabeli „Dnevi" potem poiščemo število 10 in vidimo, da je bil 4. september 1951 torek.

26. Kako pride npr. postopek avstrijskega upravnega sodišča (Verwaltungsgerichtshof) pred sodišče EU?

Člen 177 pogodbe o evropski skupnosti predpisuje, da imajo sodišča držav članic (takšno sodišče je tudi avstrijsko upravno sodišče, ki šteje med vrhovna sodišča v Avstriji) možnost, da se obrnejo na sodišče EU, če želijo interpretacijo ter veljavnost evropskega prava. Po tej poti se torej tudi avstrijsko upravno sodišče obrne na sodišče EU.

27. Ali se avstrijski davčni zavezanec lahko direktno obrne na sodišče EU?

Davčni zavezanec nima pravice, da bi se direkteno obrnil na sodišče EU (razen neke nepomembne izjeme v carinskem postopku). Edina možnost, ki mu preostane, je ta, da se sodišče, ki je pristojno za njegov postopek v Avstriji, obrne na sodišče EU (glej tudi vprašanje 26).

28. V katerem jeziku se odvija postopek pred sodiščem EU?

Postopkovni jezik je vedno jezik tiste države članice, katere sodišče je sprožilo postopek pred sodiščem EU. To predpisuje postopkovni pravilnik evropskega sodišča. Iz tega razloga se tudi sodba evropskega sodišča izstavi v uradnem jeziku države članice, katere sodišče je sprožilo postopek pred evropskim sodiščem.

29. Kakšne naloge ima evropsko računsko sodišče (Rechnungshof)?

To sodišče ima nalogo nadzorovati prihodke in odhodke EU. Tu predvsem kontrolira pravilnost in pravočasnost prihodkov ter odhodkov. Vrhu tega nadzoruje ekonomičnost proračuna EU.

30. Kaj so pravni viri evropskega prava?

Pravni viri so tile:

a) primarno evropsko pravo,
b) sekundarno evropsko pravo,
c) mednarodno-pravni sporazumi Evropske zveze,
č) sporazumi med državami članicami.

31. Kaj razumemo pod primarnim evropskim pravom?

K primarnemu evropskemu pravu štejemo vse tri ustanovne pogodbe (to so pogodbe o Evropski skupnosti za premog in jeklo, Evropski gospodarski skupnosti ter Evropski skupnosti za atomsko energijo — glej tudi vprašanje 2) ter pogodbo, ki je bila leta 1992 sklenjena v Maastrichtu. Seveda se kot primarno evropsko pravo štejejo tudi vsi dodatki, protokoli, dopolnitve, spremembe itd. omenjenih pogodb.

32. Kaj razumemo pod sekundarnim evropskim pravom?

Vsi pravni akti, ki izvirajo iz primarnega evropskega prava, so tako imenovano sekundarno evropsko pravo. Sem spadajo:

a) uredbe (Verordnungen),
b) smernice (Richtlinien),
c) odločbe (Entscheidungen),
č) priporočila (Empfehlungen),
d) stališča (Stellungnahmen).

33. Kakšno veljavo ima evropsko pravo v primerjavi z nacionalnim avstrijskim pravom?

Načelno ima evropsko pravo prednost pred avstrijskim pravom. Zato je avstrijski parlament (zakonodajalec) že pred leti — pred pristopom EU — največje dele avstrijskega pravnega sistema prilagodil evropskemu pravu. Danes zastopajo vidni mednarodni pravniki vseh držav članic celo mnenje, da ima evropsko pravo večjo veljavnost kakor ustavni zakoni posameznih držav članic.

34. Kaj so uredbe (Verordnungen) Evropske zveze?

Uredbe Evropske zveze imajo to posebno pomembnost, da v državah članicah stopijo neposredno v veljavo. To pomeni, da imajo uredbe EU v Avstriji status nekega posebnega zakona, ker tega zakona ni ustvaril avstrijski zakonodajalec (parlament), temveč EU. Iz tega razloga nam te uredbe na eni strani nalagajo dolžnosti, na drugi strani pa nam te uredbe prav tako dajejo pravice.

35. Kaj so smernice (Richtlinien) Evropske zveze?

Te smernice so pravno obvezujoče za države članice, vendar pa imajo države članice možnost, da preko nacionalnega zakonodajalca (v Avstriji je to parlament) same izberejo zakonsko obliko smernic. Smernice izdaja evropski ministr-

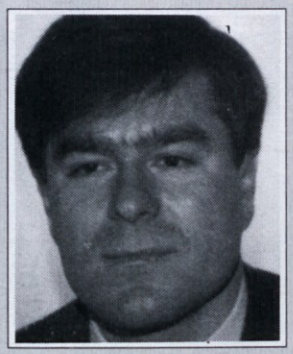

Naš rojak dr. Marian Wakounig je absolvent slovenske gimnazije v Celovcu. Po maturi je študiral pravo. Kot jurist je na Dunaju vstopil v avstrijsko finančno upravo. Je vodja enega največjih davčno-revizijskih oddelkov Avstrije. Poleg tega deluje v projektni skupini zveznega ministrstva za finance na Dunaju. V tem gremiju je ta čas pristojen za transformacijo evropskega davčnega prava v davčno-pravni sistem Avstrije. Dr. Wakounig je lektor iz omenjenih področij na izobraževalnem centru finančne uprave na Dunaju, na WIFI, pri izobraževalnih institucijah davčnih svetovalcev, itd. Publikacije z dvačnega področja (tako strokovni članki kakor knjige) ga označujejo kot strokovnjaka avstrijskega ter evropskega davčnega prava.

ski svet oz. evropska komisija, države članice imajo samo dolžnost, da te smernice v določenem času transformirajo v nacionalne zakone.

Najbolj znana smernica EU v zadnjem času je bila tako imenovana 6. smernica Evropske zveze. Ta smernica je v Avstriji uvedla novi zakon o prometnem davku (Umsatzsteuergesetz). Novi zakon o prometnem davku je v Avstriji začel veljati s 1. 1. 1995.

V primeru, da bi država članica smernice EU ne transformirala v nacionalno pravo, potem za posameznega državljana kljub temu nič ni izgubljeno, ker se pri uresničitvi svojih pravic in dolžnosti lahko opira na smernico Evropske zveze.

36. Kaj so odločbe (Entscheidungen) Evropske zveze?

Odločbe organov EU veljajo samo v individualnih primerih. Iz tega razloga odločbe ne ustvarjajo splošnega prava za preostale državljane držav članic Evropske zveze.

37. Kaj so priporočila (Empfehlungen) ter stališča (Stellungnahmen) Evropske zveze?

Priporočila ter stališča Evropske zveze so lahko naslovljena na države članice, na podjetnike ter druge osebe. Priporočila ter stališča so neobvezna.

38. Kakšno vlogo igrajo davki v Evropski zvezi?

Ker je EU predvsem tudi gospodarska skupnost, igrajo davki v EU eno najvažnejših vlog. Na področju prometnega davka je EU harmonizirala (poenotila) sistem pobiranja, predpisovanja, plačevanja itd. davka. Na področju ostalih podjetniških davkov (kot npr. davek od dobička pravnih oseb, dohodnina itd.) EU trenutno še ni v stanju, da bi sprožila harmonizacijski proces.

Ob robu povedano: avstrijska davčna uprava pa tudi avstrijska davčna kultura štejeta med najbolj kakovostne v celi Evropski zvezi.

39. Katere ukrepe lahko v prihodnje pričakujemo od EU?

Eden najvažnejših ciljev, ki jih ta čas z vso vnemo zasleduje EU, je tako imenovana monetarna unija. Monetarna unija naj bi v državah članicah uvedla skupno valuto.

Evropska centralna banka naj bi bila varuhinja te valute. Skupna valuta bi Evropejcem letno „prišparala" stroške v višini 200 (!) milijard šilingov. To so letni stroški, ki nastanejo zaradi različnih valut v Evropski zvezi.

Sedež bodoče evropske centralne banke bo po vsej verjetnosti nemški Frankfurt.

40. Se bo EU v naslednjih letih razširila?

Po vsej verjetnosti ne. Vzrok za odklonitev razširitve leži v prvi vrsti v tem, da se mora trenutna petnajsterica tako gospodarsko kakor tudi politično stabilizirati. Vrhu tega bi zdajšnji pristop gospodarsko manj razvitih držav (predvsem reformskih držav bivšega vzhodnoevropskega bloka, ki so v tranzicijskem procesu) EU soočil z gospodarskimi in predvsem socialnimi problemi. Zdi se, da bomo to Evropsko zvezo nekaj let tvorili mi Avstrijci skupaj z ostalimi 14 državami članicami. V naših rokah leži, da vidimo Evropsko zvezo kot pozitiven izziv za nas in predvsem za generacije, ki nam bodo sledile.

Marian Wakounig

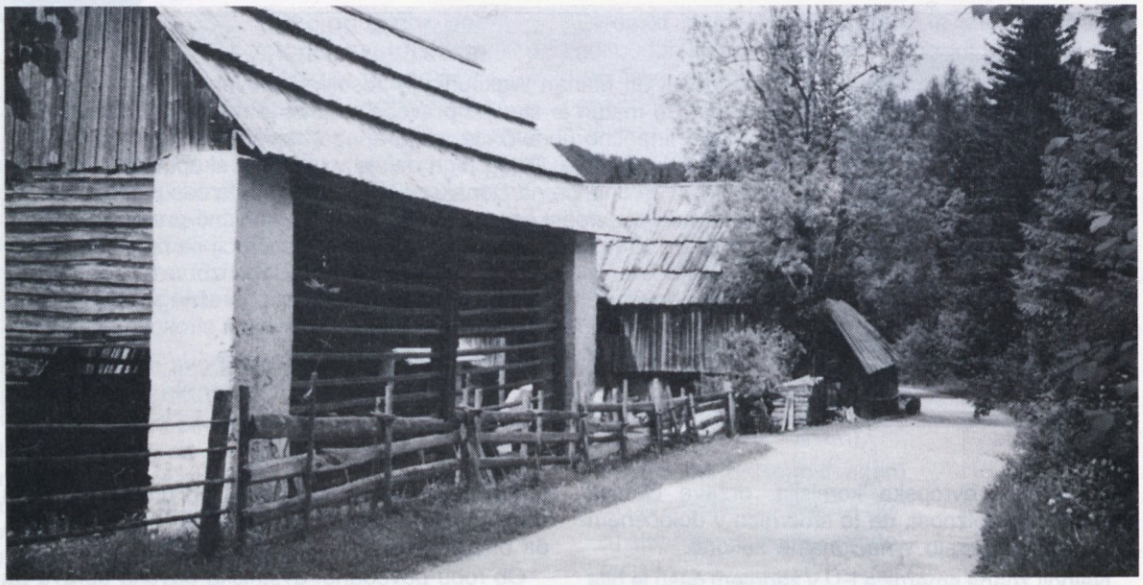

Tudi pri nas na Koroškem se manjša število pristnih kotičkov iz leta v leto. Na sliki domačija v Podnu blizu Plajberka.

O „zamejskih" in „matičnih" Slovencih:

Identitete nikar . . .

Da so manjšine družbe z lastno subjektiviteto, ni potrebno prav posebej poudarjati. Gre za organizme, ki čutijo, mislijo, delujejo. Imajo torej vse značilnosti, ki so „predpisane" za obstoj subjektov.

Torej, subjektiviteta sama zase ni predmet in verjetno tudi ne domet tega srečanja. Izbor naslova želi verjetno poudariti nekaj povsem drugega: subjektiviteta je sinonimni pojem za ustreznejšo opredelitev odnosa med državo Slovenijo in deli slovenskega etnosa, ki živijo v obmejnem prostoru sosednjih držav.

Gre torej za to, da je subjketiviteta manjšin primarno problem percepcije „matičnega" naroda, saj manjšine ne bolehajo za izgubljeno identiteto. Pripadnost tej ali oni etnični skupini v zamejstvu (v nasprotju z „matičnim" narodom) je stvar osebne izbire v primeru, da mu ta izbira prinaša določene „koristi", ki niso zgolj in samo materialne narave! Vprašanje je samo, ali je država slovenskega naroda pripravljena pestrost izbir spoštovati in priznati. In seveda, ali se te stvarnosti (ko jo opazujemo skozi optiko politike) želijo zavedati pripadniki slovenskega naroda, katerim je usoda namenila status manjšine.

Da bi sestavljenka z imenom subjektiviteta dobila zaokrožen okvir, ji manjka še tretji vidik: odnos držav (v katerih manjšine živijo) do subjektivitete manjšin oz. njihovega ohranjanja. Ker je slednji odnos zavestno izpuščen, pogled z očmi izza državne meje pa prepuščen vam, je meni namenjeno skiciranje odnosa med slovensko državo in manjšinami. Je pogled raziskovalca, z vsemi dobrimi in slabimi značilnostmi.

Subjektiviteta je sinonim za globalno spoznanje in priznanje obstoja dveh skupnosti, ki imata sicer skupne etnične izvore in mnoge kulturne značilnosti, vendar je življenje v različnih socio-kulturnih in političnih prostorih ustvarilo (samostojne) narodnostne organizme z lastnimi vizijami razvoja. Brez tega priznanja se bo nadaljevala (pogosto zaigrana) jokavost nad izgubljenim etnosom in koncepcijo manjšine kot **tvorbo v večni fazi adolescence,** ki se mukoma opoteka za svetlo prihodnostjo slovenskega naroda v Sloveniji. In prav zaradi teh razvojnih zaostankov jim je potrebno pomagati. Iz teh izhodišč se je razvila in (upam si trditi) v dobršni meri tudi ohranila miselnost, da je slovenskim manjšinam potrebno pomagati zaradi razvojnih težav! Ko je bil ta princip obravnavan skozi politična očala, je to pomenilo le še korak do skrbništva in tutorstva. Kolikor bodo tovrstne relacije tudi v bodoče osnovni princip delovanja, se odnos med obema subjektoma ne bo spremenil, ne glede na to, koliko političnih sistemov in političnih usmeritev bomo zamenjali — le blagajne bodo romale od SZDL-ja na Gregorčičevo in še kam. Polnili pa se bodo časopisni članki na temo udboma-

fije, klerikalnih zarot, itd. Da o cankarjanskem romanju predstavnikov manjšin med vijugami birokratske učinkovitosti niti ne govorim!

Tej pasti, ki jo ponuja altruistična formula pomoči, se le težko izognemo, tudi če določimo, da je ustavno zapisana trditev o „dolžni skrbi slovenske države za slovensek manjšine" **nacionalni interes.** Pojem ima, zaradi svoje mamljivosti, vse preveč reflektantov na njegovo vsebino, da bi bil zadovoljivo nevtralen.

Raba pojmov, kot so pomoč matice, nacionalni interesi in še kakšnega bi lahko pridali, govori pravzaprav o tem, da **„matica" ne ve, kaj naj z manjšinami počne! Ne ve, kakšna naj bi bila vloga manjšin nad ravnijo ohranjanja folklornih ostankov za mejo!** Res je, da se srečujejo politično primerljivi subjekti iz matice in manjšin, tudi različne delegacije potujejo v te kraje, tudi kakšen tolar (celo odločujoč) pade. Toda to v osnovi ne spremeni ničesar!

Manjšine ne potrebujejo pomoči! Manjšine so preživele že težje trenutke od današnjih (kot nas poučuje slovenska nacionalna zgodovina od leta 1918 dalje), in če bi čakali zgolj in samo na pomoč „matične" države, bi se proces usklajevanja politične in etnične meje še hitreje odvijal. Da ne bo pomote. Še na rob pameti mi ne pade, da bi oporekal finančni vsoti, ki jo slovenska država namenja ohranjanju kulturne infrastrukture v okviru posamezne slovenske manjšinske skupnosti. Prav tako se v tem trenutku ne spuščam v metodologijo delitve tega denarja, ki bi prav tako bila potrebna kritičnega razmisleka.

Morda se bo komu zdelo brutalno liberalistično, vendar je kljub temu res, da je ta finančna vsota **investicija,** ki jo Slovenija namenja za **lastno nacionalno varnost.**

Pojem nacionalne varnosti pogosto diši po ničkaj prijetnem kolaboriranju zdaj s to, zdaj z ono institucijo, ki je navadno na „slabem" glasu; sam sem proti enostranskim interpretacijam, ki pripadnikom manjšine lepijo nalepke o agenturah služb, ki „kukajo skozi ključavnice"!

Oziroma, če izraz omilim: investicija v vsestransko **nacionalno promocijo**, ki bo Sloveniji še nekaj časa krvavo potrebna. Je lahko investicija, ki se bogato obrestuje, če smo jo sposobni racionalno izkoristiti. Nekaj primerov:

a) Slovenija v sosednjih državah nima kulturno-informacijskih centrov, ima pa možnosti, ki jih ne izkoristi (koliko je vredna tovrstna substitutna vloga manjšinskih kulturnih organizacij?)

b) Slovenija potrebuje plasma verodostojnih informacij in védenja v prostor, ki nas obkroža. Smo ga dovolj izkoristili? (Nihče se danes ne spominja vloge, ki so jo pred štirimi leti odigrali manjšinci. Koliko je bilo to vredno?)

c) 70% celotne slovenske gospodarske menjave se izvrši v širšem prostoru Alpe-Jadran, ki ga Slovenci v zamejstvu odlično obvladajo. Ali je mogoče ta pristop olajšati s čiščenjem nekaterih dejanskih, v večini primerov pa insciniranih udbomafijskih kartelov?

Odnos med partnerji iz Slovenije in partnerji znotraj manjšine bo s tem „očiščenjem" postavljen na **funkcionalno** raven. Sodelovanje se ne odvija zaradi etnične bliskosti in narodne privlačnosti, ampak zato, ker so partnerji znotraj slovenskih manjšin, kot poznavalci obeh gospodarskih svetov in ob vladovalci različnih kulturnih in jezikovnih miljejev, (lahko) najbolj učinkoviti, najbolj zanesljivi in s tem najcenejši sodelavci.

č) Znanje, ki ga „zamejski" študenti pridobivajo v Sloveniji in ga s pridom uporabljajo v življenju, je (praktičen) dokaz, da so vratolomni skoki v kopiranje Evrope potrebni razmisleka.

d) Še nečesa ne gre zanemariti: pred kratkim mi je prof. Darko Bratina razlagal, da je študij etničnih manjšin „soroden" matematičnemu študiju obnašanja funkcij v mejnih situacijah. Sam jemljem to ugotovitev kot prispodobo za ponazoritev zapisanega o slovenskih manjšinah in slovenski nacionalni varnosti. Zgodovinske izkušnje nas poučujejo, da se odnos, ki ga sosednje države izgrajujejo do Slovenije, najprej „preizkusi" na plečih slovenskih manjšin.

e) In končno, **študij slovenskih manjšin je študij preživetja Slovenije v širšem evropskem prostoru.** Slovenci kot narod smo v teh okoliščinah etnična „manjšina"! Odnosi, ki jih že dolgo zaznavamo med državami večinskega naroda (Italija, Avstrija, Madžarska) in slovenskimi manjšinami, so pravzaprav zbirka stanj, ki se nam „obetajo" v ne tako oddaljeni prihodnosti!

Kako koncipirati etno-razvoj, ko si prisiljen žrtvovati dele avtohtonega poselitvenega teritorija (običajno najbolj atraktivnega) za višje državne cilje in interese? Kako ohraniti jezik v razmerah, ko se zaradi akulturacijskih pritiskov krči število potencialnih govorcev? Kako ohraniti elemente narodnostne identitete v razmerah srečavanja dveh „neenakopravnih" kultur? Vprašanja, s katerimi se pripadniki slovenskih manjšin permanentno srečujejo. Študij teh odnosov (bi) pomeni(l), po eni strani, iskanje ustreznih razvojnih rešitev za manjšinske skupnosti v njihovih življenjskih okoljih, državi slovenskega naroda pa istočasno ponuja priložnost permanentnega izobraževanja in pravočasne priprave na stanja, ki se Sloveniji najavljajo v prihodnosti. Kdo je, na primer, pomislil in predvsem izkoristil dejstvo, da slovenske manjšine živijo v državah, s tremi različnimi statusi v okviru Evropske skupnosti? Italiji kot soustanoviteljici unije, Avstriji, ki se šele privaja na stanje polnopravne članice in na Madžarskem, ki je pridružena članica. Ali so informacije in izkušnje, ki jih lahko posre-

dujejo pripadniki slovenskih manjšin, pridobljene prepoceni, da bi jih veljalo v celoti izkoristiti? Bo Slovenija raje drago plačevala mednarodne eksperte in evrobirokrate, katerih (znanstvena) kredibilnost na področju etno-razvoja pogosto ni na zavidljivi ravni?

Če manjšine ne potrebujejo pomoči in še manj miloščine, kaj torej potrebujejo, kako oblikovati odnos med manjšinami in državo slovenskega naroda? Sam sem ta odnos zapisal in objavil že pred dobrimi desetimi leti. Ker ga je tedaj prebral le malokdo, ga velja danes zgolj ponoviti: med slovenskimi manjšinami in državo slovenskega naroda je potrebno ustvariti **enakopraven partnerski odnos,** ki bo skozi valorizacijo potencialov manjšin postal temeljni spodbujevalni faktor razvojnih potencialov manjšin samih. V tem smislu mora država Slovenija izkazovati še nekaj, česar v manjšinski politiki ni mogoče pogosto zaslediti: **zanesljivost**, ki je ne bodo pokolebali trenutni (državniški?) interesi ali parcialne politične opcije.

Le partnerski odnos bo omogočil sočasne povratne učinke v obliki „prispevka" manjšin k razvoju slovenske države ter, kar je še kako pomembno, pridan bo pomemben element k razvoju teritorijev, na katerih bivajo slovenske manjšine.

Dva pomembna zadržka v okviru narodno-manjšinske politike bi s takšnim pristopom odpadla: grenak priokus, da gre za enostransko pomoč (torej nekaj podobnega, kot je to v primeru beguncev in brezposelnih); in drugič, v veliki meri bi izničili pogosto prisotno prepričanje, da so narodne manjšine zgolj oblika „petokolonaštva".

Miran Komac
(na srečanju zastopnikov zamejskih Slovencev v slovenskem parlamentu v Ljubljani, julija 1995)

Kamniti ribič (Koroška pravljica)

1 Na trgu tam v Celovcu
kamniten mož stoji,
klobuk drži svoj v roci,
pred njim bedanj leži.
Kaj pa ta mož pomeni?
se prašajo ljudje
V povesti izročeni
se tole nam pové:

2 V Celovcu bil menih je,
pobožen mož in svet,
za Božjo čast in slavo,
za rod slovenski vnet.
Ta gre na trg po ribe;
nek ribič tam je stal,
menihu se odkrije, —
bi rad bil kaj prodal.

3 Menih slovensko praša,
po čem da ribe dá.
Pa ribiča s tem zdraži,
ki samo nemško zna.
„Povejte to po nemško,"
srditi ribič dé.
„Proklet slovenski jezik!
Ta v glavo mi ne gre."

4 Menih ga je posvaril,
podučil ga takó:
„Ne kolnite, prijatelj,
to v srečo vam ne bo.
Namesto te kletvine
bi jaz ta svet vam dal:
Slovensko se učite,
ne bode vam nič žal!"

5 Nad to besedo ribič
se je še bolj razgrel,
in vnovič je meniha
preklinjati začel:
„Naj tebe vrag odnese,
Slovence vse s tebó,
saj v petdesetih letih
nobenga več ne bo!"

6 Menih ga zdaj pogleda
in to mu govori:
„Nesrečni ribič, vedi,
kaj mož ti star veli:
Le Bog usodo vodi,
le On prihodnost zna.
Kar revni človek blodi,
pa malo le velja.

7 Za tvojo kletev kazni
pa več ne ubežiš.
Ostal boš na tej skali,
na kterej zdaj stojiš:
Boš v kamen se spremenil
in tu na trgu stal,
dokler bo kak Slovenec
še todi stanoval!"

8 Besede te izreče,
glej, čudo se godi:
predrzni ribič z bednjem
se v kamen spremeni!
Let petdeset preteče,
preteče tristo let,
pa čas še priti neče,
ko ribič bo otét.

9 Le Bog usodo vodi,
le On prihodnost zna;
kar revni človek blodi,
pa malo le velja.
Zato še zdaj v Celovcu
kamniti mož stoji,
klobuk drži svoj v roci,
pred njim bedanj leži.

F. H.

Krščanska kulturna zveza je podelila 1994 zaslužnim narodnjakom JANEŽIČEVO PRIZNANJE. Na sliki z leve: dr. France VRBINC, Janez GREGORIČ, prof. Jože ROPITZ, (predsednik KKZ dr. Janko Zerzer), župnik Tomaž HOLMAR, Micka MIŠKULNIK, p. Bertrand KOTNIK in Janez KUCHLING.

KOROŠKI ČEDERMAC PRAZNUJE

Tomaž Holmar, 90-letnik

Pač mnogo možkih, malo mož
Naš vek rodi . . .

(S. Gregorčič)

Obirski farni svet in SPD Valentin Polanšek sta pol leta budno gledala na koledar, da ne bi zaspala enkratnega praznika, ki navdaja faro z velikim veseljem in ponosom. Ta praznik je nekaj, česar ne praznujemo vsako leto — devetdeset let župnika Tomaža Holmarja. Nič posebnega, boste rekli, dovolj je takih in še starejših, treba je odpreti samo časopise. Prav, toda videz vara. Povprečna življenjska doba se je v zadnjih sto letih sicer povečala za sto odstotkov, ni pa s tem narasla tudi kvaliteta življenja. Ravno nasprotno, zaradi vere v neomejeno rast gospodarstva in s takó povzročeno onesnažitvijo in zastrupitvijo okolja, zraka, vode in tal, je bil pred dvajsetimi leti bolan vsak deseti, danes pa skorajda vsak drugi, mlad ali star. Skratka, devetdesetletnikom največkrat lahko izrečemo le še sožalje, da so tako dolgo na svetu. Našemu slavljencu pa je to nekaj samo po sebi umevnega, saj pravi, da ni nobena ‚kunšt' doživeti devetdeset let — samo umreti ne smeš prej.

Nekaj izjemnega je, če je kdo pri teh letih tak kakor župnik Holmar: čvrst in duhovno svež. Da je ostal taka korenina, se ima zahvaliti marsičemu: genetski osnovi, skromnemu in zlasti umirjenemu življenju, ki je vir vse energije, v našem primeru pa tudi dobrim in pohlevnim faranom ter kuharicama, da ga razvajata z ambrozijo in mano, se pravi z najnovejšimi recepti vatikanske kuhinje. Dolguje pa zahvalo tudi Božji volji, brez katere, pravimo na Obirskem, se človek še vdahne ne.

Človek je, kar jé

Kar zadeva hrano, sem brskal po Stari zavezi in glej ga bogca, kaj pravi človekoma: *Dal sem vama vse bilje s semenom na vsej zemlji in vse drevje, na katerem je sad s semenom, naj vama bo v živež . .* Če dobro prisluhnemo, o mesu ni govora. (Bojim

se, da boste še skozi prste gledali v svetih nebesih, ker tam ne bo nobenega prašiča!). Ravno v tem pa, kako je treba zavestno živeti ob vitalni, ne mrtvi hrani, je naš slavljenec pravi zgled vsem, ki hočejo vzeti usodo v svoje roke. Menda da nikoli ni prepozno — človek je, kar jé. In po Feuerbachu se ravna tudi naš idealist! Vemo, da je vse, kar je kuhano, mrtvo. Krava ve; zato krava tudi ne kuha trave in lisica ne peče kur. Konj pa, katerega moč je enota za merjenje moči motorjev, je močan ko konj brez pogretega golaža — navaden oves je njegova moč. To navajam, ker so slavljencu vse teorije zdrave prehrane od Kollatha do Bruckerja dobro znane. Sem spada tudi post: s svojo železno voljo je preživel 42 dni brez trde hrane! Tako nam je v svojem prizadevanju za večno življenje omogočil na velikonočni ponedeljek proslavo, na kateri je bilo navzočih skoraj vseh 200 duš. Nastopale so same domače skupine in solisti: šolarji, Obirski ženski oktet, Moški zbor Valentin Polanšek, Smrtnikovi bratje, mladinski zbor, Pegrinov ansambel in cerkveni zbor. Čestitali smo mu in želeli, da bi bil še naprej pravi macesen pod kraljevskim Obirjem, kjer bi mu mir motili samo zvonovi Janeza, Lenarta in Mavčevih krav.

Na pobudo župnika Tomaža Holmarja je Mohorjeva v Celovcu izdala knjigo o zdravem življenju. Jubilant menda živi po njej?!

Duhovniki — cvet naroda

Spominjam se našega rajnega Vestra, ki je pogruntal, kako lepo je duhovnikom. Hudomušno je dejal: *Če še enbart pridem na svet, nič drugega nisem ko pa far. Fajmošter je tak ko pa kura, kura zjutraj jajce znese, pa lako cel dan kodajška okoli bajte, fajmošter pa mašo zbere in je cel dan fraj.* Tako je bilo nekoč, danes pa je tako morda le še pri nas na Obirskem. Drugod pa so duhovniki izpostavljeni strupenim jezikom, čudnim sosedom in raznim pritiskom. Njihova dejavnost nekoč ni veljala kot delo. Tako je imel kmet dva sinova. Prvemu je rekel: *Ti si močan, ti boš dobil pavernijo!* Drugemu pa: *Ti si pa bolj bolehen, za fajmoštra boš pa dober. Pokopati boš pa že vsakogar gvavtek! Za delo itak nisi!* Delati jim torej ni bilo treba, tako da je poklicna označba ‚gospod' pridržana zanje še danes, vedno pa so bili cvet naroda in uspešno skrbeli za vzgojo src.

Zdaj bi bil pa že čas, da bi zvedeli kaj iz življenja slavljenca. Vsega ne povem, ker hranim marsikaj še za stoletnico, ko bomo skovali nov frazem in rekli, da je srečal Metuzalema. Tudi srečati Abrahama ni v nobenem drugem jeziku, zakaj torej čez deset let ne bi obogatili slovenske frazeologije? Znano je tudi ‚biti v Abrahamovem naročju' — to pa je nekaj povsem drugega, v nemščini recimo ‚na varnem', v slovenščini pa ‚na onem svetu', vsekakor prepozno za slavnosti, kakršna je bila tokrat, ko so se mize šibile od pijače in domačih dobrot, ki so jih priskrbele obirske gospodinje.

Ni še dolgo tega, kar smo na Višarjah slavili župnikovo zlato mašo (1981), biserno pa pred štirimi leti na sejmišču, v znamenju tragičnih dogodkov: nebo nad nami so preletavali prestrezniki, rojstvo samostojne Slovenije pa so spremljali ultimati jugoslovanske armade. Na srečo se je vse dobro izteklo, za našega samozavestnega župnika, ki ga je zaradi pokončne hoje oplazila marsikatera strela, je bil to po koncu zadnje vojne gotovo najpomembnejši dogodek v življenju. Saj je v svoji neuklonljivosti pravzaprav pravi predstavnik puntarskega in odpornega slovenskega naroda, ki se v teku svoje zgodovine na geografskem prostoru z večnim prepihom ni dal uničiti: pregnal je zadnje ostanke Ilirov in romaniziranega prebivalstva, se puntal graščakom in gosposki, valil kamenje in zlival vroče olje na Turke, se znebil z lastnimi močmi monarhije, se uprl hitleriji, pred leti pa pokazal rogove še nasilnežem z juga. Po drugi strani pa je prilagajal in sprejemal vse tokove časa, od renesanse do postmodernizma. Narodi, ki so dvakrat večji, so medtem izdihnili, npr. Irci, ki so se utopili v angleškem morju, Slovenci pa

smo do danes ohranili svoj jezik in kulturo ob enako močnih valovih in objemih sosedov z juga in s severa.

Vera in beseda

Da je tako, je v precejšnji meri zasluga duhovnikov, kajti iz vere sta vznikli pisana beseda in kultura, od tistega bavarskega meniha, ki je zapisal dva obrazca splošne spovedi in eno homilijo kot primerke ustne misijonske tradicije v Karantaniji, znane pod imenom Brižinski spomeniki, do protestantov, Vodnika, Gregorčiča, Slomška in drugih. Zadnjega poznamo po pesmih, ki jih še danes prepevamo, npr. *En hribček bom kupil, Preljubo veselje, Na svetu lepše rožce ni, Vi oblaki ga rosite, Kraljevo znamnje itd.* in po pomembnih buditeljskih pridigah o materinem jeziku. („*Kdor svoj materin jezik zavrže ter ga pozabi, je podoben zmedenemu pijancu, ki zlato v prah tepta in ne ve, kakšno škodo dela*," pravi v znani pridigi v Blatogradu za Celovcem.) Bil je tudi ustanovitelj Mohorjeve družbe, tedaj še znamenite ustanove, prek katere je prišla v vsako še tako zakotno vas knjiga in skrbela med preprostimi ljudmi za nadpovprečno omiko, kulturo srca in strokovno znanje. Štela je 90.000 članov in izdala 16 milijonov knjig. In to vse v vzgoji k pridnosti in poštnosti, v ljubezni do vere, doma in cesarja. In danes? Cesarji že dolgo počivajo v miru, Bog jim daj večni mir in pokoj, vera splahneva, cerkve so prazne, ostal pa je dom, pa še ta se maje, če pomislimo, da je dom tudi jezik. Njena tedanja dejavnost ni bila zaman — še danes učinkuje. Toda časi se hitro spreminjajo in mi z njimi.

Pri Gospe Sveti na Gosposvetskem polju je sodil Tomaž Holmar pred 90 leti.

Govoriti kakor bi rožice sadil

Znano je, da je zasluga duhovnikov za razvoj našega kulturnega in duhovnega življenja neprecenljiva, saj ni področja, kamor duhovščina ne bi bila zašla — od glasbe, gospodarstva, jezikoslovja, čebelarstva, literature, psihologije. Prepričan sem, da vam za vsako področje prideta na misel vsaj dva znamenita predstavnika. Naj navedem še eno krepost, ki jih navadno odlikuje: za dosego ciljev krščanskega nauka mora duhovnik, o čemer se lahko v živo prepričamo ob našem jubilantu, biti pravi jezikovni mojster, ko govori o nevidnih stvareh, raznih kategorijah milosti itd. Več spodbudnih, Slomškovi podobnih pridig smo slišali iz ust našega slavljenca — zaradi ene je bil celo kazensko prestavljen. Pridiga, poetična oblika razlage verskega sporočila, gradi na prispodobah in obvladanju jezikovnih registrov. Ko smo bili še nepismeni, je bila pridiga edina oblika širjenja krščanskega nauka. Zato naj bi pridigar govoril, kakor bi rožice sadil. In naš slavljenec zna postaviti besedo tako, da zaleže. Ne glede na to, ali nas v sveti jezi krega — navadno nas hvali —, vedno nas nagovarja v izbrani besedi; ob verskih resnicah velja njegova pozornost vselej tudi moči žive besede, s katero nam zbuja spoštovanje do našega starodavnega jezika, v katerem so pradedje že več kot pred tisoč leti izražali svoje misli in čustva. In prav zaradi tega jezika je slavljenec doživel marsikatero zapostavljanje.

Zadnji gosposvetski Slovenec

Zibelka mu je stekla 14. aprila 1905 pri Gospe Sveti, kjer so v srednjem veku ustoličevali karantanske kneze in kjer je bil oče petnajst let organist, mati pa je kot šivilja pomagala vzdrževati šestčlansko družino. Družina izhaja iz Homca na Gorenjskem, kjer je bil stari oče organist, stari stric pa znani župnik Humar, čudodelnik s Primskovega, ki je zdravil pol Evrope s hipnozo in z bioenergijo. Leta 1911 so se preselili v Žabnice, tam in na Višarjah je bil njegov oče organist. Leta 1915 pa so morali bežati pred italijansko fronto nazaj h Gospe Sveti. Leta 1920, s 15 leti, je doživel nemško navdušenje

Toniju Dolinšku sta čestitala za 70-letnico tudi Jože KOPEINIG (na desni) in dir. Anton KOREN.

Tone Dolinšek je 70!

Spoštovani Tone Dolinšek, dragi slavljenec!

Kakor je slovenski svet že zvedel po medijskih informacijah, obhajate mladost 70 let. Kdor Vas pozna v Vaši žilavosti, Vašem živem zanimanju za narodno življenje in kako ste tudi sreda tega življenja delali, bi Vam teh let ne prisodil. 70 let je gotovo bogata doba, če se ozirate nazaj na prehojeno pot začenši v Železni Kapli in potem v službi tukaj pri osrednjih ustanovah, bodisi pri Mohorjevi, bodisi pri Našem tedniku.

V Našem tedniku sem prebral, da Vas boli, kako se jezikovna meja premika in odmika proti jugu. A ta meja ni samo geografska in se ne premika samo od severa proti jugu, temveč tudi v marsikateri družini drugje izhlapeva narodna zavest. Mogoče nihče ne ve za vse okraje, za vse doline in za vse občine ali pa fare kakor Vi, ker ste odposlanec osrednjih organizacij v vse te naše kraje ter prinašalec knjig in pa slovenskih časopisov. Tako izpolnjujete tudi prvotni namen Mohorjeve družbe, da spravljate dobre knjige med slovenske ljudi tukaj na Koroškem.

In Vaše Mohorjevo poslanstvo seže še večkrat tudi preko meja, do vsega slovenskega naroda. Kdor Vas pozna, ve za Vašo prirojeno skromnost in ponižnost, kdor Vas bolje pozna, pa ve tudi za Vašo razgledanost, za Vaše zanimanje za utrip narodnostnega življenja. To razgledanost si pridobivate sproti tudi z branjem revij in knjig, predvsem pa tudi v poslušanju ljudi in pa v pogovoru z njimi. Ta razgledanost Vas dela tudi simpatičnega, da ste za marsikoga tudi pogovorni partner, ne samo zunaj na podeželju, temveč tudi v naših osrednjih ustanovah, ko prinašate marsikatero kritiko ali pa spodbudo tudi v te pisarne; marsikaj se je tudi prav na Vašo pobudo dalo zboljšati ali pa spremeniti, marsikaj pač ostane še neizpolnjeno ali pa še kot naloga za prihodnost.

Tesno povezani s koreninami zvestega krščanskega življenja in hkrati narodnostnega utripa, živite iz teh vrlin in ste pripričevalen zastopnik tega slovenstva, ki se zaveda svojih pravih korenin. Veste, da so ravno na tej podlagi osrednje organizacije svojemu narodu kar največ koristnega storile in mogle pomagati v vseh minulih desetletjih, ki je zakoličeno tudi z Vašo življenjsko biografijo. Danes se Vam v tem skromnem okviru želimo tudi mohorjani zahvaliti, ne samo za tisto dobo, ko ste bili v službi Mohorjeve. Kajti Mohorjeva Vam je vedno bila v srcu in tudi na jeziku, ko prinašate Pratiko in druge Mohorjeve knjige v slovenske domove. Tako Vam velja hvala in zahvala in prisrčne čestitke ob Vašem življenjskem jubileju.

Jože Kopeinig,
predsednik Mohorjeve družbe v Celovcu

nad izidom plebiscita. Srednjo šolo je končal na prvi državni gimnaziji v Ljubljani leta 1925, študiral je v celovškem semenišču ter v Ljubljani, kjer je končal tudi študij teologije, 29. 6. 1931 pa je bil v Celovcu posvečen v duhovnika. Novo mašo je pel na Višarjah. Čutil pa je že tedaj težave, ker ni bil iz celovške škofije, škofu pa tudi ni bilo po volji, da bi bilo preveč duhovnikov. Tako je šel raje na Dunaj študirat liturgiko in glasbo.

Toda Koroška je bila in je njegova velika ljubezen: zato je raje šel kaplanovat, najprej v Sagritz v Melski dolini, 1935, nato v Tinje (1936/37), potem v Št. Jakob v Rožu (1937), 1937/38 pa v Šmarjeto pri Velikovcu. Ko je Hitler zasedel Avstrijo, je bil eden od tistih duhovnikov, ki je moral takoj zapustiti dvojezično ozemlje in iti v nemške kraje. Varnostni direktor za njegovo varnost namreč ni več mogel jamčiti. Prišel je 1938. v Wachsenberg nad Trgom in dobil naslov provizorja, ki ga ima še danes. (Bogve, kaj bi storil, če bi mu škof sedaj na stara leta poslal dekret o imenovanju za župnika, verjetno bi ga v svojem preziranju nečimrnosti niti ne odvil.) Sedem vojnih let je bil v Št. Jakobu nad Krko, kjer mu je gospodinjila pesnica Milka Hartmanova. Bil pa je tudi tam narodnjak, in ni se bal nikogar. Imeli so ga radi.

Za enakopravnost, resnico in pravico

Med koroške Slovence se je vrnil po zlomu nacizma 1945 — v Želinje. Leta 1948 pride na Suho. Zaradi znane pridige v Potočah leta 1950, pet let pred podpisom državne pogodbe in pet let po moriji, ki je stala 50 milijonov človeških žrtev, in ko je bilo pričakovati, da bosta končno zavladala mir in enakopravnost, so se ob blagoslovitvi tamkajšnje šole zagnali vanj narodnostni nestrpneži. V pridigi ničesar drugega ni ugotovil, kakor da na Koroškem živita dva naroda, da se v šoli izključno uveljavlja jezik le enega, močnejšega naroda, da iz te šole izhajajo ljudje, odtujeni svojemu narodu, da vse to ni v skladu z naravnim pravom, da pravica staršev ni neomejena pravica, ampak da ima svoje meje kot vsaka zemska pravica ob nadrejenih in enakoveljavnih pravicah. Zaradi oznanjevanja in uveljavljanja pravice in krščanskih resnic — glej papeževo encikliko *Mit brennender Sorge,* 1937, naperjeno proti brezbožnemu nacizmu — je bil leta 1950 kazensko prestavljen v Št. Peter v Katschtalu (Kačji dol), od tod leta 1951 v Podkrnos/Gurnitz, še isto leto oktobra pa spet zaradi nestrpnosti včerajšnjikov (odzdravljal je na nemške pozdrave v slovenščini) drugič kazensko prestavljen — na Obirsko.

Ni mu šlo za nikakršno narodnjaštvo, marveč zgolj za to, da bi kot duhovnik v vsakdanjem življenju živel bratstvo, resnico in pravico, a je pri posvetnih in cerkvenih krogih, ki jim je očitno več do lepih in velikih besed ob raznih priložnostih kakor pa do dejanske enakopravnosti, naletel na hudo nerazumevanje: njegovo vedenje so sprejeli kot izziv in motenje miru v deželi.

K partizanom na Obirsko

Prišlo je do dramatičnega dialoga s škofom, končalo pa se tako, da ga je škof gonil iz škofije v Južno Ameriko. Kot alternativo mu je ponudil zakotni ‚Ebriach'. In sprejel je. Obirski delegaciji pa je tedaj visok cerkveni dostojanstvenik dejal: *No, zdaj ga boste pa dobili, duhovnika, s katerim boste vi, ki ste na pol partizani, končno zadovoljni.* In prišel je ter ostal pri nas, ostal močan in mlad.

Petje — pol življenja

Tukaj na Obirskem se je ob pastirovanju posvečal čebelam, petju in glasbi, in prav petje mu je bilo najbolj pri srcu, še zlasti cerkvena in ljudska pesem. Pravi, da je *‚ljudska pesem vedno sveža, vedno polna duše, vedno nova. Je kakor studenec, ki nikoli ne usahne, kakor zimzelen, ki vedno zeleni, kakor rožmarin, ki vedno dehti, naj bo zelen al' pa suh'* Tako tudi tihe maše nikoli niso mogle biti njegova stvar. Najraje bi videl, da bi se pelo tudi med tednom. Bog je zanj harmonija, bogoslužje brez petja pa le polovična stvar. Na drugo mesto bi verjetno postavil orgle — te je pred kratkim tudi kupil —, če pa petja in orgel ni, kar se zgodi, se navsezadnje zadovolji tudi z žebranjem. Bi se reklo s Slomškom, molitev naj se v obliki petja vali proti nebesom! Vodil je različne zbore, od centralnega Zveze pevskih društev, ne nazadnje tudi našega, ki je bil v 60. letih eden najboljših na južnem Koroškem. Imel je samostojne koncerte, se udeleževal mednarodnih tekmovanj, naštudiral pravoslavno mašo, no, in še danes prepeva — pač kakor vsi drugi zbori, včasih bolj pobožno, včasih manj, vedno Bogu na čast, fajmoštru v veselje, ljudem pa tudi (če se spoznajo na glasbo). Po mojem sicer ni modro, če je petje na koru preveč ubrano, ker koncertno petje moti zbranost vernikov, toda kaj, ko pa me nihče ne vpraša za nasvet! Slavljenec je pokrenitelj Obirskega pevskega društva, najstarejšega društva na Obirskem, ki še danes je in po potrebi vsak čas spet lahko vzleti kakor feniks iz pepela.

Na Obirskem vse bodi novo zdaj

Farovž so mu popravili leta 1979, v starem, razpokanem in od vseh strani s stebri podprtem je stanoval celo na lastno odgovornost. Sošolec škof ga je ganljivo vabil, naj gre v kakšno drugo faro, češ ljubi sobrat, tam pa ne bo pihalo z vseh strani, a mu je odpisal biblijsko nedvoumno: Ljubi sobrat, hvala za ponudbo, jaz ostanem na Obirskem. Tukaj se počuti doma, Obirčani pa so mu že od nekdaj šli na roke, bodisi pri spravljanju sena, bodisi pri nabavljanju drv in avtomobilov. Gostoljubnost je pač kvaliteten znak gorjancev.

Zdaj se popravlja še cerkvica sv. Janeza, omenjena prvič leta 1154. V načrtu pa je še marsikaj: raztegnili in revitalizirali bomo britof, da ne bo treba nepotrpežljivo čakati, kdaj bo žlahta končno zrela za prekop. Iz mežnarije bomo najprej napravili zdravilišče, ker je blizu farovškega studenca, iz katerega je nekoč privrela na dan čudežna mrzla voda in ozdravila onemoglo romarico, čez leta pa, ko bo blagajna polna, bomo postavili kulturni dom, ki bo za dvoje Tinj. V drugi fazi bomo povečali cerkev, da se korško-obirski glasovi ne bodo poučutili kot na petru, verniki pa se bodo znebili občutka, da jih kdo tolče po glavi. V novi zvonik bomo obesili take zvonove, da se bodo tudi v Korte čuli, kajti tam so zaradi koritastih robov precej za robom in se še zdaj ravnajo po sončnih urah; sonca pa je zaradi robov bolj malo, tako da ga hodijo s koši iskat, ko se dela dan.

Pa še malo zares: Med svojim bivanjem pod Obirjem je župnik doživel grozansko družbeno spremembo. Ko je prišel, je bilo še vse doma, kot v Krpanovih časih, in ni bilo ceste do vsakega zeljnika, avtov še manj, hodilo se je peš, v cerkev, na vaje, tudi iz Kort, in to ob vsakem vremenu, poleti in pozimi, podnevi in ponoči. Danes pa smo postali mobilni, večina faranov dela zunaj fare. S tem pa so povezane velike spremembe. Vaška skupnost razpada, bohti individualizem, opuščajo se navade, šege, ljudsko petje, človek ne daje več toliko od sebe, le še navija radio in televizor, ki ga vse bolj poneumljata. Noge ima pa za to, da pritiska na ‚gas'. Bog ve, kakšen tip ‚Obirjana' (tako bi se morala glasiti pravilna oblika) oz. narečno ‚Obiršana' se bo razvil čez nekaj rodov. Verjetno nam prav v ničemer ne bo več podoben, kakor tudi mi nimamo več veliko skupnega s predniki, ki so živeli za Marije Terezije.

Mobilnost se žal odraža tudi v jeziku, ki dobiva vse več tujih izposojenk, prevzemajo se cele nemške sintagme in stavčne strukture in to povečini po nepotrebnem, ker smo se odvadili misliti z lastno glavo, in se ne sprašujemo, kako bi isto misel izrazil nekdo, ki nikoli ni prišel v zadrego z domačimi besedami in stvari postavil tako, da je bilo v duhu našega narečja.

Ne nečistuj, se glasi 6. božja zapoved. Ne samo zato, ker katolicizem sovraži telesnost, pač pa, ker je Bog v prvi vrsti imel v mislih jezik, da ga ne nategujemo čez druga kopita in ga ne posiljujemo s tujimi besedami in miselnimi vzorci, da stoka in ječi pod težo naše duhovne lenobnosti. *I meht ja a sloveniš kenan, oba maj dajčar cunge fardrat sih holt nit!*

Živimo v času, ko so se razvrednotile vse stvari. Kot ranljiva manjšina občutimo to še bolj kakor pripadniki večmilijonskih narodov. 6000 jezikov je trenutno na svetu, konec naslednjega stoletja pa jih bo preživelo le še okoli 1000, ugotavljajo jezikoslovci. Kakšen bo gospodarski in jezikovni razvoj v sto letih na Obirskem, o tem bom poročal, ko bom z ‚rešpetinom' kukal skozi oblake na svet med Košuto, Zetičami in Obirjem in se čudil, če bi se Mica in Katra pogovarjali z nemško leksiko in slovenskimi obrazili, kakor da bi imeli ‚farštond entcindan'. Da postanemo resni: Trenutno je še polno navdušenja za estetiko, petje in lepo domačo besedo in ni podobe, da bi meja slovenstva potekala v sto letih že po robu Košute, razen, meni slavljenec, če bi v dremanju zamudili lastno smrt. Sodeč po prireditvi, ko so nastopile domala vse skupine v fari, pa bi lahko rekli brez pretiravanja, da nas še ni treba biti sram in strah. V tem pa je tudi zasluga slavljenca, še posebno kar zadeva petje, saj so vsi starejši pevci in pevčinje šli skozi njegovo trdo pevsko šolo, obenem pa navdušili za pesem tudi mladi rod.

Kolko kapljic, tolko let!

Naša želja je, da bi bil naš dušni pastir, kulturnik in narodni buditelj kar najdlje z nami, ne samo zato, ker je najbrž zadnji župnik na Obirskem, ampak ker si želimo, da bi nas spremljal še naprej od zibelke do groba, z nami praznoval, se veselil in žalostil, skratka, da bi še v naslednjem tisočletju skupaj prepevali, prenašali križe in težave, veselje in radost in skupno častili Stvarnika v našem prelepem jeziku, ki ga hočemo ohraniti kot najdražji spomin na svoje še živeče ali pa že rajne starše. Na mnoga leta!

Ludvik Karničar

KDOR HOČE PRAV SREČNO ŽIVETI, MORA MODRO GLAVO PA ŽLAHTNO SRCE IMETI.

Anton M. Slomšek

KRISTO SRIENC –
duhovnik in pisatelj

Januarja 1949 je začel izhajati pri Družbi sv. Mohorja v Celovcu mesečnik „Družina in dom"; v jeseni leta 1948 se je rodil pri šolskih sestrah v Št. Rupertu pri Velikovcu. Kakšnemu namenu naj bi služil, je bilo izpovedano v prvi številki mesečnika: „Družina je celica narodnega telesa.

Narod raste iz stoletja v stoletje po svojih družinah, kakor poganja drevo po svojem staničevju. Po družinah deduje narod svoje zdravje in svojo čilost. Kar je v narodu kulture, je kultura družin. Iz družin pa izhajajo tudi narodna onemoglost in utrujenost tako v duhovnem, kulturnem in telesnem smislu. Če hočemo biti torej res narodni, moramo zdravje naših družin čuvati s sveto ljubosumnostjo."

Za uresničitev tega programa se je čutil vse življenje soodgovornega tudi Kristo Srienc, od leta 1938 duhovnik krške škofije, monsignore in dolgoletni dekan pliberške dekanije. V 4. številki mesečnika „Družina in dom" je začela leta 1953 izhajati njegova povest izpod Dobrača „Pastir Ciril". Pastir Ciril, simbol mladega rodu, njegovega verovanja v vstajenje Zilje! Domača zemlja, planine ga hočejo prikleniti nase. Poln simbolike je njihov klic: „Kam, Ciril, naš sin? Mar hočeš oditi odtod? Čuj, Ciril, ostani v našem naročju! Me smo tako blizu neba, blizu Božjega obličja, blizu samega Boga. Ciril, ostani: Glej naše zelene rovte, ki so kakor božja dlan! Ciril, naš sin, ostani, ostani!"

Ciril se še enkrat ozre z Ojstrnika v dolino. Vsiljuje se mu vprašanje: „Kaj bo z Ziljo, z mojo Ziljo, v bridkosti in sladkosti ljubljeno?" Zazdelo se mu je, kot bi številne cerkvice po dolini od Šmohorja do Beljaka klicale: „Me smo življenje in vstajenje Zilje. Dokler bo ziljski rod v naših hramih molil in Boga častil v materinem jeziku, bo Zilja živela . . ."

Povest „Pastir Ciril" je izdala Mohorjeva založba leta 1993 v obliki družinskih večernic. Tu na kratko vsebina:

Zahomškim faranom pastiruje sivolasi gospod župnik Tomaž, zahomške črede pa pase pošteni Ciril, edinec uboge in poštene Randaševke. Med Mojcijo, brhko hčerko župana Ravnča, in Cirilom je vzklila čista ljubezen. — A nad Zahomcem in tudi nad nežno ljubeznijo se zbirajo temni oblaki. Vojna je izbruhnila in po vrsti odhajajo fantje k vojakom. Ciril sme na prošnjo gospodarjev ostati pri svoji čredi. Vendar dosežeta pohlepni Bahač in župan Ravnč, Mojcin oče, pri vojni komisiji v Beljaku, da mora tudi Ciril k vojakom. S tem hočeta razbiti Cirilovo in Mojcino ljubezen. Bahač, ki prav tako snubi Mojciko, gradi na svojem bogastvu in na zvezah s svojim prijateljem majorjem Pipom. Na soški fronti Pip Cirila obdolži, ko je le-ta zašel v italijansko ujetništvo, da je dezertiral in vohunil za sovražnika. Cirila obsodijo na smrt. Ko pade major Pip na avstrijsko-italijanski fronti, najdejo v bunkerju padlega majorja Bahačevo pismo, iz katerega je razvidna vsa njegova hudobija. Z nekaj tisočaki se je hotel znebiti s pomočjo podkupljenega majorja Pipa svojega tekmeca Cirila. Zadnji trenutek prepreči divizijski general, ko zve za vsa ozadja, Cirilovo usmrtitev. Človeška pravičnost je bila hitrejša od smrti. Ko Bahač zve, da je padel major Pip in da je znano njegovo barantanje s Pipom, skuša uiti kazni z begom čez mejo v Italijo. Vendar se na nočnem begu na poti zgubi ter strmoglavi čez skalo v globino. Še nekaj ur prej je smrtno zadela Bahačeva krogla pomotoma Ravnča. Namenjena je bila Mojciki. „Če Mojcike ne more imeti on, Bahač, naj je tudi Ciril nima!"

Ko stojita Ciril in Mojci ob očetovem grobu, prime Mojci Cirila in mu reče: „Prepričana sem, da oče v večnosti ne nasprotujejo najini zvezi."

Mladi gospodar je še isti dan prestopil prag Ravnčeve hiše. Z novim gospodarjem je prišlo novo življenje in s tem novo upanje v moč, rast in vstajenje slovenskega naroda ob Zilji.

Povesti „Pastir Ciril" sledijo v knjigi, ki jo je izdala Mohorjeva založba leta 1993, še tri Srienčeve črtice. Med njimi kot biser „Materine solze". Kako je bil povezan Kristo Srienc z literarnim ustvarjanjem koroških Slovencev, dokazuje poročilo v reviji „Vera in dom" iz leta 1958. Tam beremo: „Koroški literati so se zbrali na svojem posvetovanju leta 1957 pri preč. gospodu Antonu Kuchlingu v Ziljski dolini. Te-

daj so sklenili, da bo njihovo naslednje večje srečanje v Podjuni. Odločili so se tokrat za Št. Lipš, kjer pase svoje ovčice ‚Pastir Ciril', župnik Kristo Srienc. Bralci našega mesečnika pisatelja že dobro poznajo po njegovi povesti in črticah. Gospod župnik pozdravlja z nasmejanim obrazom. Tudi njegovo srce je danes veselo, ko vidi toliko udeležencev, toliko zanimanja za literarno rast. Med posameznimi predavanji so posegali v diskusijo poleg referentov prelata dr. Rudolfa Blümla, dr. Janka Hornböcka, dr. Valentina Inzka in dr. Janka Polanca tudi: prof. dr. Pavle Zablatnik, preč. gospodje: Karicelj, Čebul, Srienc in Safran, gdč. Milka Hartman, nadučitelja Rudej Vouk in Valentin Polanšek, učiteljica Micka Mak, gospod Anton Lipovšek, sestra Goncaga, prof. Joško Hutter, prof. Franc Inzko, Florijan Lipuš in gdč. Mira Lesjak."

Družinske večernice – 51. zvezek

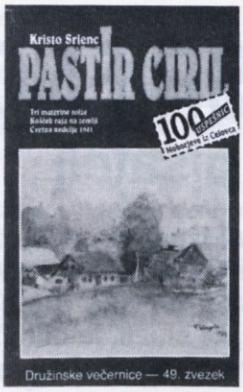

Družinske večernice — 49. zvezek

Naj sledi nekaj podatkov iz Srienčevega življenja. Kristo Srienc se je rodil 23. decembra 1910 kot sedmi od osmih otrok v Podlogu pri Škrjancu v suški fari. Najprej je obiskoval enorazredno utrakvistično šolo na Suhi, tri leta pa je obiskoval štirirazredno čisto nemško šolo v Labotu. Jeseni 1924 je vstopil v državno gimnazijo v Celovcu. Z njim v razredu je bilo več Slovencev, ki so vsi postali duhovniki, med njimi Janez Hornböck, Matej Igerc in Maksimilijan Štindl. Po maturi 1932 je vstopil Srienc v celovško bogoslovje, leta 1935 pa je odšel študirat v Innsbruck. Pri jezuitih v Canisianumu je v krogu 38 narodnosti doživljal izredno širino in odprtost. Tu je pripravljal doktorsko tezo o šegah in navadah koroških Slovencev, toda vmes je prišla vojna. Leta 1938 je bil posvečen v duhovnika. Škof Rohracher ga je poslal za kaplana v Pliberk, marca 1940 pa je bil premeščen v Št. Lipš. 6. aprila 1941, ko je nacistična Nemčija napadla Jugoslavijo, so na Koroškem zaprli skoraj vse slovenske duhovnike. Med njimi je bil tudi duhovnik Kristo Srienc. Gestapo ga je peljala najprej na policijsko postajo v Miklavčevem, nato pa v policijske celice v Železni Kapli. Ko so ga spustili, je prišel v Hohenfels (Visoko polje) v Krški dolini. Od 21. decembra 1941 pa do 21. decembra 1945 je bil dušni pastir v župniji Malta na Zgornjem Koroškem. Kljub težavnim razmeram je preživel Kristo Srienc v Malti najlepša dušnopastirska leta.

V koledarju Družbe sv. Mohorja omenja dekan Kristo Srienc, da se zlata poroka njegovih staršev leta 1943 ni mogla slaviti v domači župniji; njemu je bil kot pregnancu strogo prepovedan obisk domačih krajev. Tako je mama izrazila željo, da bi obhajali ta družinski praznik pri sv. Hemi v Krki. Svoje spomine na leta pregnanstva zaključuje dekan Srienc v Koledarju Mohorjeve za leto 1992 s sledečimi besedami: „Ko sta si segla oče in mati ob svoji 50-letnici v roke in sem smel ti dve izgarani roki oviti s štolo ter prositi Boga za njegov blagoslov, sem živo čutil, da je kljub vsem drugačnim trditvam le še ostal košček raja na zemlji. Skozi ta raj stopajo tisti, ki si kljub trnju, kljub strminam in nižinam v življenju dajo vso vero, vse zaupanje in vso ljubezen."

Po vrnitvi iz zgornjekoroške Malte je prevzel Kristo Srienc spet faro Št. Lipš, sedaj pa je že 35 let šmihelski župnik.

Med objavo prve povesti „Pastir Ciril" v družinskem mesečniku „Vera in dom", in izidom povesti „Sprta brata" je minilo nad 40 let. Glavni osebi v povesti „Sprta brata" sta rodna brata Jošt in Tevž — simbolični podobi slovenskega in nemškega deželana. V uvodu k povesti je pisatelj zapisal: „Ko se nagiba moje življenje k zatonu, grejo moji spomini 50, 60, 75 let nazaj. Kako se je medtem spremenilo jezikovno lice v deželi ob Zilji in Dravi! V bolesti gledam življenjski boj med rodnima bratoma. Kajn je pregnal brata Abela s severa proti jugu, z zapada proti vzhodu . . . Čemu sem napisal povest ‚Sprta brata'? 1. Rad bi zbudil uspavano vest v mojih rojakih, da bi se zavedeli svoje bogate, delno pozabljene dediščine. 2. Rad bi, da bi nemški brat končno uvidel, da je našega narodnega umiranja pretežno on kriv s svojim zavestnim ponemčevanjem. 3. Končno, da bi se pri branju te povesti v nas vseh zbudila volja: živeti hočemo!"

Povest „Sprta brata" je našla v skupnem slovenskem kulturnem prostoru velik odmev. Tako beremo v „Ognjišču", versko-kulturnem glasilu za mladino, ki izhaja v Kopru, v marčni številki 1995 o pisatelju Kristu Sriencu: „To je eden odličnih koroških duhovnikov, ki je že skoro šestdeset let močen steber slovenstva onstran Karavanke.

Sporočilo prvega in drugega Srienčevega dela je isto: narod in vera. Obe knjigi, ena ob začetku, druga ob zatonu pisateljevega življenja, sta nekak testament: Bodočnost koroških Slovencev sloni na družini in skupnosti.

Valentin Inzko

Letos se je preselila Mohorjeva tiskarna s knjigoveznico iz starodavne Mohorjeve hiše na Vetrinjskem obmestju 26 v Celovcu v nove prostore v Vetrinju, Adi Dassler Gasse. Ob tem zgodovinskem trenutku smo poprosili bivšega stavca za spomine na „stara leta" povojne Mohorjeve tiskarne, ki jo je doživljal od naselitve do preselitve na Vetrinjsko polje, kjer jo zdaj vodi Milan Blažej. Uredništvo.

„Verjel sem v bodočnost Mohorjeve"

Nekaj spominov na Mohorjevo tiskarno

V poznem poletju 1951 sem ležal v bolnišnici v Celovcu, kjer me je obiskal dober znanec še iz časa, ko sem delal v Carinthii, Maks Nachtigall. Na kratko me je povabil, da bi prišel delat kot stavec v ravnokar nanovo ustanovljeno Mohorjevo tiskarno. Bil sem precej presenečen in sem mu odvrnil, da moram biti že prej spet zdrav, preden se bova naprej pogovarjala. Tako sem imel nekaj dni časa za premislek in se o tem lahko pomenil tudi doma z očetom.

Zvedel sem, da imata pri Mohorjevi važno besedo **dr. J. Hornböck** in župnik **F. Millonig**; oba sem dobro poznal. Nekaj mesecev sem namreč že v Carinthii z Millonigom lomil vsak teden Nedeljo in z dr. Hornböckom tudi prvi Mohorjev koledar, ki je izšel spet po 28 letih v Celovcu. Dobro sem se tiste mesece z njima razumel. Povezan z Mohorjevo pa sem bil že prej. Mohorjeve knjige so bile namreč do našega pregnanstva pod nacizmom vedno na polici in smo iz njih slišali brati babico in starše, pozneje pa tudi sami v njih listali in brali.

Nisem dolgo premišljal in ponudbo sem sprejel; verjel sem v bodočnost Mohorjeve. Tako sem konec septembra zapustil KD (Kärntner Druckerei), kjer sem bil strojni stavec in v glavnem stavil Slovenski vestnik, in 1. oktobra v dobrem upanju začel v Mohorjevi. Zmenili smo se, da bom v prvi vrsti stavil na stroj, če pa bo potreba, pa da bom tudi lomil ali stavil na roko.

Tiskarna je delovala ravno dva meseca in srečal sem se z novimi sodelavci, ki so me potem spremljali dolga leta. Za stavnim strojem, novo linotype, je sedel **Maksi Nachtigall,** v ročni stavnici je bil **France Šustaršič**, **g. Bund** v strojnici, **Kristo Breznik, Marta** in **Rezka** v knjigoveznici in **Lovro Sadjak** povsod tam, kjer so ga potrebovali. On je bil namreč prav prvi delavec v Mohorjevi. Nekaj dni za menoj pa se nam je pridružil še **Vitus Starc.**

Prve tedne je bilo še precej začetnega dela. Vsak teden smo tiskali **Nedeljo**, in tudi sv. pismo po Mateju smo že stavili in lomili. Vložiti pa je bilo treba tudi še pisave in dokončno urediti stavnico, knjigoveznico in strojnico z regali, stavnimi deskami, delovnimi mizami in še z marsičim. Na srečo je bil tedaj v hiši mizar **g. Hribernik**, ki nam je vse te police, mize in omare napravil tako, da so zdržali vso „svinčeno dobo" v tiskarni, v knjigoveznici pa so bile v prav dobrem stanju še do preselitve v Vetrinj.

Čez nekaj tednov pa smo začeli staviti in lomiti tudi **Naš tednik.** Ker pa v tiskarni še ni bilo zadosti velikega stroja za tiskanje, je moral g. Sadjak s prikolico kolesa peljati stavek v Carinthio in potem seveda tudi na pošto. Ko pa smo začeli z delom za **Koledar** za leto 1952, je primanjkovalo stavnega materiala; naredili smo lahko le nekaj pol, jih dotiskali, pa jih spet razmetali, da smo koledar dokončali. Že drugo leto smo dobili tudi večji tiskarski stroj, tako da smo tudi Naš tednik lahko tiskali v naši tiskarni.

Delo je bilo tedaj v svinčeni dobi telesno dosti bolj naporno in umazano, a vendar nekoliko bolj umirjeno, ker noben tiskarski stroj ni tiskal na uro veliko več ko tisoč pol papirja. Delo pa se je množilo, ker je prišla zraven tudi **Naša luč**, list za Slovence v tujini, in še marsikaj drugega. Število sodelavcev pa je tudi naraslo počasi na 15 oseb.

Predvsem smo začeli veliko tiskati tudi za **Kaiserverlag** in dobili v strojnici dva nova stroja, ki sta tiskala še enkrat tako hitro kot stari stroji, in nekaj let pozneje je prišel še stroj Heidelberger. Tudi v stavnici smo dobili obnovljeno linotype in medtem že izučili tudi prve vajence. Predvsem je bilo treba povečati strojnico in tako je prišla knjigoveznica v stari dvoriščni trakt, pozneje pa v prvo nadstropje. Strojna stavnica in ročna stavnica sta se morali tudi premakniti vsaka za prostor naprej.

Tako so se tudi v naši tiskarni izoblikovali trije oddelki. V knjigoveznico je prišel medtem **Jozej Wo-**

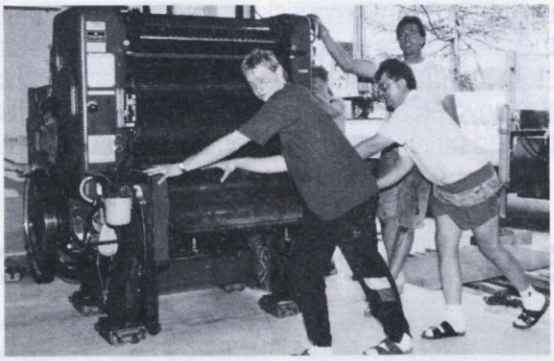

schitz, ki je ob sebi vedno imel nekaj pomočnic, med njimi **Ani Dersula**, ki mu je pomagala več ko trideset let; s svojo spretnostjo je opravljala vsa dela v knjigoveznici, posebno pa je imela na skrbi ekspedit vseh tednikov in mesečnikov, ki so se tiskali v naši tiskarni. V strojnici je imel glavno besedo do svoje smrti **Gustl Blažej**, potem pa ga je nasledil **Lado Hajnžič**. V stavnici pa je bilo delo bolj individualno razdeljeno. Za strojni stavek Nedelje in Tednika je bil odgovoren **M. Nachtigall**, pozneje **Toni Hornböck** in **Vitus Starc**, v ročni stavnici nekaj let V. Starc in potem dobrih deset let jaz. Ko so stroje v tiskarni domala obnovili, sem upal, da bo prišla na vrsto tudi stavnica. A se mi je posrečil le provizorij. Preuredili smo regale s pisavami, vmes pritrdili deske za stavek in bilo je prostora vsaj za enega stavca več. Ta provizorij je bil tako ugoden, da je trajal dobrih deset let. Šele tik pred 20-letnico tiskarne smo dobili nove kovinaste regale in poleg tega obnovili pisave, da so prestale vso svinčeno dobo Mohorjeve tiskarne.

Vse te preureditve so povzročile sila veliko prezidav in otežkočenega dela. Nekaj mesecev, ko se je delala klet pod strojnico, smo le preko nekega mostu lahko prišli do tiskarskih strojev. In ko smo vlekli rezalni stroj v prvo nadstropje, nam je na zadnji stopnici spodrsnil in se peljal po stopnicah pol nadstropja nazaj, preden se je ustavil. Nekaj opornikov je pri tem zletelo v pritličje, a na srečo so se spodnji pomagači lahko še pravočasno umaknili. Odgovorni za tiskarno kot celoto pa so se v teh letih tudi menjali. Koncesija za tiskarno je bila oddana na ime M. Nachtigalla in on je bil na začetku prvi mož. Iskal je prve delavce in marsikaj načrtoval in uredil. Kmalu pa se je posvetil le strojni stavnici in stavnim strojem. **Dr. Vračko** je bil najprej odgovoren bolj za pisarno, pozneje do svoje upokojitve pa tudi za tiskarno. Njemu je sledil **dr. Vrbinc**, ki je po nekaj letih šel na celovški radio. Nato pa je dolga leta nosil odgovornost za tiskarno **Hanzej Isopp.** Ravno v tej dobi so se tiskarna, knjigoveznica in stavnica obnovile. Od starodavnih svinčenih črk, ki so se obdržale dobrih 500 let, smo prestopili v novo elektronsko dobo oz. foto-stavek in ofsetni tisk.

Že od začetka moje pomočniške dobe še v Carinthiji pa sem se zanimal tudi za sindikalno gibanje, ki je bilo v naši stroki sorazmerno dobro razvito. Prav kmalu sem postal tudi v naši tiskarni delavski zaupnik, kar pa vodstvu ni bilo vedno po volji. Naloga zaupnika je namreč, da opozarja delavce kakor tudi vodstvo na njih pravice in tudi dolžnosti ter posreduje pri morebitnih sporih. Sem pa so spadala majhna slavja ob različnih priložnostih, tako da so se delavci po svojem vsakdanjem delu nekoliko razvedrili. Tiskarski krst ali „gavčanje", ko je kak tiskarski ali stavni vajenec zaključil svojo vajeniško dobo, je vedno bil pravi hišni praznik.

Sodelavce v tiskarni je bilo treba vedno znova vključiti v razne strokovne tečaje, ki so bili prirejeni, ko se je pojavilo kaj novega v naši stroki. To se je še prav posebno izkazalo, ko so vpeljali fotostavek in ofsetni tisk.

Najhujše pri tem je bilo, da si moral vsaj začasno odložiti vse svoje, skozi desetletja pridobljene izkušnje ter začeti čisto od začetka. To je za marsikaterega starejšega kolega bila silna obremenitev in ga je stala substance več let.

Najprej so se mladi kolegi in kolegice poskusili z novimi stavnimi stroji, s kamero, montažo in kopijo. To so vse postopki, preden se spremeni rokopis v ofsetno ploščo, ki je primerna za tisk. Počasi pa smo se tudi starejši morali posloviti od svinčenih črk in linotype, ki nas je zvesto spremljala skoraj trideset let. Šele tedaj smo spoznali, kako so nam k srcu prirasle vse te reči, ki so nam bile sicer včasih tudi v breme, a so vendar zajemale glavno obdobje našega življenja.

Tako sem se tudi jaz oprijel filmov, skalpela, škarij in lepila ter se v sorazmerno kratki dobi privadil tega novega početja. S prakso pa je prišlo tudi spoznanje, da so možnosti za delo postale veliko večje. Delo je postalo bolj mnogovrstno in tudi knjige je mogoče dosti bolj bogato oblikovati in vse bolj hitro dokončati. Stavci zdaj nimajo več umazanih rok od svinca in tiskarske barve, zato pa bolj trpijo njihove oči in živci, saj delajo le še ob luči.

Zdaj sem že nekaj let v pokoju, a ko pridem od časa do časa v Mohorjevo hišo, se kratko ustavim v veži ob stari linotype in stavnem regalu s svinčenimi stavki, ki je zdaj tam na ogled. Ob tem se spomnim vseh teh preteklih let in vseh sodelavcev, ki so me spremljali vseh 36 delovnih let v Mohorjevi tiskarni.

Franc Rehsmann

Nenavadni članski izkaznici

Odlomki zgodovine avstralskih Slovencev

Avstralski Slovenci smo pogosto ignorirani ali v nevednosti neolikano kritizirani, ker ne spadamo k nobeni drugi slovenski skupnosti in se obnašamo zelo samostojno, kakor da nam je avstralska demokracija in v Avstralijo prinešena irska upornost že šla v kri. Zato se tudi težko družimo in organiziramo, ker ima vsak prav in se noče pokoriti drugim.

Prinesli smo s seboj iz stare domovine nekaj takega ponosa in borbenosti za obrambo osebnih in narodnih pravic, da se posamezno ne ustrašimo nikogar, in če je treba, gremo sami naprej, ne glede na to, kaj pravijo doma.

Tako se je izkazalo, ko so jugoslovanski podrepniki skušali prisiliti vse slovenske organizacije, da bi sprejele rdečo zvezdo na zastavo, kakor so mnoge že prej storile. Jedro avstralskih Slovencev se nikakor ni dalo!

Tako se je izkazalo, ko se je z odprtim pismom France Forstnerič neolikano, za poklicnega novinarja neodpustljivo, dotaknil naše ponosne zgodovine in enakovrednosti v primerjavi z drugimi Slovenci. O kulturi in kulturnem življenju avstralskih Slovencev — „včeraj, danes in jutri" (Glej DIALOGI št. 6/1983) je Forstnerič zapisal, da je slovensko kulturno življenje v Avstraliji hudo zastarelo in da se ne more primerjati z normalnim.

Dobil je nepričakovan odgovor z naslovom „Vsak svoj vrt — dediči bogatega Očeta — po širni Avstraliji", ki ga lahko še zdaj prebira, ko se povsem drugače cenijo „Misli" in številni slovenski ustvarjalci, ki so preživeli svoj petinštiridesetletni eksil v Avstraliji in se zdaj ponosno predstavljajo starim in novim kolegom v samostojni Sloveniji.

Če hočemo podrobneje pokazati, da gornje izjave niso brez zgodovinske podlage, bi na kratko rad dal slovenskemu zgodovinarju nekaj izvirnih podatkov, ki niso znani mnogim.

V Avstraliji je sorazmerno malo Slovencev in še ti smo tako raztreseni in oddaljeni drug od drugega, da ni čudno, če se nismo nikdar preveč dobro organizirali za skupen nastop. Pa vendar imamo nekaj zelo pomembnih ustanov in važnih dosežkov, ne samo materialnih ali podjetniških, ampak tudi umetniških, literarnih in na splošno kulturnih.

Za začetek naj omenim, kar je Forstnerič iz svojih razlogov v reportaži zamolčal in ne bi smel zamolčati, in sicer:

a) Da od januarja 1952 do danes nepretrgoma izhaja za avstralske Slovence mesečnik „Misli", ki je začel orati ledino v našem tujem svetu dvajset let prej, kot se je Slovenska izseljenska matica spomnila na nas.

b) Da je za „Slomškovo šolo" v Sydneyju in drugod nekdo pripravil in izdal „Prve korake", ko se SIM ni prav nič zanimala za slovensko mladino v Avstraliji.

Drugi pomembni dosežki avstralskih Slovencev so:

1. Slovenske oddaje po radiu, ki so 8. junija 1995 praznovale svoj dvajseti rojstni dan.

Ob predstavitvi „Moje Slovenije" leta 1988 v dvorani Slov. društva Sydney z leve: Lojzka Košorok, Danica Petrič, pater Valerijan Jenko, sestra Francka Žižek in urednik „Moje Slovenije" Ivan Kobal.

2. Slovenske višje šole, s priznano maturo.

3. Dolga vrsta publikacij in nekaj knjig, ki so dokaz literarnih talentov in kulturne zavesti.

Najbolj važen dosežek pa se mi zdi slovenski lektorat na Macquarie univerzi v Sydneyju. O tem bi rad povedal nekaj več tistim, ki hočejo poznati zgodovino avstralskih Slovencev.

Kako je nastal slovenski lektorat na Macquarie, na kakšni nitki je visel v kritičnih trenutkih nastanka in v finančnih težavah prvih let, to natanko ve le peščica kulturnih delavcev, ki so od blizu sodelovali od začetka.

Možnost za nastanek lektorata je v principu obstajala že, odkar je avstralska vlada vpeljala in finančno podprla na Macquarie univerzi odsek za „Slavonic studies". Srbi, Hrvati in Poljaki so bili prvi deležni te državne podpore, leta 1983, za njimi Makedonci naslednje leto. Ukrajinci so si leta 1984 sami financirali pristop, Rusi pa komaj leta 1988.

V teh letih je seveda nekdo sledil, kaj se dogaja, bilo je nekaj korespondence o tej zadevi, in naš lingvist Leon Krek, rekel bi poklicni prepričevalec ljudi, se je verjetno vprašal na svojih potovanjih z univerze na univerzo, zakaj bi tudi Slovenci v Avstraliji ne skočili na vlak, ko se že Srbi, Hrvati in Makedonci na njem ugodno vozijo.

Leon Krek, izredno talentiran človek, je brez dvoma igral važno, ključno, zanimivo in skoraj neverjetno začetno vlogo pri tej zadevi. Zadal si je nalogo, da bo dosegel za Slovence lektorat na Macquarie univerzi, mogoče še katedro slovenskega jezika..., če bi njega poslušali.

Med drugim predhodnim vrtanjem in vplivanjem na odgovorne ljudi je pisal pismo na Šolski odbor v Merrylands in s tem sprožil ter objasnil možnost lektorata na univerzi. Pismo smo prebrali na sestanku in sklenili, da naredimo stik z univerzo. Prišlo je do važnih srečanj na Macquarie, v verskem središču in enkrat na jugoslovanskem konzulatu v Woollahri. Na tem zadnjem je ambasador Boris Cizelj odločno izjavil o lektoratu: „Ali zdaj ali nikoli!"

Tajnik ZSA, Ivan Kobal, je govoril v imenu članov Zveze in poudaril, da si vsaj ne bomo mogli odpustiti, če zamudimo to priložnost. V najslabšem primeru bo lektorat naslednje leto ukinjen, če ga res ne bomo znali držati, a si ne bomo očitali, da nismo poskusili. Ostali prisotni, ki so bili na prejšnjem sestanku Šolskega odbora zelo skeptični in celo proti lektoratu, so sprejeli sklep, da naj gre stvar naprej.

Koliko dela in skrbi smo si s tem sklepom nakopali na glavo, je najbolj natančno povedano v raznih poročilih, ki so se vrstila do začetka akademskega leta 1989 in še pozneje, ko je slovenščina postala enakopravna z drugimi slovanskimi jeziki na Macquarie univerzi. Zgodovinar naj prebere tudi ta poročila.

Da imamo slovenski lektorat na Macquarie univerzi, so bili ključni naslednji dejavniki, brez katerih ne bi bilo lektorata:

1. Ob pravem času je Leon Krek, s svojo neverjetno sposobnostjo, prepričal sam sebe in mnogo poslušalcev, da je lektorat dosegljiv in pravica Slo-

vencev, ko ga druge slovanske narodnosti že imajo.

2. Ob pravem času je tajnik Zveze slovenske akcije, Ivan Kobal, razumel važnost lektorata in navdušeno pristopil v pomoč, podprt od bližnjih in oddaljenih članov Zveze, slovenskih narodnjakov, ki so bili istega prepričanja. Naj ostane zapisano; prvi, ki je poslal dar za Sklad lektorata, je bil član ZSA iz Kanade, Drago Ložar (30 kanadskih dolarjev, 15 za Zvezo, 15 za lektorat).

3. V največji potrebi in krizi priprav za lektorat je bila ZSA trdno povezana s tajnikom, ki je v tem času bil izvoljen za prvega predsednika Slovenskega sklada za lektorat. Člani so velikodušno darovali iz svojega žepa na besedo tajnika. Naj omenim samo Jožeta Komidarja, ki je na enem od prvih sestankov daroval $ 1000.

4. V kritičnem trenutku, ko je bilo treba nesti na univerzo $ 15.000 in je Sklad imel nabranih komaj osem ali devet tisoč, je Slovensko-avstralsko društvo Canberra, ki mu je tedaj predsedoval Alojz Kavaš, poslušalo predsednika Sklada in darovalo hkrati $ 6000.

5. V drugem kritičnem trenutku, ko je Ivan Kobal na sestanku v verskem središču povedal zbranim, da ne more več in da odstopi od predsedništva, je gospa Marija Senčar, podprta od moža Jožeta, sprejela nehvaležno vlogo nabiranja denarja, ko ni bilo nobenega prostovoljenga kandidata za to odgovorno čast. Temu trenutku je sledilo pet let zastonjskega garanja dveh ali treh, rekel bi, „herojev", ki so nadaljevali začeto delo kljub vsem težavam in krivični kritiki. Sklad je bil kmalu registriran kot „Slovenian studies foundation trust".

Desna roka Mariji in Jožetu Senčar je bil blagajnik Jože Košorok, ki je za lektorat prevozil nešteto kilometrov, podnevi in ponoči, in vložil v to stvar sam ne ve koliko ur dela.

V začetku leta 1995 je prišlo do boljših pogojev financiranja lektorata, ko so se pogodile med sabo slovenska in avstralska vlada, Univerza Ljubljana in Macquarie univerza. Skald je dokončal svojo vlogo.

Vsak posebej od gornjih dejavnikov je bil ključen za obstoj lektorata. Na kratko povedano, brez Leona Kreka, Ivana Kobala, ZSA, Marije Senčar in Slovensko-avstralskega društva lektorata ne bi imeli!

Zdaj, po sedmih letih, ko je Slovenija samostojna država, lahko s ponosom rečemo: „Priborili smo si enakopravnost z drugimi narodnostmi — tudi na avstralski univerzi!"

Za zgodovino, iz izvirnih dokumentov in zapiskov.

Ivan Kobal

Ob 1. obletnici smrti škofa dr. Janeza Jenka

Škof Jenko ob obisku rojakov v Clevelandu l. 1985

Na sveti večer leta 1994 je v Gospodu zaspal nam nepozabljeni škof dr. Janez Jenko, ki je bil kot upokojeni škof v Kopru. Rodil se je 5. maja 1910 na Jami v župniji Mačevce na Gorenjskem. V njegovi družini je bilo več otrok. Že v drugem razredu osnovne šole se je bil pri stricu Janezu Oblaku, župniku na Bledu. Njegovi sošolci so ga imeli za farovškega Janeza, a je bil med njimi prijateljsko zaželjen. Dopisnik tega članka sem bil od leta 1922 več let dalje pri svojem stricu Janezu Zalokarju na Bledu. Šolo sem tam pričel z drugim razredom osnovne šole. Ker sem bil v tamkajšnji cerkvi točasno stalni ministrant, sva se z omenjenim Janezom večkrat videla, a je bil on že študent na gimnaziji sv. Stanislava pri Ljubljani, že predno sem prišel na Bled.

Ko je dovršil gimnazijo, je odšel v bogoslovlje, kjer je bil posvečen za duhovnika 8. junija 1934. Istega leta je nekaj mesecev služboval kot kaplan v Kostanjevici ob Krki, nato ga je škof G. Rozman poklical v Zavod sv. Stanislava za vzgojitelja. Ko je tako napredoval v znanosti in kot popolni delavec v Božjem vinogradu, je po potrebi odšel v pomoč nadškofu dr. Josipa Ujčica v Beogradu. Leta 1946 je bil primoran iti v zapor za tri mesece.

Leta 1964 je bil po smrti dr. Mihaela Torasa imenovan za apostolskega administratorja tistih delov goriške nadškofije. Škofovsko posvečenje je prejel v romarski cerkvi v Logu pri Vipavi 6. septembra 1964. Njegovo apostolstvo je šlo tako dalje, da je postal prvi škof v Kopru.

J. Vrtačnik

30 LET DRAGA

Prizor z Drage . . .

Trideset let Drage

„Draga ni bila nikoli na robu slovenstva. S tem, kar je delala, je bila vedno v njegovi sredini, in nespametno bi bilo, če bi s to tradicijo prekinili."

Tej misli, ki jo je leta 1990 izrekel predsednik tedanje slovenske vlade Lojze Peterle na slavnosti ob Draginem petindvajsetem jubileju, lahko tudi danes pritrdimo, ne da bi se bali očitkov kake pretirane samohvale. Draga je bila v sredini slovenstva, ko je držala prižgano baklo vrednot in krščanskega humanizma; bila je v sredini slovenstva, ko je v nedemokratičnih časih nudila možnost za demokratični dialog; bila je v sredini slovenstva, ko je v razmerah navidez brezizhodne razkropljenosti ustvarjala prostor srečanja in prijateljstva; bila je v sredini slovenstva, ko je dajala besedo tistim, ki so bili obsojeni na molk; bila je v sredini slovenstva, ko je opozarjala na ogroženost manjšine in na odrinjenost diaspore in ko sredi modnega kozmopolitizma ni nehala poudarjati pomena narodne samobitnosti in zavesti.

Tudi Draga je doživela svoje junaške čase, čase odkritega spopada z diktaturo, ko je na primer predavanjem na Općinah v nedeljo zvečer sledil še strah, kako se bo za goste iz Slovenije iztekel prehod meje na Fernetičih (. . .) V nekem smislu so bili to lepi časi, razpoznavni časi, časi, ko je bilo za trezne in dobromisleče Slovence razmeroma preprosto ugotoviti, na kateri strani sta resnica in pravica. Toda ti časi so za nami: nenadejano je prišla demokratizacija, nenadejano sta prišli osamosvojitev in mednarodno priznanje. In če je Draga k temu doprinesla svoj delež, četudi skromen, ji je to danes sicer v ponos in v čast, ne odvezuje pa je od nadaljnjega miselnega napora in pričevanjskega naboja.

Zgolj od obresti ni pametno živeti, zgolj od zaslug tudi ne. Kdor bo čez dvajset let pisal uvodnik ob 50-letnici Drage, kajpak ne bo mogel spet ponavljati pričujočih misli. Če naj torej obvelja uvodna misel, da bi bilo nespametno „s to tradicijo prekiniti", je potreben nov intelektualni preboj, je potrebno ponovno razbiranje znamenj časov, in sicer v duhu zvestobe narodnim in krščanskim vrednotam, ki so navdihnile pobudnike našega vsakoletnega kulturnega srečanja, a obenem s posluhom za vse, kar je v političnem, kulturnem in duhovnem dogajanju zares novega in prelomnega. To razbiranje ni lahko, ker prehajamo v čas, ko je prostor svobode na vseh področjih življenja čedalje bolj pluralen, razčlenjen in nerazpoznaven, ko je razlikovanje med lepim in grdim, dobrim in zlim, resničnim in lažnim čedalje težje in čedalje bolj podvrženo subjektivni presoji ali včasih kar osebni samovolji.

Če bo Dragi ta podvig uspel, če bo še naprej krmarila proti toku, kadar bo to od nje zahtevala ljubezen do resnice, če bo širok pogled v slovenska in vesoljna obzorja še naprej združevala s skrbjo za usodo manjšinstva onstran državnih meja, bo to tudi v novih časih najlepši dar „slovenšč'ni celi", dragocen prispevek k zavesti, da je usoda naroda v rokah ne le matičnega naroda, ampak tudi „zamejskih" skupnosti. Seveda je prav, da matični narod skrbi za nadaljnji obstoj svojih manjšin, Draga pa naj pričuje za to, da lahko ima tudi „zamejska" skupnost besedo pri oblikovanju skupne narodove bodočnosti.

Iz vabila na Drago 1995

„Mi smo glina, Bog naš podobar“

Ob 10. obletnici smrti Franceta Goršeta

Onstran Karavank, v Svečah in v Pliberku, sta pokopana prijatelja, velika rodoljuba in kristjana: akademski kipar France Gorše ter duhovnik, urednik in borec za priključitev Prekmurja k Jugoslaviji Jožef Godina. Gledam njuna nagrobnika in obujam spomine na srečanja s tema velikima Slovencema. Še posebej sta mi bila blizu v starosti, bolezni in osamljenosti.

V duhu se ustavljam ob Goršetovih kipih in risbah, ki sem jih občudovala ob ogledu umetnikove galerije v Svečah. Že težko bolan, opiraje se na mojo roko, mi jo je želel razkazati sam. Še slišim besede tega otroško vdanega Marijinega častilca, ko sem ga na obisku v majskem popoldnevu povabila na krajši izlet. „Vi kar pojdite, jaz moram danes še k šmarnicam.“ In še besede, dober mesec po tem, ko sem ga po pregledu že težko bolnega hotela odpeljati v bolnišnico. „Zdaj še nikakor, moram dokončati svoje delo v kapeli v Tinjah.“ Kakor da bi vedel, da bo to njegovo zadnje delo.

Razmišljam o Godinovem napisu: „Ti si duhovnik vekomaj!“, ki si ga je izbral v latinščini, materinem jeziku Cerkve, kakor da bi hotel postaviti na pravo mesto tisto, kar mu je knjiga v domovini ob „piscu in borcu“ zamolčala. Ob biserni maši, že v osamelosti getsemanskih vrtov in temni senci križa, je prerokoval: „Še šest mesecev. Ne boj se, jaz ne bom umrl v bolečinah, kar zgrudil se bom. Ne žaluj, naravni zakon je, da umrem pred teboj, bom pa tudi po smrti vsak dih s teboj.“ V duhu še vidim solzen obraz in poljub na papirju, ko sem mu po desetletni prepovedi prinesla dovoljenje za vstop v njegovo Prekmurje, za katero je bil kot mlad poročnik v priključevanju k Jugoslaviji obsojen na smrt. Nobene maščevalnosti, le tiho naročilo: „Pojdi in se zahvali v mojem imenu.“ Po biserni maši me je, težko bolan, prosil, da vzpostavim telefonsko zvezo z umetnikom Goršetom v Svečah, da mu podeli svoj biseromašniški blagoslov. Še danes slišim (prvič po telefonu) kiparjev glas, mladosten in živ pri devetinosemdesetih letih. Razumem, zakaj si je že pred smrtjo na svoj spomenik v Vrtu slovenskih kulturnikov v Svečah dal vklesati besede: „V neutrudnem iskanju lepote in resnice je utripalo njegovo srce.“

Goršetov
nagrobni kamen je delo kiparja Draga Tršarja, njegovega kiparskega učenca.

Vračam se s pokopališča na Vrbnikovo domačijo, kjer si je umetnik našel miren kotiček za večer življenja. Vse je tako kot pred leti, le zaman v hladu pod krošnjo drevesa čakam, da pride iz hiše starček zvedavega pogleda. Še berem v knjigi njegove besede: „Tu pod zvonom sv. Lamberta, kjer živim zadnje poglavje kiparskega iskanja, je moje delo pognalo globoke korenine. Izražam se izključno v religiozno smer. To je nekaj povsem naravnega in hkrati zavestnega. Vsa moja dela so prežeta s tem duhom, ki se oplaja v skrivnostni zakonitosti, vsajeni v človeka od Stvarnika. To živi v človeku; ko pa ta umrje, v delih še naprej živi.“

Dan se nagiba k večeru. Za mano so Sveče in Pliberk, za mano je venec treh dolin, ki v svojem nedrju čuva grobova dveh velikih delavcev, ki sta svoje bogate talente posvetila službi Bogu in ljudem.

Dr. Karolina Godina,
nečakinja Jožefa Godina

Blaž Potočnik — XVI. Tischlerjev nagrajenec

Predlogu Krščanske kulturne zveze, da prejme XVI. Tischlerjevo nagrado slovenski kulturni delavec iz Toronta, Blaž Potočnik, se je soglasno pridružilo tudi predsedstvo Narodnega sveta koroških Slovencev.

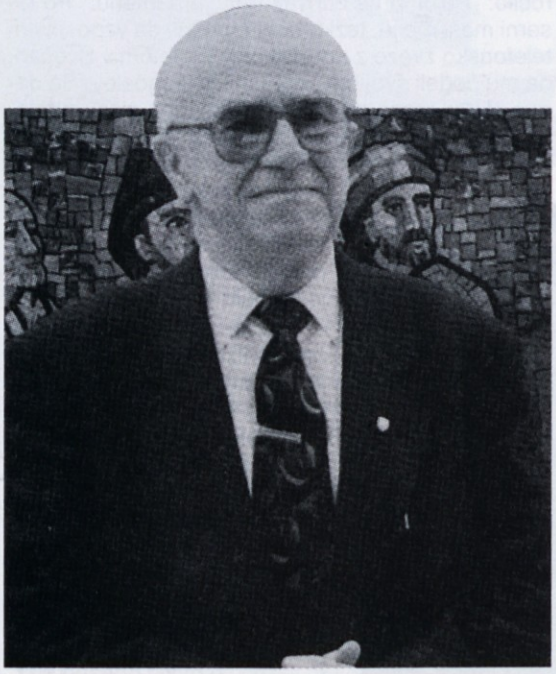

Podelitev Tischlerjeve nagrade Blažu Potočniku.

Doslej je bilo nagrajenih **dvanajst koroških posameznikov in ustanov** ter **trije občani republike Slovenije,** tokrat pa je bil izbran predstavnik slovenskega zdomstva, kar je vsekakor v skladu z izročilom dr. Joška Tischlerja, ki je sicer bil vseskozi naš koroški politik, šolnik in kulturnik, vendar je ves čas vzdrževal tesne stike s Slovenci vsepovsod po svetu in se je dobro zavedal velikega pomena povezanosti vseh članov slovenskega naroda kjerkoli v svetu. Tako tudi razumem besede, ki so citirane prav na podelitveni listini, kjer beremo: „Naše delo naj služi kulturni povezanosti z materinskim narodom." Ta narod pa je od nekdaj, še prav posebno pa po drugi svetovni vojni, razkropljen po vsem svetu. Da je precejšen del moral iskati novo domovino ter jo je našel v južni in severni Ameriki, je boleče poglavje v naši novejši zgodovini, in naša dolžnost je, da tudi pred nepopularnimi, morda celo neprijetnimi dejstvi ne zapremo oči in s čimvečjo nepristranskostjo skušamo popraviti marsikatero krivico, ki je po ideološkem diktatu ali iz nevednosti izključevala dragocen del našega narodnega telesa. Kdor je imel priložnost bliže spoznati narodno zavest, kulturno zavzetost in sploh idealistično zagnanost slovenskega zdomstva, bo do teh naših rojakov nujno našel drug, bolj spoštljiv odnos.

Vsega priznanja in spoštovanja vreden član tega zdomstva je brez dvoma Blaž Potočnik. Res je, da ga večji del koroških Slovencev (še) ne pozna, res pa je tudi, da so ga verjetno vsi, ki so ga kdaj srečali, vzljubili zaradi njegove nesebičnosti in sončnega značaja. Blaž se je rodil 11. oktobra 1925 v Ljubljani. Leta 1945 je moral zapustiti domovino in kakor za mnoge druge je naš Vetrinj zanj postal kraj neizpolnjenih upanj, simbol trpljenja in sramotenja. Leta 1948 je v Kanadi našel novo domovino.

Leta 1950 se je v Torontu začelo organizirano pevsko udejstvovanje sijajnega tenorista Blaža Potočnika. Ni bil le vesten cerkveni pevec, v naslednjih desetletjih je neštetokrat nastopil predvsem tudi kot solist na zborovskih in solističnih koncertih ter v spevoigrah. Nad 30 let je vodil otroški pevski zbor slovenske šole v New Torontu.

Sploh je poleg petja mladini od nekdaj veljala njegova posebna ljubezen. Leta 1962 je ustanovil zvezo slovenskih skavtov v Kanadi. Že nad 34 let kot podravnatelj poučuje v sobotni slovenski šoli in tako prispeva svoje, da slovenska beseda še živi med mlajšim rodom.

Učitelj slovenščine pa je tudi za neslovenske partnerje v mešanih zakonih, za katere ta čas vodi kar tri tečaje. Vse te izobraževalne in prosvetne dejavnosti razvijajo Slovenci v župniji Brezmadežne v Novem Torontu, kjer je Blaž kajpada postal prvi predsednik župnijskega sveta.

Vsa ta dragocena dela je naš nagrajenec vedno opravljal iz idealizma in brezplačno, in odlikovanja, ki jih je za vse to prejel, so le skromen znak priznanja in hvaležnosti za delo, ki se pravzaprav ne da poplačati. V imenu obeh organizacij, ki leto za le-

tom v spomin na velikega Slovenca nagrajujeta izredne dosežke, upam, da se bo tudi Tischlerjeva nagrada častno uvrstila v javna priznanja, ki jih je bil Blaž doslej deležen.

S podelitvijo Tischlerjeve nagrade Blažu Potočniku se želimo oddolžiti tudi vsem tistim Slovencem v svetu, ki so po letu 1945 zgubili svojo domovino in jim je bila Koroška v najtežjih letih edina opora. Tu so mnogi preživeli prva leta pregnanstva in objokovali svojce. Sem so prihajali na dopust, da so bili vsaj v bližini tiste domovine, ki jih ni hotela imeti in jih je pavšalno izobčila in obsodila. Če slovenski narod, in koroški Slovenci smo del tega naroda brez pridržkov, res hoče doseči spravo, moramo vsi priznati to, kar je bilo v preteklosti zgrešeno, in sicer na obeh straneh. Ni vprašanja, da ne bi dali priznanja tistim, ki so se iz prepričanja borili proti okupatorju in za življenje v svobodi, obsodbe vredna pa so vsa tista dejanja, ki so zasledovala vse, ki so imeli o svobodi druge predstave, se nad njimi neizprosno maščevala, tja do nerazumljivega in neodpustljivega množičnega umora.

Da teh naših bratov v tujini ne pozabimo, je naša narodna dolžnost. Saj tudi oni nas nikoli niso pozabili, čeprav njihova usoda ni bila rožnata. Ta povezanost je potrebna tudi iz spoznanja, da so sicer naše življenjske okoliščine precej različne, da pa se po manjšinski situaciji toliko ne razlikujemo. Danes in vedno je aktualno, v zdomstvu in v zamejstvu, kar je svoj čas zapisal Jože Melaher v Ameriški domovini: „Obisk koroškega pevskega zbora Gallus je bil tudi za clevelandske Slovence izreden narodnokulturni dogodek. Ni samo opogumil naših bratov koroških Slovencev, dvignil je tudi nas, ki se še borimo proti prostovoljnemu umiranju slovenstva v Ameriki."

Če imamo vsaj malo čuta hvaležnosti, tudi ne bi smeli pozabiti, da so se zdomski Slovenci vedno zavzemali za naše pravice, prav v času, ko je bil naš pravni in dejanski položaj dosti slabši kot danes. Zato še enkrat citiram Ameriško domovino, ki je ob isti priložnosti zapisala: „Naš list je opozarjal na položaj teh naših rojakov že ob koncu prve svetovne vojne, prav posebno pa ob koncu druge svetovne vojne in ves čas od tedaj . . . Odposlali smo vrsto resolucij s podpisi predsednikov glavnih slovenskih ameriških organizacij in najvidnejših naših ljudi v ameriški javnosti predsednikom ZDA, državnim tajnikom in vodilnim članom Kongresa.

Vedno znova so nas v tistih letih vljudno v odgovorih opozarjali, da je Slovenija del komunistične Jugoslavije, ki ni prijateljica Združenih držav Amerike. Odločujoče smo spominjali na dejstvo, da režimi prihajajo in odhajajo, narodi pa ostajajo."

Res smo postali priče take nepričakovane politične spremembe, tudi v Sloveniji. S tem pa se je za Slovence v svetu tudi spremenil odnos do nas koroških Slovencev. V njihovem in v našem interesu pa bi moralo biti, da že obstoječih vezi ne prekinemo, nasprotno, da jih zdaj še izgradimo in poglobimo. Pri številnih srečanjih s predstavniki zdomstva v zadnjem času smo ugotovili, koliko lahko pomagamo drug drugemu zlasti na področju kulture in šolstva. Iz tega spoznanja naj bi čimprej sledila dejanja. Za to pa potrebujemo razumnih ljudi na obeh straneh. Enega od njih imamo danes v naši sredi. S tem, da ga odlikujemo, ga hočemo hkrati obvezati, da nas ne pozabi, in z njim odlikujemo vse tiste, ki se jim zdi pravilna in potrebna solidarizacija Slovencev vsepovsod po svetu.

Janko Zerzer
predsednik Krščanske kulturne zveze, Celovec
(odlomki iz slavnostnega govora ob podelitvi nagrade 23. 1. 1995)

Dr. Ivan Lavrih – osemdesetletnik

Jubilant je znan kot izseljenski duhovnik v Združenih državah Amerike kakor tudi na Koroškem, kjer je bil kaplan v povojnih letih. Ivan Lavrih je bil rojen 2. avgusta 1915 v Št. Vidu pri Stični. Po končani osnovni šoli, obiskoval jo je v domačem kraju, je v Ljubljani končal klasično gimnazijo in teologijo. Služboval je kot kaplan v Dobrepolju in od konca leta 1943 do leta 1945 v župniji sv. Jakoba v Ljubljani. Leta 1945 je odšel v Škocijan v Podjuni, kjer je bil kaplan do leta 1959, nato pa je odšel v Združene države Amerike in tam dolga leta delal v Gospodovem vinogradu kot župnik. Po svojih močeh še vedno skrbi za širjenje Mohorjevih knjig med svojimi farani. Vsi, ki ga poznajo kot zavednega Slovenca in prisrčnega človeka, kličejo z uredništvom vred:

Ad multos annos, na mnoga leta!

A. K.

Med Slovenci v Torontu

Domnevajo, da v Kanadi živi približno 40.000 slovenskih rojakov, ki se raztreseni po tej širni zemlji od Atlantskega do Pacifiškega oceana. Razna manjša središča so v Montrealu, Hamiltonu, Ottawi, Calgaryju, Vancouverju, Edmontonu, Windsorju, Lethbridgu in St. Catharinnesu, skoraj polovica pa jih živi v Torontu in njegovi okolici, torej blizu 20.000. V tem velemestu, ki šteje blizu štiri milijone ljudi, živi preko 40 različnih narodnosti, torej je zelo pestra kulturna dejavnost. Slovenci imamo dve župniji, kjer se zbira približno ena tretjina vseh rojakov. Ti Slovenci seveda tudi finančno vsa leta podpirajo obe cerkvi, dvorani in duhovnike. Slovenski župniji sta vedno bili kulturna centra v Torontu, kjer se otroci učijo ob sobotah materinskega jezika, plesne skupine imajo svoje vaje, kakor tudi pevski zbori, ki se tukaj zbirajo in urijo svoje glasove. Tudi iz domovine prihajajo razni zbori gostovat, npr. odličen komorni zbor Ave, ki je imel v Torontu kar tri koncerte, tudi za kanadsko publiko.

Torontska igralska skupina je postavila na oder komedijo „Pričarani ženin" in jo večkrat ponovila tudi v oddaljenih slovenskih središčih kot Clevelandu, Montrealu in Hamiltonu. Bilo je tudi več koncertov torontskih zborov, med njimi dekliškega zbora Plamen, ki je skupno z zborom iz Hamiltona priredil koncert konec meseca marca. Obiskal nas je tudi prof. Andrej Rot, ki je rojen v Argentini, se preselil v Ljubljano in je sedaj v službi pri Radiu Ljubljana. Bivši domobranci v Torontu so na njegovo prošnjo izdali CD ploščo in kaseto, med vsako pesmijo pa je občuteno povezoval inž. Vilko Čekuta, dirigent je bil Nace Križman, pri klavirju jih je spremljal prof. Jože Osana, vse priprave pa je vodil znani pevec Tone Muhič. Za veliki teden nas je obiskal dr. Janez Gril, urednik Družine, ter imel v obeh župnijah duhovno obnovo ter v dvorani tudi predavanje. Elvis Stojko, sin našega solista Štefana Stojka, prvak v umetnostnem drsanju, je 8. marca 1995 v Angliji zopet osvojil prvo mesto kljub problemom, ki jih je imel v stopalu.

Po veliki noči nas je obiskal državni sekretar pri slovenski vladi za Slovence po svetu, dr. Peter Vencelj, in se sestal z učiteljskim zborom ter obljubil pomoč iz domovine. Istočasno sta bila prisotna tudi veleposlanik dr. M. Majcen s soprogo in vsi so si ogledali tudi sobotno slovensko šolo pri Mariji Brezmadežni v New Torontu. V mojem sedmem razredu smo ravno obravnavali Ivana Cankarja, ko smo čitali njegovo črtico „Mater je zatajil". Naslednjega dne je bila v župniji sv. birma, birmoval pa je

Pred 20 leti je umrl v Trstu prof. Jože Peterlin

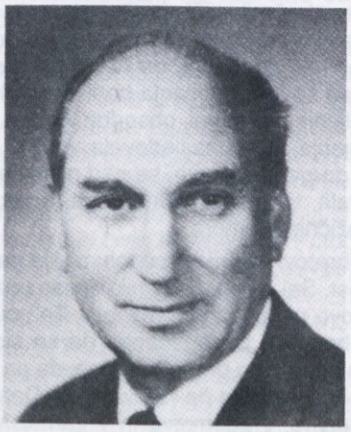

Petek, 5. marca

Na vožnji v službo zvem od g. Žerjala, da je ponoči na poti iz gledališča na mestnem pločniku umrl profesor Jože Peterlin.

Če bo kdo imel Gospodarju pokazati kaj pridelka iz našega manjšinskega vinograda, bo ta Dolenjec. V kaj vse se je zagnal v svoji kulturni nepomirljivosti: Radijski oder, dijaške predstave, Draga, reviji Setev in Mladika, gledališka kritika – kar je po vojni zaživelo na Tržaškem kulturnega na takrat izsušenem katoliškem bregu, je bilo na njegovo pobudo. Čeprav je prihajal iz kroga Ehrlichovih stražarjev, se je znal, diplomatski po naravi, prilagodljivo odpreti zamejski stvarnosti. Z dolenjsko radoživostjo je v polnem zaživel slovenski Trst in njegovo problematiko. Slovenski Trst mu je tudi mnogo dolžan, začenši z njegovo jezikovno pedagogiko, saj je med mladimi vzgojil kader dobrih radijcev. Kos naše povojne zgodovine odhaja z Jožetom Peterlinom . . .

Alojz Rebula,
iz dnevnika 1976

torontski nadškof dr. A. Ambrožič. Tudi na slavnostnem banketu, ki je bil v cerkveni dvorani, je dr. Vencelj poudarjal, kako so važne kulturne ustanove, kjer se ohranjata slovenska kultura in vera. Sredi meseca maja nas je obiskal cerkveni zbor iz Tržiča na Gorenjskem, ki pa na žalost ni imel koncertov v Torontu, baje zato, ker ni bil napovedan; lahko pa bi župnika dopustila, da bi pela vsaj pri nedeljskih mašah. Mnogim rojakom ni bilo všeč ravnanje vseslovenskega odbora, ki pripravlja in koordinira turneje raznih zborov iz Slovenije. V bodočnosti upamo na boljše sodelovanje med domovino in našimi odbori širom po svetu, da ne bo prihajalo do nerodnih razočaranj na obeh straneh.

Franci Cerar

Sredi meseca maja je gostovala pri nas igralska skupina iz Trsta z igro Halštat, in ker je bila predstava na četrtek, ni bilo ravno velikega obiska v dvorani. Skupino je spremljal tudi avtor, znani pisatelj Drago Jančar; vsega skupaj so bili le osem dni na turneji po severni Ameriki. Konec maja je odprlo svoja vrata tudi slovensko letovišče, kjer imajo rojaki vsako nedeljo redno sv. mašo ob enajstih pri kapelici, katere načrt je napravil pred leti arh. Vilko Čekuta. Na letošnjem slovenskem dnevu je bil glavni celebrant in govornik g. Vinko Žakelj, ki že leta skrbi za slovenske izseljence v Belgiji. Slovenske dneve že 36 let pripravlja in organizira slovenskokanadski svet, ki že dolgo deluje med nami. Teden pred slovenskim dnevom pa je bila na letovišču tradicionalna procesija Sv. Rešnjega telesa, ki vedno privabi največ rojakov tudi iz oddaljenih krajev. Starostni Dom Lipa je tudi letos prejel lepo vsoto denarja od Walkethona, katerega organizirajo zadnja leta prostovoljci, ki nesebično pomagajo ob prostih urah osebju Doma Lipe. Za ostarele in bolne rojake in rojakinje v Domu vsa leta skrbi lazarist Franc Sodja, ki ima vsak dan ob pol petih popoldne v kapeli tudi sv. mašo.

V začetku meseca junija je v skupinah potovalo veliko naših izseljencev v Slovenijo ob 50-letnici konca druge svetovne vojne. Namen tega skupinskega potovanja je bil, da so se udeležili spominskih svečanosti, ki so se vršile v Kočevskem Rogu, Teharjah, na Brezjah, v ljubljanski stolnici, v Škofovih zavodih, Vetrinju in končno slavnostne akademije v Cankarjevem domu. Večina teh Slovencev se je v začetku maja 1945 umaknila pred rdečo vojsko, ki je po drugi svetovni vojni prevzela oblast v naši okrvavljeni domovini. Tudi iz ZDA, Argentine, Avstralije in evropskih držav, kjerkoli žive naši rojaki, so prispele velike skupine v Slovenijo, da se udeležijo teh spominskih svečanosti. Tudi koroški pevski zbor Gallus je pod vodstvom prof. Jožeta Ropitza lepo opravil svoje delo, ko je dvakrat nastopil, prvič pri sv. maši v Teharjah, drugič pa v Vetrinju, ko je prepeval ob večtisočglavi množici dobrih in poštenih slovenskih vernikov.

Tudi bela žena smrt se med slovenskimi izseljenci pogosto oglaša ter pobira tudi kulturne delavce. Tako je 18. junija 1995 iztrgala iz naših vrst Francija Cerarja, kulturnega delavca in enega mojih najožjih sodelavcev, v 72. letu starosti. Bil je 24 let ravnatelj slovenske šole v New Torontu, glavni pobudnik pri gradnji starostnega Doma Lipa, kjer ga bodo zelo pogrešali. Ko sem pred 33 leti ustanovil prvo skavtsko skupino v Kanadi, je bil prvi predsednik skavtskega odbora. S Cerarjevo smrtjo je nastala velika vrzel v naši skupnosti, ki jo bo težko zapolniti.

Med poletnimi meseci so se oglasili v Torontu razni duhovniki iz Slovenije, ko so prišli na obisk k svojim sorodnikom. Tako sta v juliju obiskala našo župnijo g. Franček Serec, ki ima v Torontu brata in sestro, ter dominikanski pater Ivan Arzenšek, ki ima tudi več znancev, med njimi družino Staneta Ugovška. G. Serec deluje v župniji Sv. Pavel-Prebold, p. Arzenšek pa v Petrovčah pri Celju, torej oba v prelepi Savinjski dolini. Med poletjem nas je obiskalo tudi nekaj plesnih skupin in pevskih zborov, ki pa so nastopali le na naših letoviščih. Za jesen so napovedani obiski dveh zborov, in sicer mešanega zbora Domžal ter iz Koroške.

Potrebne so te vezi med emigracijo ter domovino, samo da bi bile te vezi iskrene in poštene, in ne tako, kot je desetletja delovala SIM in enoumska vlada v stari Jugoslaviji. Ob koncu članka, dragi koroški rojaki in rojakinje, prejmite od nas vseh iz Toronta iskrene pozdrave!

Poročevalec
Blaž Potočnik

Ljubljanske butarice – slovenska posebnost

Pomladansko blagoslavljanje zelenja in mladega lesa je v krščanskem svetu izpričano od 9. stoletja dalje na zadnjo nedeljo pred veliko nočjo, t. j. na cvetno nedeljo. Cerkev ga je navezala na spomin Kristusovega slovesnega vhoda v Jeruzalem, ko je, po evangeliju, ljudstvo Kristusa sprejelo s palmovimi vejami. Mnogo ohranjenih šeg in navad pa priča, da je tudi blagoslov oljk in cvetnonedeljskih butar prekril neko starejše predkrščansko obredje okoli določenih vrst svetega rastlinja, okoli dreves, grmov, zelišč, ki naj bi bili pospeševali rast in plodnost, odganjali zle sile, bolezen ter varovali pred strelo in drugimi ujmami. V krščanski dobi je poslej to vlogo prevzel blagoslovljen les kot zakramental, ki naj obrani vsega hudega stvari, živali in ljudi, če seveda pridejo z njim v dotik.

Za cvetnonedeljsko butaro ali cvetni snop poznamo Slovenci različna imena, ki pomenijo pecivo, kar priča, da je nekoč na njej viselo tudi pecivo. Razen v Zgornji Savski dolini, v Ratečah, kjer so na snop še navezane preste, danes peciva na butarah ni več, ime pa je ostalo. Ime *presnec* tudi *presmec* (kruh, narejen iz presnega testa) poznajo v vsej vzhodni Sloveniji, na Pohorju, v Mežiški dolini in v Podjuni, na Gorenjskem je *beganica*, del Podjune, Rož, Ziljska in Kanalska dolina ter Zgornja Savska dolina poznajo *prajtelj*, v Savinjski dolini ji pravijo *potica*, okoli Črne na Koroškem pa *presta*. Pravijo pa mu tudi preprosto *lesen ali kravji žegen*. Danes pogosto vidimo na cvetne butare navezana jabolka in pomaranče, z njih visijo tudi pisani trakovi, vse to menda zaradi otrok, vendar pa na Pohorju pravijo, da se jabolk in pomaranč žegen ne prime, trakovi so pa tudi čisto odveč, saj imajo na Pohorju že „les dovolj lep". Nasprotno pa menijo v Rožu in na Zilji: jabolka in pomaranče s prajtla naj bi bile imele posebno moč, zato nekaj od tega sadja takoj pojedo, drugo, zlasti jabolka, pa shranijo, saj je to dobro zdravilo zoper bolezni v grlu, pa tudi kuram jih dajo, da bi bolje nesle.

Zaradi mnogotere rabe je cvetnonedeljska kmečka butara, v katero mora biti povezanih vsaj sedem, ponekod celo devet vrst lesa, obilna in velika: vsako živinče mora dobiti malo zelenja, v vsako njivo, v vsak travnik, vinograd je treba zatakniti vejico ali križec iz blagoslovjenega lesa, nekaj vejic je dobro dati med seme, da bo dobro kalilo, z blagoslovljeno šibo mora pastir spomladi nagnati živino iz hleva na prvo pašo, nekaj šib pa je treba shraniti za hudo uro in nekaj zelenja za božično kropljenje hiše.

Meščani, ki nimajo ne zemlje in ne živine, s sedmerim ali deveterim žegnanim lesom nimajo kaj početi. Zadoščala jim je le skromna vejica, da so jo zataknili za razpelo ali za sliko. Kljub temu so nekoč tudi Ljubljančani nosili k blagoslovu prav take butare kakor okoličani. Vezali so jih iz jelše, vrbovih šib z mačicami, iz resja, božjega lesa in oljke, vendar prave funkcije niso več imele. Izdelovalci so začeli iskati način, da bi butare lahko prodajali na mestnem trgu kot okras, pisan in trajen, ki pa bi vseeno še vedno, čeprav v omejeni meri, zadostil zahtevi, da mora biti v butarico povezanih več vrst lesa. Tako se je v začetku tega stoletja v okolici Ljubljane, na Orlah, rodila nova posebna zvrst lesne obrti — izdelovanje cvetnonedeljskih — ali kakor jim radi pravimo — *„ljubljanskih butaric"*. Prvi se je tega dela oprijel čevljar Tone Vrečar, ki s svojim poklicem ni mogel preživljati dvanajstih otrok. Sprva je prodajal prav take butare, kakor jih je delal zase za žegen, počasi pa je med bršljan in resje začel kot okras vstavljati oblance, sprva le po štiri vrste. Butarice so ljudje radi kupovali in sosedje so ga začeli posnemati. To so bili začetki nove, sicer drobne obrti, ki pa je bila zelo donosna. Razširila se je po obronkih Dolenjskega gričevja, v gospodarsko manj razvitih krajih.

Ljubljanske butarice so od nekdaj posebnost zase. Živega lesa je v njih malo, morda le šop brinja, vejica pušpana ali ciprese, morda oljčna vejica. Glavno v njej so pisano pobarvani smrekovi oblanci, ki so umetelno zaviti spretno napleteni okrog osrednjih šib. Sprva so vstavljali med zelenje le nekaj oblancev, ker pa so se izdelovalci prilagajali trgu in željam kupcev, so sčasoma nastali celi venci oblancev, navadno v treh barvah, v modro-rdeče-beli, pozneje je tu in tam belo barvo nadomestila rumena, modro pa je pogosto zamenjala vijoličasta.

V POLITIČNI KUHINJI NAJBOLJE ZABELIMO S TISTIM MASLOM, KI GA IMAJO DRUGI NA GLAVI.

FARKAS

Sama izdelava ljubljanskih butaric ima tri faze: priprava zelenja in palic, priprava oblancev od oblanja smrekovih deščic, rezanja oblancev in barvanja, kar je bilo navadno moško delo, in končno vezanja butaric. Zelenje in palice pripravijo že jeseni, reso naberejo zgodaj spomladi. Posebno zahtevna pa je priprava oblancev, ki morajo biti pravilno nastruženi,

Blagoslov cvetnonedeljskih butar prvič po drugi svetovni vojni pred frančiškansko cerkvijo na Prešernovem trgu v Ljubljani l. 1994 (v sredini na sliki t. i. „ljubljanska butarica")

da se pri vezanju ne lomijo. Izbrati je treba zelo gladko smrekovo desko, brez grč, z gostimi letnicami. Oblance potem barvajo s posebnimi barvami za les, ki pa morajo biti pravilno mešane, da so barve svetle, bleščeče in ne zamolkle. Prav mešanje barv je skrivnost posameznih izdelovalcev in je zlepa ne izdajo drugim. Barvo zavrejo v velikih loncih, vanjo potopijo primerno količino oblancev, dobro premešajo in nato oblance zmečejo v gajbice, da se odtečejo in primerno osuše. Šele nato jih s škarjami strižejo po dolžini in širini. Medtem ko je bilo oblanje in barvanje moško opravilo, pa so jih strigle le ženske, saj je to bilo zelo natančno in zamudno delo. Prav poklicno spretnost pa zahteva vezanje butaric. Možje povežejo v šop nekaj enako dolgih leskovih palic, ki služijo kot osnova, na katero žene vežejo oblance in zelenje. Od velikosti osnove je odvisna tudi velikost butare. Oblance je treba najprej poškropiti z vodo, da postanejo prožni, da med vezanjem ne pokajo in ne drsijo med prsti. Zvijajo jih na različne načine: lahko jih samo prepognejo kakor pentlje („mašnce") ali pa jih zvijejo v polžke ali zobčke, ki jih stisnejo k osnovi obrnjene navzgor, temu pravijo *špičke*, ali navzdol, kar so *noski* ali *klobučki*, in jih trdno privežejo, med posamezne barve pa vložijo še pas zelenja, najpogosteje ciprese pa tudi pušpana. Barvni pasovi pa so lahko vzporedni ali pa se kakor kača vijejo od vrha butarice navzdol. Bolj spretni izdelovalci sestavljajo oblance tudi v različne geometrijske like. Vrh butarice je šop brinja, pušpana ali ciprese, vmes morda tudi oljčna vejica. Izdelovalci butarice delijo po velikosti: „ta male" so od 10 do 40 cm, „ta srednje" od 50 do 70 cm, nad 80 cm pa so že „ta velike" butare. Obliko daje butari način vezave pentljic in polžkov ob sveženj palic. Povežejo jih tako, da dobi butarica obliko smrečice, torej je spodaj širša in se proti vrhu zožuje, ali pa vežejo oblance v enakomernih razdaljah od vrha navzdol. K svežnju palic so nekoč vezali oblance s srobotom, danes pa s tenkim motvozom.

Izdelovalci svoje izdelke prodajajo največ na mestnih trgih, kjer imajo določeno mesto, ki si ga že tedne prej rezervirajo, kajti najbolje je imeti svojo stojnico ob robu, kjer se kupci najprej ustavijo. V letih po drugi vojni so jih prodajali bolj skrivaj, pozneje so že dobili dovoljenje, vendar prodajalk z velikimi košarami in koši niso pustili na tramvaj, ki je v tistih letih še vozil po Ljubljani. Dolgo pot so morale z vsem tovorom prehoditi peš. Čez leta so smele na tisti tramvaj, ki je zjutraj prvi odpeljal proti mestu, danes pa nimajo več težav, saj ima že vsaka družina avto. Tako svoje izdelke lahko vozijo tudi po manjših naseljih in jih prodajajo po hišah.

Helena Ložar-Podlogar

(Avtorica je izdala pri Mohorjevi založbi v Celovcu l. 1995 knjigo z naslovom „V adventu snubiti – o pustu ženiti. Svatbene šege Ziljanov". Op. ur.)

O koroški narečni literaturi

Po tradicionalnem mnenju (in po ukoreninjenem predsodku) so krajevna narečja ničvredna v primerjavi s standardnimi jeziki; zadnji so lepe, močne in blago dišeče, prva pa grde in omejene stvari, in v narečjih govorijo samo v svinjakih. Sama predstava o literaturi v narečju je torej čudna: vnaprej omejiti obseg sredstva komunikacije ima namreč neizbežno posledico, da postane komunikacija brezuspešna. Po teorijah praške lingvistične šole tridesetih let je bila razlika med standardnim jezikom in drugimi jezikovnimi zvrstmi podobno jasno predstavljena: prvi je polifunkcionalen, to je sposoben delovati na vseh komunikacijskih ravneh (na občevalni ravni, na tehnični, itn.); vsaka druga jezikovna zvrst (občevalni jezik, tehnični jezik, itn.) je omejena na svojo raven.[1] Ni slučajno, da se večina standardnih jezikov imenuje literarni jeziki, ker literatura velja za najvišjo jezikovno zvrst.

V nekaterih splošno znanih jezikih obstaja vendarle narečna literatura: naj služi veliki škotski pesnik Robert Burns kot znamenit primer. Za Slovence je zanimivo, da so na meji dežel, kjer je narečna literatura dobro predstavljena, t. j. nemško govorečih in italijansko govorečih krajev[2]; pravzaprav je pravilo, da se slovanski jeziki izogibajo leposlovja v narečju, medtem ko ga jeziki zahodno od slovanskih dobro poznajo, ga celo vzgajajo. Razlogov za ta položaj ni malo; sorazmerna starost prvih in zadnjih je samo eden izmed več dejavnikov.

Sama Slovenija nikoli ni vzgajala razvoja leposlovja v svojih narečjih: na obrobjih slovenskega področja — v Prekmurju in v Reziji — pa je bilo zaradi svojevrstnih razlogov drugače. Literatura v koroških narečjih je vendar že poznana, čeprav so bile doslej objavljene samo tri knjige dialektološke literature. V sedemdesetih letih sta se pojavila Messnerjev **Iz dnevnika Pokržnikovega Lukana**[3] in **Pesmi z libuškega puəla** Hartmanove.[4] Poldrugo desetletje kasneje jima je sledila zbirka Bartolothove **Pa Zila še vəsčəs šəmi**[5]. Poleg teh so bile od časa do časa objavljene posamezne pesmi v narečju, na primer izpod peresa Jozeta Turka in Hermana Germa[6].

Letos sem imel priložnost anketirati in intervjuvati koroško slovenske pesnike in pesnice o prav tej temi.[7] Zanimivo je, da je med 14 osebami, od katerih sem prejel odgovore na svoja vprašanja, široko nesoglasje.[8] Na primer, na vprašanje „Kakšen namen naj ima po Vašem literatura v dialektu?", so se odgovori gibali od skrajno odklonilnih in negativnih (npr.: „Literatura v dialektu je jezikovna deklaracija, torej je kot literarna zvrst pogrešljiva") do precej pritrdilnih (npr.: „Literatura v dialektu ima gotovo svoj pomen" in „Literatura v narečju je posebno globoko povezana z ljudmi"). Eni so poudarili tematsko omejenost dialektne literature, drugi pa omejitve, ki

Tom Priestly *je prevedel izbor pesmi Milke Hartmanove v angleščino. Zbirka je izšla pri Mohorjevi založbi v Celovcu. Priporočamo jo za darilo angleško govorečim prijateljem.*

A)

1. pŭ hribrah kna morm, pŭ pŭli kna smim
2. Ti cesta ŭkūli, p z jo kna vim
3. Moj koj s z svab, moj vūz pritežik
4. hej hor vstan Uršk' priprehi jeskat.
5. Priprehi met hočiš, koj sama tjŭ dam,
6. kŭjiči voliči napašini mam
7. Moj šoci hočiš bt, vičiri ti dam
8. gos rac pičen prpravlin mam
9. Al hočiš moj mož bt, na pt rada ti dam
10. v kamr za zvaŭjam pa čŭtaro mam.
11. Je gos pojidŭ pa čutaru spiv
12. kŭjiča zasedŭ p jej figi mŭliv.

B)

1. pu hribraɦ nə morəm, pu puəli qnə smiəm
2. i ceəsta uquəli, pa za j̃o qnə viəm

prihajajo od krajevnega nerazumevanja; izjemoma sta dva odgovornika zavrnila oba razloga za neuporabo narečij v literaturi.

Po mojem lastnem mnenju je presenetljivo, da so med koroškimi Slovenci nekateri, ki verjamejo, da ne razumejo drug drugega; medtem ko jaz kot tujec, ki se je naučil eno rožansko narečje, lahko brez velikih težav razumem pesmi v podjunščini in ziljščini; celo sem se spraševal, ali to raje nudijo kot opravičilo, namesto da bi priznali svojo nizko oceni-tev vrednosti narečij[9].

Kot skromen dodatek k celoti dialektne koroške literature nudim sedaj kratko humoristično pesem, ki mi jo je dala poslušalka pri predavanju, ki sem ga bral v Selah 9. aprila 1986[10]. Ta gospa, Selanka Jula Oraže (p. d. Ožbaltova), je po predavanju v veliko zadovoljstvo drugih poslušalcev brala pesem na glas, potem mi jo je dala v svojem rokopisu. Ni jasno, ali si jo je sama izmislila ali se jo je naučila od koga drugega. Se zdi zaradi nerimanosti tretje in četrte vrstice in tudi zaradi tematskega preskoka med tretjo in četrto, da je nekaj izpuščeno. Pesem nudim v treh oblikah: (a) v pisavi, kot mi jo je dala gospa Oraže; (b) v pravopisu za selščino, ki sem ga nudil v tem predavanju[11]; in (c) v svojem prevodu (v približnem južnoangleškem narečju).

Tom Priestly
Univerza Alberte, Kanada

OPOMBE

[1]Gl. Bohuslav Havránek, „Ukoly psisovného jazyka a jeho kultura", v: Spisovná čeština a jazyková kultura. Praha, 1932.

[2]Za narečno literaturo v nemščini gl. npr. J. Berlinger, Das zeitgenossische deutsche Dialektgedicht, 1983, pa za isto v Avstriji gl. Bernahrd Bünker in Manfred Chobot, Dialekt Anthologie 1970—1980, Wien, 1982; za narečno literaturo v italijanščini, gl. F. Brevini, Poeti dialettali del Novecento italiano, 1987.

[3]Janko Messner, Iz dnevnika Pokržnikovega Lukana. Dunaj: Kladivo, 1974.

[4]Milka Hartman, Pesmi z libuškega puəla, Celovec: Mohorjeva, 1977.

[5]Maria Bartoloth, Pa Zila še vəsčəs Šəmi, Die Gail rauscht noch allweil. Celovec: Mohorjeva, 1992.

[6]Za primere pesmi zadnjega, gl. Herman Germ, „V Plibrci v jormaci", v zbirki Otroci enega sonca, Celovec: Mohorjeva 1982; in „Slovensko in nemško vremenoslovje" ter „Dva devavca", v zbirki Pričakovanje in izpolnitev, Erwartung und Erfüllung. Celovec: Mohorjeva, 1994.

[7]Za radodarno podporo pri teh intervjujih se prisrčno zahvaljujem avstrijskemu Zveznemu ministrstvu za šolstvo in umetnost.

[8]Cela analiza podatkov intervjujev bo za objavo pripravljena drugo leto; prisotni paragraf je le prvi korak v to smer.

[9]Eden sogovornikov je celo predložil, da je ta nizka ocenitev le ena izmed posledic vpliva ‚vindišarske teorije' na Koroškem.

[10]Predavanje se je imenovalo „Kako lahko pišemo selsko (z eno samo vajo)/Qaq vəhq šribam seavsq šprah (z hənu samu vaju)".

[11]Gl. „Pravopis za selsko narečje", Celovški Zvon 7/23 (1989) 73.

3. moj qoǰ sə cə svab, moj vuəz pritežiq
4. hej hər ustan Uršqə priprehi jesqat.
5. priprehi met hočiš, qoj sama ti ju dam,
6. quǰiči vuliči napašini mam
7. moj šoci hočiš bət, vičiəri ti dam
8. hos rac pičen pərpravlin mam
9. al hočiš moj moəž bət, na pət rada ti dam
10. v qamər za zhvavjam pa čutaru mam.
11. je hos pojiədu pa čutaru spiv
12. quǰiča zaseədu pa jej fihi muliv.

C)

1. I mustn't walk the 'illsides, I dassn't walk the fields;
2. The road she goes roun', but 'er use I mus' yield;
3. My 'orses, they're weak and my cart, she's too 'eavy . . .
4. „Oi, get up now, Urshka, go fetch me the 'arness!"
5. „If you want a 'arness, I'll fetch'un from the shed —
6. I've young 'orses and oxen, and all are well-fed.
7. If you'll be my sweet'eart, I'll make you a spread:
8. Here's roas' goose all ready, sit down, go a'ead!
9. I've special drink for yer, if we may be wed —
10. The flask's in my room, be'ind the bed-'ead."
11. Goose and flask finished, not a tick did 'e linger:
12. 'e jumped on the 'orse and 'e gave 'er the finger.

Po slovenskih sledeh na Vzhodnem Tirolskem

1. Splošno je znano, da imajo (stari) koroški sodni okraji 22 - 57% krajevnih imen, ki so slovenskega (oz. alpskoslovanskega) izvora. Delež slovenskih imen je velik zlasti v sodnih okrajih Obervellach, Šmohor in Borovlje (nad 51%), razmeroma majhen je npr. v Labotski dolini in ob rekah Metnitz in Lieser. Pred približno 150 leti skoraj samo slovenska in danes dvojezična sodna okraja Železna Kapla in Pliberk imata manjši delež krajevnih imen slovenskega izvora (37 - 43%) kakor že nekaj stoletij samo nemški sodni okraj Obervellach (51 - 57%). Manj je znano - razen med strokovnjaki -, da ima tudi Vzhodna Tirolska koroškemu razmerju ustrezen odstotni delež krajevnih imen slovenskega izvora, poleg tega pa kaže posebnosti, kakršnih ni na Koroškem. Največ sledi slovenskih krajevnih imen najdemo na Vzhodnem Tirolskem v dolinah Iseltal, Defereggental, Virgental in Tauerntal (po približni oceni je več kakor 40% tamkajšnjih imen slovenskega izvora); znatnejši delež imata tudi Kalser Tal (Kalška dolina) in Lienška kotlina. V Pustriški dolini (zahodno od lienške soteske) in v vzhodnotirolski Lesni dolini (Tilliach) najdemo slovenska krajevna imena le tu ali tam.

2. Dve dolini na Vzhodnem Tirolskem imata gotovo slovensko ime. To sta *Kalser Tal* (po imenu soseske *Kals*, v listinah iz 14. st. *Chalts*, v 16. st. *Kallss*, to je sl. *kalec* iz *kal* „Pfuhl, Lache, Pfütze" ali *kaluža* „Lache, Pfütze", prim. v Sloveniji imena kot *Kalše, Kališe, Kalec, Kaluže* itn.; v svojem srednjem toku teče Kalški potok razmeroma zelo mirno po ravnini, kjer njegovo strugo spremljajo mlake in luže) in *Defereggental* (iz slovenskega osebnega imena, v listinah iz 12. st. *Toberegge*, v 13. st. *Douerich*, iz sl. **DobriḱE* in iz *Dobr-* „gut" začenjajočega se osebnega imena). Verjetno izvira iz slovenščine tudi ime *Virgental* (v listinah iz 12. st. *Virge*, sl. *breg* „Ufer, Böschung, Abhang", starejši **berg-* pred zamenjavo glasov; tako je izpeljati tudi tamkajšnjo *Firschnitzalm* in *-scharte* iz sl. *brežnica*, starejše **beržnica*; zaradi narečne izgovarjave *Fürgen* je kazalo pomisliti tudi na izpeljavo iz rom. *furca* „razpotje, predel, ožina na zemljišču").

Pod Velikim Klekom (Großglockner) najdete v imenih slovenske sledi . . .

2. Vzhodnotirolska imena slovenskega izvora kažejo številne starinskosti in so podobna (kot tudi material na Zgornjem Koroškem) jezikovnemu tipu staroslovenskih Brižinskih spomenikov. Nekaj značilnih primerov:

3.1 Ohranitev starih nosnih vokalov, npr. *Lending* (ime gorskega vrha v skupini Granatspitz, iz sl. **le(n)dina* oz. **le(n)dinik* „Brachland" iz *ledina*) ali *Landschütz* (ledinsko ime v Matreiu, iz sl. **lo(n)čica* iz *loka* „feuchte Wiese") ali *Glunz* (ledinsko in gorsko ime v skupini Gra-

natspitz, iz sl. **glo(m)bočje* „tiefe Stelle" iz *globok* „tief"); prim. v Brižinskih spomenikih *vuensih* „größer", sl. *večji*, ali *sunt* „sind", sl. *so*.

3.2 Staroslovanski **tj* → staroslovenski *t'* oz. *ć* (sl. *č*), npr. *Defereggen* (gl. zgoraj 2) ali *Stemering* (naselbinsko ime, St. Veit im Defereggen, predpostavlja sl. **Stojimriće k* osebnemu imenu *Stojimir*). Ta glas je v izpeljankah osebnih imen za naselbinska imena zelo pogost, *iće* ali *-oviće*, v današnji slovenščini *-(i)če* ali *-oviče*; če so bila taka naselbinska imena zgodaj prevzeta iz slovenščine v nemščino, kažejo glasove *k* ali *g* (redkeje tudi *t*), npr. sl. *Radoviče*, nem. *Radweg* (oz. nem. *Flattach* iz množinskega mestnika k sl. *Blaće*, kar bi sodobno dalo *Blače*). Glas *k* najdemo tudi v Brižinskih spomenikih, npr. *choku* „ich will", sl. *hočem* (prim. srbohrv. *hoću*).

3.3 Staroslovanski **skj/ske/stj* preko **šć* → staroslovenski *šk* (na zahodu: Vzhodna Tirolska in Zgornja Koroška) oz. *št* (na vzhodu), npr. *Staniska* (naselbinsko ime v Kalsu, narečno *Nischka*, nastalo iz sl. **stanišće* „Standort, Lagerplatz" ali *Plasischg* (ledinsko ime v Kalsu, v listinah iz 16. st. *Plasisk*) oz. *Plasisk* (ledinsko ime v dolini Iseltal, v listinah iz 14. st. *Plasigke*, oboje iz sl. **plazišće* „Lawinenort" k *plaz* „Lawine"). Na Srednjem in Spodnjem Koroškem imamo za to glasovno zvezo *st*, npr. *Gassarest* (naselbinsko ime v Krški dolini) iz sl. **kozarišće* „Ort der Ziegenhirten" ali *Mairist* (naselbinsko ime pri Ostrovici) iz sl. **mirišće* „Ort beim Gemäuer". V Brižinskih spomenikih najdemo za to skupino glasov deloma *sk* deloma *st*, npr. *crisken* in *cristen* „getauft", sl. *krščen*.

3.4 Odsotnost nastavnega *j* (kakor v Brižinskih spomenikih *este* „še", *edin* „eden", *acose* „kako"), npr. *Amlach* (naselbinsko ime, v listinah iz 12. st. *Emlach, Amblach*, iz sl. **amlje*, množinski mestnik imena prebivalcev k *jama* „Grube") ali *Arnig* (naselbinsko ime v Kalsu, v listinah iz 13. st. *Abernig*, iz sl. **avornik* k *javor* „Ahorn") ali *Erbitsch* (ledinsko ime, Nußdorf-Debant, k sl. *jerebika* „Eberesche", prim. gorsko ime *Jerebičje* v Karavankah).

4. Posebnost nadomeščanja glasov sl. → nem. je, da je sl. *z* zelo pogosto navajan z nem. *z* (= *c* !), npr. *Zabernig* (naselbinsko ime v Matreiu, v listinah iz 14. st. *Czabernik* iz sl. *zabrdnik* „Hinterberg"), *Zagoritzsee* (vodno ime, Huben, to je sl. *za gorico* „hinter dem Berg"), *Zöschken* (naselbinsko ime, Huben, iz sl. **za-ošće* „enge Stelle" k *ozek* „eng"; o prilikovanju gl. zgoraj 3.3) ali *Zunigsee, -alm* (vodno in naselbinsko ime v Matreiu, iz sl. *zunik* k *zunaj* „außerhalb"). Ta nadomestitev glasu je običajna tudi na Zgornjem Koroškem, prim. npr. *Zgurn* (naselbinsko ime, Špital ob Dravi, v listinah iz 16. st. *Tsgurrn* iz sl. *zgornja* „obere [Gegend]"). Tako glasovno nadomeščanje kaže ali narečno posebnost *potopljene slovenščine („Slovenia submersa")* na Zgornjem Koroškem in Vzhodnem Tirolskem ali pa je posledica jezikovnih stikov v tem območju.

5. Kals: Kalška dolina (das Kalser Tal) je nemško-slovensko-romansko mešano področje, kjer so nekoč Nemci, Slovenci in Romani skupno živeli, krčili gozd in delali. Poleg zelo velikega deleža romanskih ledinskih imen (nad 40%) najdemo razmeroma velik delež naselbinskih imen slovenskega izvora, namreč pet od skupno dvanajstih, ime občine in doline same (gl. zgoraj 2). Ta naselbinska imena so *Staniska* (gl. zgoraj 3.3), *Arnig* (gl. zgoraj 3.4), *Ködnitz* (to je sl. *kotnica* „Winkelbach bzw. Gegend im Winkel", prim. enakopomenski sosedni kraj *Glor* iz rom. *angulare*, v listinah iz 14. st. *Anglar*), *Lesach* (iz sl. *les* „Wald", množinski mestnik imena prebivalcev) in *Peischlach* (v listinah iz 15. st. *Päuschlarn*, množinski mestnik imena prebivalcev iz sl. *pišlje* „Wehen des Windes", prim. nem. imena kot *Windschnurn* ali *Wimpassing* iz starega *Windbōz*). - O ledinskih imenih v Kalsu gl. spodaj 7.1.

6. Vzhodnotirolske občine z imeni slovenskega izvora:

6.1 Sodni okraj Lienz

Amlach (gl. 3.4).

Assling (v 11. st. *Aznic(h), Aeznik*): preoblikovano iz sl. **asenik* k *jesen* „Esche" (glede glasovnega preoblikovanja gl. zgoraj 3.4).

Dölsach (v 13. st. *Tolsach*, v 14. st. *Doelsach*): množinski mestnik imena prebivalcev *dolec* „majhna dolina" (kleines Tal).

(Iselsberg-) *Stronach*: množinski mestnik imena prebivalcev, nekako „pri tistih na strani", k sl. *stran* „Seite".

Leisach (v 11. st. *Liúbscah, Liuisach*) iz slovenskega osebnega imena *Ljubiš* ali podobno (množinski mestnik imena prebivalcev).

Tudi o Vzhodni Tirolski veljajo besede, ki jih je zapisal Alfred Ogris (Carinthia I 166/1976, 178):

„Kulturni profil kake pokrajine, njeno posebnost, sooblikujejo zakoreninjena imena, naj so nemška ali slovenska.*) Ta vir za zgodovino naselitve in za umevanje samega sebe ohranjati in varovati naj ne bi bila le naloga zgodovinarjev, temveč tudi zemljepiscev in jezikoslovcev."

*) V primeru Vzhodne Tirolske bi bilo tu treba dodati „ali romanska".

(Nußdorf-) *Debant*: rom. razlaga (ali *de abante* „spredaj" ali *de Agunto* oz. **de Avuntu* „iz Agunta [naselje no]") ne pride v poštev, ker je današnja oblika običajna šele približno od leta 1700 (prva omemba 1583 *Tebant pruggen*). V listinah se kraj v 13. stoletju imenuje *Dewin* ali *Dewino*, v 14. st. pa *Dewein*. Zato je razlaga, ki jo je (med drugimi) predlagal Kranzmayer, „Jungfrauengegend" (sl. *deva* + *-in*) najverjetnejša. Kranzmayer navaja starodavno češčenje devic, ki se je v krščanski dobi nadaljevalo, kar med drugim kažeta sveti Heleni posvečena cerkev v Nußdorfu in kapelica svete Marjete v sosednjem Dölsachu. Med izkopaninami v Aguntu najdeni noriški dekliški relief („Deklica iz Aguntä) je bil vzet v občinski grb.

Schlaiten (1400 Slaten): bolj verjetno iz sl. *slatina* „Sauerbrunnen" kakor iz *zlato* „Gold".

Tristach (v 11. st. *Dristah*): najbrž iz sl. *trst* „Schilf" (vendar obstajajo glasovne težave).

6.2 Sodni okraj Matrei

Kals am Großglockner (gl. 2).

Prägraten (v 12. st. *Pregrat*): iz sl. *pregrada* „abgezäunter Ort; Barriere, Scheidewand".

(St. Jakob, St. Veit im) *Defereggen* (gl. 2).

7. Ledinska imena

7.1 Nekaj značilnih slovenskih ledinskih imen iz Kalške doline: *Daberklamm* (iz sl. *daber, deber* „Schlucht, Klamm = soteska, tesen"), (die) *Golz* (košnja, k sl. *golica* „Kahlenberg bzw. kahle Stelle"), *Laperwitz* (vodno in ledinsko ime, iz sl. **laporjevica* k *lapor* „Mergel"), *Ganimitz/Gaminitz* (iz sl. *kamenica* „Steinbach bzw. -gegend, -berg"), *Greiwiesen* in *Groje* (tudi *March*, oboje iz sl. *kraj* „Rand, Ende"; z enakim pomenom nem. *March*), *Ströbnitzfeld* (iz sl. *strm* „steil, abschüssig"), *Zales* (to je sl. *za lesom* „hinter dem Walde"), *Zelense* (to je sl. *zelenica* „zeleno poraslo mesto v skalnatem kraju", tudi v Karavankah), *Tscharnitzenalm* (iz sl. *črnica* „Heidel- bzw. Schwarzbeere"), *Blossen* (iz sl. *plaz* „Lawine"), *Plasischg* (gl. zgoraj 3.3).

7.2 Ledinska imena na *-itzen*: Iz sl. *-ica* nastala nemška končnica *-itzen* je po slovenskih zgledih mogla biti dodana tudi čisto nemškim besednim deblom. Po vzorcih kot ledinsko ime *Dolize* (sl. *Dolica* „[Wiese im] Tälchen") in *Prapernitze* (sl. *Praprotnica* „Farnkrautgegend") ali *Zabernitze* (= *Zâwanitze*, sl. *zavernica* „Radsperre", torej „strm kraj, kjer je treba voz zavirati") in *Politze* (iz sl. *polje* „Feld, Acker") so nastala imena *Bodenitze* (iz nem. *Boden*), *Mauritze* (iz nem. *Mauer*), *Stafflitz* in *Staffetzle* (iz nem. *Staffel* „stopnica"). Z drugimi besedami: končnica *-itzen* je postala ploden oblikovalni element za ledinska imena (po M. Hornung: „kategorije oblikujoča končnica").

7.3 Kot na Koroškem so tudi na Vzhodnem Tirolskem družinska imena in imena kmetij s končnico *-nig(g)* (iz sl. *-nik*) zelo običajna, tako s slovenskim besednim deblom kot *Petutschnig(g)* „*Potočnik*/Bacher" ali *Glantschnig(g)* „*Klančnik*/Hohlweger ipd.", (s sl. *klanec* „[steiler] Hohlweg, Steile" prim. pogosto naselbinsko ime *Glanz*), kakor tudi z nemškim besednim deblom kot *Gatternig, Schusternig, Waldnigg* itn. (prim. na Koroškem *Kogelnig, Felfernig* iz nem. *Felfer* „vrba", itn.).

Heinz Dieter Pohl

O hišnih imenih južne Koroške

Moste/Brugg na Zilji

1. Óman

Hofmann je vsak, ki živi na graščinskem dvoru, naj bo to dvorjan, najemnik, tlačan ali hlapec (Gottschald). 1534 je tu omenjen župnikov podložnik „Hoffman zw Brugckh" (Kün XI p). Urbar iz l. 1586 približno že pozna današnjo obliko imena „Habmann zu Prugg" (2523 f. 200) poleg Hoffmann (ib. f. 27). V rojstni knjigi imamo kar štiri nove variante: Affmon (XII 1692), Homan (I 1696), Offmon (I 1709) in „Oman ex pruk" (botra V 1723). Febr. 1970 se je poročil Simon Grouenaur s hčerko Adama Hoffmona. Iz te hiše je prišel potem slavni rod Grafenauerjev.

Nagrobni kamen,
zlomljen steber, „vodje koroških Slovencev", Državnega poslanca Franca Grafenauerja, pd. Plica, iz Most, na pokopališču na Brdu pri Šmohorju.

2. Pečník

Od l. 1720 naprej srečamo v rojstnih knjigah obliko Pečnikele, npr. julija 1720: „Johannes Gözinger in domo Pezhnigle ex Pruk". 1819 je „vulgo Petschnikele" (ADG-Egg 26). 1508 pa je „Petschnigkh In Pruckh" (Bmbg XL-171 fol. 6). 1550 piše, da je bil Cristan Petschnigkh podložnik cerkve Kirchpach (Kirpa). V urbarju iz l. 1586 se prav čuti, da je bil naglas od nekdaj na koncu, ko piše Patschnig (2523 f. 221) oz. Potschnig (ib. fol. 13).

3. Wolt - Prugger

Do srede 18. stoletja se omenja samo ime Pruker; tako v mrliški knjigi avg. 1720 „Georg. Pruker ex Pruk", star 97 let. Njegova žena „Catharina Prugerza" je bila botra junija 1681. Marca 1740 je pa menda prvič zapisano sedanje domače ime Wolt. Tedaj je umrl „Johannes Prugger ex Prugg in domo Waldt". Mogoče spada sem Maria Woltouka, botra marca 1691. Vprašanje je tudi, če je bil Walther, ki se omenja 1553, posestnik te hube (Kün X n). V približno istem času je zapisan v Mostah svobodnjak Steffan Galle (Kün X m); 1586 pa je tu Michel Gall podložnik plemenitaša z imenom Weilandt (2523 f 13). Res se omenja 1631 v Mostah Stefan Prugger (Bmbg XL-171 f 164). Nov. 1668 pa dostavlja pri botri Barbari, ženi Jakoba Kruhelja „uxor Jacobi Kruhilli ipse dicit se prugger (sam se imenuje Pruker)". Ali že avg. 1661 je rečeno, da se je poročila Marjeta, hčerka Jakoba Kruhilli ali Prugger.

4. Petrič

1553 se navaja med hišnimi imeni Petter (Kün X m). 1598 stoji na tem mestu Pettriz (Kün II e). Febr. 1663 piše v mrliškem zapisniku, da je utonil v Zilji „Lucas Malley in domo Petterischz in Prukh", star 60 let, in jan. 1678 je umrl njegov naslednik „Gregor Piglar (Pihlar) „in domo Petrishz de Bruk", star ok. 60 let. Aprila 1671 je vpisan boter „Johan Ledritschz in domo Petritschz in Pruk". Ali so bili ti posestniki hube, ni razvidno. Naj bo tu omenjena še botra Elena, hči Johanna „Petermon ex Pruk", zapisana febr. 1691.

5. Pávlič

1534 je omenjen „Paullischt zu Brugckh" kot župnikov podložnik (Kün XI p). Okoli l. 1550 pa piše, da

je Paulitsch last cerkve v Dulah (Kün X m). Bil je ta edini podložnik te podružnice. V njenem urbarju beremo 1560, da je prevzel „Jobst Paulitz zu Bruckh" hubo, ki jo je poprej imel njegov oče Andrej (so vorhin sein Vater andre Paulitz darauffgesessen) (ADG-Egg 14). Za njim jo je prevzel 1592 Hajnž Pavlič (Hänsch Paulitsch) (ibid.).

6. Píntar

1671 srečamo v Mostah Ozvalda Pindterja (Bmbg XL-171 f. 264), potem menda šele febr. 1778 očeta Johana „Gotthard vulgo Pinter", kajžlarja v Mostah 6. Jera, žena Valentina „Gothort ex Muestok", je bila botra sept. 1719. Tudi „Margaretha Gothartin ex Mostah", botra febr. 1719, bo verjetno ista žena.

7. Pétrovc

Ime se pojavi šele 1807. Tedaj je umrl tu Jurij Achaz, brat posestnika Petrovčeve (Petrouz) kajže. Več ni zapisano. Verjetno je bil eden izmed prvih posestnikov te kajže Peter Assinger, ki je umrl okt. 1757 v Mostah star 70 let. Ta je zapisan kot oče aprila 1721 „Petri Rasinger ex Prugg"; maja 1722 pa je ta le Assinger.

8. Záprsnik

1586 je rečeno, da ima Urban Walcher njivo „an Saprässen" (2523 f. 198). Zápras je baje neka jasa. 1592 je omenjena v Dulah kajža Miha Sabresniga (Kün X l). Ok. 1600 je tam Michl Säpressnig (Kün IX). Aprila 1685 je bila botra Katharina Sapressinza, ki je bila žena Gašparja Sappresniga, poročena avg. 1665. Jan. 1729 pa piše, da je umrla vdova Neža Popotnik „in domo Saprassnig ex pruk", stara 89 let. Maja 1713 je zapisano pri očetu Pavlu Popotniku samo hišno „Pauli Sapersnig". Obliko Sapric pa najdemo šele v mrliškem zapisniku marca in maja 1857: „Saprickeusche, Saprictochter".

9. Plic

Avg. 1745 se je rodil Johanu Grofnauerju (pd. Omanu v Mostah) sin Paul. Ta se je prvič poročil nov. 1781 z Jero Hribar (Kriberin), ki pa je umrla že naslednjega februarja 1782: „Pauli Graffenauer uxor na Puane". Kje se je potem poročil z Lizabeto Geberndorfer iz Modrinje vasi, nisem mogel izslediti. Na vsak način se jima je rodil jan. 1785 v Mostah štev. 9 prvi sin. Številka pa je bila mogoče šele pozneje dostavljena ali popravljena. Jan. 1786 se jima je rodil tu drugi sin Johan. Naslednji sin Jožef (roj. marca 1792) je naštet 1799 med birmanci in tu je prvič omenjeno novo hišno ime Plic: „Joseph Grafenauer Bliz Sohn zu Prugg" (ADG-Egg 2 fol. 610). Febr. 1819 je zapisan v rojstni knjigi Johan Grafenauer, „Besitzer der Blitz Keusche zu Prugg 9". Prav isto piše v poročni knjigi febr. 1820, ko se je ta poročil kot vdovec. Kako je prišlo do tega imena, lahko samo sklepamo, ker so za hišno ime sosedne bratove kajže Staner zapisali tudi kot domače ime Donner. Torej grom in strela (Blitz und Donner). Najbrž sta prvotno stanovala v skupni kajži in šele pozneje si je postavil Staner kajžo. Febr. 1848 se je tu poročil Jožef, sin Johana Grafenauerja in Neže roj. Primtschitsch, posestnik „Blitz" kajže, z Agato, hčerko Jakoba Puschnika, posestnika „Urpele Keusche", Urplovca na Brdu. Umrla je ta febr. 1869: „Agatha Grafenauer Orgelbauersfrau", stara 47 let.

10. Stánar

Aprila 1750 se je rodil Johanu Grafenauerju pd. Omanu, tretji sin Jakob. Ta se je poročil nov. 1781 s hčerko Antona Terbutsha, mlinarja v Zg. Beli, doma iz Ukev. Bil je cimperman, kakor piše v rojstni knjigi aprila 1792, kjer je prvotna hišna številka 9 popravljena v 10. Umrl je marca 1801 kot posestnik „der neuen Staner Keische in Egger Forst ob Prugg", star 51. V stolpcu zraven pa je tudi zapisano „Prugg O" (t. j. Moste brez številke). Njegov sin Matevž je nato jan. 1812 zapisan v rojstni knjigi „Matthaeus Graffenauer, Besitzer der Donner oder Staner Keische" in tu je spodaj še posebej zapisano „Donner".

11. Pintar

Marca 1772 ima Jakob Zanggl kajžo v Brdu na Plani, kar je popravljeno v „supra Prugg in Rauth (nad Mostami v Rutu)". Aprila 1784 je tu umrl najbrž stari oče Jakob Zankl vdovec, faberlignarius (mizar?) „supra Prugg" (nad Mostami), star 78 let. Leto nato pa sin Jakob Zänggl, star 1 leto, v Mostah ali na Plani 10 (Prugg oder Süssenberg 10). Jan. 1831 je umrla Agnes Zanggl, roj. Weber, prevžitkarica pri Pintarju (an der Binter Keusche) na Plani II (Süßenberg II), stara 74 let.

OPOMBA:

Avtor raziskav hišnih imen in založba se zahvaljujeta direktorju Koroškega deželnega arhiva univ. doc. dr. Alfredu OGRISU za dovoljenje uporabe tam zbranega gradiva za pričujočo raziskavo in ostale raziskave, ki jih avtor redno objavlja v mesečniku Družina in dom in v Koledarjih Mohorjeve družbe v Celovcu.

OTON ŽUPANČIČ (1878–1949)

NAŠA BESEDA

OPOLNOČI NIHČE NI VEDEL KAM NE KOD. . .
VSE MISLI SO GLAVO VTEKNILE POD PEROT,
OBMOLKNIL PEVEC, PREROK JE ZASPAL,
NAROD SE NEMIM SENCAM JE VDAL,
DOLGO STRMEL JE VANJE TIH
IN SAM JE ONEMEL OB NJIH.

ALFA IN OMEGA! BESEDA! BAJNA MOČ,
KI STARI KAOS SI LOČILA V DAN IN NOČ,
SKRIVNOSTNO TVORNO IZREKANA VSEVDILJ
VZDRŽUJEŠ SVET IN SMER IN ZADNJI CILJ
IN S TRIKRAT VEČNIM BOŽJIM DA
NENEHOMA BUDIŠ IZ SNA!

NESMRTNI GENIJI, KI V TEBI DIŠEJO
IN TVOJIH ABECED RAZLAGO PIŠEJO
ČLOVEŠTVU V SRCA KOT OZVEZDJA V MRAK,
NARODU VSAKEMU SO DALI ZNAK
POSLANSTVA SVOJEGA, SVOJ RED
IN POTRDILO ZA TA SVET.

LE PREKO NAS JE ŠEL VISOKO NJIH POLET,
DA KOMAJ ČULI SMO POJOČIH KRIL TREPET,
IN KOMAJ VEDELI, ČE UTRIP SRCA
ALI JE TAJNO ZNAMENJE Z NEBA. . .
A KDOR JE ZNAMENJE URZL,
UM IN SRCE JE V SEBI TRL.

PONOS, ZNAČAJ IN ČAST — PONAREJEN DENAR!
KDO PRISTNI KOV MOŽA RAZBERE OD POTVAR?
VEŠ, KOMU SI ZAUPNO SEGEL V DLAN?
NOCOJ TO NOČ S POLJUBOM BOŠ IZDAN.
OČETA NI VEČ, NI SINU,
IN DUH PRI NAS JE BREZ GLASU.

OBSOJENI NA MOLK V POSVETU NARODOV
OD DALEČ GLEDAMO, KO SVET GRADIJO NOV,
V SVOBODE SVETO PESEM DANO NI
UPLETALI NAM SVOJIH MELODIJ. . .
VEJ, VRLI VEJAVEC, VIHAR,
RAZVEJ NAS — PLEVE — KAJ MI MAR!

BIL JE MED NAMI MOŽ, KOT ZRNO KLEN IN ZDRAV;
TA, KAKOR KNJIGE MI, LJUDI JE BRATI ZNAL;
TAKO ZATOPIL SE JE V TAJNOPIS
NJEGOVIH NAJGLOBOČJIH SANJ,
UŽGAL PEKOČO STIGMO VANJ.

Glasbena prizadevanja ljubljanskih Nemcev pred prvo vojno

Ko govorimo o odnosu med Slovenci in Nemci pred prvo vojno na Kranjskem, so v ospredju običajno politična in družbena vprašanja. Manj je govora o kulturnem delu, ki so ga nekateri nemški umetniki in kulturni delavci opravili v Ljubljani. Tu mislim predvsem na staro Filharmonično družbo in na krog glasbenikov, ki je deloval na glasbenem področju, kjer so bili sicer tudi aktualni politični boji manj ostri. Ne glede na to pa je bilo vendarle nemško kulturno delo za Slovence tujek, saj je služilo predvsem tujim interesom in škodovalo slovenskim. To se je kazalo zlasti potem, ko so Nemci izgubili na političnem prizorišču svojo prevlado na Kranjskem konec 19. stoletja. Če pa odmislimo politične, nacionalistične in kar je še drugih podobnih oznak, pa se nam kaže danes vsaj delo Filharmonične družbe kot izjemno uspešno pa tudi pomembno, saj je s svojimi koncerti ustvarjala tisto glasbeno klimo in tradicijo, na katero je Ljubljana še danes po pravici ponosna.

V Ljubljani je živelo v drugi polovici 19. stoletja in pred prvo svetovno vojno približno 5000 Nemcev. Ta številka je ostajala nespremenjena, v procentualnem pogledu pa je sprva znašala okoli 40%, pred vojno pa le še okoli 14% celotnega ljubljanskega prebivalstva. Bolj kot številčnost nemškega prebivalstva je bil odločilen silen nemški pritisk, ki sta ga podpirala tako nemški kapital kakor nemške šole. Zato je bil velik del slovenskega nacionalnega boja usmerjen v enakopravnost slovenskega jezika na vseh področjih javnega življenja. Ta boj je bil uspešen tudi na kulturnem področju, kjer so različna — tudi glasbena — društva krepila narodno zavest.

Na glasbenem področju je leta 1872 ustanovljena Glasbena Matica začela konkurirati starejši in uveljavljeni Filharmonični družbi. Le-ta je bila ustanovljena že leta 1701 kot Academia philharmonicorum, ki je kar nekaj deset let bogatila ljubljansko glasbeno življenje. Potem ko je sredi šestdesetih let 18. stoletja zamrla, pa so ljubljanski meščani leta 1794 ustanovili Filharmonično družbo, prvo take vrste v Srednji Evropi in habsburški monarhiji. V Filharmonični družbi so sprva složno sodelovali slovenski in nemški glasbeniki pa tudi drugi, ki jih je pot zanesla v Ljubljano (češki skladatelj F. B. Dussik, dirigent J. Beneš, idr.). Ljubljanska Filharmonična družba je skrbela za svoj razvoj, za svoje delo (imela je statut, instrukcije za delo orkestra, katalog muzikalij) in za svoj ugled zunaj Ljubljane. Za svoje častne člane je pridobila celo tako ugledne skladatelje, kot so bili Josef Haydn (1800), Ludwig van Beethoven (1819), ki ji je celo poslal prepis svoje 6. simfonije in zahvalno pismo, dalje Nicolò Paganini (1824), pozneje pa tudi Johannes Brahms (1885). Okrog nje so se zbirali različni glasbeniki in po svojih močeh in zmožnostih pospeševali njen razvoj. Po zelo uspešni 25 let dolgi dobi, ko jo je vodil Čeh Anton Nedved (od 1858 do 1883), je na njegovo mesto stopil mlad in sposoben dunajski glasbenik *Josef Zöhrer* (1841—1916). Tudi on je bil nekaj desetletij njen glasbeni ravnatelj in pod njegovim vodstvom je Filharmonična družba vsestransko cvetela. Ob podpori direktorja družbe, Tirolca Friedricha Keesbacherja (sicer primarija ljubljanske bolnišnice), je Zöhrer uvedel redno sezono komornih koncertov in prenovil zbor. Družba je začela redno izdajati letna poročila, ki nam tako še danes govorijo o njenem delu.

Leta 1891 je celo uspelo zgraditi koncertno hišo (današnjo stavbo Slovenske filharmonije), ki je bila v svojem času prva koncertna zgradba v provincialnih mestih monarhije. Keesbacher je bil tudi avtor prve zgodovine Filharmonične družbe od njene ustanovitve do leta 1862. Zöhrer je nastopal kot pianist in predvsem kot dirigent na rednih simfoničnih koncertih. Tako je ljubljanskemu občinstvu že zgodaj predstavil simfonije Johannesa Brahmsa, ki ga je zelo občudoval, pa Antona Brucknerja, Antonina Dvořáka, Petra Iljiča Čajkovskega in mnogih drugih. Pozneje se je uveljavljal tudi kot skladatelj simfoničnih, komornih in klavirskih del, ki jih je nekaj objavil v leipziški založbi Fr. Kistner.

Francoski glasbenik Giacomo Meyerbeer

je v Berlinu dirigiral glavno skušnjo svoje opere ‚Prerok'. Nenadoma prekine vajo, ker se mu zdi bobnar preglasen. Ko ponavljajo, Meyerbeer spet ni zadovoljen.

„Še malo bolj tiho!" reče jezno.

Tudi ta poskus ne uspe, zato se bobnar zakolne, da sploh ne bo udaril na boben.

Ko je vaja končana, reče Meyerbeer:

„Prav dobro je šlo! Samo boben še malo bolj tiho!"

Njegov najožji sodelavec je bil violinist *Hans Gerstner* (1851—1939) iz Luditz, učenec praškega konservatorija, ki je prišel v Ljubljano leta 1871. Kot solist je z orkestrom FD igral 28 različnih violinskih koncertov, vodil godalni kvartet, učil na glasbeni šoli Filharmonične družbe, privatno in na raznih šolah. Med njegovimi najpomembnejšimi učenci je bil sin slovenskega pesnika Antona Funtka Leo Funtek (1885—1965), ki je pozneje imel pomembno vlogo v finskem glasbenem življenju. Gerstner je med prvo vojno skrbel za delo Filharmonične družbe in za organizacijo koncertov — seveda v zmanjšani obliki. Po koncu vojne je postal njen zadnji umetniški ravnatelj.

Med vidnejšimi glasbeniki je zadnja leta pred vojno deloval v Ljubljani kot dirigent in umetniški ravnatelj še Rudolf Weiss-Ostborn iz Gradca, ki pa se je aprila 1919 vrnil v Gradec, kjer je bil zborovodja, učitelj na konservatoriju in skladatelj zlasti cerkvenih in zborovskih skladb. Umrl je leta 1962 v Gradcu.

Filharmonična družba je bila ob Glasbeni Matici osrednji glasbeni zavod v Ljubljani. Na njenih koncertih so nastopali najvidnejši tuji umetniki takratnega časa (denimo Pablo de Sarasate, Gustav Mahler, Leo Slezak, Jan Kubelik, Leopold Godowsky), gostovali so sijajni orkestri, kot denimo Berlinska filharmonija s Hansom Richterjem leta 1900 ali Richard Strauss s svojim berlinskim orkestrom leta 1903 ter dunajski in münchenski orkestri, na slovenski strani pa tudi Češka filharmonija. Glasbena Ljubljana je bila pred prvo vojno vsaj na glasbenem področju na tekočem z dogajanjem po svetu. Lahko celo rečemo, da je bila informirana iz prve roke. To je bila velika zasluga Filharmonične družbe, ki pa je nato po koncu vojne zaradi svoje nemške usmerjenosti zgubila pomen, ki ga je imela poprej. Postala je nepomemben privesek Glasbene Matice in vprašanje je, če je bil tak razvoj dogodkov glasbi v korist. Kajti dolgo je trajalo, da je na poustvarjalnem področju Ljubljana spet doživljala takšne koncerte, kot jih je nekoč pripravljala Filharmonična družba.

Primož Kuret

Sedemnajst let slovenske glasbene šole na Koroškem

Sedemnajst let v življenju otroka pomeni prelomnico, saj dozoreva iz otroka v mladenko — mladeniča in postaja samostojna osebnost. Tudi naša glasbena šola dozoreva. Že ob njenem petnajstem rojstnem dnevu l. 1993 so se mi izpolnile tri želje: urejeni so prostori za pisarno v Mladinskem domu v Celovcu, pouk smo pričeli tudi na Zilji in dobili smo svoj prvi pravi koncertni klavir.

S tem so izpolnjeni pogoji za še kvalitetnejši pouk klavirja, za uspešnejše koncertne nastope in s tem seveda za dvig kakovosti celotne šole. Prvi dve čelistki, ki sta pred tremi leti pričeli s poukom, sta že samozavestno sodelovali na koncertu ob petnajstletnici šole v Selah. Tam smo predstavili skoraj vse instrumente, katere poučujemo na šoli. Učenci 3. in 4. razreda nauka o glasbi so že zelo ubrano zapeli, z novo pesmico se nam je predstavila naša Lenčka Kupper. Kvartet trobent pod vodstvom domačina Francija Ogrisa vidno napreduje, ansambel godal je pod vodstvom prof. Branka Čepina za tako malo skupnih vaj (mladi glasbeniki so bili iz raznih krajev Koroške) odlično zaigral. Naši nekdanji učenci, pianistka Katja Hildebrandt, kitaristka Janja Kassl in zlasti flavtist Kristijan Filipič, so na pravi poti do resničnih mojstrov. Veseli nas, da Janja in Kristijan ter Dominik Hudl ob študiju tudi že poučujejo na naši šoli in da je bil Filipič pred dvema letoma sprejet v mojstrski razred slovenske flavtistke Irene Grafenauer na Mozarteum v Salzburgu. Seveda smo pa vsi zelo ponosni na Kristijanovo zmago v duu flavt na 13. zveznem tekmovanju „Jugend musiziert" Avstrije v Leobnu. Študije na Visoki šoli za glasbo in upodabljajočo umetnost v Gradcu sta zaključila domačina Janez Gregorič in Roman Verdel. Sicer pa na celovškem deželnem Konzervatoriju in na visokih šolah v Gradcu, Salzburgu in na Dunaju trenutno študira štirinajst glasbenikov, ki so izšli iz naše šole.

V preteklih treh letih so se naši učenci udeležili več tekmovanj na deželnem tekmovanju Koroške in dosegli eno odlično prvo nagrado (harmonikar Albert Korenjak) ter dobre druge nagrade — duo violin Mihael Kassl-Smilja Pörtsch, violinist Marijan Krištof, flavtistka Sonja Kramer in saksofonist Samo Wakounig. Andreas Kelich je na 10. alpskem tekmovanju v Innsbrucku na diatonični harmoniki osvojil odlično 1. nagrado.

Zmagovalca v duu flavt tekmovanja „Jugend musiziert" Christian Filipič in Silke Ronjak

Ponosni smo tudi na 10-letnico naše zborovodske šole, ene redkih v slovenskem kulturnem prostoru, katero smo lansko leto proslavili v Bilčovsu. Kar 21 koroških zborovodij je šlo skozi „roke" prof. Matevža Fabjana iz Kranja, kateremu smo se tedaj lepo zahvalili. Tudi organistka prof. Angela Tomanič je letos proslavila desetletnico svojega delovanja na slovenski glasbeni šoli. Letošnje šolsko leto so organisti zaključili z uspešnima koncertoma v župnijski cerkvi v Škofji Loki — skupno z Orglarskim tečajem pri Teološki fakulteti v Ljubljani — in v župnijski cerkvi na preko 1.000 m visoki Kneži. Pia-

nisti so se že tretjič predstavili na samostojnem koncertu v Modestovemu domu. Letos so celo priredili Večer skladb slovenskih skladateljev, katerega se je udeležil tudi akademik prof. Primož Ramovš. Potrebujemo več dobrih koncertnih klavirjev, kakršnega imamo, žal edinega, v Modestovem domu.

Tudi solopevci, pod vodstvom člana slovenskega okteta Marjana Trčka, uspešno napredujejo. Na večeru pihal, trobil in tolkal v Bilčovsu se je, poleg nekaterih zelo dobrih flavtistk in trobilcev, javno predstavil tudi prvi tolkalec na malem bobnu.

Šola stalno sodeluje na Srečanjih mladih slovenskih glasbenikov Slovenije in zamejstva (kroži na relaciji Celovec-Ljubljana-Trst), na Srečanjih gorenjskih glasbenih šol, na Koroških dnevih na Primoskem (Gorica, Žabnice), na Primorskih dnevih na Koroškem in na tradicionalnih Srečanjih z Glasbeno šolo Slovenj Gradec in Ravne na Koroškem, enkrat v Sloveniji in naslednje leto na Koroškem. Učenci naše šole sodelujejo v raznih mešanih glasbenih ansamblih, v zborih, v instrumentalnih ansamblih Slovenske gimnazije in imajo letno preko 40 nastopov.

Upravni odbor šole, katerega izmenjaje vodita Urh Kassl in Joško Hudl, uspešno rešuje finančne probleme in se trudi, da bi v šolo prišlo čimveč slovenskih Koroščev, sprejemamo pa tudi otroke iz mešanih družin, edini pogoj je, da obiskujejo dvojezični pouk in seveda, da napravijo sprejmni izpit za glasbeno šolo. V letošnjem šolskem letu je obiskovalo pouk 350 učencev v preko 20-tih oddelkih, poučevalo je 43 učiteljev, od tega se jih 28 vozi tedensko iz Slovenije, 15 pa je domačinov, od katerih jih pet poučuje samo nauk o glasbi, ostali pa tudi instrumente.

Glasbena šola se je dodobra vgnezdila v zavest koroškega Slovenca, tako da staršem ni vseeno, kdo poučuje njihovega otroka, in prav je tako. Starši želijo za svoje otroke najboljše učitelje, želijo, da bi postali njihovi otroci tudi na glasbeno-instrumentalnem področju enaki ostalim Koroščem, in vse to jim naša slovenska glasbena šola lahko nudi. Le zavedati se morajo, da brez njihove aktivne pomoči tudi otrok ne more napredovati. Le redno vsakodnevno vežbanje instrumenta ali glasu lahko rodi uspeh, učencu v veselje, staršem in slovenski narodni skupnosti na Koroškem v ponos. Želim, da bi se naši učenci lahko predstavili tudi širši avstrijski javnosti na Dunaju ali tudi v drugih državah, kjer žive Slovenci.

Prof. Lovro Sodja,
pedagoški vodja Glasbene šole na Koroškem

PESMI
URBANA JARNIKA

DEKLICE

DEČLE ŽELUJEJO
MOŽA NO RAJ,
RADE LE REKAJO:
MOŽA BOG DAJ.

CERKVE OBLETAJO,
ZDIHNEJO: MOŽ — .
V POLI NE VIDIJO
PISANIH ROŽ.

DANS JE NEDELA, NA
NOČ BO PA BAL,
PRIŽALA BOM SE ZA
PAŠO ZIAL.

DRUŽTVO MLADENČEV TAM
ČAKA NA ME,
VUNDER MED VSEMI SAM
LUBEJ MOJ JE.

DONEC ERIS FELIX

DOKLER SREČA TI CVETI,
BOŠ PRIJATLOV DOSTI ŠTEL,
ČE PA SREČA TE PUSTI,
BOŠ SE SAM PRI PEČI GREL.

MATERNA LUBEZEN

MATI DETE JE DOJILA,
GA Z LUBEZNIJO NAPILA,
SITO DETE SE SMEJI.

MAMKA PUČICO KUŠUJE,
JO BREZ KONCA POLUBUJE,
LUBO DETE SE SMEJI.

STRAH

MALA SE JE BILA BALA,
SAMA SE PODATI SPAT,
PA VELIKA JE SPOZNALA,
DA JE STRAH LE SRCA TAT.

Cerkveno slikarstvo Valentina Omana

Koroškega umetnika Valentina Omana, večkratnega nagrajenca in nenazadnje častnega doktorja celovške univerze, gotovo ni potrebno posebej predstavljati. Gotovo pa ne bo odveč, če še enkrat omenimo, da njegovo umetniško ustvarjanje zajema različne zvrsti izražanja od grafike, slikarstva ter kiparstva pa do kolaža in dekolaža. Omanov umetniški motiv pa je namenjen vsakemu razmišljajočemu človeku. Med drugim se je posvetil tudi cerkvenemu slikarstvu, kateremu bi se posvetili tudi mi v pričujočem članku.

Valentin Oman je umetnik, kateremu je bilo že na univerzi rečeno, da je predestiniran za cerkveno umetnost. Njegova dela tako krasijo stene prenekaterega sakralnega prostora. Pri tem gre za slike, reliefe ali njemu edinstveno tehniko fresk. Zanimivo pa je postaviti vprašanje, kaj mu cerkveno delo pomeni. Umetniku ni všeč, če ga imenujemo „cerkveni slikar", ker ga tako nazivanje omejuje pri delu. Če Valentin Oman česa ne prenaša, je to kakršnokoli omejevanje. Res pa je, da raje dela v cerkvenem prostoru kot v ateljeju, ker je tam popolnoma drugačno ozračje. Misticizem cerkvenega prostora ga navdihuje z novimi idejami. Tako ni čudno, da si na svojih potovanjih ogleda vse sakralne umetnine. Nikoli pa ne pozabi poudariti: „Vera je zadeva vsakega posameznika. To je tako kot umetnost. Vsak naj vero in umetnost jemlje po svoje ter naj jo oblikuje po svojih predstavah in potrebah."

Omanovo cerkveno slikarstvo je čisto svojstvena „biblia pauperum". Ves čas naglaša, da naj iz njegovih del gledalec sam potegne bistvo oziroma svojo resnico. Njegove freske in tabelno slikarstvo z versko vsebino niso ilustracije iz Svetega pisma, saj ilustracij ne dela. Umetnik pravi, da je križ simbol, ki ni izgubil moči. Misli, da je edini simbol, ki ga danes umetnik lahko uporabi za oblikovanje sakralnega prostora.

Po poslikavi poslovilne veže v Trnji vasi/Annabichl pri Celovcu, ki je bila tudi njegova prva poslikava po diplomi, so si naročila kar sledila: Nova Gradiščanska, Tinje, Železna Kapla, Plešivec, Št. Jakob, škofijska kapela v Celovcu... Njegovo najvidnejše delo na področju sakralne umetnosti pa sta gotovo poslikavi cerkva na Plešivcu in v Št. Jakobu.

CERKEV NA PLEŠIVCU/TANZENBERG

Prve svojstvene freske so se pojavile v plešivški cerkvi (Tanzenberg). Na Plešivec vežejo umetnika

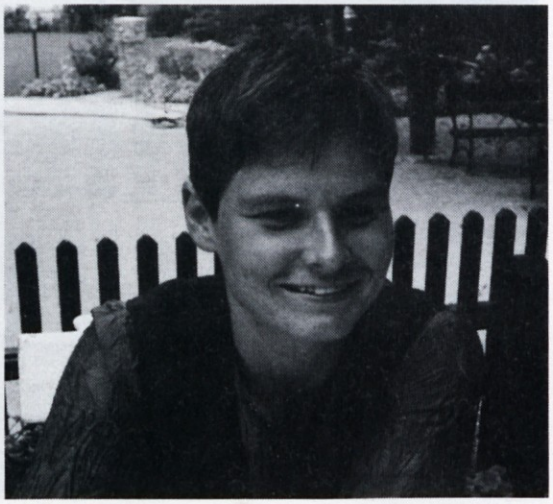

Petra Skaberné *je bila rojena l. 1967 v Ljubljani, kjer je na Filozofski fakulteti vpisala študij umetnostne zgodovine in sociologije kulture. Leta 1995 je študij sociologije kulture zaključila, zagovarjala pa je tudi diplomsko nalogo na oddelku za umetnostno zgodovino z naslovom „Umetniški opus Valentina Omana".*

spomini na mladost. Kot deček je tam obiskoval Marijanišče, ki je bilo ustanovljeno leta 1859/60. Svojemu veličastnemu delu v samostanski cerkvi je dal Oman naslov REKVIEM ZA HOMO SAPIENSA. Celotno delo temelji na spominih. Umetnikova naloga je bila poslikava neoromanske cerkve, zato je posegel po izvirnem prijemu, ki je inspiriral tudi arhitekta te velike samostanske cerkve. V nasprotju z njim pa je Oman dokazal, da se je mogoče navezati na tradicijo, na srednjeveško umetnost tudi drugače, na višji ravni in brez spogledovanja s stilnimi oblikami iz oddaljene preteklosti. Razlaga, da je prav on dobil naročilo za poslikavo plešivške cerkve, sloni na tem, da je lahko samo človek s tako nekrofilnimi svetovnimi nazori in s svojo edinstveno tehniko sposoben ustvariti prostor, kjer se človek zamisli o samem sebi in minljivosti.

Dolge kolone ljudi nas vodijo h krilnemu oltarju. Preko zabrisanih kontur in namenoma poškodovanih površin stene pripelje v svoje delo pomemben faktor - ČAS. TU in SEDAJ sta za Valentina Omana popolnoma postranska pojma. Opazujemo propad in razpad. Pri svojem delu vidi propad starih italijanskih fresk iz trecenta, ki jih je načel čas. Vidi

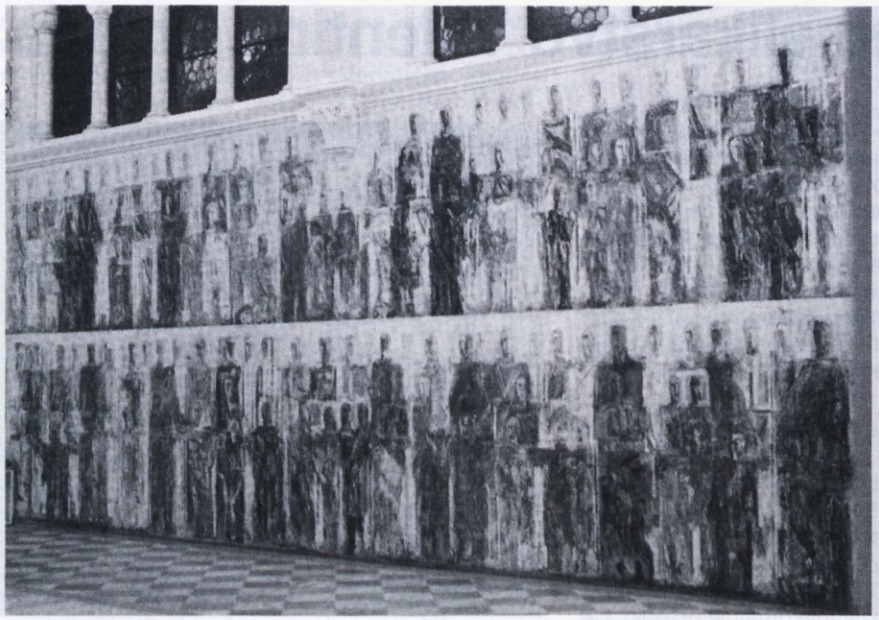

Semeniška cerkev

na Plešivcu na Gosposvetskem polju: Dolge kolone ljudi nas vodijo h krilnemu oltarju . . .

tone človeških odpadkov na deponijah smeti in vidi razkroj človeka, ko se po smrti duša loči od telesa. Paleta barv je melanholična, kljub temu pa je presenetljiva tudi za slikarja samega. Takega barvnega bogastva k temačnosti nagnjenega Omana človek ne pričakuje. Oman pravi: „Petdeset let sem moral dopolniti, da se mi je odprl svet barv, vendar se je to zgodilo ravno v pravem trenutku - v cerkvi." Odprl se mu je svet barv; modra, rdeča, siva. Modra kot modrina noči, kot znamenje kozmične neizmernosti in večnosti. Prežarja jih rdeča kot znamenje nekdaj cvetočega življenja. Skozi to se prebijajo rjaste plasti kot znamenje minljivosti, v kateri deluje čas, kot znamenje trohljivosti, pozabe ter sivina kot znamenje smrti.

Ker je želja po posmrtnem življenju tako stara kot človeštvo, gre Oman pri svojih religioznih stenskih slikarijah precej dlje, kot je za krščansko ikonografijo običajno. V svojem delu želi zaobjeti celoten svet, uprizoriti zgodovino človeštva, religijo ter osebne spomine. Njegovi lastni spomini so vtkani v plešivško cerkev in lahko bi rekli, da je delo avtobiografsko. Poslikave se je lotil tako, kot sam vidi človeštvo in kakor so mu narekovali spomini. A spomini so fragmenti in niso konkretni. Spomini so osebe in vsakokrat, ko jih pogledaš, se ti pokažejo malo drugače. Njegove slikarije izžarevajo prav to drugačnost, kajti vedno znova ti pripovedujejo kaj drugega, kaj novega. Tako kot so večplastni spomini, tako so večplastne tudi freske na steni. Zaradi svoje frontalne, stroge drže nekoliko spominjajo na bizantinsko slikarstvo. Preden je začel z delom na Plešivcu, se je namreč odpravil v Ohrid in njegovo okolico, kjer so ga močno očarale bizantinske freske ter mu zapustile globok vtis. Njegove slikarije se plastijo in v tem plastenju se skriva simbolika minljivosti.

CERKEV V ŠT. JAKOBU V ROŽU

Poleg Plešivca je Oman prevzel tudi celotno poslikavo farne cerkve v Št. Jakobu v Rožu, in sicer na pobudo galeristke Majki Šikoronje in tedanjega provizorja Pepa Marketza.

Cerkev je bila ob požaru leta 1972 skoraj uničena. Ohranjena sta bila le stolp in gotski kor, cerkvene ladje pa so zgradili na novo. Vendar je bila nova arhitektura tako enostavna, da je cerkev izgubila pravo sakralno atmosfero. Pep Marketz je dejal, da „... ta prostor nima ničesar, kar bi lahko pokazali otrokom". Po dolgem pogovarjanju s cerkvenimi predstavniki so se lotili manjše prenove prostorov. Z novim krstilnikom, barvnimi poudarki ter novim oltarjem so v prostoru zopet ustvarili liturgični navdih. Le nekaj je še manjkalo: poslikava praznih sten, ki vodijo k oltarju. To nalogo je prevzel Valentin Oman.

Umetnost
Valentina Omana v cerkvi v Borti/Oberwart na Gradiščanskem

V letih 1990 in 1991 je Oman poslikal stranske stene v cerkvi ter ustvaril reliefe za tamkajšnjo mrtvašnico. Delo v tej cerkvi mu je bilo ljubše kakor tisto na Plešivcu, kajti tu je imel proste roke. Za freske v cerkvi sv. Jakoba ni naredil nobenega osnutka, temveč se je prepustil trenutnemu razpoloženju in notranjim občutkom. Inspiriralo ga je poslušanje klasične glasbe, predvsem Mozarta in Beethovna. (Zanimivo, da je Mozartova glasba stalna spremljevalka njegove umetnosti.) „Pri delu nisem bil toliko z možgani, kot sem se prepustil emocijam. Tako je tudi nastalo to predvsem emocionalno delo," pravi Valentin Oman o svojem veličastnem prikazu človekovega trpljenja. „Dogajalo se je. Nič ni bilo vnaprej predvidenega." Sam umetnik imenuje svoje delo „meditacijske površine", pomenile naj bi večnost vsega.

Če je na Plešivcu končno spoznal barve, lahko rečemo, da je v Št. Jakobu njihovo simboliko temeljito obdelal, kajti vsebina slikarije temelji prav na njih. Prikazan je križev pot, a ne križev pot Kristusa, kot smo vajeni.

V Št. Jakobu se je na steni znašel križev pot človeštva. Namesto ilustracij posameznih postaj na platnu je slikal direktno na steno, kjer je nastala kontinuirana zgodba. Začne se na desni strani cerkve, pri krstnem kamnu, kjer so freske še monokromne oziroma samo modre in bele. Oman razlaga svoje delo: „V tem delu cerkve je krstni kamen, kjer krstijo otroke pred njihovo potjo v življenje. Tisti hip, ko si rojen, se začne tvoj križev pot. Vendar pa pred začetkom dobiš še blagoslov za na pot. Ker je voda modra, mi ta barva pomeni življenje, ki je spočetka še čisto, in zato so tukaj slikarije v modri barvi."

KAPELA V ŠKOFIJSKI PALAČI V CELOVCU

Med sakralna dela sodi tudi poslikava kapelice v škofijskem uradu v Celovcu. Kapelica nam nudi prav nenavadno „štimungo". V prazni, hladni kapeli, kjer je vse tako tehnično, kot bi vstopil v kak dobro pospravljen urad, nam daleč na horizontu pade v oči Omanov triptih. Prostor je pretirano reduciran in ne nudi niti drobca sakralne mističnosti. Najbolj skrivnosten del kapele je gotovo oltarna slika.

POSLOVILNA VEŽA V BELJAKU

Leta 1991 so v Salzburgu praznovali Mozartovo leto. Da bi ta jubilej še posebej obeležili, so k sodelovanju povabili štiri avstrijske umetnike. Tako so se tega „praznovanja" udeležili Max Weiler, Chr. Ludwig Attersee, Valentin Oman in Arnulf Rainer. Omanova naloga je bila morda rahlo nenavadna, saj naj bi ilustriral glasbo. Vendar zanj to ni bilo po-

sebno težavno, saj je umetnik, ki za svoje ustvarjanje potrebuje spodbude tudi iz drugačnih sfer. Glasba je tako njegova pogosta spremljevalka pri ustvarjanju. (Ko je delal freske na Plešivcu, je poslušal prav Mozarta.) Za katalog ob Mozartovi obletnici je torej nastalo delo, kateremu osnova je bila intenzivno poslušanje Mozartove glasbe. Dela so bila razstavljena v kapeli gradu Klessheim, v prostoru, kjer so se slišali zvoki te glasbe. Križev pot in križ s salzburške razstave sta danes v poslovilni veži v Beljaku ter v beljaškem župnišču.

CERKEV V BORTI/OBERWART

Njegova dela krasijo tudi cerkev v Borti/Oberwart na Gradiščanskem. Cerkev je bila zgrajena v letih 1967/69 po načrtih teama arhitektov Huth/Domenig, posvečena pa je veliki noči.

Ob velikem križu je postavljenih trinajst postaj križevega pota. Križ, ki bi lahko pomenil štirinajsto, je tako reduciran, da daje fantaziji ogromno možnosti na njenem potovanju. Na križu ni opaziti nobene konkretnosti, samo črte, ob katerih se ti odpira vrsta možnosti za razumevanje dela. Oman je začuden nad tem, da so ljudje popolnoma izgubili domišljijo ali pa je ne znajo uporabljati na pravem mestu. Nato nadaljuje: „Čudno je to. Če ljudje gledajo usedlino turške kave, vidijo določene stvari, pri slikarstvu pa jih ta fantazija zapusti. To bi bilo potrebno prenesti na današnjo umetnost, potem sploh ne bi bilo težav za razumevanje. Ljudje iščejo nekaj figuralnega na starih stenah, zidovih, v megli. Spominjam se, da sem doma na leseni omari v letnicah videl različne stvari. Danes so ti predmeti tako perfektni, da domišljija sploh nima več prostora. Morda je tudi v tem problem, da so se ljudje navadili na perfektne stene in se je tako fantaziranje izgubilo. V cerkvenem okolju bi današnja umetnost imela svoj prostor. Namreč predstava o tistem, kar bo potem, je abstraktna. Škoda, da so nam Boga predstavili tako realistično."

KAPELICA V LAJŠAH PRI CERKNEM

Omanovo najnovejše delo je oprema kapelice, ki skupaj s križevim potom ter spomenikom tvori enkraten spomenik vsem žrtvam nasilja. Otvoritev kapelice, ki je bila v sakralni prostor predelana iz starega skednja, je bila 1. julija 1995. Takrat je bila spominska slovesnost koprske škofije, namenjena vsem primorskim žrtvam nasilja pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej. Na mestu, kjer je danes spomenik, je bilo med vojno pobitih štirinajst civilistov.

Za Omanovo sakralno umetnost lahko rečemo, da na zunanji način ni versko dejaven, ampak da je vsebina in forma njegovih podob globoko intelektualna molitev, ne pa ilustracija zadane teme, ki jo pač mora čimbolj nazorno naslikati.

Petra Skabernè

LITERATURA

Chevalier-Gheerbrant: Slovar simbolov; miti, sanje, liki, običaji, barve, števila. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1995

Kermauner, Taras: Likovni zapiski; O Omanovem cerkvenem slikarstvu. V: Naši razgledi XXXIX, št. 16, Ljubljana, 1990

Sedej, Ivan: Omanovo iskanje absolutnih vrednot. Pariški rekviem I-XIII. Celovec/Dunaj: Mohorjeva založba, 1990.

ANEKDOTE

Moderni slikar **Pablo Picasso** je na željo nekega Amerikanca naslikal portret njegove žene. Ko si je Amerikanec ogledal sliko, je očital Picassu, da je njegovo ženo na sliki popolnoma skazil.

„Ta slika ni prav nič podobna moji ženi," pravi.

Picasso ne izgubi glave in mu reče: „Kar potolažite se, če moj portret ni podoben vaši soprogi. Prišel bo čas, ko bo gospa postala podobna mojemu portretu."

Slavni nemški pisatelj **J. Wolfgang Goethe** in na glasbenem polju enako veliki glasbenik **Ludwig von Beethoven** sta bila na toplicah v Karlowyh Varih. Nekega dne sta šla skupaj na sprehod po promenadi. Kjerkoli sta se pojavila, so se ljudje na desni in levi ustavljali ter ju spoštljivo pozdravljali.

Goetheja je to silno motilo in ogorčeno je rekel svojemu spremljevalcu:

„Tega je že preveč, še tu se ne morem izogniti poklonom!"

Beethoven pa ga je mirno zavrnil: „Ne razburjajte se, saj se priklanjajo samo meni!"

Planinsko polje. Na jezerski površini drevesa lepo zaznamujejo strugo reke Unice.

◀ *Cerkniško jezero poleti, ko je brez vode . . .*

Cerkniško jezero in Planinsko polje – dve slovenski presihajoči jezeri

Cerkniško jezero, kraško presihajoče jezero v južnem delu Cerkniškega polja. Gladina niha med 546 in 552 metri nadmorske višine, ob najvišji vodi je dolgo do 10,5 km, široko do 4,7 km in pokrije do 26 m polja. (. . .) Voda priteka v jezero iz kraških izvirov, razporejenih ob robu, odteka samo podzemeljsko. (. . .) Presihajoče Cerkniško jezero, kjer so na istem zemljišču, ob različnih časih pasli, kosili, želi, ribarili, čolnarili in se pozimi drsali, so omenjali kot čudo narave že srednjeveški pisci in postalo je evropsko znano. Tako, med drugim, strnjeno opisuje to „čudo narave" Enciklopedija Slovenije v svojem drugem zvezku (1988). Svetovno slavo je jezero prvič doživelo v 17. stoletju, ko ga je obiskal in skrbno, ob različnih časih, opazoval in popisoval Janez Vajkard Valvasor. Tu je samo del njegovega slikovitega, nazornega, obsežnega in kar se da avtentičnega poročila:

To jezero se po kranjsko imenuje Cerkniško jezero in je dobilo ime od trga Cerknice. Zdi se, da je nekoč v pustinji bila tu cerkvica, ki pri njej še ni bilo hiš, kakor še dandanes nahajamo po Kranjskem posamezne cerkve v čisto samotnih kraji. (. . .) Jezero je šest milj oddaljeno od Ljubljane in obdano z ostrimi, divjimi in skalnatimi gorami, med katerimi je najvišja tista, ki se dviga na jugu in ki je tudi videti bolj divja; to je tako imenovani Javornik.

Tako pričenja v četrti knjigi svoje *Slave vojvodine Kranjske* (1689) znameniti polihistor Janez Vajkard Valvasor svoj opis Cerkniškega jezera in njegove okolice. Od Valvasorjevih časov so se zvrstili še

mnogi pisci, ki so občudovali naravno znamenitost, ki ji menda ni para na vsem svetu: presihajoče jezero, na dnu katerega se da v enem letu loviti ribe in divjad, kositi seno in žeti pšenico. Jezero, ki je posebej v preteklih časih, ko ni bilo regulirano ljubljansko Barje, večkrat presenečalo z dolgimi, nekajkrat tudi večletnimi ojezeritvami, spet drugič pa bilo po celo leto tako rekoč brez vode, saj so se le po njegovem dnu leno vili kraški pritoki. Nekateri so ob Cerkniškem jezeru občudovali in popisovali tudi Rakov Škocjan, Planinsko polje z Malograjsko jamo, renesančnim (danes, na žalost, povsem uničenim) gradom Haasberg in še nekatere druge kraške znamenitosti, ki jih je Stvarnikova roka tako radodarno posejala na tem majhnem koščku slovenske zemlje.

Danes turisti na Krasu občudujejo predvsem Postojnsko jamo, ob njej še Škocjanske jame in Predjamski grad. Druge znamenitosti, med njimi tudi Cerkniško jezero, so manj znane in pritegujejo dosti manj obiskovalcev, tudi Slovencev. Res je, med turističnimi jamami je Postojnska jama gotovo ena najlepših, najbolje urejenih, a vendar je to samo še „jama množičnega turizma" in nič več. Z eno besedo, je del turistične industrije, ki kani uničiti naravne lepote po svetu ali jih vsaj do konca razosebiti, biseri Krasa pa so še vedno skoraj neznani. Morda je prav tako, čeprav spoštljivi in civilizirani turist, ki se zaveda neznanske vrednosti neokrnjene narave z rastlinstvom in živalstvom ter drugimi naravnimi znamenitostmi, ni tujek v tem svetu, marveč občudovalec in obiskovalec, ki daje tej naravi njeno končno vrednost in smisel, obenem pa tudi plemeniti sebe in svojo človeško naravo.

Kdor pa bi rad doživel skrivnosti slovenskega kraškega sveta, mora ubrati druga pota: ne sme se prepustiti množičnemu turizmu, marveč mora sam, opremljen le z najnujnejšo pohodniško opremo, stopiti v kraški svet. Tako opremljen se mora odpraviti tudi k Cerkniškemu jezeru. Avto mora pustiti v Cerknici, k jezeru je treba poromati peš. Vsak tak obisk, ne glede na letni čas ali uro dneva, bo doživetje in bogato plačilo za prehojeno pot. Doživeti zimske pejsaže napol zaledenelega Cerkniškega jezera, opazovati jezerske ptice v rdečini zahajajočega sonca, spustiti se v globine Malograjske jame in videti v luči jamarskih svetilk sotočje podzemne Pivke in Raka, opazovati, kako se po dolgotrajnih jesenskih deževjih Planinsko polje spreminja v jezero, ali pa se povzpeti na Slivnico in opazovati, kako sončni žarki skozi težke jesenske oblake segajo do jezerske gladine Cerkniškega jezera, ali pa se sprehoditi poleti, v vročini, pod velikim naravnim mostom v Rakovem Škocjanu in hladu iz podzemlja deročega Raka, so doživetja, ki jih ne

Bruhalnik na Cerkniškem polju

more pričarati nobena turistična „organizirana" ponudba. A najlepša in najbolj neposredna doživetja narave bo popotnik doživel prav ob bregovih Cerkniškega jezera.

Kot po nekem čudežu, ki varuje ta del slovenske naravne dediščine, so se doslej izjalovili vsi bolj ali manj nesmiselni poskusi, s katerimi je posebej v zadnjega pol stoletja lokalna in tudi višja oblast skušala posegati v te naravne lepote. Obe presihajoči polji, Cerkniško jezero in Planinsko polje, so hoteli za stalno ojezeriti, ob Cerkniškem jezeru zgraditi hotele (!) za množični turizem petičnih lovcev in ribolovcev. V Rakovem Škocjanu so na najlepšem kraju že postavili hotel (!), ki naj bi privabljal petičneže, zdaj je le klavrna podrtija, namenjena lokalnim alkoholikom. Nekaj lokalnih veličin si je tamkaj zgradilo tudi počitniške hišice, katerih umazanija se steka v reko Rak in jo tako rekoč pri izviru dodobra onesnažuje. Planinsko polje so hoteli spremeniti v akumulacijsko jezero za hidroelektrarno, ki bi jo umne glave postavile nekje pri Verdu na obrobju ljubljanskega Barja. Marsikatero jamo in njene stalagmite ter stalaktite je izropala nevestna, po dobičku hlepeča pamet. In še bi lahko naštevali ideje, ki so jih rojevale pregrete glave, ki niso vedele, kaj imajo. Vprašanje je, ali danes, v novi samostojni državi, vemo, kaj imamo. Res je, pripravlja se načrt, da bi obe presihajoči jezeri z okolico razglasili za Notranjski krajinski park, v katerem bi veljala posebna pravila „igre": taka, ki bi zavarovala lepote, posebnosti in znamenitosti tega dela slovenskega Krasa, kakršnih dobesedno ni najti nikjer na svetu.

A zavarovati bi kazalo ne le naravne znamenitosti, marveč tudi vse tisto, kar so notranjski ljudje, živeči ob obeh presihajočih jezerih in živeči v skladju

Požiralnik Rešeto na Cerkniškem polju

z naravnima ritmoma obeh jezer, ustvarili v dolgih stoletjih. Valvasor in vsi drugi, ki so pisali o Cerkniškem jezeru in okolici, so znali prisluhniti načinu življenja tamkajšnjih ljudi, njihovi povezanosti z naravo, njihovemu spoštljivemu odnosu do te narave in njihovi vraščenosti v ritem, ki sta ga narekovali obe presihajoči jezeri, včasih prijazni, drugič tudi ne: saj se je nemalokrat zgodilo, da so nenadna in prezgodnja silovita in dolgotrajna jesenska deževja napolnila obe jezerski kotlini prej, kot pa so ljudje uspeli spraviti poljske pridelke. Zato so tudi gradili svoja naselja v spoštljivi oddaljenosti od obeh jezer, a spet dovolj blizu, da sta jim bili jezeri koristni tudi takrat, kadar sta se napolnili z vodo: bodisi kot lovišče za ribe bodisi kot prostor za splavilo lesa, ki so ga še danes polni mogočni okoliški gozdovi Javornikov, Slivnice, Planinske gore.

Pritrditi smemo misli enega največjih zanesenjakov med krasoslovci, pokojnega dr. Pavla Kunaverja, pisca več knjig in člankov o Cerkniškem jezeru in Planinskem polju (mdr. *Kraški svet in njegovi pojavi,* 1922, 1957; *Cerkniško jezero*, 1961; *Cerkniško jezero*, spomeniški vodič, 1969), da je treba obe jezeri obiskati takrat, kadar sta polni vode. To se zgodi po navadi v pozni jeseni. Takrat narava pokaže vso svojo divjo neukročenost in ob sproščenih naravnih silah se človek zave, da je treba naravi dati vedno prav. Tega se je zavedal že Valvasor, saj je v *Slavi vojvodine Kranjske* slikovito opisal polnitev jezera:

Predvsem moram nekaj povedati o napolnitvi jezera. Napolni se na tale način: če malo dežuje, pride voda iz Kotla in Bešljenice in brizga dva ali tri sežnje visoko. Tudi iz jame, ki iz nje teče studenec Trensenec, bruhne močno in silovito. Če pa močno dežuje in tako silovito grmi, da se zemlja trese, tedaj bruhne voda na vseh straneh iz doslej opisanih jam (razen iz Velike in Male Karlovice, ki se je vanju jezero prej odteklo) s tako deročo silovitostjo, da bi človek ne verjel, ko bi se ne prepričal z lastnimi očmi. Z najhitrejšim konjem ne bi nihče ušel deroči vodi. Takšen nagli dotok napolni jezero, ki ga pred štiriindvajsetimi urami tako rekoč niti kapljice ni bilo, v enem dnevu in noči čisto do brega. Včasih se celo v osemnajstih urah napolni . . .

Kljub simpatičnim pretiravanjem, s katerimi naš polihistor v duhu svojega časa tako rad na mnogih mestih popisovanja Kranjske dežele, naredi slikovite opise še bolj slikovite, pa je treba priznati, da na tem mestu ni pretiraval. Kdor ni videl, kako na nekaterih krajih voda tako rekoč čudežno privre, bruhne, brizgne na plan, kako se prej suhi meandri številnih pritokov jezera dobesedno pred očmi obiskovalca napolnijo z vodo, kako se jezerski pašniki v eni sami deževni jesenski noči spremenijo v mogočno jezersko površino, v katere temno zeleni, skoraj sivi vodi se ogledujejo okoliški gozdovi in obe mogočni gori, na severu Slivnica in na jugu pogorje notranjskih Javornikov, pač ne bo doumel Valvasorjevega čudenja in njegovega občudovanja tega posebnega sveta. Prav tako ne bo razumel vznesenih opisov vseh njegovih naslednikov, tudi tistih znanstvenikov, ki bi morali ohraniti do jezera predvsem razumski odnos, pa jih v opisovanju narave ob jezeru vedno zanese v privzdignjeno govorico: kot Kunaverja, kot Habeta in tudi starejše avtorje.

Skoraj nič drugače ni na *Planinskem polju*: tudi tu začne vreti dobesedno iz tal, iz sleherne udornine in večjega požiralnika voda, ki se zliva z mogočno naraslo Unico. Kdor se v tem času spusti k vhodu Malograjske ali Planinske jame, bo doživel prečudovit prizor: Izpod mogočnega oboka, v katerega bi lahko skril vsako večjo evropsko železniško postajo, vre v mogočnem toku razpenjena voda, v kateri se vrtinči zadnje jesensko listje. Podzemska Pivka — zdaj Unica — in njeni številni kraški pritoki prav tako v kratkem času napolnijo Planinsko polje: spremeni se v šestnajst kvadratnih kilometrov veliko vodno površino, iz katere le tu in tam molijo jesensko rdeča ali rumena drevesa, okoli katerih mirno plavajo jate jezerskih ptic in se, posebej v zadnjih letih, spreletavajo rečni galebi.

Valvasor je Cerkniško jezero raziskoval v letih 1684—1685. Njegove raziskave, nenavadno temeljite za tisti čas, čeprav še vedno ujete v mreže znanstvenega racionalizma na eni in spekulacij na drugi strani, so mu prinesle tudi članstvo v tedaj zelo cenjeni angleški Royal Society v Londonu (1687). Ne vemo, ali so Cerkniško jezero raziskо-

vali pred Valvasorjem, vemo pa, da so se, tudi zaradi njegovih opisov, tu ustavljali mnogi raziskovalci. Po Valvasorju je nastalo še nekaj opisov. Tako je sedemdeset let po *Slavi vojvodine Kranjske* nastala knjiga Franca Antona pl. Steinberga *Izčrpno poročilo o Cerkniškem jezeru na Notranjskem (Gründliche Nachricht von dem in dem Inner-Krain gelegenem Čirknitzer See).* Branko Korošec je v faksimilno izdajo Steinbergove knjige (izšla je v Ljubljani 1970) upravičeno zapisal: *V opisovanju jezera in okolice je Steinberg znatno izčrpnejši od Valvasorja. Njegova monografija je rezultat vztrajnega in že skoraj znanstveno sistematskega dolgoletnega dela, ki pa, žal, vsebuje vrsto nedoslednosti, ki se ji Steinberg še ni mogel zavestno izogniti.*

Po Steinbergu so jezero raziskovali in opisovali ali vsaj omenjali še Tobija Gruber (polbrat graditelja po njem imenovanega ljubljanskega prekopa), Anton Tomaž Linhart, baron Žiga Zois, Valentin Vodnik, Marko Pohlin, Henrik Jurij Hoff, Škot William A. Cadell, bavarski botanik Georg Martens; zelo nadroben opis jezera v slovenščini je za Bleiweisove *Kmetijske in rokodelske novice* prispeval Jože Benko Podgrivarski (1850). Za njim so o jezeru v 19. stoletju pisali še Karel Dežman, Gregor Kebe-Boštek, Čeh Viljem Putick, Andrej Likar in Jožef Žirovnik.

Žirovnikovo monografijo *Cerkniško jezero* (1898) je izdala Slovenska matica. Namen te poljudnoznanstvene razprave je bil tako v kritičnem vrednotenju sodobnih spoznanj o Cerkniškem jezeru in okolici kot tudi nekakšen pregled prejšnjih pogledov in spoznanj. Zdi se, da avtor ni posebej uspel ne v enem ne v drugem; še največja vrednost monografije so slikoviti avtorjevi opisi in primerjave vseh treh, kot pravi, „presihajočih ali periodnih" kotlin: Loške, Cerkniške in Planinske. O Cerknici pravi: *Cerknica je eden najstarejših trgov na Kranjskem.* Podrobnemu opisu Cerknice in njene okolice sledi še podrobnejši opis jezera. Tu našteje vse njegove pritoke in „vodo dajoče jame", nato požiralnike, kjer se posebej zadrži pri Vodonosu, Rešetu in obeh Karlovicah, Veliki in Mali. Poudarja, da v Malo Karlovico, ki leži niže od Velike in vodo „požira dlje časa, izginejo ob povodnji dostikrat čolni, živali, lesovje in vozovi". Zaustavi se tudi ob skrajnem jugozahodnem zalivu Cerkniškega jezera, imenovanem Zadnji kraj, „v katerem je nekaj tolmunov, kateri se nikdar ne posuše do dobrega". Posebno poglavje je namenil Rakovemu Škocjanu in povezavi njegovih podzemskih vodotokov s Cerkniškim jezerom.

Ker so vodni tokovi, ki pritekajo in odtekajo iz Cerkniškega jezera preko podzemskega sistema reke Rak v Rakovem Škocjanu, povezani in v medsebojni odvisnosti, visoke vode, ki se zlivajo v Cerkniško jezero, malo kasneje vplivajo tudi na povodnji na Planinskem polju. Žirovnik opisuje eno takih povodenj v začetku meseca novembra 1802. leta: *Velikanska povodenj je nastopila v par dnevih. Voda je dosegla cerkveni prag v Spodnji Planini in v mnogih hišah je stala tako visoko, da so prišli le s čolni v prvo nadstropje. Na mostu proti Lazam je kazala zaježena voda 3 m visočine in je ostala dolgo časa nepremakljiva. Ljudje so se začeli bati, da ne bo več odtekla. Kmalu na to je začelo zmrzovati in celo kotlino je prekrila močna ledena odeja, iz katere so molili le vrhovi popolnoma. Še le o kresu je odtekla voda popolnoma. — Leta 1820 je bila deloma cela vas Laze pod vodo, in sosednji grič Jakovica je bil pet mesecev podoben otoku.*

Po Žirovniku so Cerkniško jezero in Planinsko polje opisovali in hkrati občudovali še mnogi speleologi, geografi, botaniki in drugi: že omenjeni Viljem Putick, gozdarski inženir, ki je leta 1912 v Brnu objavil geološko študijo o jezeru *(Zirknitzer See und seine geologischen Verhältnisse)*, nestor slovenskih speleologov Pavel Kunaver s temeljno poljudnoznanstveno knjigo *Kraški svet in njegovi pojavi* (1922, 1957), Alojz Hočevar (njegova študija iz leta 1940 *Cerkniško jezero, splošno o Krasu s posebnim ozirom na Cerkniško jezero* je, žal, ostala vse do danes v rokopisu), France Habe s sodelavci: *Turistične jame v Sloveniji* (1978), Marko Aljančič je jezero opisal in svoje opise opremil s fotografijami v drobnem, a pomembnem vodniku *Kraški svet* (1988), nedavno pa je izšla pri Unescovi založbi razkošna monografija avtorice Andreje Peklaj, mojstrice fotografije. Za njeno monografjo, ki nam Cerkniško jezero in okolico prikazuje v seriji edinstvenih barvnih fotografij, nastalih ob najrazličnejših podobah, ki jih nudi jezero, sta besedila prispevala Matjaž Kmecl in Peter Skobrne. Tako jezero doživlja predstavitev, ki jo zasluži, saj brez pretiravanja sodi med naravne lepote, ki so vredne ogleda.

V vsaki od naštetih knjig, študij ali samo poljudnoznanstvenih priročnikov se Cerkniško jezero in njegova okolica kažeta kot svet, ki še zdaleč ni razkril vseh svojih skrivnosti, a tisto, kar razdaja svojim ne tako številnim obiskovalcem, spreminja z letnimi časi in vremenskimi prilikami. In prav ta raznolikost jezera, ki še vedno živi v harmoniji s svojimi prebivalci, posebej prebivalci objezerskih vasi, je tisto, kar tako preseneti in očara obiskovalca. Ti prebivalci so enkrat kmetje in živinorejci, drugič gozdarji, tretjič spet ribiči in lovci, vedno pa znajo prisluhniti jezeru, njegovemu bogastvu in lepoti. Zato so tudi postavili svoja selišča tako, da jih ne doseže narasla voda, a tako blizu presihajoče jezerske gladine, da jo znajo izrabiti, kadar vprege in današnji avtomobili ne morejo opravljati svojega poslanstva: ta-

Cerkvica v Zelšah, v ozadju mogočni javorniški gozdovi

krat se jezerjani vrnejo k svojim tipičnim ploskim čolnom, s katerimi znajo preveslati in pretakniti sleherni kotiček jezera, znajo se varovati vrtincev in nevarnosti, ki prežijo ob požiralnikih. In takrat tudi zaživijo vse stare zgodbe in pripovedi, bajanja o jezerskih bitjih, povodnih možeh in velikanskih somih, čarovnicah na Slivnici, o divji zvereh, a tudi o nesrečnih zaljubljencih, jezerskih Romeu in Juliji, ki sta živela v Kalovškem in Šteberškem gradu, katerih nesrečno ljubezen je zagrnila podzemska voda.

A Cerkniško jezero je doživljalo tudi manj idilične čase in na njegovih bregovih nista vedno vladala sozvočje domačinov in narave, ki jih je prehranjevala in jim dajala kurjavo.

Posebej po drugi svetovni vojni je komunistična oblast, v svoji slepi zaverovanosti v „napredek", skušala pohabiti tudi Cerkniško jezero. Z njegovo stalno ojezeritvijo (!) naj bi privabili turiste in čudež narave spremenili v eno od mnogih, z množičnim turizmom onesnaženih jezer. Planinsko polje pa so hoteli, kot smo že omenili, spremeniti v akumulacijsko jezero za hidrocentralo, ljudi razseliti, pokrajino dodobra spremeniti in uničiti z betonom, asfaltom in nepotrebnimi gradnjami. Vendar se je že ob prvih posegih (recimo zid pred požiralnikoma Velika in Mala Karlovica, betoniranje nekaterih drugih požiralnikov na dnu jezera) pokazalo, da je narava močnejša kot pa človeška neumnost. Vsi ti poskusi so se klavrno končali, jezero je naprej živelo v svojem ritmu, ali kot piše Peter Skobrne v fotomonografiji Andreje Peklaj: *Leta 1969 je bila kljub nasprotovanju domačinov in naravovarstvenikov izvedena poskusna ojezeritev. Zaradi popolnoma zazidane Male Karlovice in pregrade v Veliki Karlovici se je voda res nekoliko dlje zadrževala na polju in vznenovljila kmete, z leti pa si je Stržen poiskal nove poti, tako da so bili učinki pregrad vse manjši. Po ponesrečenem poskusu ni nihče izpolnil obljube, da bo po poskusu vzpostavil prvotno stanje. Pa je enkrat počilo in v zazidanem vhodu Male Karlovice je zazijala luknja. Notranjci ne marajo vsiljivcev na svojem ozemlju!*

Prav ljudem, kot je krasoslovec in naravovarstvenik prof. France Habe, se moramo zahvaliti, da je Cerkniško jezero danes še vedno naravni in domala nedotaknjeni biser sredi Notranjske dežele. Njihovo prepričevanje, da je treba naravi pustiti, kar nam je podarila, bo morda rodilo tiste sadove, ki sem jih že omenil: da bosta Cerkniško jezero in Planinsko polje zavarovani kot nedotakljivi naravni znamenitosti.

Kdor pride enkrat jeseni ali pozimi na bregove Cerkniškega jezera ali kdor se sprehaja po njegovem, z visokim šašem in jezersko travo poraslem dnu poleti ali spomladi, kdor zna prisluhniti njegovim pticam in kdor je enkrat videl jezersko rastlinje, kdor se enkrat odpravi na vrh Slivnice ali v temne gozdove Javornikov, ta se zagotovo še vrne k jezeru in njegovo okolico. Tak človek bo znal razumeti in spoštovati jezero v njegovi raznolikosti. Bliže mu bodo skrivnosti podzemskega sveta, ki ni temen, sovražen in prazen, marveč poln čudes in sozvočij, ki jih tako potrebuje srce modernega človekga. Tudi pisec tega sestavka, ki po materini strani izvira iz teh krajev, tako doživlja ta svet: s pričujočim zapisom je hotel opozoriti tudi tiste Slovence, ki žive nekoliko dlje stran, na dve znamenitosti, ki si ju morajo vsaj enkrat ogledati.

Denis Poniž
Ljubljana

TRDI OREHI ZA BISTRE GLAVE

PREMIKALNICA

FARMAR
TRENTA
ALGER
TIENCIN
CERKLJE
SABLJA

Gornje besede premikajte drugo nad drugo tako, da boste v treh navpičnih stolpcih dobili tri svetnike, ki imajo svoj god v mesecu januarju. Prvi praznuje 14. januarja, druga 4., tretji pa 16. januarja.

PRAZNIK NA ČRTICAH

1. na _ _ _ _ _
2. k _ _ a _ _ st
3. _ _ _ la _
4. d _ _ _ _ na

Na vsako gornjo črtico vpišite po eno črko, tako da boste z že vpisanimi črkami dobili besede naslednjega pomena:

1. napotek, napotilo, nasvetovanje, 2. igralec na kitaro, 3. delavec v jeklarni, 4. ena od razsežnosti teles, daljava (širina, višina in . . . .)

Ob pravilni rešitvi dajo vpisane črke, brane po vrsti, praznik v mesecu januarju.

ZLOGOVNICA

	2	5	
1			
2			
3			
4			
5			
6			

dek — iz — ka — ka — la — ljud — ni — nje — post — pre — sko — sle — stov — str — stvo — šče — te

Iz gornjih zlogov sestavite besede naslednjega pomena in jih vpišite v lik:

1. odtok, odtekanje, 2. naša ptica selivka (ena . . . . . še ne prinese pomladi), 3. narod, 4. njiva, ko jo požanjejo, strn, 5. prazen prostor npr. med vrsticami, 6. grda lastnost, stiskaštvo, nasprotno od radodarnost.

Iz vsake uganjene besede vzemite drugo in peto črko in jo vpišite v dve koloni na levi strani lika. V dveh navpičnih kolonah boste lahko prebrali dva obroka hrane, ki ju užijemo vsak dan.

IZPOLNJEVANKA

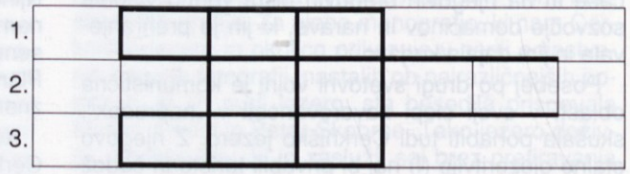

Vodoravno: 1. skupek treh stvari (npr. Sveta . . . . .), 2. posestnik, imetnik, človek, ki ima kaj v lasti, 3. zvestoba, pokornost.

V debeleje obrobljenih poljih, brano po vrsti, dobite osebni praznik, ki ga praznuje vsak človek.

ZA SMEH

Dva kosa torte

Peter je dobil velik kos torte, a ni bil zadovoljen.

„Mamica, ali lahko dobim dva kosa torte?"

„Lahko," je odgovorila mamica. Vzela je nož in mu prerezala kos torte na dvoje.

PRAVOKOTNIKI

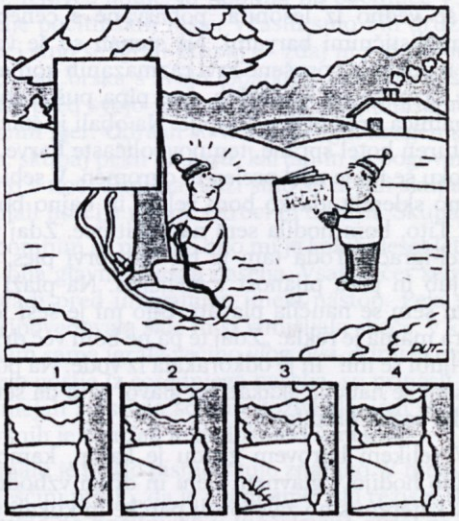

Katerega izmed štirih pravokotnikov boste nalepili na praznega na sliki?

SKRIVALNICA

„Dobro jutro, sosed!" je rekel mož in stegnil roko v pozdrav. Toda sosed se je skril. Ali ga najdete?

MAČJI LABIRINT

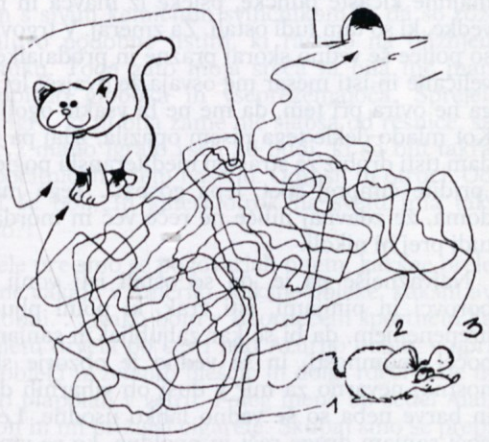

Po kateri poti bo mogla miška uiti mački v svojo luknjo?

ZA DOBRO VOLJO

Posojeni žvečilni gumi

Učitelj: „Janez, kaj ješ že celo uro?"
Janez: „Žvečilni gumi."
Učitelj: „Takoj ga vrzi proč!"
Janez: „Ne smem, ker mi ga je Tomaž posodil."

Prašek proti mrčesu

„Mamica, medtem ko si bila ti v mestu, je Janezek pojedel hrošča. Ne delaj si nobenih skrbi, ker sem mu že jaz dal prašek proti mrčesu."

Udarci spodaj

Mati je vprašala Tomaža, kje ima srce. Tomaž ni znal odgovoriti.
„Položi roko na levo stran prsi. Ali čutiš udarce?"
Tomaž je odkimal: „Ne, mamica. Jaz čutim udarce vedno zadaj in malo bolj spodaj."

SAVUDRIJA moje mladosti

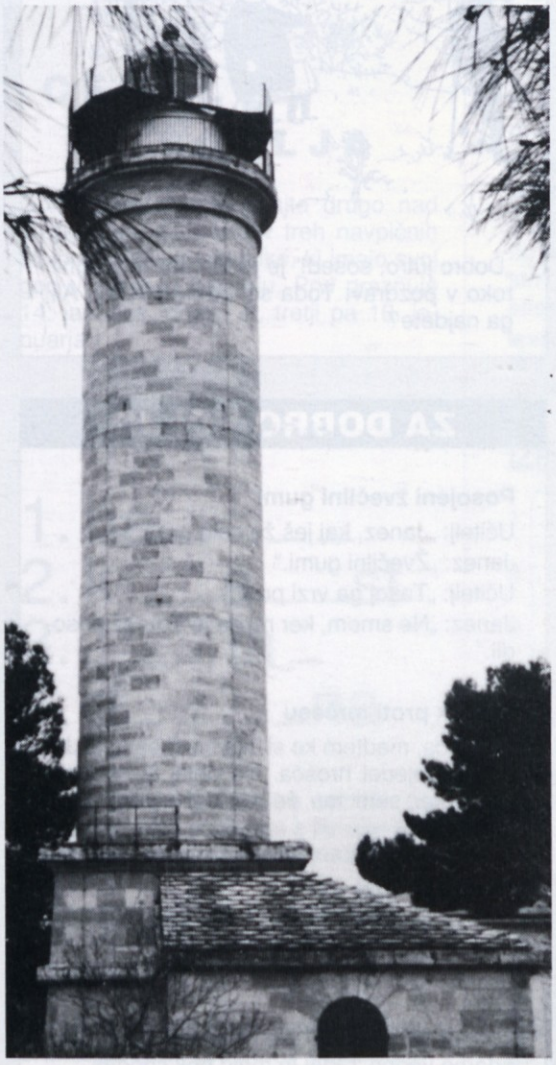

V Savudriji je vse še tako kakor pred 30 leti . . . (Na sliki svetilnik)

V Savudriji je danes vse še tako kot pred tridesetimi leti, ko sem kot otrok začela zahajati tja na počitnice. Tu se je zares ustavil čas. Hišice v počitniškem naselju podjetja, kjer je delala moja mama, so še vedno iz lesonita, pobarvane s cenenimi, socrealističnimi barvami. Na stenah so še vedno isti madeži iz posušene krvi razmazanih komarjev, iste razpoke na krožnikih, ista pipa pušča in ista gugalnica pred hišico škriplje. Na obali je star, miniaturen hotel sprane, temnovijoličaste barve. Kot otroku se mi je zdel prelep in ogromen. V sebi sem trdno sklenila, da ko bom velika in bajno bogata kot Tito, bom hodila sem na počitnice. Zdaj je to hotel-igrača. Toda tam je bil moj prvi ples, prvi poljub in prva pijanost v življenju. Na plaži pod njim sem se naučila plavati. Bilo mi je šest let in stara mama je rekla: „Zdaj te pa ne bom več držala. Ne ljubi se mi!" in je odkorakala iz vode. Na pomolu sem se naučila skakati na glavo, zato da sem se lahko važila pred fanti.

V velikem borovem gozdu je kamp, kamor še vedno hodijo v glavnem Čehi in drugi vzhodnjaki in v katerem smo zalezovali parčke in kukali v šotore. Skozenj smo se vsak večer sprehajali s starši, vse do veličastnega svetilnika, ter opazovali nam tako domača življenja tujih družin. Večerjali so paradižnikovo solato in jajca, prav tako kot mi, in njihovi otroci so nabijali žogo, prav tako kot mi.

Poleg pošte je še vedno isti mali, zdelani Luna park, kjer sem na srečolovu zapravila kupe denarja, nakradenega iz očetovih žepov, in imela potem za mnogimi grmi in v jarkih ob poti skrivališča za majhne kičaste punčke, psičke iz mavca in medvedke, ki so tam tudi ostali. Za zmeraj. V trgovinah so police še vedno skoraj prazne in prodajalke naveličane in isti mesar me osvaja že dvajset let, kar ga ne ovira pri tem, da me ne bi vsakič ogoljufal. Kot mlado dekle tega nisem opazila, zdaj pa rada dam tisti drobiž za strasten mediteranski pogled in „pridite čimprej spet, lepa gospa!". Tega mi tu, doma, že zdavnaj nihče ne reče več in morda mi tudi prej ni nikoli.

Najvažnejše pa je, da so ostali isti vonji pod borovci in pinijami, isti zrak, ki polni pljuča s hrepenenjem, da bi se kar zaljubljal in sanjaril in počel neumnosti, in še vedno je obzorje skrivnostno, nevarno za mir v duši ob viharnih dneh, in barve neba so še vedno lahko usodne. Le ponoči sanjam druge reči in opoldne, ko se vračam s plaže, je teža sonca na moji glavi vsako leto večja.

In vsako leto rečemo: „Siti smo že te Savudrije, drugo leto gremo pa res kam drugam!" — Toda naslednje leto spet porivam voziček s svojim naj-

novejšim otrokom skozi kamp, kjer sem nekoč zalezovala mlade Čehe in Vzodne Nemce.

Nekaj pa se je vseeno zelo spremenilo. Ne Savudrija, temveč ljudje, ki hodimo na počitnice v isto naselje počitniških hišic. Včasih smo bili družina. Otroci smo se igrali skupaj — zdaj ni več govora o tem, vsak brska s svojo lopatko po svojem koščku peska, pred svojo hišico. Nič več skupnih igrač in skupnih iger. Odrasli so hodili drug k drugemu na kavo, skupaj pekli na žaru, kartali in se pogovarjali pozno v noč. Tudi na plaži smo se držali skupaj in zganjali norčije v vodi. Otroci in odrasli. Skupaj.

Spomnim se poletja, bilo mi je kakih deset let, ko sem bila glavna zvezda naselja. Vsak večer sem na ploščadi pred umivalnico imela nastop. Pela sem in pripovedovala šale in si izmišljala skeče, v katerih sem sama igrala večino vlog. Vsi, odrasli, otroci in celo gostje iz sosednjega naselja, so prinesli stole, smejali so se do solz in doživljala sem ovacije, kakršnih je deležen le malokateri umetnik.

Kmalu je prišlo pismo s tujo znamko. V njem je v angleščini pisalo, da je znani ameriški režiser (ki je trenutno na počitnicah v Jugoslaviji), slišal za moj talent, ki mu menda v svetu ni enakega, in me želi za glavno vlogo v svojem naslednjem filmu. Jasno, odslej bi morala živeti v Hollywoodu, saj bom nedvomno postala vodilna filmska zvezda in bom temu primerno bajno obogatela. Ali mislim, da bi se lahko sprijaznila s takim življenjem? S pomočjo vseh odraslih, ki so znali vsaj malo angleško, sem odgovorila, da bi. Naslednji dan mi je poslal rože.

Seveda sem opazila, da je bil poštni žig ponarejen s sivim kemičnim svinčnikom in da so rože sumljivo podobne tistim, ki rastejo na bližnjem travniku. Toda zato moja sreča ni bila nič manj nepopisno globoka in vsepreževajoča. Sprejela sem igro, ki ni bila zame nič slabša od resnice, saj jo je z mano igralo vseh 50 ljudi, ki so bili takrat na počitnicah v tem naselju. Odrasli in otroci. Odrasli še bolj. In kateri otrok na svetu ima tako srečo?!

Cele ure smo se pogovarjali o tem, kakšne prelesti me čakajo v Ameriki, kakšne obleke, kakšni avtomobili. . . Kako bom v živordečem športnem kabrioletu drvela po cesti nad Azurno obalo, v oprijeti obleki iz zelenih bleščic in dolgi rdeči lasje mi bodo plapolali v vetru. Poleg mene bo sedel Alain Delon in mi prižigal cigarete. Skupaj smo se prepirali, kako velik bo moj bazen, koliko konjev bo v staji in s katerim filmskim zvezdnikom se bom poročila. Skupaj smo živeli iste sanje o rečeh, ki so jih tudi oni, odrasli ljudje, imeli možnost videti le v tujih filmih in revijah in nič ni kazalo, da bo kdaj drugače. Učili so me angleščine, učili so me obnašanja, hoje in govorjenja svetovljanke in zapeljive dame. Otroci so me častili kot božanstvo.

Desa Muck

Prišel je dan, ko naj bi prišel slavni režiser in z menoj podpisal pogodbo. V naselju so ves dan potekale mrzlične priprave. Skupaj smo izpopolnjevali moj show, ženske so me frizirale, ličile in mi pomerjale svoje najlepše obleke, moški pa so mi kot dobri trenerji dajali zadnje napotke. Začeli so se mi smiliti. Kako mučno bo zanje, ki mi bodo morali priznati, da je bilo vse skupaj potegavščina, in kako hudo jim bo, če bom prizadeta. Ženske so mi že začele namigovati, naj ne bom razočarana, če. . ., no, če bo kaj prišlo vmes. Sklenila sem, da jim pomagam.

Režiser je prišel zvečer. Gledalcev se je trlo. Imel je uvožena sončna očala, brke, fotoaparat in celo prave kavbojke, ki so bile takrat redkost pri nas. Izvedla sem svoj znameniti nastop in mu pozirala v filmskih pozah. Angleščino je lomil slabše od mene in zadrega med gledalci je bila vedno večja.

„Veš kaj, režiser," sem rekla kar slovensko. „Jaz ne mislim podpisati pogodbe s tabo. Po mojem nimaš dosti pojma, saj še pokrovčka z objektiva nisi snel, ko si me fotografiral! Odločila sem se, da rajši ostanem doma!"

Vsi so se olajšano zasmejali. Tako sem se jim zahvalila za najlepše počitnice v svojem življenju — in to so še vedno. Za nekatere reči v življenju je bil socializem vseeno dober.

Desa Muck

Mira Cajnko

Pank Putka

Sonce se je bahalo z umitega neba. Dvoriščne putke so se valjale po prašnih tleh in se prerivale v senco. Bilo je tako vroče, da bi jim skoraj kapljalo od perja.

„Koko, saj pravim, nobene trave, pa nobenega grma, samo tale okleščena sliva," je že celo poletje lajnala čopasta.

„Kokokokoko," je živčno kokodajsala Zavaljena Pisana, „poglejte zajce, sprehajajo se po detelji, kot da so kakšna gospoda!"

„Ko, ko, ko, ko," je Vitka Rjava stegnila vrat, se ogledala v vodnem koritu in zamišljeno dodala: „Ljudje imajo kdaj pa že čudne principe."

Pravzaprav si Vitka Rjava ni gnala k srcu teh nesrečnih principov, zanjo je bilo na vsem kurjem svetu najvažnejše to, da je bila zagotovo najlepša kokoš na dvorišču, in to so vedeli tudi na drugi strani ograje.

Majhna bela putka je počepnila ob zelenih hrenovih listih, nekoliko stran od kokošjega zbora. S svojimi perjastimi sestrami nikoli ni kokodakala v en glas, da je zrnje predrobno, žganci presuhi in da so zajci gospoda. Majhna bela putka je raje kje čisto zase tuhtala, zakaj potonike tam čez na vrtu tako opojno dišijo, kdo poganja sonce čez nebo, zakaj so eni kamni okrogli in drugi koničasti, pa zakaj kokoši ne znajo peti. Dvoriščne dame Majhne bele putke kajpada niso jemale resno. Hitro so zaključile, da je prifliknjena, in pri tem je tudi ostalo.

Škrbozobek in Pegoliček sta se na poti iz šole rada obešala po ograji in plašila kokoši. Šššššš! in perjad se je panično zapodila na drugi konec dvorišča. Majhna bela putka pa je kar občepela ob svojih hrenovih listih, z mislimi kdovekje.

„Glej, glej, tale mala je čisto na pank," je opazil Pegoliček.

„Hoho, prava pank putka," se je navdušil škrbozobek in ji podrobil ostanek svoje malice. Toda dvoriščne kokoši so priprhutale kot divja burja in, ena, dve, vse pozobale.

„Požrešnice pogoltne!" se je razburil Pegoliček in že so deževali kamenčki po dvorišču.

Tedaj se je Majhna bela putka dvignila, odstopicljala do vodnega korita, se zagledala v štrleče perje na vrhu glave in se posmehnila: „Pank? Smešno! Saj sem res pank putka. Še opazila nisem, kdaj mi je perje stopilo tako pokonci."

Vitka Rjava je takoj pikro pripomnila: „O, ooo, kako se ogledujemo!"

Ker Majhna bela putka ni ničesar odvrnila, je bila Vitka Rjava naslednji trenutek že užaljena. Odprhutala je k Zavaljeni Pisani.

„Si videla Majhno belo putko, kako zija sama vase? Domišlja si, da je nekakšna pank putka, in pravi, da je najlepša na dvorišču."

Zavaljena Pisana je odkolovratila do čopaste.

„Si slišala? Majhna bela je zdaj pank putka in pravi, da je najpametnejša na dvorišču."

Čopasta je brž odklopotala do velikih belih kokoši, ki so se drenjale okoli sklede z žganci.

„Koko, novica pa, novica! Zdaj je naša mala pank putka. Tako je menda imenitna, da se nima kaj meniti z nami."

Velike bele kokoši so staknile glave.

„Ko, koko, kokoko, da smo starejše kokoši butaste? Ne, tega pač ne bomo mirno poslušale."

„In jaz imam menda preredko listje, da bi hotela posedati v moji senci," se je ogorčeno vmešala okleščena sliva.

„In jaz, da sem preveč obtolčena, iz mene noče več jesti," je votlo zaškripala posoda z žganci.

Pricokljala je gospodinja in z visokozvenečim „pipipipipi" klicala h kurjemu kosilu. Čopasta, Zavaljena Pisana, Vitka Rjava in velike bele kokoši so se zaprašile med zrnje, momogrede prevrnile obtolčeno posodo z žganci, se prerivale, si stopale po krempljih in se kdaj pa kdaj ne po pomoti kljunile.

Majhna bela pank putka je še čepela za hrenovimi listi in potrpežljivo čakala, da se bo v miru najedla, ko bodo požrešne sestre omagale in se zavalile v prah.

Mira Cajnko

Luč sredi dneva

Ko je noč pobegnila na krilih vetra, se je v meni nekaj zganilo.

Domov.

In sem šel, po prašni cesti, ki je še ni umil pomladni dež, šel omahljivih korakov, na katere se je lepila tišina jutra, šel priprtih oči in bil sam sebi odveč.

Pa bi bilo lahko čisto drugače.

Za menoj je jutranje sonce s svojimi rumenimi toplimi rokami pilo roso s trave, v grmovju ob poti je pel kos, nekje sem slišal smeh, odet v tišino, in slišal sem svoje drsajoče korake, v katerih ni bilo volje, da bi nadaljeval po poti naprej.

Še sreča, da je bilo sonce za menoj in mi ni bilo treba gledati s praznimi očmi svetlobe življenja.

Bilo mi je žal, ker sem tak, kot sem bil, skrunil to lepo jutro. . .

To pa je pomenilo, da se zavedam svojega greha.

Ko se ga vsaj ne bi!

Šel bi, legel bi, spal bi, se prebudil in začel nov krog.

Nič ne bi premišljeval, nič se ne bi spraševal, le živel bi in bil vesel, da sonce sije, da pojo ptice in se dviga meglica z rosnih trav.

Tako pa me je obdelovala vest in bilo mi je žal, najprej časa, ki mi je odtekal skozi razklenjene dlani v nepovrat, žal mi je bilo vsega, kar sem pustil, in mi je sedelo za vratom kakor težko breme, zaradi katerega se mi je vidno upognil hrbet. Kar videl sem, kako nekdo tam za obzorjem na računalu časa potiska en dan, eno noč tja v izgubljeno rešeto brezkončnosti... tja, kjer so vse izgubljene sanje, vse blodnje in hrepenenja, vsa popita pijača in vsi napačni koraki ter nepotrebne besede... Zato me je postalo strah, lovila me je panika in počutil sem se kot plavalec v živem pesku... Bolj ko sem klatil okrog sebe, bolj ko sem se trudil... bolj sem se pogrezal.

Kar videl sem, kako se je na smetišču mojega življenja nabralo preveč, mnogo preveč slabega, ki je kakor utež viselo na mojih nogah, brez teh uteži na sebi bi mi uspelo izplavati, to sem vedel, še kako dobro sem to vedel.

Cesta se obrača pred menoj, z vsakim korakom mi razkriva novo podobo, vidim zaspane hiše, mežikajoče rože na oknih, kokoši na dvorišču, sonce v oknih, dim, ki pomeni prebujenja. . . Vse vidim in vsi vidijo mene.

Obstanem.

Svetilka ob cesti gori.

Najprej mislim, da se je v steklo ujelo sonce, potem vidim, da ni tako. . . Sveti v dan, kot je svetila v noč. . .

Sveti soncu navkljub, dnevu in pticam in poti in meni in hišam ob poti.

Sveti.

Pomislim. Kako strašno nekoristno je biti svetilka in svetiti podnevi.

Potem spoznam. . .

Prešine me in zaboli, saj navsezadnje niti ni tako nerazumljivo, da sem to opazil, da sedaj stojim in strmim v njo. . . kajti še kako podobno sem se tisti trenutek počutil.

Sklonil sem glavo in oddrsal naprej po prašni poti. . . Zakaj sem to videl, zakaj?

Na tisoče luči gori podnevi. . . a tega ne vidi nihče. . . Na tisoče jih drsa skozi jutra domov. . . svetilk, ki gorijo podnevi.

Rudi Mlinar

Pajki

Pajki so zapredli svoje mreže
okrog moje koče
Goste mreže pod nastreškom
in v vejevju moje murve,
med dišečim rožmarinom,
slak so pisani opredli
in bršljan pri moji lopi,
še robidovje za kočo
in češmin prav tam na robu...

Vse so že opredli,
le pelin so pustili,
ker grenki vonj pelina
ne privablja muh

Bridko je in vendar dobro
imeti v ustih okus pelina,
imeti na dlaneh vonj pelina,
sicer greš in ne veš,
če te pajek ne zapreda
v svoje mreže

Mimi Malenšek

JAZ — POMARANČNIK

Športnik, igralec in filozof – (Odlomek)

Uspeh je bil velikanski! Direktorica me je pritisnila na srce, poljubljala na glavo, poskakovala je od navdušenja. Bil sem čudežen, fantastičen, neverjeten, nedosegljiv, edinstven, brez primere, nepozaben, genialen — direktorici so se svetile oči kot zaljubljeni mački.

„Srečni ste, srečni, ko to zmorete! Bog vas je blagoslovil . . . se pravi narava," je hitro popravila, ker je direktorica bila komunistka.

„Vrnite se, pridite še, ali pa kar ostanite!"

Vlak se je odpeljal, roke so mahale.

„Srečno!"

„Srečno! Srečno!"

Končno! Po dolgih letih.

O Bog, hvala ti! Čas je bil!

Ta vlak, ta isti vlak, ki me je peljal navzgor, me sedaj vozi navzdol — kot da je to drug vlak in kot da jaz nisem več jaz.

Zmagovalec!

Kdo ve, če je bil Napoleon kdaj tako srečen?

Ne morem sedeti. Letel bi.

In moja duša leti in pozdravlja.

Celo kritike, ki so me zasmehovali.

Ubogi, sedaj so osmešeni!

Prijetno je takole živeti, čisto drugače kot doslej. Še moje telo je bolj prožno, ponosno in vzravnano. Sedaj bi lahko po vseh prestanih naporih letal, skakal, duhovičil v družbah in zapeljeval.

Samo kupé mi je usoda napačno izbrala, preblizu je stranišču in preveč je nad kolesi. Prerukana bo moja slava v prsih! Pa kaj zato! Naj skače, naj se raduje!

Le udarjajte, bobni koles, treskaj, vlak, gugaj slavo v meni, da bo pijana od sebe!

Kaj pa če se je direktorica zaljubila vame, saj sem še sposoben zamamiti starejše ženske, zlasti to pot sem bil zelo živahen, dinamičen, bister, spretno sem odigral vlogo razposajenega, igrivega Hubertusa. Potem je pa vse to zelo žalostno in moja slava bo ostala kar pri direktorici.

BRANKO MIKLAVC
in njegova knjiga,
ki je izšla pri
Mohorjevi
v Celovcu.

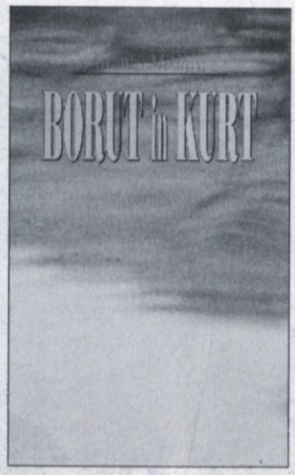

Seveda, zaljubljena je!

Doslej še ni bilo direktorja, ki bi me pohvalil, zato, ker so bili to moški, sedaj pa se pojavi od nekod ženski direktor, druge pasme, iz drugega balkanskega plemena in jaz postanem na mah upoštevan umetnik. Kot dim bo šla moja slava! Kot dim! Kar umíri se in nobenih praznih upov!

V letih neuspehov sem se naučil, da slava v življenju sploh ni pomembna, da je v sklopu velikega vesoljnega dogajanja prava neumnost, pa mi vzame pamet in razkači glavo tak malenkostni uspehič v neki zakotni provinci.

Leta in leta sem se boril proti častihlepju v sebi — ker mi pač ni kazalo drugače, sedaj me pa obvlada ta zanikrna strast in mi v trenutku vzame vse z muko pridobljeno človeško dostojanstvo.

Balonček moje slave se bo razpočil in spet bom najslabši slovenski igralec!

Preglejmo moje življenje: kaj se je zgodilo z menoj, da sem postal tako nesposoben in nepotreben človeštvu?

Ostareli vlak ropota in drdra proti Ljubljani, vlak spominov pa potuje daleč nazaj v moje otroštvo.

Ko sem se rodil trinajstega marca 1922. leta, je najslavnejši slovenski doktor tiste dobe rekel moji mamici in očku, da sem živ mrlič in da je za takšnega živega mrliča škoda vsakega dinarja.

Jaz pa nisem hotel umreti. Postal sem zdrav in lep otročiček.

Fantek z najlepšimi laski v Ljubljani — je pisalo pod fotografijo angelskega kodrolaščka v predvojni reviji Žena in dom.

Bog se mi je pošteno maščeval. Kar poglejte me!

Starši so me poslali k sokolom.

Sokoli so morali telovaditi in biti navdušeni za našo troedino domovino Jugoslavijo in njenega plemenitega kralja Aleksandra I. Zedinitelja.

S tremi leti sem kralju Aleksandru — tako sta mi povedala očka in mamica, sam se tega več ne spominjam — recitiral pesmico sokolskega pesnika Engelberta Gangla „Sokol sem in sokol bodem, rdečo srajčko nosil bodem".

Kralj Aleksander me je pobožal in rekel, naj ga pridem obiskat v Beograd.

Kralja Aleksandra nisem nikoli obiskal, poslal sem mu pa protestno pismo, nekakšen manifest proti krivicam v njegovi državi.

Takole sem pisal:

„Dragi kralj! Jaz sem tisti bivši otrok, ki si ga pobožal v Ljubljani, ko ti je recitiral pesmico sokolskega pesnika Engelberta Gangla in si ga povabil k sebi v Beograd. Nisem prišel k tebi, ker sta mi očka in mamica šele sedaj, ko sem zrasel, povedala, da se midva poznava. Veš, jaz živim zelo dobro, nekateri med nami pa zelo slabo. Ali ti sploh veš, koliko je beračev v naši domovini? Nekateri še stanovanj nimajo, jedo pa kisel kruh in nič drugega. To ni prav, da so na svetu eni bogati, drugi pa revni. Zato ti pišem. Prosim te, spremeni svojo državo v bolj pravično državo. Denar, ki ga porabi vojska za puške, topove in aeroplane, bi lahko prehranil vse jugoslovanske reveže. Najprej javno naznani vsemu svetu in prisezi pri Bogu, da ne boš napadel nobene države, potem pa sleci vojake v navadne ljudi. Generalom in oficirjem preskrbi bolj koristne službe. Zakaj bi se pa ubijali? Mi bi radi živeli!

Če pa bi kakšna hudobna država vseeno hotela napasti našo domovino, pokliči na pomoč iz Amerike našega slavnega izumitelja Nikolo Tesla. Saj veš, da je izumil električne žarke, ki lahko na meji zaustavijo vse sovražnikove vojake, da ne morejo narediti niti koraka naprej. Tudi tanki in avioni obstanejo, granate pa sploh ne morejo ven iz topov.

Pa še to je zelo važno: iz Beograda zapodi vse svoje nesposobne, pokvarjene ministre. Ministri morajo imeti najnižje plače, take kot cestni pometači, ker si bodo potem ta poklic izbrali samo tisti, ki zares žele srečo svojemu narodu in bodo nesebično delali v njegovo korist, ne pa v svojo — za profit, denar in slavo.

To je moja prva zahteva, glavni državni zakon. Vse ostale državne zakone in predloge za poboljšanje Jugoslavije ti pošljem v prilogi temu pismu."

Ko sem pisal to pismo svojemu kralju, že dolgo nisem več sokoloval. Mali sokol je namreč med telovadnimi vajami padel z lestve in se potolkel. Na kroge si sploh nisem upal. Da bi se ne ubil, sem raje ušel sokolom.

Zdravo, sokoli! Adijo!

Branko Miklavc

Celovške poti

29. marec 1995. Danes je petdesetletnica moje mature v Celovcu. Pogosto se vozim mimo gimnazije ob Velikovškem prstanu, nasproti Carinthie, danes pa mi niti ni do srečanja z njo. Navadno so take proslave še kar hrupne, čeprav jih obhajajo že priletni ljudje. Proslavljati le v dvoje ni zanimivo.

V tej stavbi bi moral maturirati že moj oče Ožbalt, pa mu ni bilo dano, ker so ga prej poklicali k vojakom za prvo svetovno vojno. Tudi zame je bil čudež, da sem maturo opravil tukaj, komaj pet, šest tednov, preden se je končala druga svetovna vojna.

Od bratranca v najbližji domači soseski na Prevaljah izvem, da bo šel maturirat. Grem še jaz z njim. Morda mi bodo izstavili spričevalo tako imenovane vojne mature, sem si želel. Do Pliberka sva se mučila s kolesom preko hlmeških klancev, ker se na vlake ni bilo več mogoče zanesti.

Na gimnaziji so mi povedali, da z vojno maturo ne bo nič. Naj jo polagam skupaj z bratrancem, ki se je nanjo temeljito pripravljal. Moja priprava je bila zajeta v čakanju na konec vojne, ki je bil na dosegu roke. Biti v mojih letih ta čas doma, je bil svojevrstni čudež. Kako naj se ob tem objestno ukvarjam še z nečimrnostjo šolske zrelosti, kar naj matura pomeni?

Pa mi je bilo dano. Zares „od zgoraj". Tudi noč je bila spokojna, brez letalskega napadanja, ki je bilo sicer pogostno. Prenočeval sem v bratovem stanovanju, saj je bilo prazno, ker rednega pouka že dalj časa ni bilo.

Naslednjega dne naju je obdalo menda kar osem profesorjev, ki so si naju jemali za izpraševanje. Za nekatera vprašanja nekaterih profesorjev še dobro vem, kako so se glasila in nanja (ni)sem znal odgovarjati.

Profesorji so opravili čudovit finale. Naj bi bili po prepričanju (nekateri) še tako brezverni, bili so milostno orodje Božje dobrote in ljubezni. Nagradili so štiriletno strašno trpljenje in poniževanje.

Ali sem si zaslužil zrelostno spričevalo, čeprav se za ta pomenljivi izpit nisem nič pripravljal, primerjajoč se s somaturantom? Že prej in še ob naslednjih dveh maturah čez nekaj mesecev, sem izkazano milost najbrž zadostno upravičil. Nikoli poprej ni mogla biti vožnja z vlakom iz Celovca domov tako lepa kakor tedaj. Toda v Metlovi (Mittlern) vlak kar ni hotel odpeljati dalje. Na drugem tiru je čakal dolg vlak samih cistern z nafto. Izpod neba pa so se kar mimogrede pripodila lovska letala in prerešetala take vlake, ob kakršnem smo se morali znajti mi v potniškem. Srečno smo odcijazili dalje, proti Pliberku in dalje proti domu. Nevarnosti so prežale še dalje. Lahko bi vlak zapeljal na mino, ki bi jo bili nastavili partizani. Zase godne bi mobilizirali. Strahov in upov, da se slabše ne bo uresničilo, je bilo na pretek.

Srečno se je končala ta, gotovo najlepša celovška pot tja in nazaj, z zrelostnim spričevalom v žepu in datumom 29. marec 1945 na njem.

In kako so se celovške poti v gimnazijo pričele?

V Mariboru nismo imeli več kaj iskati.

Ko so nam leta 1941 milostno pustili ostati doma (sicer pradavnim Koroščem na Koroškem), so nas sprejeli na najbližji, zares kar domači gimnaziji v Celovcu.

Tja smo se raje vozili vsak dan z vlakom. V resnici tudi ni bilo izbire. Ko bi tudi bila, je bila ta rešitev najboljša. Bilo je poceni. In kaj je pomenilo domače zavetje! Starši znajo „perfektno" nemško. Saj smo se prej že od mladih let učili nemščine doma. Toda le sila kola lomi.

Spočetka smo se morali do Pliberka voziti s poštnim avtobusom. Oba predora od Prevalj do Pliberka sta bila še zasuta in so ju šele do pozne jeseni 1941 očistili. Dobro, da niso sprožili min pod Štoparjevim mostom! Tedaj bi še dalje trajalo naše še bolj zgodno vstajanje, da smo prišli do osme ure v Celovec v šolo.

Kakšno olajšanje in veselje, da smo se lahko z domače postaje z vlakom pripeljali v eni uri in dvajset minut v Celovec!

Nekaj so v prejšnjem času, ko so povsod iskali in našli žarišča upora, le zamudili in niso znali izkoristiti. Kako je namreč zaživela in dihala ta naša vlakovska druščina!

Nabirala se je okoli oddelka, ki so ga pričeli polniti dijaki iz Guštana (Gutenstein, pozneje Ravne na Koroškem). Že na Prevaljah je bil skoraj poln. Tudi na Holmcu sta vstopila dva Šentanevarja, pa še kak občasni Lokovičan oz. Lokovičanka. V Pliberku grofovski sin Ariprand in njegova sestra seveda nista sodila med nas.

Pač pa je postalo živahno v Sinči vasi. Tja je pripeljal „fikej"

NAJBOLJŠA VZGOJA JE DOBER ZGLED.

NIZOZEMSKI PREGOVOR

Avgusta Smolej

Gozdna kapelica

Bogve odkdaj tu križ stoji.
tu nekoga bil konec je poti —
drvarja tu spodsekala je smrt.

Ob deblo trhel je oprt,
a Križani razpenja kakor živ roke
za tiste, ki ga najdejo,
ki ga v samoti obiskujejo.
Nad Njim gnezdijo grlice
in srne k Njemu hodijo
in veverke priskačejo,
metulji, čmrlji se spreletajo,
ko ptice psalme pojejo,
brez konca Njega hvalijo.
Zelenje se Mu klanja v zbranosti,
bršljani Ga opletajo,
pri tleh pobožno šipek rdi.

In na večer
v tišino, mir
zapoje Ave.
Kresnice lučke vžgo sred trave,
da angelci sem priletijo
in noč ob križu prebedijo,
častijo Jezusa, Marijo,
da Križani ni sam.

Takrat pa nočka tiha
vidi,
da se Križani nasmiha.

(ozkotirna železnica) iz Železne Kaple. Zlasti je bil viden cel kup Žitrajcev (Sittersdorfer). Zarotil sem se, da ne bom od, denimo kar petdeseterih, ki bi jih rad komu tudi imenoma predstavil, da so se bolj ali manj šteli v našo družbo, nikogar poimenoval.

Morda enemu ali dvema le ne bi bilo prav, da ga prištevam v našo druščino, ki nas je po svoje kar zanimivo držala pokonci. Za zgodovinopisca ali družboslovca bi bilo še vedno zanimivo preučevati bivanjske zveze in podlago za sicer osovraženo geslo o nedeljivi Koroški. Mežiškodolincem je bila tedaj dobrodošla opora srečevanje s koroškimi Slovenci izpred prejšnje in kmalu potem spet stare meje.

Ko srečno preživiš mladeniško viharno obdobje, se moraš le veseliti dragocenih doživetij, ki so se hkrati podvajala ob zgodovinskih dogajanjih in postajala še prepričljivejša zaradi obojnega izkustva. Kako smešno so se takim preizkušenim mladostnikom postavili za vzor modrosti samozvani modri starci, kar so bili le zaradi srečno in mnogo bolj mirno dočakanih svojih starih let!

Kako pa se nam je po stoterih vožnjah v Celovec godilo v šoli?

V svojih tedanjih spričevalih berem večkrat ponovljeno opravičilno oceno: kljub pomanjkljivim jezikovnim znanjem (pa tudi pomanjkljivi vnemi) se učenec trudi. . .

Najbolj čuden se lahko komu zdi popravni izpit, ki sem si ga prislužil v peti gimnaziji. Rubrika o oceni telesne vzgoje je zavzemala na prvem mestu več kot četrtino prostora poleg vseh ostalih predmetov. Najbrž sem si ta slab red prislužil zaradi neborbenosti, ki je bila ocenjevana poleg lahke atletike, zlasti v borilnih veščinah. Zanje seveda nimam nobenega talenta, razen nekaj tistega na papirju. e se je tam treba s kom bojevati . . .

Jože Lodrant

Družina

Milči je stekla po stopnicah, odprla vhodna vrata in pohitela v kopalnico.

„Ste že tu?" je zaslišala staro mamo.

„Da, vsi!" ji je odgovorila Milči, ki je hodila v drugi razred osnovne šole. Stara mama je vedela, da se Milči vedno mudi, da si prva umije roke. Zato je vedno nekaj minut prej odklenila vhodna vrata in jih pustila le priprta. Če bi bilo zaklenjeno, bi se Milči prestrašila, da je stari mami slabo, in bi zvonila, dokler bi se stara mama ne prikazala. „Kaj si se na zvonec obesila?" bi ji malo strožje rekla, pa Milči tega ne bi vzela resno. Tudi ta dan so bila vrata le priprta in takoj za Milči je stara mama zaslišala sinove in snahine korake.

Kmalu so posedli za mizo in čeprav je veljal v družini zakon, da se med jedjo ne govori, je Milči, ki še ni pojedla juhe, pretrgala molk: „Ali ne, stara mama, da praznujemo?"

„Praznujemo? Kaj bi praznovali, saj nima nihče goda," se je ta zastrmela v Milči.

„No ja, leto družine vendar. Saj sem vedela, da ti ne veš."

„A tako," je zategnila stara mama.

„Saj smo mi družina, ali ne?" Oče in mati sta jo radovedno pogledala.

„Seveda smo," je pritrdila stara mama.

„Potem si gotovo skuhala puding!"

Stara mama se je zmedeno ozrla okrog sebe, če ji bo kdo priskočil na pomoč.

Milči ni prezrla tega, zato je takoj nadaljevala: „Saj sem vedela, da boš pozabila! No, pa saj celo leto praznujemo in boš pač jutri skuhala puding," je Milči naročala in takoj čebljala dalje. „Veš, tovarišica je rekla, da oče, mati in otroci, pa seveda tudi stare mame sestavljajo družino. Ali je tako?" se je sedaj obrnila k mamici.

„Seveda," se je nasmehnila mamica.

Milči je pojedla še ostanek juhe in potem zopet začela: „Ubogi Nejc, ta pa nima družine."

Oče in mama sta se spogledala, stara mama pa je vprašala: „Zakaj pa ne?"

Milči je bila nekaj časa tiho, kakor da nekaj premišljuje, potem pa se je obrnila k očetu: „Ati, kaj bi nas ti kdaj zapustil?"

Ata in mama sta se zopet spogledala.

„Zapustil? Zakaj?" je izdavil.

„Eh, tako sem pač pomislila. Veš, bolje je, da tega ne storiš. Nejc nima družine. Njegov ata in mama sta se nekaj prepirala in potem je njegov ata odšel. Nejc je bil danes zelo žalosten, ker tako zdaj nima družine."

Malo je pomolčala, potem pa takoj nadaljevala: „Tovarišica in jaz sva ga tolažili, češ da se povsod kdaj skregajo in da se bo ati gotovo vrnil."

Oče, mamica in stara mama so jo nemo gledali. Njen obrazek je bil sila resen, ko je nadaljevala: „Rekla sem mu: ‚Nejc, ne jokaj, vse bo še dobro. Ko bova zrasla, se bova poročila, imela otroke in družino. Sedaj pa potrpi.' Opazila sem, da se je tovarišica obrnila stran in se nasmehnila. Meni se to ne zdi nič smešnega. Da bi bil še bolj potolažen in ker sem vedela, da bo stara mama pozabila skuhati puding, sem mu še rekla: ‚Nič ne maraj! Pridi jutri k nam na kosilo. Praznovali bomo družino. Stara mama bo skuhala puding, pa bomo vesela družina.'"

Sedaj sta se ata in mama glasno zasmejala, stara mama pa je resno rekla: „Pa kar pridita, bom skuhala puding in še sladke smetane bom dodala, in ko se bosta poročila, ne bom pozabila skuhati pudinga."

Stara mama je potem pospravila posodo, ati in mamica sta odšla v dnevno sobo, Milči pa je obsedela za mizo in premišljevala, kako bi potolažila Nejca in kako bo lepo, ko odrasteta in bosta imela družino.

Jožica Krivec

STVARNIK SVETA

ZAHVALJUJEMO SE TI
ZA PTICE,
SAJ NAS RAZVESELJUJEJO S PETJEM,
ZAHVALJUJEMO SE TI
ZA TRAVO,
DA ŠE VEDNO ODGANJA,
ZA VODO,
KER TEŽI NAŠO ŽEJO,
VSE ČISTI IN OBNAVLJA,
ŠE VEDNO TEČE,
KAKOR SI JI NAROČIL,
STVARNIK!

KALENTAKOVA

„Življenje je film“

(LAHKO GA ‚POSNAMEMO' ALI PA PREPUSTIMO POZABI . . .)

Luka Jazbec se je rodil 19. aprila 1988. leta. Ko je začel govoriti prve besede in stavke, je njegova mama pričela pisati poseben dnevnik. Iz tega dnevnika smo izbrali najbolj zanimive in zabavne Lukijeve ugotovitve, ob katerih se bo poleg članov ožje družine morda nasmejal še kdo drug.

Ko je bil Luka star dve leti

16. V. 1990: „Bum. . . je počila flaša kot balon,“ je rekel Luka, ko sem razbila stekleničko.

25. V. 1990: Pri Lukijevih starih starših v Artičah sva stricu Igorju pravila pravljico o Sneguljčici. Luka je rekel: „Imela belo kožo kot bel avto“, ker je v rokah držal bel mercedes.

Ko sva se pripeljala v Krško (kjer smo živeli v bloku v 5. nadstropju), sem ga vprašala, če bo lahko šel sam po stopnicah. „Mama nima košare, lahko nesla Lukija,“ se je glasil odgovor.

Zvečer pa mi je rekel: „Bodi pridna, mama, ne jezit' Lukija!“

6. VII. 1990: Skozi okno sva videla, kako je avto skoraj povozil nekega fanta. Kasneje je Luka rekel: „Je b'la enkrat ena kača. Je šla prek ceste. Koj (takoj) avto jo je povozil.“

25. VIII. 1990: Šli smo na pico. Ko smo se pripeljali v Artiče, sem rekla Lukiju, naj gre v hišo in vpraša, če uganejo, kje smo bili. Luka je šel v kuhinjo in rekel: „Al' uganete, kje smo bili? Na pici! Pa sem uganil!“

6. IX. 1990: „Daj mi številke, bom številka!“ je rekel Luka v Artičah, ko je hotel dobiti daljinski upravljalec za televizijo.

September 1990: Luka je kazal na gube na čelu in vprašal: „Kaj pa so to ene palce?“

„Daj dol olupke!“ je rekel Luka za ušesnike na kapi.

14. X. 1990: Ko sem ga oblačila, mi je rekel: „Jaz sem konj, ti si pa konja.“

23. X. 1990: „Me zebe v rokave,“ je rekel Luka v Pohanci, ko ga je zeblo.

1. XI. 1990: „Bober je posebne vrste žolna,“ je rekel Luka, ker je bober na sličici glodal drevo.

6. XI. 1990: Luka je zmečkal en krogec iz papirja, potem pa poprosil: „Daj ga ti odsestavi!“

Na radiu sva slišala pesmico Ob bistrem potoku je mlin. Kasneje sva šla v Pohanci (tu stanuje Lukijeva druga stara mama) na sprehod do mlina ob potoku in Luka je rekel: „On' mlin je v pravljici, ta je pa ven iz pravljice!“

2. XI. 1990: Luka se je pri stari mami v Artičah pohvalil, da pozna črko L. Stara mama ga je vprašala: „Ja, a res? Kakšna pa je?“ Luka je s prstki pokazal črko L in rekel: „Gor je ena pal'ca, dol pa ena deska.“

8. XI. 1990: Izmislila sem si pravljico o črki K in ko sem jo pravila Lukiju, je rekel: „Pa črke nimajo ust!“

21. XII. 1990: Čez cesto je stekel otrok, zato sem morala močno pritisniti na zavoro in na hitro ustaviti avto. Seveda sem se potem glasno jezila in razburjala, Luka pa ni razumel, zakaj sem jezna, saj je dejal: „Saj je šel prek' zebre!“

24. XII. 1990: Ko sem rekla Lukiju, da je atiju Milanu obljubil, da ne bo več jokal, ko bom jaz odšla sama v Krško, on pa bo ostal v Artičah, je rekel: „Bom jokal. Sem se premislil!“

17. II. 1991: Luka se je igral v Artičah, da ima morje na tleh v dnevni sobi. Atic (tako je Luka izvirno poimenoval svojega starega očeta) ga je vprašal, kako globoko je to njegovo morje. „Do dna,“ je Luka resno odgovoril.

17. I. 1991: „Pa sem zadel mimo!“ je rekel Luka, ko je divjal po dnevni sobi.

22. II. 1991: V Ljubljani v Čopovi ulici je bila pred neko trgovino izobešena velika, malo zavita črka E. Luka je rekel: „Črka E, star model!“

Ko je bil Luka star tri leta

20. IV. 1991: „Ne rabim nobenega dirigiranja!“ je rekel Luka zvečer na postelji.

31. V. 1991: Atic je peljal ‚šajtrgo' bio-odpadkov v hosto, z Lukijem pa sva ga spremljala. Luka je pomagal aticu ‚šajtrgo' sprazniti, ker pa ga je malo zanašalo, mu je atic rekel: „Ka' si pijan?“ Luka mu je užaljeno odgovoril: „Jaz nisem še nobenega videl, da bi delal pa pijan bil!“

2. VI. 1991: Atic je rekel Lukiju: „Ne, no, tako kričat'!" Luka pa mu je odgovoril: „Saj ne kričim. Jaz se samo glasno pogovarjam!"

16. VI. 1991: Pri zajtrku se je Luka igral, da je pes Pluton, zato mu je ati Milan rekel, da ga bo zgrabil za rep, če je pes. Luka pa se je znašel: „Ga nimam, ker mi ga je krokodil odgriznil!"

12. VII. 1991: „Svet je žalosten," je rekel Luka atiju Milanu, ko sta šla iz trgovine. „Kdo je žalosten?" ga ati Milan ni dobro razumel. „Svet," je še enkrat rekel Luka. Ko je ati Milan razlagal meni, kaj je rekel Luka, sem Lukija vprašala, zakaj je svet žalosten. Rekel je: „Ker je vojna!"

26. VIII. 1991: „Se leta in leta nismo videli," je rekel Luka aticu pri vrtu v Artičah, ko smo prišli na obisk iz Celovca.

20. X. 1991: „Maji bo pa treba špinačo kupit'!" je rekel Luka, ko ga je ati nesel po stopnicah v Krškem. „Zakaj pa?" „Zato, da me bo lahko gor nesla. Ti si pa dost' močen, me lahko neseš, ker si špinačo jedel."

Oktober 1991: Luka je rekel v Celovcu, ko sva se odpravljala v vrtec: „Jaz imam pet domov: v Artičah, Pohanci, Krškem, Celovcu in vrtcu!"

Če sem Lukija kregala, da je kaj narobe naredil (npr. sedel na tla), je imel navado reči: „Nisi videla!"

4. XI. 1991: Malo sem bila slabe volje in sem rekla, ko smo ležali na postelji, da sem žalostna. Luka me je hotel potolažiti: „Ne bit' žalostna! Bodi vesela, da nisi sama, da imaš mene in atija Milana!"

23. XI. 1991: Ves teden sva bila z Lukijem sama v Krškem in Luka je rekel pri stari mami v Artičah: „Zdaj me pa v vrtcu že težko čakajo."

6. XII. 1991: Peljali smo se proti Karavankam in Luka je rekel: „To je bil pa hud potres, ko so te gore zrasle."

29. XII. 1991: „Preddanašnjim," je rekel Luka, mislil pa je na včerajšnji dan.

18. II. 1992: V vrtec sva šla čez zelo prometno križišče (običajno pa greva po malo daljši, a manj prometni poti). Rekla sem Lukiju, da greva zadnjič tukaj, on pa: „Kaj pa če pride kakšen kadilec po oni poti, potem je pa tudi tam zrak onesnažen."

19. II. 1992: Preden je zaspal, sem mu pripovedovala pravljico o Sneguljčici. Luka je poprosil: „Povej tako, da Sneguljčici ni mama umrla, da ni dobila mačehe!" Potem pa ga je še zanimalo, če se lahko čarovnice iz pravljic preselijo sem k nam.

Konec februarja 1992: Potarnala sem, da sem stara in da imam že stare kosti. „Nisi stara, ker imaš otročka," me je potolažil Luka. „Katerega otročka?" „Mene," je rekel, „če bi bil jaz velik, bi pa bila stara!"

11. IV. 1992: Peljali smo se iz Celovca v Krško in Luka je pri Ljubljani vprašal: „Pa kdaj bomo v pravi Sloveniji?" Ko sva ga z Milanom prepričevala, da smo v Sloveniji že vse od Ljubelja, je še kar vztrajal pri svojem, tako da sva nazadnje spoznala, da misli na Krško, Artiče in Pohanco.

13. IV. 1992: Z Lukijem sva pospravila predal, v katerem ima majhne igračke. Pridno je pomagal, kasneje, ko sva že končala, pa ga je zanimalo: „Zakaj pa je pospravljanje tako dolgočasno?"

Ko je bil Luka star štiri leta

18. V. 1992: Stara mama v Artičah je rekla Lukiju, naj bo malo bolj priden, da ga ne bo kregala zdaj, ko gre nazaj v Celovec. Luka pa ji je odgovoril: „Saj pol (potem) bọ pa sam' jok, ko bom odšel!"

8. VII. 1992: Luka se je sam kopal v banji v kopalnici. Ko sem ga prišla pogledat, je stal na robu banje in se za oporo oprijemal umivalnika. Skregala sem ga in mu rekla, da ima samo eno življenje in da mora paziti na njega. „Ne, dve," je rekel Luka. „Ne, samo eno," sem trdila jaz. „Dve," je rekel Luka, „eno zdaj, eno pa kot angelček." Smejala sem se in ga vprašala, kdo mu je to rekel. „Artiška stara mama," je pojasnil Luka.

19. VIII. 1992: Luka je ostal v Artičah sam pred hišo, pritekel je v kuhinjo in vprašal: „Pa kdo bo zdaj moj čuvaj?"

1. IX. 1992: Lukija sem malo kregala, ker se je ponoči (in prejšnji dan v Pohanci) polulal v hlače. „Življenje je film," je rekel v zagovor Luka, „pa se je nazaj zavrtel in sem bil jaz spet dojenček."

5. IX. 1992: „Predjutrišnjim je danes," je filozofsko ugotovil Luka.

November 1992: „Je kot en ubogi stegozaver," je rekel Luka za staro mamo iz Pohance, ko je ta ostala brez zob.

Stara mama v Artičah pa je rekla, da ne ve, kako bo s potico, ker se je testo prehladilo. „Menda od mene," je zaskrbelo Lukija.

Konec marca 1993: Rekla sem Lukiju, da je zdaj že tako velik, da bo lahko dobival žepnino, to je malo denarja. „A ga bom lahko imel v žepu?" je zanimalo Lukija. „To pa ne," sem rekla, „denar je treba imeti v denarnici." „Potem pa to ni žepnina, ampak denarnina!" je ugotovil Luka.

Ko je bil Luka star pet let

1. V. 1993: Luka je nekaj omenil Boga, zato sem ga vprašala, kje je Bog. „Im Himmel," je odgovoril

Prizor s podelitve nagrad natečaja „Pisani svet družine" poleti 1995 na Mohorjevem vrtu v Celovcu (na levi tolkač Emil Krištof)

Luka po nemško. „Kdo pa je Bog?" sem vprašala. „Bog je kralj vseh angelčkov!" je odgovoril Luka.

Maj 1993: Lukija je zanimalo, kdo mu je kupil Disneyjeve knjige. Ati Milan ga je vprašal, zakaj hoče to vedeti. „Zato, ker je tisti, ki mi jih je kupil, kriv, da so raztrgane, ker sem bil še premajhen zanje!"

17. VI. 1993: Luka je tekel proti avtu, padel in si potolkel komolec. Z ranjeno roko si ni mogel več popravljati hlač, zato sem bila jezna, ker je bil brez naramnic (zjutraj jih ni hotel vzeti). „Nobeden ne ve, kaj se bo tisti dan zgodilo. Če bi jaz vedel, da bom padel, pa bi vzel ‚hozentregarje'!"

7. VIII. 1993: Luka je bil sam v veži, ko je nekaj glasno zaropotalo. „Kaj je bilo to?" sem z grozo vprašala. „Bomba iz Bosne in Hercegovine!" se je glasil nagajiv odgovor.

10. VIII. 1993: Na vprašanje, ali bi raje imel sestrico ali bratca, je Luka odgovoril: „Sestrico, ker bratec sem že jaz."

18. XII. 1993: Lukiju sem na postelji brala Petra Pana. Vprašala sem ga, kdo je mama. „Mama je en velik človek, ki vse dela," je odgovoril.

Januar 1994: Luka je bil jezen na atija Milana: „Začaral te bom v nič! „Vsak šef mora imeti enega služabnika," je ugotovil Luka.

9. I. 1994: Ko se je Luka zvečer kopal v Krškem, sem rekla, da je na tem svetu vse mogoče. „Ni," je rekel Luka, „ni mogoče, da bi postal takoj milijonar, ko si to zaželiš."

Februar 1994: „Ko boš stara kot gnila hruška . . ." mi je rekel Luka, ko sva šla v trgovino.

20. II. 1994: Luka si je hotel kupiti video-kaseto, jaz pa sem bila odločno proti, češ da je risanka na kaseti preveč divja. Lukiju sem rekla, da si jo bo lahko kupil, ko bo star 18 let. „To je pa tako dolgo," je rekel Luka. „Ko bom jaz star 18 let, bo svet že tako onesnažen, da ne bo več mogoče video-kaset kupovat'!"

Maja Hode
(1. nagrada natečaja „Pisani svet družine"
Kat. akcije, Nedelje in Mohorjeve založbe v Celovcu)

Mohorjeva družba Celje

od septembra 1994 do septembra 1995

Oktober 1994: Po nekaj letih pravdanja se je še kar srečno končal naš zahtevek za denacionalizacijo in vrnitev premoženja, ki je bilo Mohorjevi družbi v Celju odvzeto kmalu po koncu druge svetovne vojne. Postopek je bil zaključen 17. oktobra s poravnavo med Mohorjevo družbo in dotedanjim lastnikom Cetisom, Celje. V poravnalnem postopku smo se z dotedanjim lastnikom sporazumeli, da nam vrne naše nekdanje nepremično premoženje, mi pa mu plačamo vrednost izboljšav in novih objektov, ki jih je Cetis izvedel v času svojega lastništva na naši nekdanji imovini. Sedaj stojimo pred veliko nalogo, da se uprava Mohorjeve spet preseli v stavbo, ki so jo naši predniki kupili v ta namen 1926 in ki nam je služila še prva leta po vojni.

V organizaciji Inštituta Antona Trstenjaka je bila 25. in 26. oktobra v Cankarjevem domu v Ljubljani osrednja strokovna prireditev v Sloveniji v letu družine. Predavatelji na tem simpoziju so bili sami »naši« avtorji: Anton Trstenjak, Elisabeth Lukas in Viktor Frankl (žal le posredno, preko video posnetka). Tudi mi smo se vključili v to prireditev z dvema izdajama: V. Frankl, ZDRAVNIK IN DUŠA, eno avtorjevih prvih in temeljnih del o logoterapiji, ter E. Lukas, SMISELNICE, zbirka logoterapevtskih misli, utrinkov, dopolnjenih z mojstrsko fotografijo Andreja Hudnika.

November: Na vernih duš dan smo v dvorani nadškofijskega ordinariata predstavili zajetno knjigo PALME MUČENIŠTVA, v kateri so avtorji duhovniki Zdravko Reven, Anton Pust in Božidar Slapšak zbrali življenjepise več sto slovenskih duhovnikov, redovnikov, redovnic in bogoslovcev, ki so trpeli preganjanje ali umrli nasilne smrti med vojno ali v prvih letih po njej. Knjiga je tehten prispevek k pravilnemu prikazovanju in razumevanju naše novejše zgodovine.

V dneh 12. in 13. novembra smo vse tri Mohorjeve skupaj priredile v Domu prosvete v Tinjah simpozij na temo: *Kristjan v družbi.* Sodelovali so vidni slovenski krščanski misleci, ob okrogli mizi pa so svoje poglede in misli izmenjali tudi vodilni slovenski krščanski politiki. Zbornik prispevkov s tega simpozija bo izšel 1995 kot skupna izdaja vseh treh Mohorjevih družb.

December: V začetku decembra smo izdali najdebelejšo »knjigo« v svoji zgodovini: s. Justina Višner SLOVENSKE NARODNE VEZENINE, debela je kar 17 cm! Pravzaprav je to škatla, v kateri so knjiga in pole s skoraj 600 slovenskimi okrasnimi vzorci v naravni velikosti. Tako obsežne izdaje, posvečene slovenskim vezeninam, doslej še ni bilo. Razveselili so se je vsi, ki jih zanima naša ljudska ustvarjalnost, med njimi tudi mladi iz veroučne skupine iz Stožic pri Ljubljani, ki so za veliko noč 1995 izvezli 16 prtičkov z ljudskimi motivi.

V letu 1994 smo izdali rekordno število knjig: vsega skupaj 88 naslovov, od tega 6 v redni zbirki; 62 knjig, CD plošč, glasbenih kaset zunaj redne zbirke, 20 knjig in glasbenih kaset pa je bilo namenjenih verouku.

Leto 1995 smo začeli z nekaj ponatisi, februarja pa smo se pridružili čestitkam akademiku in pisatelju in našemu zvestemu avtorju Alojzu Rebuli, ki je dobil Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Njegovo 70-letnico smo zaznamovali z izborom nekaterih njegovih temeljnih besedil o krščanstvu pod skupnim naslovom SKOZI PRVO ZAGRINJALO, predstavitev je bila v septembru 1994.

April: V četrtek, 27. aprila, je šla v eter prva oddaja Radia Ognjišče IZ MOHORJEVE SKRINJE, od takrat jo lahko poslušate vsak četrtek ob 20:35. Ko boste dobili v roke ta koledar, jih bo že preko 30. Z Radiem Ognjišče smo se dogovorili, da vam vsak četrtek zvečer v obliki sproščenega pogovora, zanimivih odlomkov in intervjujev pripravimo dobre pol ure poučno zabavnega poslušanja. Ob tem si lahko s pravilnimi odgovori prislužite tudi knjižne nagrade, saj je vsaka druga oddaja v živo! Oddaje so naletele pri poslušalcih na dober odziv, zato načrtujemo, da bomo kulturno sodelovanje z Radiem Ognjišče še razširili in razvejali.

Maj: 10. maja smo Slovencem predstavili monografijo ORGLE V LJUBLJANI dr. E. Škulja. Izjemni knjigi je ustrezala tudi izjemna predstavitev: v navzočnosti ljubljanskega nadškofa in metropolita sta avtor in organistka ga. Angela Tomanič v živo predstavila najmanjše orgle v Ljubljani, dobrih 250 let star pozitiv.

V tem mesecu se je ves svet spomnil petdesetletnice konca druge svetovne vojne. Tudi mi smo posvetili kar štiri izdaje spominu na dogodke v maju in juniju leta 1945, ki so nas Slovence tako močno zaznamovali: A. Srholec LUČ IZ GLOBIN, M. Kremžar SIVI DNEVI, L. Potokar ONSTRAN SAMOTE, M. Cerar Hull POLETJE MOLKA. Medtem ko so uradne proslave predvsem poveličevale zmago nad okupatorjem, smo mi hoteli opozoriti na drugo plat medalje, na vrsto človeških tragedij, ki nam jih je prinesla trpka svoboda komunizma. V tem smislu smo v nedeljo, 14. maja, ko je slovenska vlada priredila svoj »triumf«, skupaj z Radiem Ognjišče zvečer predstavili Slovencem recital poezije dvajsetih slovenskih medvojnih pesnikov z naslovom OD TU JE DANES DALEČ DO LJUDI. Prof. Pibernik je v njem zbral pesnike z vseh političnih in nazorskih strani, družila jih je po eni strani iskrena človeška izpoved njihovih pesmi, po drugi pa skupna grenka usoda: vsi so bili žrtve vojnega nasilja z ene ali druge strani. Recital so izvedli ugledni slovenski umetniki: igralca Boris Cavazza in Gregor Čušin, pianistka Hermina Jerman in čelist Milan Hudnik, režiser Marko Sosič, skladatelj akademik Primož Ramovš pa je prispeval zanj originalno glasbo. Ta naš recital je v juniju predvajal v svojem programu tudi Radio Slovenija.

Junij: 16. junija smo v Stični predstavili zbrano dela p. Simona Ašiča, zeliščarja, ki ga poznajo vsi Slovenci. V dveh knjigah so zbrana njegova navodila za nabiranje zdravilnih rastlin in recepti, v tretji pa je njegov življenjepis, ki ga je spisal V. T. Arhar.

21. junija smo v Zavodu sv. Stanislava na literarnemu večeru, posvečenem begu in tragičnem poboju vrnjenih beguncev v juniju 1945, še posebej predstavili tri knjige slovenskih avtorjev, ki so povezane s temi dogodki: M. Kremžar SIVI DNEVI, L. Potokar ONSTRAN SAMOTE, M. Cerar Hull POLETJE MOLKA. Posebno pozornost smo posvetili pisatelju Ludvetu Potokarju, ki je ustvarjal v Severni Ameriki in je bil doslej v slovenski literaturi neznan. Knjiga ONSTRAN SAMOTE, v kateri so zbrane njegove novele in roman Krivi vir, prof. Pibernik pa jo je dopolnil z obširno življenjepisno študijo, pa kaže, da ga je treba šteti med naše najkvalitetnejše povojne pisatelje. Na večeru je bila aktivno prisotna tudi pisateljica Mara Cerar Hull, avtorica avtobiografske izpovedi POLETJE MOLKA. S svojimi prispevki pa sta nas navdušila tudi ugledna slovenska literata Zorko Simčič in Alojz Rebula. Večer je s slovenskimi narodnimi in umetnimi pesmimi lepo zaokrožil oktet Deseti brat.

Zadnji junijski dan je knjiga L. Potokarja ONSTRAN SAMOTE doživela posebno pozornost v domu prosvete v Tinjah na Koroškem, kjer so nekdanji begunci, slovenski študentje graške univerze, priredili enodnevni spominski simpozij. Kot glavna predavatelja sta nastopila John Corsellis, angleški pravnik, pred 50 leti član angleške humanitarne organizacije na Koroškem, in grof Nikolaj Tolstoj Miloslavski, angleški zgodovinar, znan po svojih kritičnih člankih in po knjigi, v kateri je razkril in obsodil nehumano ravnanje tistih angleških vojaških poveljnikov na Koroškem, ki so spomladi 1945 na tisoče slovenskih beguncev svojevoljno vrnili Titovi vojski v gotovo smrt. Oba sta se za našo knjigo zelo zanimala, saj jima obsežna življenjepisna študija prof. Pibernika nudi novo gradivo pri preučevanju tistih usodnih dni. Z obema smo navezali stike, saj se zanimata za našo založniško dejavnost nasploh.

V juniju in juliju nas je obiskalo več Slovencev z druge strani oceana, vseh smo bili zelo veseli. Med njimi sta bila tudi g. Jože Škerbec, vodja slovenskega dušnopastirskega urada v Buenos Airesu, in g. Lovro Jan, ki prizadevno posreduje naše knjige Slovencem v Bariločah, Argentina. Naši stiki z Argentino so vedno bolj živi, v zadnjih dvanajstih mesecih smo izdali kar dve pomembni knjigi, s katerima smo približali kulturno delo argentinskih Slovencev njihovi stari domovini: ZBORNIK SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE 1954-1994 in LETOPIS SLOVENSKEGA GLASBENEGA ŽIVLJENJA V ARGENTINI. Pogovarjali smo se o marsičem in skupaj delali načrte, kako bi še uspešneje premostili tisoče kilometrov, ki nas ločujejo.

Janez Jeromen
direktor

UDJE MOHORJEVE DRUŽBE PO SVETU

Seznam udov onstran „velike luže", kolikor smo ga mogli sestaviti na podlagi poslanih seznamov poverjenikov. Za ves trud se jim iskreno zahvaljujemo. – Številke v oklepajih pomenijo dar Družbi poleg udnine. Vsem doarovalcem se odbor Mohorjeve družbe prisrčno zahvaljuje.

AVSTRALIJA

AUSTRALIAN CAPITAL TERRITORY, FADDEN: P o v e r j e n i k: Cvetko Falež, 427 Budgen Ave, Fadden, 2904, ACT (20 udov). – Zvonko Bezjak, Pavla Božič, Slavica Brumec, Janez Černe, Franc Čulek, Roman Divjak, Franc Erpič, Cvetko Falež, Cvetko Falež ml., Ignac Feldin, Marta Falež, Stanko Grmek, Karl Horvat, Mary Hribar, Edi Jakob, Joze Kapušin, Lojze Kavaš, Frančiška Kavčič, Marjan Koren, Tončka Poklar, Marija Osolnik.

NEW SOUTH WALES: P o v e r j e n i k: Rev. p. Jenko Valerijan OFM, 311 Merrylands Rd., P.O. Box 280, Merrylands, NSW 2160 (10 udov).

EAST GEELONG: P o v e r j e n i k: Alojz Furlan, 8 Cosgrove Street, Breakwater, Geelong 3219 (4 udje). – Jager Vinko, Bole Ivan, Lozar Alojzij.

KARRIDALE: Ivan Strucelj

WEST HINDMARSH: P o v e r j e n i k: Rev. Janez Tretjak OFM, 47 Young Avenue, West Hindmarsh, S. A. 5007 (25 udov).

ARGENTINA

BUENOS AIRES: P o v e r j e n i k: Dušnopastirska pisarna (Rev. Alojzij Starc), Ramon Falcon 4158, 1407 Buenos Aires (30 udov).

BARILOČE: P o v e r j e n i k: Lovro Jan, Parroquia Medalla Milagrosa, C.C. 907, 8400 S. Carlos de Bariloche (Rio Negro) (20 udov). - Arnšek Ivan, Bertoncelj Dinko, Drajzibner Ivan, arh. Ecker Milan, ing. Eiletz Božo, Grohar Marjan, Jan Lovre, Jerman Lučka, Jerman Matjaž, Kambič Boris, Kastelic Tone, Magister Milan, ing. Marinič Milan, Markež Ciril, Mežnar Janez, Razinger Blaž, Slovensko planinsko društvo, Starič France, Škulj Drago, dr. Žužek Stane.

VENEZUELA

CARACAS: P o v e r j e n i k: Rev. Janez Grilc, Iglesia San Jose, Calle Mohedano, Chacaou Caracas 106 (3 udje).

ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

O H I O

BURTON: Joseph Bizyak

CLEVELAND: Marija Gostič (4,-), Franc Kovačič (10,-), Marija Javornik (6,-).

CLEVELAND: P o v e r j e n i k: Janez Prosen, 16211 Trafalgar, Cleveland, Ohio 44110 (26 udov). - Adamič Paula (1,-), Bohinc Ljudmila, Bojc Karol (1,-), Dreu Kati, Ferkul Stanko (6,-), Hočevar Ani (1,-), Hren Paule, Hočevar Stane, Juhant Josephine, Knez Rudi (1,-), Nemec Anton (16,-), Lavriša Anton (1,-), Pustotnik Frank (6,-), Pičman Janez (6,-), Pičman Justi (1,-), Prosen Janez, Rigler Janez, Ribič Marija (11,-), Škrabec Josephine, Staniša Frank, Tomc Jože (1,-), Urankar Frank (6,-), Vegel Anton (6,-), Vrhovnik Vinko (6,-), Volčjak Ivanka (5,-), Zalar Frank (11,-).

CLEVELAND: P o v e r j e n i k: Slovenska pisarna, 6304 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio 44103 (14 udov). - Francka Hočevar, Štefan Marolt, Kristina Rihtar, Stane Mrva (1,-), Jože Likozar, Marija Vera Zupan, Anuška Lekan, Viktor Tominec, Bajc Lojze, Jernej Zupan, Jerry Zupan, Stanko Vidmar, Antonia Dolenc, Slovenska pisarna.

EUCLID: Mary Ann Mlinar (11,-)

EUCLID: P o v e r j e n i k: Lojze Jarem, 922 E., 214 St., Euclid, Ohio 44119 (9 udov). - Hren France (11,-), Jarem Lojze, Kastigar France, Kocjan Anton, Košir Ana, Medved Anton, Rus Joži, Vehovec Ciril (4,-), Wurzer Frank (11,-).

GIRARD: Ivanka Florjančič (20,-)

NEW MIDDLETOWN: John Meglen (50,-)

NORTH OLMSTED: P o v e r j e n i k: Jože Vrtačnik, 4036 Brendan Ln. # 310 E, North Olmsted,

OHIO 4470 (5 udov). - Dragica Pust, Milan Zajec, Frank Fekulj, John Ferkulj, Jože Vrtačnik.

RICHMOND HTS: Nande Krnec, Ing. Miro Odar (21,-)

WICKLIFFE: P o v e r j e n i c a: Jožj Jakopič, 29424 Armadale Ave., Wickliffe, Ohio 44092 (13 udov). - Eddie Gobetz, Frank Gorenšek, Pavle Intihar, Joži Jakopič, Danilo Kranjc, Frank Lovšin, Franc Mušič, Milan Pavlovčič (6,-), Marija Petelin (1,-), Mate Roesmann (3,-), Frank Rupnik, Vid Slemc, Tone Stepec.
WICKLIFFE: France Šega (11,-)

WILLOUGHBY HILLS: P o v e r j e n i c a: Mira Kosem, 38360 Chimneyridge Trail, Willoughby Hills, Ohio 44094 (13 udov). - Mr. & Mrs. Miro Celestina (1,-), Mr. & Mrs. Janez Dejak, Mr. & Mrs. Janez Goričan, Mr. & Mrs. Marjan Kosem, Mr. & Mrs. Pavle Košir (1,-), Miss Anka Mihelič, Mr. & Mrs. Frank Petek, Mr. & Mrs. Filip Perčic, Mr. & Mrs. Branko Pogačnik, Mr. & Mrs. Milan Rihtar, Mrs. Milena Stropnik, Mr. Niko Tomc, Mrs. Eda Vovk.

I L L I N O I S

AURORA: Janez Rešek (1,-)

DES PLAINES: Maria Muich (1,-)

LIBERTYVILLE, GREEN OAKS: Francka Opeka (11,-)

JOLIET: Antonia Rozman Mlinar (6,-), Stanko Šega (11,-)

JOLIET: P o v e r j e n i c a: Julia Kaluza, 3405 Black Rd, Joliet, Ill. 60435 (9 udov). -
Frank Cepon (1,-), Janez Rems, Family Jeretina (1,-), Felix Mavec, Albert Mavec (1,-), Bernard Rozman (1,-), Stane Markun (1,-), Maria Dolynka, Anton Kaluza.

C A L I F O R N I A

OAKLAND: Pavla Makuc (4,-)

SAN FRANCISCO: Antonija Gregorin (21,)

K A N S A S

PITTSBURG: Mrs. Frances Pečnik (4,-)

TACOMA WASHINGTON: dr. Karel Manetti (11,-)

WASHINGTON DC: P o v e r j e n i k: Vladimir Pregelj, 237 9th St. SE, Washington, D.C. 20002 (5 udov). - Andrej Bevec, Nika Kovacic, Konrad Mejac, Marko Oven, Vladimir Pregelj.

Gospe Tereziji Bevec se iskreno zahvalimo za poverjeništvo.

WICHITA: rev. John Lavrih

C O N N E C T I C U T

ORANGE: P o v e r j e n i k: Anton Malenšek, 327 Ridge Road, Orange, CT 06477-2850 (12 udov). – Nuška Bazilij, Milan Dimič, Agnes in Grace Gapsar, Marija Grašic, Anton Kompare, Slavko Lenič, Anton Malenšek, Bart Pšenienik, Katarina Serca, Janez Zajec.

C O L O R A D O

PUEBLO: Jože Škrjanc (1,-)

WHEAT RIDGE: Mr. & Mrs. Martin Globočnik (9,-)

M I N N E S O T A

GILBERT: P o v e r j e n i c a: Milka Škorjanec, Box 15, Gilbert, Minn. 55741 (5 udov).
GILBERT MINNESOTA: Mr.-Mrs. John Tushar, Milka Škorjanec

Babbit MINN.: Rev. John Sustarsič

EMILY MiNN.: Maria Štrukelj

STATE COLLEGE PA.: Anica Kuntara

NEW BRIGHTON: Franc Medved
NEW YORK: LEAGUE of SLOVENIAN AMERICANS, Inc. P. O. Box 32, Ridgewood, NY, 11385-860032, USA. Razpečevalec knjig: Tone Osovnik. LANSKI UDJE: A. Babnik, P. Prelog, dr. P. Remec, dr. S. Lango, D. Gril, A. Branc, T. Osovnik, M. Burgar, M. Correll, C. Petek, E. Klezin, H. Rolih, V. Burger, M. Pezdirc, I. Blejec, N. Zupan.

W I S C O N S I N

GENOA CITY: Albin Šega (11,-)

MILWAUKEE: Boris N. Dellwoy, Janez Grum

P E N N S Y L V A N I A

MCMURRAY: John Košir

GAP: Anton Jurecic (10,-)

PITTSBURGH: Paul H. Kokal

O S T A L I K R A J I

GLEN BURNIE, MD: Valentin Wutschounig (1,-)

LENOX, MA: dr. Miloš Krofta (250,-)

PLAINSBORO, N.J.: rev. Charles A. Wolbang (21,-)

SILVER SPRING: Dr. Cyril J. Mejač

KANADA

Q U E B E C

CHATEAUGUAY: Daniel Sivec (9,-)

LONGUEUIL: Family Ludvik Hozjan (7,-)

MONTREAL: P o v e r j e n i k: Franc Letonja (Mission Slovene – St. Vladimir), 3470 Boul St. Joseph E., Montreal, Que. H1X 1W6 (13 udov). – Rev. Franc Letonja – župnija, Miro Zevnik, Alojz Starič, Vinko Petkovšek, Jože Magjar, Ignac Kustec, Milan Kramberger, Alojz Kovač, Ignac Jerebic, Marija Baša, Jože Sinko, Marija Wolmuth, Ludvik Hozjan.

ROUYN-NORANDA: Anton Tamše (1,-)

A L B E R T A

LETHBRIDGE: P o v e r j e n i c a: Dimnik Anica, 3713 Redwood Road, Lethbridge, Alberta T1K 4J8 (5 udov). - Dimnik Anica, Boh Tončka (7,-), Kaplan Franz, Kveder Pavel (2,-), Vidmar Jernej.

A L T A

EDMONTON: Maria Brus, Tony Jelenc (107,-)

BRITISH COLUMBIA

NANAIMO: Ivan Čampa (6,-)

100 MILE HOUSE: Alojz Mlakar (2,-)

VANCOUVER: Rudi Della-Sciava (7,-)

VANCOUVER: P o v e r j e n i c a: Kofol Anna, 1720 E. 47 Ave., Vancouver, B. C. V5P 1P7 (10 udov). – Ivo Bergant, Rudy Delasiciava, Iva Fidel, Mary & Anton Janže, Anna Kofol, Terezija Kustec, Marija Pistotnik, Terezija Plesec, Marija Prpič, Franc Vaupotič, Silva Plut.

WHITE ROCK: Frank Sterle

ONTARIO

ETOBICOKE: P o v e r j e n i k: (Župnija Naše gospe s čudodelno svetinjo) Frank Osredkar, 16 Glenn Murray Drive, Etobicoke, Ont. M8Y 3H3 (150 udov) — Ančimer Danica, Avsenik Jože, Bančič Janez, Blas Frank, Baškovič Joze, Baškovič Mirko, Babič Lojze, Bučinel Marija, Berkopec, Cvet Joze, Cerpnjak Frank, Črepinšek, Česnik Joze, Čop Leopold, Drenšek Joze, Dolenc Anica, Ferkul Mia, Ferkul Edi, Flegar Janez, Fojs Luisa, Goričanec Rozi, Gečič Andrej, Gračnar Lojze, Horvat Matilda, Hozjan Marija, Jamnišek, Jarc Vlado, Jereb Lojze, Juhar Marija, Jugovič Rafko, Kastelic Jože, Kastelic Frank, Kastelic Ignac, Kastelic Viktor, Kastelic, Kavčič Ivan st., Končan Valentin, Kocjančič Lojze, Ko- vač Marjan, Kodrič John, Kolenko, Kerže Tončka, Kranjc Stane, Krampelj Viktor, Krmelj Marija, Koželj Martin, Kumer Andrej, Kumer Janez, Kus Rudi, Lamovšek Stane, Lovrenčič, Lesar Ciril, Lesar Jože, Lovrin Anica, Lebar Matija, Lenče Frank, Marijine sestre, Mate Frank, Marentič, Mehle Pavle, Medved Stane, Meden Jože, Mihič Janko, Mišmaš Marija, Mrvar Joze, Muhič Ciril, Muhič Jože, Muhič Štefan, Oman Ciril, Oseli Florijan, Osredkar Frank, dr. Pregelj Srečko, Potočnik Frank, Potočnik Blaž, Pahulje Janez, Pečarič Martin, Perko Rudi, Pepelnak John, Platnar Lojze, Pleško Ciril, Prijatelj Frank, Režek Anton, Ritlop, Rigler Lojze, Rojko Anton, Rozman Janez, Sedej, Slanič Maks, Smolej Janko, Skubic Anton, Stajan Ludvik, Strle Martin, Stezinar Ana, Strah Valentin, Stezinar Alojzij, Sušnik Jurij, Sušnik Ančka, Sušnik Cilka, Šubelj Branko, Štebalj Slavko, Štrukelj Rozi, Škrelj Adolf, Šteinbacher Slavko, Štepec Frank, Tomsič Frank, Tratnik Lojze, Tratnik Ivan, Trpin Jani, Ugovšek Stane, Ulčar Stane, Vičič Kristina, Vidic Lojze, Zabukovec Jože, Zakrajšek Martin, Žagar Jože, Žagar Viktor, Žilavec Rudi, Žbogar Robert, Žižek Jože, Župevc Frank, Živec Stane.

DOWNSVIEW: P o v e r j e n i k: Župnija Marije Pomagaj v Torontu – Janez Kušar (45 udov). – Arvaj Terezija, Ažman Gabriel, Balkovec Jože, Bartol Zlata, Bavdek Anton (1,-), Benko Polde, Bergoč K., Bevec M., Bric Milka, Cvek Lucija (1,-), Čekuta Vilko (4,-), Demšar Marija, Dolinar Marija, Dundek Peter, Erjavec Tone, Gasser Dioniz, Gruntar Alojz, Hočevar Ana, Jager Franc, c. Jan Ivan (9,-), Jerina Franc, Ješe Francka, Kokal Janko, Kosar Frank, Kromar Karel, Kumprej Lukas, Kuntarič Frank, Kushar Dore, Kvas Jakob, Maleiner Štefanija, Marentič Janez, Markeš Marija, Mlakar Marija, Muhič Tone, Nosan Pavel, dr. Porovne Franc, Resnik Rudi, Rozman M., Slobodnik Jože (5,-), Suhadolc Milan (1,-), Skalič Ignac, Šalehar Emilija, Škulj Jože, Štrcel Jože (1,-), Verhovšek Jernej, Šparovec Jože, Zakrajšek Ivana.

HAMILTON: P o v e r j e n i k: Rev. Franc Slobodnik, župnija sv. Gregorija Velikega, 125 Centennial PWN, Hamilton, Ont. L8E 1H8 (15 udov). – Alič Frančiška, Bajec Jožko, Brest Marija, Demšar Janko, Ferko Karel, Hajdinjak Tereza, Jeraj Franc, Lovšin Albina, Majzelj Frank, Malevič Martin, Slobodnik Franc, Vegelj Ivan, Udovč Stane, Rossi Pasquale, Prezelj Ciril, Murovec Silvo, Pintar Franc, Sampl Alojz, Ray Štefan, Ceglar Karel, Malevič Anton, Horvat Toni.

LONGLAC: Ivan Oresnik (7,-)

MIDLAND: Franc Lajner

NORTH LANCASTER: Vincent Petkovšek (50,-)

SUDBURY: P o v e r j e n i k: Vid Rovanšek, 529 Burton Ave., Sudbury, Ont. P3C 4K6 (4 udje). – Ermenc Rajko, Primčič Milan (2,-), Rovanšek Vid (4,-), Stopar Frančiška.

THUNDER BAY: Silvana Iskra (10,-), Janez Kramar (88,-)

WINDSOR: P o v e r j e n i c a: Mimi Martinčič, R.R. # 1, 6645 Maidstone, Ont. N0R 1K0 (17 udov). – dr. Stane Bah, Čepin Rudi, Filo Ludvik, Gačin Frank, Gerkman Lojze, Grebenc Janez, Hrovat Venc, Korošec Stane, Kropek Milica, Kužnik Frank, Martinčič Mimi, Matos Ivan, Novak Anica, Omahen Anica, Rehbergar Jahn, Trojanšek Vinko, Zepanc Gustel.

DETROIT, USA: P o v e r j e n i c a: Mimi Martinčič (2 uda). – Dr. Marjeta Jamsek-Tehlirian in Košir Miha.

WAINFLEET: Peter Habjan

WINNIPEG: Alois Erjavec (7,-), Ivanka Fonda (2,-)

MONTREAL: Janez Medved (7,-)

AMHERST, N.S.: Maria MC Carron & OR - F. Verhnjak

HORNBÖCKOV SKLAD

Poročilo in stanje dne 16. junija 1995. Darove zbral poverjenik g. Janez Prosen, 16211 Trafalgar, Cleveland, Ohio 44110. Finančni obračun nabirke za študente v poslovnem letu 1994-95. Vseh darov skupno: 1.160,- dolarjev.

V spomin na pokojnega škofa dr. G. Rožmana in v spomin na svoje pokojne domače, sorodnike in prijatelje so za študirajočo mladino v Mohorjevih domovih darovali sledeči: dol. 140,- Frank P. Pustotnik; dol. 130,- Janez M. Prosen; dol. 100,- Ferkul Stanko; dol. 80,- Janez Goričan; dol. 80,- Josephine Skrabec; dol. 50,- Mary J. Cerer; dol. 50,- Ivanka Volčjak; dol. 50,- M. A. Lunder; dol. 50,- Ana Medved; dol. 40,- Janez Pičman; dol. 40,- Frank Dejak; dol. 40,- Lojzka Zabukovec; dol. 40,- Matevž Tominec; dol. 30,- Viktor Tominec; dol. 40,- Julka Smole; dol. 30,- Louis Gerkman; dol. 25,- Anton Vegel; dol. 25,- Joseph Koren; dol. 25,- Ani Hočevar; dol. 20,- Ljudmila Bohinc; dol. 20,- Paula Adamič; dol. 20,- Frances Kosem; dol. 20,- Josephine Kastigar; dol. 15,- Janez M. Grebenc; dol. 10,- Marija Lončar.

Poročilo in stanje 8. avgusta 1995. Darove je zbrala poverjenica ga. Jožl Jakopič, 29424 Armadale Ave, Wickliffe, Ohio 44092. Zbrala skupaj dol. 93,-: G. France Boh v spomin na pok. Marije Boh dol. 30,-, g. Franc Music dol. 13,-, Jozi Jakopič v spomin na pok. Marijana Jakopiča dol. 50,-.

Poročilo in stanje 4. avgusta 1995. Darove je zbrala poverjenica ga. Mimi Martinčič, R.R. = 1, 6645 Maidstone, Ont. N0R 1K0. - Zbrala skupaj dol. 154,-. – Seznam dobrotnikov za pomoč študentom: Gačnik Frank dol. 2,50,-; Matos Ivan dol. 9,-; Novak Anica dol. 16,-; Omahen Anica dol. 7,-; Rehbergar Jahn dol. 1,-; Trojanšek Vinko dol. 4,-; Zupanc Anka dol. 2,-; Pirih Zalka dol. 6,50,-; Vrečič Anica dol. 3,50,- in od leta 1994 dol. 4,-; Makše Ivanka dol. 3,50 in od leta 1994 dol. 4,-; Mary Kolar dol. 0,50; dr. Marjeta Jamšek-Tehlirian dol. 13,-; Martinčič Mimi dol. 77,50.

Gospod Janez Lavrih, USA, 2.400,— dol.

Bogataj Mirko šil. 250,-; Gril Adela šil. 2.000,-; Belej Martin šil. 200,-; Krištof Michael šil. 140,-; Lampichler Janez šil. 140,-; Klinar Valentin šil. 140,-; mag. Ivan Olip šil. 640,-; dipl. inž. Kattnig Franc šil. 960,-; Lodrant Stanko šil. 1.750,-;

Po pravilih Družbe sv. Mohorja v Celovcu 7, točka 2, se obhaja vsako nedeljo sv. maša za žive in umrle ude. K tej nedeljski maši je pa gospod prelat dr. Hornböck odredil, da se enkrat na teden nevezano na dan služi še ena sv. maša za vse dobrotnike dijaških domov in Družbe sv. Mohorja.

Upamo, da smo v seznamu dobrotnikov upoštevali prav vse prispevek. Če pa smo na koga nehote pozabili, ga že vnaprej prosimo, da nam oprosti! Vsakemu za njegov dar izrekamo iskren „Bog lonaj!“

KAZALO

Koledarski del ... 1–27
Pismo urednika ... 28

KOROŠKI SLOVENSKI SLIKARJI
Zorka L. WEISS ... 29
Drago DRUŠKOVIČ ... 30
Gustav JANUŠ ... 31
Valentin OMAN ... 32

MOHORJEVA MISEL POVEZUJE
Goriška Mohorjeva družba ... 33
Celovška Mohorjeva družba ... 34

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA NARODA
Prva svetovna vojna v slovenskem zgodovinskem spominu (P. Svoljšak) ... 36
Melec (Molzbichl), karatanski samostan iz 8. stoletja (J. Šavli) ... 41
Bitka pri Visu 1866 (Sergio Pipan) ... 43

50 LET PO II. SVETOVNI VOJNI
Tukaj se spodobi izreči jasno slišni „hvala" (Chr. Zernatto) ... 46
Ob 50-letnici konca vojne (J. Partl) ... 48
Od veselja smo se jokale (L. Schellander) ... 50

50 LET PO VETRINJSKI TRAGEDIJI
„Šli so na križev pot" (E. Kapellari) ... 51
„Tu moremo le žalovati, moliti, svariti . . . " (J. Zerzer) ... 52
Mohorjeva je zatočišče in dom (J. Kopeinig) ... 55
Spomini na dni pred 50 leti (Fr. Kozina) ... 55

SLOVENŠČINA – MOJ JEZIK
Srečanje z Ivanom Cankarjem (M. Milanez) ... 57
Milena Merlak – 60-letnica ... 58
Več in boljše slovenščine ... 59
Tedaj končana pot bo moja (ob 90-letnici smrti S. Gregorčiča) ... 60

CERKEV IN SVET
„500 let Južne Amerike" (30 let med revnimi: Erwin Kräutler) ... 63
Sporočilo s Kureščka (St. Maršič) ... 66

OKNO V SVET
Čeh dva tedna na Koroškem (Fr. Bernhart) ... 73
„Deljeno veselje je dvojno veselje" (J. Kopeinig) ... 76

ČLOVEK IN ZDRAVJE
Slovensko zdravstvo skozi čas (Zv. Zupanič-Slavec) ... 78
Ubijanje otrok, starih in bolnih – skrajni čas za odpor ... 84

KMETIJSTVO IN GOSPODARSTVO
Kaj je Evropska zveza EU? (M. Wakounig) ... 89
Stoletni koledar ... 93
O „zamejskih" in „matičnih" Slovencih: Identitete nikar... (M. Komac) ... 96

KOROŠKA ZNAMENJA
Tomaž Holmar – 90-letnik (L. Karničar) ... 99
Anton Dolinšek je 70! (J. Kopeinig) ... 102
Kristo Srienc – duhovnik in pisatelj (V. Inzko) ... 105

PRI NAS NA KOROŠKEM
Nekaj spominov na Mohorjevo tiskarno (Fr. Rehsmann) ... 107

ROJAKI PO SVETU
Odlomki zgodovine avstralskih Slovencev (I. Kobal) ... 109
Trideset let DRAGE ... 112
Ob 10-letnici smrti Franceta Goršeta (K. Godina) . 113
Tischlerjeva nagrada Blažu Potočniku (J. Zerzer) . 114
Med Slovenci v Torontu (B. Potočnik) ... 116

NARODOPISJE IN JEZIKOSLOVJE
Ljubljanske butarice – slovenska posebnost (H. Podlogar) ... 118
O koroški narečni literaturi (T. Priestly) ... 120
Po slovenskih sledeh na Vzhodnem Tirolskem (H. D. Pohl) ... 122
O hišnih imenih Most pri Šmohorju (B. Kotnik) ... 125

GLASBA IN SLIKARSTVO
Glasbena prizadevanja ljubljanskih Nemcev pred vojno (P. Kuret) ... 127
17 let slovenske glasbene šole na Koroškem (L. Sodja) ... 129
Cerkveno slikarstvo Valentina Omana (P. Skaberne) ... 131

IZ NAŠIH KRAJEV
Cerkniško jezero in Planinsko polje (D. Poniž) ... 135

TRDI OREHI IN BISTRE GLAVE
Uganke ... 140

PISANO BRANJE
Savudrija moje mladosti (Desa Muck) ... 142
Pank Putka (M. Cajnko) ... 144
Luč sredi dneva (R. Mlinar) ... 145
Jaz – pomarančnik (Br. Miklavc) ... 146
Celovške poti (J. Lodrant) ... 148
Družina ... 150
„Življenje je film" (M. Hode) ... 151
Celjska Mohorjeva družba ... 154

UDJE MOHORJEVE DRUŽBE PO SVETU ... 156

KOLEDAR Mohorjeve družbe v Celovcu za leto 1996 je uredil uredniški odbor, izdala, založila in tiskala ga je Mohorjeva družba v Celovcu. Za založbo Franc Kattnig. Fotografije so prispevali: Vinc. Gotthardt (51, 54, 56, 102, 155), Marjan Fera (46, 48, 49), Fr. Kattnig (5, 7, 9, 12, 14, 16, 20, 22, 26, 59, 73, 96, 101, 111, 112, 113, 125, 129, 132, 142, 144, 149), Fr. Kropivnik (145), Fr. Tomažič (114), M. Kanzian (75), Fr. Opetnik (77, 99, 102), A. Dolinšek (18, 98), J. Strutz (24), E. Reismann (63, 64), A. Peklaj (135, 137), Fr. Šetina (56), H. Ložar-Podlogar (118). Uredniški rok: 1. september 1995. Naš naslov: Mohorjeva založba, Viktringer Ring 26, A-9020 Celovec/Klagenfurt, Avstrija. Telefon (04 63) 56 515-0, faks (04 63) 51 41 89. – ISBN 3-85013-423-7

MOHORJEVA - CELOVEC

Katalog – božič 1995

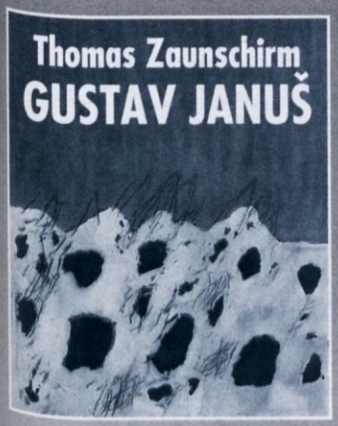

Kdor misli, bere.
Kdor dobro misli,
bere knjige Mohorjeve.

Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu za leto 1996

Pestrost poročil in prispevkov je posebnost celovškega koledarja, ki ga pravzaprav napišejo rojaki, ki živijo na vseh kontinentih. Bogato slikovno gradivo dopolnjuje besedilo in „poročila“ iz krajev, kjer smo Slovenci . . .

160 strani

KNJIŽNI DAR

Mohorjeve založbe v Celovcu za leto 1996

VEČERNICE

Zavržena hči

Povest neznanega avtorja prikazuje pretresljivo življenjsko pot dekleta, ki ga oče zavrže, ko ga zapusti žena, otrokova mati.
356 strani

Slovenska zgodovina do Razsvetljenstva

STVARNA KNJIGA

Zgodovina Slovencev je pravzaprav šele stvar drugega tisočletja; a zato ni slovenske zgodovine, če jo razumemo kot zgodovino prostora, v katerem leži današnja Slovenija, nič manj, le natančneje je definirana. Govoriti samo o zgodovini Slovencev ali o zgodovini slovenskega naroda pomeni, strogo vzeto, odpovedati se delu lastne zgodovine. Knjiga, ki je prvi del celovitega prikaza zgodovine Slovencev, je izšla izključno za letošnji knjižni dar celovške Mohorjeve založbe. Avtorja sta Peter Štih in Vasko Simoniti.
266 strani.

Franceve ljubezenske zgodbe

Doslej je Franc spoznal samo srečno ljubezen, kajti vsi, ki jih ljubi Franc, Franca tako ali tako ljubijo. Ljubezenske probleme Franc pozna samo, ker jih ima njegov veliki brat Jožef. Toda potem se Sandra malo preveč igra z Gabi, Francevo najboljšo prijateljico, in navsezadnje se pojavi Zala, zlatolaso bitje z modrimi očmi . . .
Približno 65 strani.

Cena daru:
šil. 490,–
DM 70,–
US $ 49,–
Can. $ 54,–

Družinska pratika za leto 1996

Nova družinska pratika je kot „kmečki koledar“ slej ko prej priljubljena.
Tudi letos nudi zelo pestro branje. Glavnina pratike je namenjena pobudniku Mohorjeve družbe škofu Antonu Martinu Slomšku.

Cena:
šil. 50,–, DM 7,–
US $ 5,–
Can. $ 5,–

OTROŠKE IN MLADINSKE KNJIGE

Tomaž Vrabič / Petra Varl Simončič

OBLAK, MLINAR IN POBEGLO ZDRAVJE
DIE WOLKE, DER MÜLLER UND DIE ENTFLOHENE GESUNDHEIT

Prikupna, bogato ilustrirana pravljična pripoved o samotnem mlinarju, o njegovem edinem prijatelju oblačku belega mokastega prahu in mlinarjevem izgubljenem zdravju.

šil. 149,– / DM 21,–
US $ 14,– / Can $ 16,–

Gertrud Fussenegger

JONA

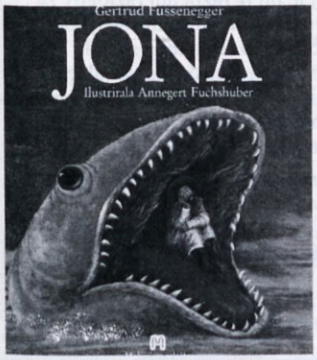

Otroška slikanica, ki nam v prikupnem jeziku in z bogatimi ilustracijami predstavi preroka Jona, ki je, čeprav nerad, opravil poslanstvo v grešnem mestu Ninive.

30 strani, trda vezava

šil. 178,– / DM 25,–
US $ 17,– / Can $ 19,–

Gertrud Fussenegger

NOETOVA LADJA

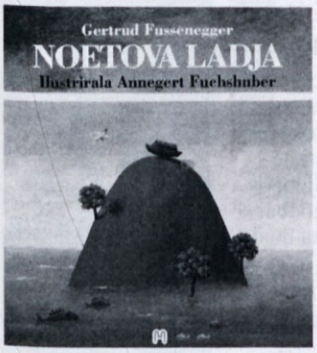

„Nekatere zgodbe so tako čudovito lepe in skrivnostne, da jih ljudje najraje pripovedujejo. Mednje spada zgodba o Noetu in njegovi ladji."

30 strani, trda vezava

šil. 178,– / DM 25,–
US $ 17,– / Can $ 19,–

Christine Nöstlinger

FRANCEVE LJUBEZENSKE ZGODBE

pribl. 65 strani, trda vezava

šil. 125,– / DM 17,–
US $ 12,– / Can $ 14,–

Neznan avtor

ZAVRŽENA HČI

356 strani, broširano

šil. 125,– / DM 17,–
US $ 12,– / Can $ 14,–

THOMAS BREZINA

KJE SE SKRIVA DRAGOCENA ŠTORKLJA

Ob Nežiderskem jezeru se dogajajo nenavadne reči. Čemu se je zrušil balon, v katerem je stric preizkušal svojo najnovejšo iznajdbo? Kako je mogoče, da je v trenutku izginil brez sledu?

122 strani, trda vezava

šil. 149,– / DM 21,–
US $ 14,– / Can $ 16,–

SKRIVNOST SNEŽNE POŠASTI

Novohlačniki so zmagali počitnice v Kitzbühlu. Vendar jih tam ne čakajo le sneg, sonce in dobra smuka, ampak tudi skrivnostni dogodki, ki se hitro razvijejo v prvi primer novohlačnikov . . .

120 strani, trda vezava

šil. 149,– / DM 21,–
US $ 14,– / Can $ 16,–

SOD Z MRTVAŠKO GLAVO

Ob teku skozi gozd napade Aksla grozna kravja pošast, ki jo Aksel zase poimenuje „kravulja". Ko iščejo gospodarja tega strašnega goveda, mladi detektivi naletijo na skrito klet v gozdu in nemudoma se lotijo raziskovanja . . .

139 strani, trda vezava

šil. 149,– / DM 21,–
US $ 14,– / Can $ 16,–

(Glej tudi stran 10)

Harranth W. / Opgenoorth W.

KAKŠEN ČUDOVIT TRAVNIK

Iz mestnega smradu meščani zbežijo na prijeten travnik. Ker pa so izgubili čut za naravo, mesto pride za njimi . . .

32 strani, trda vezava

šil. 158,– / DM 22,80
US $ 16,– / Can $ 18,–

UMETNOST

Hans Staudacher

UMETNIŠKI KOLEDAR ZA LETO 1996

Slika je pri Hansu Staudacherju seizmografski dokument trenutnega duševnega razpoloženja in improvizacijske zmogljivosti med delom. Že od druge polovice 50. let je za njegovo umetniško ustvarjanje značilno: spontan slikarski in grafični zamah, zamah liričnosti in heroizma pa letristična in kaligrafska sestavina neformalne izpovedi.

šil. 380,– / DM 54,–
US $ 38,– / Can $ 42,–

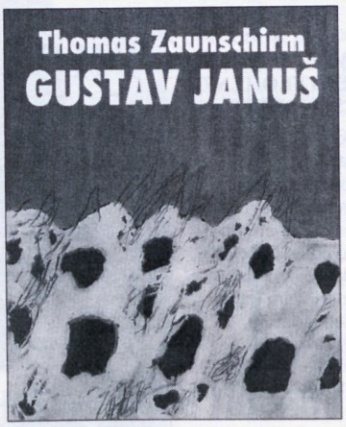

Thomas Zaunschirm

GUSTAV JANUŠ
MALER UND DICHTER
SLIKAR IN UMETNIK

Thomas Zaunschirm predstavlja v monografiji celotno umetniško delo koroškega slikarja in pesnika Gustava Januša.

200 strani, 22,5 x 30,5 cm, platno s ščitnim ovitkom

šil. 690,– / DM 98,– / US $ 69,– / Can $ 76,–

posebna, oštevilčena izdaja z izvirno grafiko

šil. 1380,– / DM 197,– / US $ 138,– / Can $ 152,–

Drago Medved / Marijan Paternoster

SLOVENSKI DUNAJ

Dunaj je bil iz različnih razlogov za Slovence poglavitna emanacijska točka: sem so se stoletja stekale poglavitne slovenske ustvarjalne energije in lep kos te velike kulturne prestolnice je nekje globoko v sebi slovenski.

165 strani, barvni tisk, platno s ščitnim ovitkom

šil. 660,– / DM 94,–
US $ 66,– / Can $ 73,–

PROZA

Vinko Ošlak

ČLOVEKA NIKAR

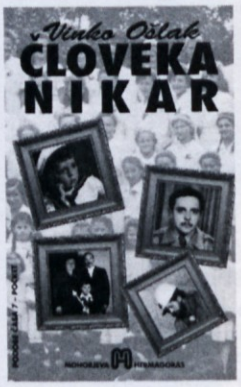

V knjigi je vsega po malem, a nič ni takega, kar ne bi pritegnilo slovenskega bralca, predvsem tistega, ki se vsaj nekaj spozna na pretekla leta komunističnega enoumja.

270 strani, brošura

šil. 250,– / DM 35,–
US $ 25,– / Can $ 27,–

Robert Schneider

SESTRA SNA

To je zgodba orglavca Johannesa Eliasa Alderja, ki je svojemu življenju napravil konec, ker je bil sklenil, da ne bo več spal. Nesrečno se je namreč zaljubil v svojo sestrično Elsbeth . . . Slovenski prevod uspešnice Roberta Schneiderja „Schlafes Bruder".

248 strani, brošura

pribl.
šil. 250,– / DM 35,–
US $ 25,– / Can $ 27,–

Alois Hotschnig

LEONARDOVE ROKE

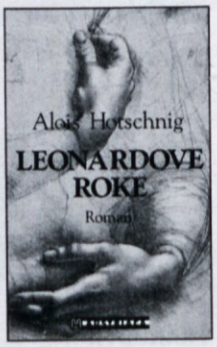

Montažno grajeni roman Leonardove roke je v prvi vrsti nenavadna ljubezenska zgodba, ki se spleta med storilcem in njegovo žrtvijo, hkrati pa je tudi prizadet zapis sveta bolnih in nemočnih.

168 strani, brošura

šil. 275,– / DM 39,–
US $ 27,– / Can $ 30,–

ETNOLOGIJA

Helena Ložar-Podlogar

V ADVENTU SNUBITI – O PUSTU ŽENITI. SVATBENE ŠEGE ZILJANOV

Ziljska svatba je bila vedno odraz načina življenja Ziljanov – življenja kmetov, vozarjev, konjerejcev in vinskih trgovcev.

116 strani, trda vezava

šil. 165,– / DM 23,–
US $ 16,– / Can $ 18,–

Marija Makarovič (ured.) KKZ (izd.)

OSEM STOLETIJ VOGRČ

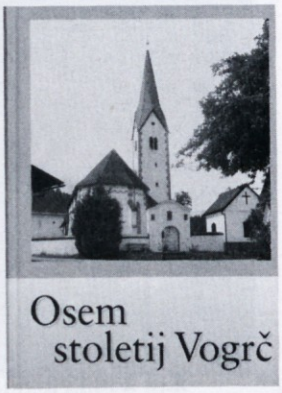

Ob osemstoletnici prve omembe Vogrč (1193) so Vogrjani pripravili narodopisno razstavo. Zaželeli so si, da bi predmete, ki so jih zbrali za razstavo, predstavili tudi v knjigi. Tako je nastala knjiga, ki jo je rodila pobuda domačinov.

428 strani, trda vezava

šil. 480,– / DM 69,–
US $ 48,– / Can $ 53,–

Marija Makarovič

SELE IN SELANI

Narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto

Knjiga je zelo podroben etnološki opis Sel in njihovih prebivalcev.

528 strani, trda vezava s ščitnim ovitkom

šil. 500,– / DM 72,–
US $ 50,– / Can $ 55,–

TAKO SMO ŽIVELI. ŽIVLJENJEPISI KOROŠKIH SLOVENCEV

2. KNJIGA

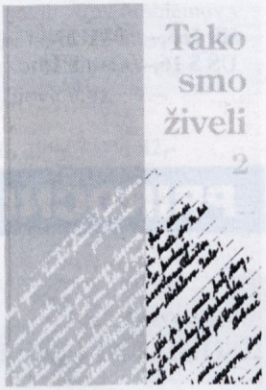

Knjiga vsebuje 17 življenjskih pripovedi starejših koroških Slovencev. Življenjepisi niso le zanimiva podoba polpreteklega časa, temveč tudi dragoceni zgodovinski dokumenti, ki bi brez te knjige zanesljivo zašli v pozabo.

222 strani, trda vezava

šil. 220,– / DM 33,–
US $ 22,– / Can $ 24,–

Bruno Volpi Lisjak

SLOVENSKO POMORSKO RIBIŠTVO SKOZI STOLETJA OD TRSTA DO TIMAVE

Obširno zgodovinsko-etnološko delo opisuje obalo, vasi, pristanišča, ribe, tonolov, mreže, številno floto, ladjevje, čupe-drvake, odnose s Čožoti, lov z dinamitom, navade, pesmi, romanje po morju na Barbano in še mnogo drugega v zvezi s tisočletno zgodovino Slovencev ob morju. Knjigo je izdala založba Mladika.

šil. 390,– / DM 55,– / US $ 39,– / Can $ 43,–

PESMI

Anica Perpar

LIMONOVEC

Pesniška zbirka Anice Perpar odpira s svojo neobremenjeno pesniško govorico pogled, ki je morda (ena od) rešitev iz nastalega zgodovinskega položaja. Pesnica s svojo zbirko odpira dvojni pogled, v preteklost in sredico naše resničnosti.

101 stran, brošura

šil. 165,– / DM 23,–
US $ 16,– / Can $ 18,–

VERSKE KNJIGE

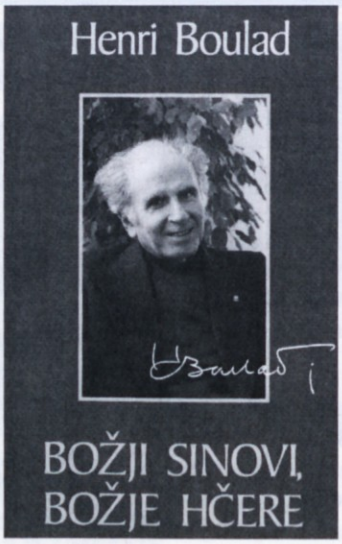

Henri Boulad

BOŽJI SINOVI, BOŽJE HČERE

V svobodi božjega bistva je Bog hotel biti odvisen od drugega, sebi podobnega bitja. Zato si ga je izmislil in iz svoje notranjosti rodil, ga v ljubezni oblikoval in mu dal svojega duha. Prav hotel je to človeško bitje, potreboval ga je, ker je ljubezen in ker ljubezen pomeni izmenjavo.

87 strani, brošura

šil. 165,– / DM 23,–
US $ 16,– / Can $ 18,–

Alojzij Ambrožič

OČE, ZGODI SE TVOJA VOLJA

Osebno poznanje in ljubezen do Jezusa Kristusa nas bosta rešila skušnjave, da bi Kristusa prodajali svetu za ceno, katero je svet pripravljen plačati, skušnjave namreč, da prenaredimo Kristusa po idealih in željah sveta, v katerem živimo in katerega skušamo spreobrniti.

Približno 80 strani, trda vezava
Izide decembra 1995

šil. 125,– / DM 17,– / US $ 12,– / Can $ 13,–

PRIROČNIK

Vinko Ošlak

SOCIALNI LEKSIKON

Leksikon družbenih in socialnih pojmov v luči katoliškega družbenega nauka.

Približno 280 strani, broširano

Izide decembra 1995

pribl. šil. 300,– / DM 42,–
US $ 30,– / Can $ 33,–

BREZPLAČNO

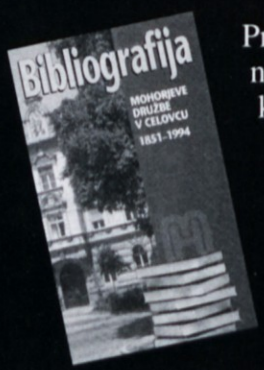

Pregleden, majhen priročnik, ki vsebuje seznam knjig, ki so izšle do leta 1994 pri celovški Mohorjevi družbi.

Knjižico dobite brezplačno v Mohorjevi knjigarni.

ZGODOVINA

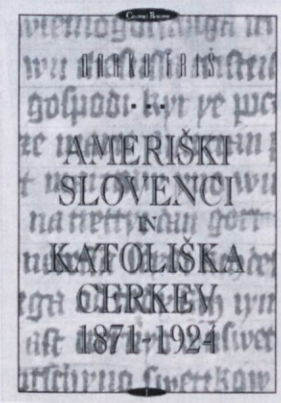

Darko Friš

AMERIŠKI SLOVENCI IN KATOLIŠKA CERKEV 1871–1924

Knjiga se ukvarja z življenjem in delom slovenskih priseljencev v Ameriki s poudarkom na delovanju katoliške Cerkve v slovenski diaspori, a tudi s procesom izseljevanja iz slovenskega prostora.

417 strani, trda vezava s ščitnim ovitkom

šil. 500,- / DM 71,-
US $ 50,- / Can $ 55,-

Vasja Klavora

KORAKI SKOZI MEGLO

Soška fronta. Kobarid – Tolmin 1915–1917

Knjiga opisuje krvave dogodke na tolminskem odseku soške fronte med prvo svetovno vojno. Pri tem poskuša avtor upoštevati predvsem doživljanje teh vojnih grozot s strani trpečih vojakov. Opira se na številne pripovedi vojakov in celo še danes živečih prič ter tudi na arhivsko gradivo. Mnogo doslej še neobjavljenih slik!

348 strani, trda vezava

šil. 440,- / DM 62,-
US $ 44,- / Can $ 48,-

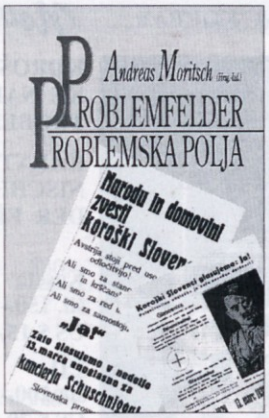

Andreas Moritsch (izd.)

PROBLEMFELDER DER GESCHICHTE UND GESCHICHTSSCHREIBUNG DER KÄRNTNER SLOVENEN

PROBLEMSKA POLJA ZGODOVINE IN ZGODOVINOPISJA KOROŠKIH SLOVENCEV

V petih prispevkih se koroški slovenski zgodovinarji lotevajo na podlagi novih virov problemov v zgodovini koroških Slovencev in Koroške.

165 strani, brošura

pribl. šil. 298,- / DM 42,-
US $ 30,- / Can $ 33,-

Ludovik Ceglar

NADŠKOF VOVK IN NJEGOV ČAS 1900–1963 (II. del)

V prvi knjigi velikega življenjepisa slovenskega nadškofa Vovka opisuje avtor, izseljenski duhovnik Ludovik Ceglar (Brazilija), njegovo življenje in delo od rojstva do januarja 1952, ko ga je podivjana tolpa v Novem mestu zažgala. V drugi knjigi je prikaz delovanja od zažiga do tretjega uradnega potovanja leta 1961 v Rim. Ob podobi nadškofa Vovka se bralcu razkriva tudi pogled v čas, ki je zadajal hude rane slovenskemu narodu. (Tretja knjiga je v pripravi). *288 strani, brošura*

šil. 330,- / DM 47,- / US $ 33,- / Can $ 36,-

Ludovik Ceglar

NADŠKOF VOVK I IN II

skupaj po znižani ceni **šil. 450,- / DM 64,- / US $ 45,- / Can $ 50,-**

Bertrand Kotnik

ZGODOVINA HIŠ JUŽNE KOROŠKE
Občina Bistrica v Rožu
3. knjiga

šil. 175,- / DM 25,-
US $ 17,- / Can $ 19,-

KASETE IN CD-PLOŠČE

FRANC KORBAR *Novo*

KOROŠKE SLOVENSKE NARODNE ZA TROBENTO

KÄRNTNER SLOWENISCHE VOLKSLIEDER FÜR TROMPETE

Kaseta
šil. 150,- / DM 21,-
US $ 15,- / Can $ 16,-

CD
šil. 200,- / DM 28,-
US $ 20,- / Can $ 22,-

ANSAMBEL DRAVA

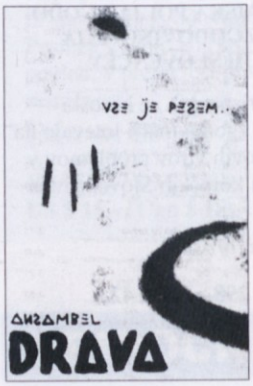

VSE JE PESEM . . .

Kaseta
šil. 150,- / DM 21,-
US $ 15,- / Can $ 16,-

CD
šil. 220,- / DM 31,-
US $ 22,- / Can $ 24,-

MEPZ SELE

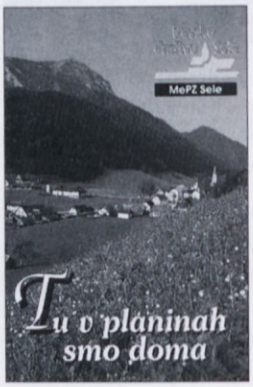

TU V PLANINAH SMO DOMA

Kaseta
šil. 150,- / DM 21,-
US $ 15,- / Can $ 16,-

CD
šil. 200,- / DM 28,-
US $ 20,- / Can $ 22,-

Kasete in CD-plošče, ki jih imamo še na zalogi:

	šil.	DM	US $	Can $
AVE **Hvalnica Materi Božji**	120,-	17,-	12,-	13,-
Sveto pismo v zvočni obliki	698,-	100,-	69,-	77,-
Artač H. **Pozdravi**	120,-	17,-	12,-	13,-
Družina Lipuš **Družina poje**	120,-	17,-	12,-	13,-
Korenika **Mi pevci, godci smo**	150,-	21,-	15,-	16,-
Kupper Lenčka / Zikulnig A. **Pojmo s ptički**	120,-	17,-	12,-	13,-
Male Simon / Ogris Hanzi **Je pocincava**	120,-	17,-	12,-	13,-
MePZ Podjuna Pliberk **Naša pesem**	148,-	21,-	14,-	16,-
Oktet Suha **Ena se mi dopadva je**	150,-	21,-	15,-	16,-
Oktet Suha **Ena se mi dopadva je** (CD)	198,-	28,-	19,-	22,-
Oktet Suha **Le korajžno**	120,-	17,-	12,-	13,-
Pavček Tone / Lipuš Gabriel **Juri Muri v Afriki**	120,-	17,-	12,-	13,-
Podjuna, Pliberk **Nocoj je ena lepa noč**	125,-	17,-	12,-	13,-
Shalom **Shalom**	120,-	17,-	12,-	13,-
Stromberger Barbara **Live**	150,-	21,-	15,-	16,-
Tamburaški ansambel iz Loč **Ob zvokih tamburic II**	139,-	20,-	13,-	15,-

NEMŠKE KNJIGE

		šil.	DM	US $	Can $
Ferk Janko					
Mittelbare Botschaften		165,–	23,–	16,–	18,–
Halmer Maria (izd.)					
Kulturtagebuch, Analysen zu Gesellschaft, Kultur und Politik 1972 bis 1981 von Anton Leiler	pribl.	330,–	47,–	33,–	36,–
izide decembra 1995					
Kaiser-Kaplaner Ingrid					
Schicksale Kärntner Sloweninnen im Zeitraum 1930–1950		380,–	54,–	38,–	42,–
Kleewein Hermine					
I tua wohl, âls wânn ma nix war Psychologische Deutungsversuche zum Kärntner Volksliedgut	pribl.	220,–	31,–	22,–	24,–
izide decembra 1995					
Krampl Sigrun					
Kreis	pribl.	165,–	23,–	16,–	18,–
izide decembra 1995					
Maurer Neža					
Wenn wir lieben		150,–	21,–	15,–	16,–
Medved Drago / Paternoster Marjan					
Slowenisches Wien		660,–	94,–	66,–	73,–
Moritsch Andreas (izd.)					
Matija Majar Ziljski Beiträge vom Matija Majar-Ziljski – Symposion 1992 in Tratten / Pošišče, Kärnten	pribl.	298,–	42,–	30,–	33,–
izide novembra 1995					
Rieger Berndt					
Blut		198,–	28,–	19,–	22,–
Schöne Lothar					
Maximundus		165,–	23,–	16,–	18,–
Singer Stephan					
Kultur- und Kirchengeschichte des Dekanates Tainach		275,–	39,–	27,–	30,–
Tomšič Marjan					
Oštrigeca – Eine magische Novelle aus Istrien	pribl.	330,–	47,–	33,–	36,–
Walzl August					
Boeckl und der Gauleiter		330,–	47,–	33,–	36,–

KNJIGE NA ZALOGI

Avtor	Naslov		šil.	DM	US $	Can $
OTROŠKE IN MLADINSKE KNJIGE						
BAUMGART Klaus	**Pošastno – Ungeheuerlich**		149,–	21,–	14,–	16,–
BAUMGART Klaus	**Pošastno**		149,–	21,–	14,–	16,–
BOSCHITZ Jože / MÖDERNDORFER Vinko	**Divja jaga**		20,–	2,–	2,–	2,–
BREZINA Thomas	**Ura v stolpu bije trinajst**		149,–	21,–	14,–	16,–
BREZINA Thomas	**Zmaj straši opolnoči**		149,–	21,–	14,–	16,–
BREZINA Thomas	**Fantom na šoli**		149,–	21,–	14,–	16,–
BREZINA Thomas	**NLP Amadeus**		149,–	21,–	14,–	16,–
BREZINA Thomas	**Izgubljeni v džungli**		149,–	21,–	14,–	16,–
HAIDE Helena/ HAIDLE David	**Moj pastir – Er ist mein Hirte**		149,–	21,–	14,–	16,–
HARRANTH Wolf / OPPERMANN C.	**Moj ded je star . . . / Mein Opa ist alt . . .**		128,–	18,–	12,–	14,–
HARRANTH Wolf / OPPERMANN C.	**Mein Papa hat was verloren / Moj očka je nekaj izgubil**		158,–	22,–	15,–	17,–
HAIDLE Helena / HAIDLE David	**Moj pastir**		149,–	21,–	14,–	16,–
HARRANTH Wolf / OPPERMANN C.	**Moj očka je nekaj izgubil**		158,–	22,–	15,–	17,–
LOBE Mira / WEIGEL Susi	**Gegci / Die Geggis**		149,–	21,–	14,–	16,–
LOBE Mira / WEIGEL Susi	**Mali jaz sem jaz / Das kleine Ich-bin-ich**		138,–	19,–	13,–	15,–
LOBE Mira / WEIGEL Susi	**Mali jaz sem jaz**		138,–	19,–	13,–	15,–
LOBE Mira / WEIGEL Susi	**Gegci**		149,–	21,–	14,–	16,–
MAKAROVIČ Gore	**Copatl**		165,–	23,–	16,–	18,–
MUCK Desa	**Pod milim nebom**		125,–	17,–	12,–	13,–
MAYER-SKUMANZ Lene	**Angel za božično drevo / Ein Engel für den Christbaum**		98,–	14,–	9,–	10,–
MAYER-SKUMANZ Lene	**Angel za božično drevo**		98,–	14,–	9,–	10,–
MAYER-SKUMANZ Lene	**Potica za ljubega Boga**		98,–	14,–	9,–	10,–
SCHREIBER-WICKE E. HOLLAND Carola	**Radomiš**		158,–	22,–	15,–	17,–
ZAVREL Stepan	**Rojstvo v Betlehemu**		20,–	3,–	2,–	2,–
VERSKE KNJIGE						
	Moje prvo Sveto pismo	154-8	198,–	28,–	19,–	22,–
ČRNILOGAR Otmar	**Hvalite Gospoda, ker je dober**	373-7	125,–	17,–	12,–	13,–
DRABOSNJAK A. S.	**Marijin pasijon**	167-X	280,–	40,–	28,–	31,–
DRABOSNJAK A. S.	**Pastirska igra in izgubljeni sin**	246-3	360,–	51,–	36,–	40,–
GORIČEVA T.	**Rešitev izgubljenih**	062-2	20,–	2,–	2,–	2,–
JERE Frančišek	**Družinsko sveto pismo – vezano s slikami**		150,–	21,–	15,–	16,–
KAPELLARI Egon	**Ko človeka dviga Duh**	256-0	125,–	17,–	12,–	13,–
KEMPČAN Tomaž	**Hoja za Kristusom**	374-5	198,–	28,–	19,–	22,–
KÖNIG / KREMER	**Živeti resnico v sedanjem trenutku**	278-1	150,–	21,–	15,–	16,–
MODER Janko	**Sveto pismo nove zaveze – Evangeliji in Apostolska dela**		200,–	28,–	20,–	22,–

KNJIGE NA ZALOGI

Avtor	Naslov		šil.	DM	US $	Can $
PROZA						
AJTMATOV Čingiz	**Iz oči v oči**	262-5	125,-	17,-	12,-	13,-
BERNHARD Thomas	**Klet. Odtegnitev**	186-6	198,-	28,-	19,-	22,-
BERNHARD Thomas	**Hlad**	295-1	198,-	28,-	19,-	22,-
BERNHARD Thomas	**Vzrok. Nakazovanje**	137-8	175,-	25,-	17,-	19,-
BERNHARD Thomas	**Dih**	259-5	175,-	25,-	17,-	19,-
DETELA Lev	**Stiska in sijaj slovenskega kneza**	131-9	110,-	15,-	11,-	12,-
FIRM Vlado	**Sužnja iz Kordove**	166-1	20,-	2,-	2,-	2,-
FRISCHMUTH Barbara	**Počitniška družina**	139-9	125,-	17,-	12,-	13,-
GOTTHARDT Vinzenz / FISTER	**Iz skrivnih predalov**	031-2	20,-	2,-	2,-	2,-
HASLINGER Josef	**Die mittleren Jahre / Srednja leta**	185-8	150,-	21,-	15,-	16,-
HOTSCHNIG Alois	**Konec**	164-5	150,-	21,-	15,-	16,-
HUDL Anita	**Navadne zgodbe**	365-6	125,-	17,-	12,-	13,-
MAUSER Karel	**Ljudje pod bičem I–IV**	198-X	360,-	51,-	36,-	40,-
MAUSER Karel	**Kaplan Klemen**	150-5	50,-	7,-	5,-	5,-
MAUSER Karel	**Srce nikoli ne laže**	162-9	95,-	13,-	9,-	10,-
MIKLAVC Branko	**Borut in Kurt**	319-2	198,-	28,-	19,-	22,-
MITTERER Felix	**Sibirija**	260-9	125,-	17,-	12,-	13,-
MUSIL Robert	**Tri ženske**	258-7	175,-	25,-	17,-	19,-
NEMANIČ Marija	**Težko, a lepo**	275-7	165,-	23,-	16,-	18,-
OŠLAK Vinko	**Saj ni bilo nikoli drugače**	235-8	180,-	25,-	18,-	20,-
OSOJNIK Maksimilijan	**Izlet v vesolje**	026-6	20,-	2,-	2,-	2,-
PAHOR Boris	**Vila ob jezeru**	310-9	198,-	28,-	19,-	22,-
PUGANIGG Ingrid	**Laila**	136-X	150,-	21,-	15,-	16,-
REBULA Alojz	**Koraki apostolskih sandal**	322-2	150,-	21,-	15,-	16,-
ROTH Gerhard	**Veliko obzorje**	220-X	225,-	32,-	22,-	25,-
SRIENC Kristo	**Pastir Ciril, 2. izdaja**	304-4	165,-	23,-	16,-	18,-
SRIENC Kristo	**Sprta brata**	366-4	250,-	35,-	25,-	27,-
TORKAR Igor	**Deseti bratje**	317-6	200,-	28,-	20,-	22,-
VIESER Dolores	**Podkrnoški gospod**	316-8	220,-	31,-	22,-	24,-
WASSERMANN Jakob	**Zlato Caxamalce**	257-9	125,-	17,-	12,-	13,-
WEST Morris / SKERBEC Jože	**Hudičev advokat**	206-4	20,-	2,-	2,-	2,-
Zbornik	**Nekega lepega dne**	231-5	125,-	17,-	12,-	13,-
POTOPIS						
SANTONINO Paolo	**Popotni dnevniki**	238-2	180,-	25,-	18,-	20,-
SLOVSTVO						
BISTER/KUHNER	**Koroška slovenska poezija / Carinthian Slovenian poetry**	029-0	198,-	28,-	19,-	22,-
PONIŽ Denis	**Mlada slovenska poezija sedemdesetih in osemdesetih let**	153-X	198,-	28,-	19,-	22,-

KNJIGE NA ZALOGI

Avtor	Naslov	šil.	DM	US $	Can $
ZGODOVINA					
IN DER MAUR Wolf	**Nacionalizem – K & J**	98,–	14,–	9,–	10,–
INZKO Valentin	**Zgodovina slovenskega naroda II** – prosta prodaja	330,–	47,–	33,–	36,–
INZKO Valentin	**Zgodovina slovenskega naroda I** – prosta prodaja	275,–	39,–	27,–	30,–
KOTNIK p. Bertrand	**Zgodovina hiš južne Koroške: občina Kotmara vas**	175,–	25,–	17,–	19,–
MALLE Avguštin SIMA Valentin	**Narodu in državi sovražni / Volks- und staatsfeindlich**	480,–	68,–	48,–	53,–
MEYSELS Lucien O.	**Nacionalsocializem**	98,–	14,–	9,–	10,–
MORITSCH Andreas TRIBUTSCH Gudmund	**Soški protokol**	385,–	55,–	38,–	42,–
STANE Kos	**Stalinistična revolucija na Slovenskem, I. del**	210,–	30,–	21,–	23,–
STANE Kos	**Stalinistična revolucija, II. del**	220,–	31,–	22,–	24,–
BIOGRAFIJA					
GOBEC Edi	**Slovenski ameriški slavček Ivan Zorman**	180,–	25,–	18,–	20,–
MALENŠEK Mimi	**Pesnikov nokturno**	220,–	31,–	22,–	24,–
MALLE Avguštin	**Valentin Podgorc in koroški plebiscit / Valentin Podgorc und die Kärntner Volksabstimmung**	50,–	7,–	5,–	5,–
MAZAKARINI Leo	**Mozart**	98,–	14,–	9,–	10,–
STÜCKLER Valentin	**Duhovnik med okupacijo in revolucijo**	50,–	7,–	5,–	5,–
WERFEL Franz	**Bernardkina pesem**	128,–	18,–	12,–	14,–
ESEJI					
HAVEL Vaclav	**Živeti v resnici**	165,–	23,–	16,–	18,–
JEREB Vladimir	**Don Kamilo med Slovenci**	250,–	35,–	25,–	27,–
PIBERNIK France	**Temni zaliv Franceta Balantiča**	220,–	31,–	22,–	24,–
ROTAR Janez	**Mora in bolečina. Revolucija ali sprava**	125,–	17,–	12,–	13,–
TORKAR Igor / MIHELIČ Franc	**Basni za vsakdanjo rabo**	148,–	21,–	14,–	16,–
WATZLAWICK Paul	**Da bi lažje bili nesrečni**	165,–	23,–	16,–	18,–
ETNOLOGIJA					
LINDNER Dolf	**Praznoverje**	98,–	14,–	9,–	10,–
ZABLATNIK Pavle	**Čar letnih časov – šege in navade**	115,–	16,–	11,–	12,–
ZABLATNIK Pavle	**Od zibelke do groba**	20,–	2,–	2,–	2,–
MAKAROVIČ M./DOLENC J.	**Slovenska ljudska noša v besedi in podobi**	180,–	25,–	18,–	20,–
VZGOJA					
JACKSON Robert G.	**Vedno čili in zdravi**	125,–	17,–	12,–	13,–
SODJA Franc	**Sreča pod domačo streho**	125,–	17,–	12,–	13,–

KNJIGE NA ZALOGI

Avtor	Naslov	šil.	DM	US $	Can $
PESMI					
BARTOLOTH Marija	**Pa Zila še ves čas šumi**	125,–	17,–	12,–	13,–
FERK Janko	**Napisi na zid zemlje**	50,–	7,–	5,–	5,–
HAMMERSCHALL Dorli	**V moji hiši**	20,–	2,–	2,–	2,–
HARTMAN Milka	**Lipov cvet**	20,–	2,–	2,–	2,–
HARTMAN Milka	**Kresna noč / Midsummer night.**	150,–	21,–	15,–	16,–
HARTMAN M./BAJUK M.	**Med cvetjem in v solncu. Dekliške pesmi**	80,–	11,–	8,–	8,–
KAMPUŠ Ivana	**Tvoja sem piščal**	125,–	17,–	12,–	13,–
KORENČAN Minka	**Pesmi**	20,–	2,–	2,–	2,–
KORENČAN Minka	**Pozabljenje**	96,–	13,–	9,–	10,–
KOVAČIČ Jožko	**Vaščanə pojo. Slovenske koroške ljudske pesmi**	70,–	10,–	7,–	7,–
LOGAR Engelbert	**Vsaka vas ima svoj glas (1. del)**	180,–	25,–	18,–	20,–
LOGAR Engelbert	**Vsaka vas ima svoj glas (2. del)**	185,–	26,–	18,–	20,–
LOGAR Engelbert	**Vsaka vas ima svoj glas (3./4. del)**	250,–	35,–	25,–	27,–
LOGAR Engelbert	**Vsaka vas ima svoj glas (Libelče)**	220,–	31,–	22,–	24,–
LOKAR France	**Osmrtnice**	20,–	2,–	2,–	2,–
MODER Janko	**Sla spomina, sonetni venec sonetnih vencev**	125,–	17,–	12,–	13,–
NAGELE Anton	**Zbori**	70,–	10,–	7,–	7,–
PISK Bojan	**Sončni gong**	165,–	23,–	16,–	18,–
PRETNAR Tone	**Tiho ti govorim**	110,–	15,–	11,–	12,–
RAUTER Flora	**Kot zemljo orje Bog srce**	100,–	14,–	10,–	11,–
SEDLAK Maruška	**Čas uhaja, čas hiti**	110,–	15,–	11,–	12,–
SELIŠKAR Mojca	**Prah in jagode**	125,–	17,–	12,–	13,–
SLAVIČ Anton	**Iskal sem luč**	20,–	2,–	2,–	2,–
STANCAR MONOS Marijan	**Soočenje**	125,–	17,–	12,–	13,–
STROJAN Marjan	**Drobne nespečnosti**	148,–	21,–	14,–	16,–
SCHEINIG Janez	**Narodne pesmi koroških Slovencev**	95,–	13,–	9,–	10,–
ŠKULJ Edo (ur.)	**Sen o vrnitvi.** Skladbe slovenskih skladateljev na tujem	180,–	25,–	18,–	20,–
VETER Igor	**Slovenska kulturna kronika**	165,–	23,–	16,–	18,–
UMETNOST					
GLASER Franz	**Rimska naselbina Juena (izkopanine na Hemi)**	50,–	7,–	5,–	5,–
FISTER Peter	**Arhitektura Zilje, Roža, Podjune**	275,–	39,–	27,–	30,–
KROPEJ Helmut	**Poslikane panjske končnice**	295,–	42,–	29,–	32,–
KROPEJ Helmut	**Poslikane panjske končnice**	198,–	28,–	19,–	22,–
OMAN Valentin	**Monografija Spomeniki / Monographie**	690,–	98,–	69,–	76,–
OMAN Valentin	**Pariser Requiem / Pariški rekviem**	250,–	35,–	25,–	27,–
WIEGELE Franz	**Franz Wiegele, Monografija**	380,–	54,–	38,–	42,–
ZADNIKAR Marijan	**Gospa Sveta in Gosposvetsko polje**	40,–	5,–	4,–	4,–
ŽERJAV Mirko	**Tiho, tiho čarodej prihaja**	275,–	39,–	27,–	30,–
PRIROČNIKI					
ANGERER Tatjana	**Čisava župa, pisana pogača**	198,–	28,–	19,–	22,–
APOVNIK Pavel dr. / KARNIČAR Ludwig, dr.	**Wörterbuch der Rechts- und Wirtschaftssprache / Slovar pravnega in ekonomskega jezika**	760,–	108,–	76,–	84,–
WILFING Harald	**Ekologija**	98,–	14,–	9,–	10,–

NAŠ SEDEŽ

Viktringer Ring 26
A-9020 Celovec
telefon: (0 46 3) 56 5 15 - 20
faks: (0 46 3) 51 41 89

SODELAVCI V ZALOŽBI

vodja založbe: dipl. inž. Franc Kattnig
tajništvo: Christina Čertov
izdelava: Franc Opetnik
uredništvo: mag. Hanzi Filipič
prodaja: mag. Hubert Male

NAŠ ZASTOPNIK V AVSTRIJI

Wolfgang Fath
Am Katzelbach 152
A-8054 Graz
telefon / faks: (0 31 6) 28 21 36
avtotelefon: (D) (0 66 3) 83 63 20

DOBAVA

DUNAJ:
Mohorjeva / Hermagoras
Albertgasse 48
A-1080 Dunaj
telefon: (0 22 2) 403 41 93
faks: (0 22 2) 403 41 93 99

PREOSTALA AVSTRIJA:
Mohorjeva / Hermagoras
Viktringer Ring 26
A-9020 Celovec
telefon: (0 46 3) 56 5 15 - 20
faks: (0 46 3) 51 41 89

NEMČIJA:
VG Verlagsauslieferung dr. Glas
Tegernseer Lanstraße 161
D-81539 München
telefon: (0 89) 691 29 50
faks: (0 89) 691 47 45

SLOVENIJA:
Mohorjeva Celovec d. o. o.
Poljanska cesta 97
SLO-61000 Ljubljana
telefon: (0 61) 30 10 97
faks: (0 61) 132 11 22

AUSTRIA

MOHORJEVA

Spremembe cen možne, tiskarske napake pridržane.

1 9 9 5
KULTURA, KI STOJI NA OBEH NOGAH
MOHORJEVA

Naročam sledeče knjige/kasete Mohorjeve založbe:

Izv.	Naslov	Cena

Naročam sledeče knjige/kasete Mohorjeve založbe:

Izv.	Naslov	Cena

IME

NASLOV

TELEFON

P. n.

MOHORJEVA KNJIGARNA

Viktringer Ring 26
A-9020 Klagenfurt / Celovec

IME

NASLOV

TELEFON

P. n.

MOHORJEVA DRUŽBA CELOVEC

Poljanska cesta 97
SLO-61000 Ljubljana

Dobro je,

da imate

zanesljivega

partnerja

MOHORJEVA *tiskarna*

Adi-Dassler-Gasse 4
9073 Viktring / Vetrinj
Tel. 0 46 3 / 29 26 64 - 0
Fax 0 46 3 / 29 26 64 - 30

POSOJILNICA-BANK
in
ZADRUGA-market

POSOJILNICA BANK

Bilčovs – Hodiše – Škofiče, Borovlje, Celovec, Pliberk, Podjuna, Št. Jakob v Rožu, Zila, Železna Kapla

ZADRUGA market

Brnca, Pliberk, Škofiče, Št. Jakob v Rožu, Železna Kapla

Za vsa denarna vprašanja

Mi smo vedno v Vaši bližini

Vse za hišo in vrt

Vaš prvi naslov

Vaš ugoden nakup